

Харківська академія неперервної освіти

Джерело

педагогічних інновацій

*Бібліотека закладу загальної середньої
освіти – стратегічний партнер
Нової української школи*

Науково-методичний журнал
Випуск № 3(35)

Харків
2021

Схвалено Вченою радою Харківської академії неперервної освіти
(протокол № 2 від 17.06.2021 р.)

Головний редактор:

Покроєва Л.Д., ректор Харківської академії неперервної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент, заслужений працівник освіти України

Укладачі:

Л. Ворфлік, завідувач відділу планування та розподілу навчальної літератури Харківської академії неперервної освіти;
З. Жеребкіна, завідувач бібліотеки Харківської академії неперервної освіти.

Журнал видається КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».
Серія ХК № 2065-806Р, зареєстровано Головним управлінням юстиції
у Харківській області 22 січня 2013 р.

Джерело педагогічних інновацій. Бібліотека закладу загальної середньої освіти – стратегічний партнер Нової української школи. Науково-методичний журнал / укладачі: Л. Ворфлік, З. Жеребкіна; гол. ред. Л.Д. Покроєва. – Випуск № 3(35). – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2021. – 204 с.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, імен, даних і дотримання авторських прав.

©Харківська академія неперервної освіти

Зміст

<i>Передмова</i>	6
Розділ I. Бібліотека Нової української школи – модель нового бібліопростору	7
Шкільні бібліотеки Харківщини на вістрі змін <i>Покроєва Л.Д., Ворфлік Л.В., Астахова М.С.</i>	7
Розвиток культури партнерства в популяризації читання дітей і підлітків <i>Жеребкіна З., Писаренко Т.</i>	11
Шкільна бібліотека на хвилі Нової української школи <i>Лисицина О.О.</i>	16
Бібліотека в сучасному інформаційному просторі <i>Сільченко В.Є.</i>	19
Шкільна бібліотека – інформаційний центр і територія творчого розвитку дитини <i>Федорова О.В.</i>	22
Інформаційне середовище бібліотеки Нової української школи <i>Бутенко Н.С.</i>	24
Бібліотечно-шкільні округи як перспективна форма організації бібліотек закладів освіти <i>Костенко О.В., Сидоренко О.М.</i>	30
Бібліотека школи як простір для формування медіакультури та медіаграмотності учасників освітнього процесу <i>Кударенко Т.Л.</i>	32
Медіакультура як фактор соціокультурної модернізації бібліотеки <i>Жукова І.Ю.</i>	37
Діяльність бібліотеки щодо формування медіакультури учасників освітнього процесу <i>Кокорєва Ю.Б.</i>	42
Медіатека ліцею – інтерактивний простір учасників освітнього процесу <i>Хільченко Л.О.</i>	46
Шкільна бібліотека – медіатериторія закладу <i>Андрющенко С.В.</i>	49
Розділ II. Діяльність бібліотеки Нової української школи: вектор на зміни	52
Дитяче читання – головний резерв інтелектуального потенціалу нації <i>Клімова С.В.</i>	52
Сучасні підходи й можливості шкільної бібліотеки в просуванні читання <i>Гуркаленко І.В.</i>	60
Сучасна українська поезія для підлітків: творчість Івана Малковича в парадигмі шкільної освіти <i>Румянцева-Лахтіна О.О.</i>	63
Традиції та новації в бібліотечних формах роботи <i>Рибалка В.М.</i>	69
Інновації в роботі шкільної бібліотеки <i>Бойко Ю.О.</i>	71

Образ шкільної бібліотеки в соціальних мережах <i>Захарова Р.І.</i>	75
Робота шкільної бібліотеки під час карантину та дистанційної освіти з розширення інформаційної бази в хмарному середовищі («бібліохабі») <i>Романенко Н. А.</i>	79
Правила безпеки в Інтернеті: поради батькам <i>Павлова Г.</i>	82
Особливості організації роботи із суспільно значущими проектами щодо згуртованості громад і розвитку інформаційного суспільства <i>Теницька Г. П.</i>	84
Новий вектор партнерських відносин у консолідації дій бібліотеки та громади з питань безпеки життєдіяльності <i>Луницька В. М.</i>	87
Розділ III. Література рідного краю	92
Літературне краєзнавство як джерело патріотичного виховання <i>Андропова Л.Г.</i>	92
Творчість Сергія Жадана як ресурс формування літературознавчих компетентностей старшокласників <i>Савченко О.</i>	100
Олекса Марченко: поезія смутку й печалі <i>Калюжна Г.М., Румянцева-Лахтіна О.О.</i>	109
Традиція і новаторство Г.Сковороди в тлумаченні сюжетів байок <i>Копаницька Я.В.</i>	118
«Не багата я і проста, но чесного роду...» (Образ Наталки як уособлення кращих рис української жінки за твором І. Котляревського «Наталка Полтавка») <i>Романенко Л.Є., Рижкова Т.С.</i>	123
Стежками рідного краю: бібліоквест <i>Ніколаєнко В.О.</i>	124
Розділ IV. Позакласна робота. На допомогу шкільному бібліотекарю	130
Здоров'язбережувальна компетентність як найнеобхідніша для всіх (матеріали для позакласних заходів) <i>Дронова В.М.</i>	130
Художня література в подоланні проблем боулінгу: рекомендаційний список творів <i>Прокопенко Н.М.</i>	137
Подвиг – свідок мужності(урок мужності 9-11 класів) <i>Антонова Л.М.</i>	141
«Україно, молюся за тебе...» (позакласна година для учнів 7-11 класів) <i>Погрецька Л.Я., Сергєєва Ж.А.</i>	146
Народні символи України (народознавча година для учнів 4-го класу) <i>Сафіуліна Н.А.</i>	151
Її українська величність (історична подорож) <i>Нежид Є.В.</i>	155

Тарас Шевченко і музика (інтегрований урок для учнів 6-го класу) <i>Ромась О.П.</i>	158
Феномен творчості Гоголя (літературна година) <i>Соколовська В.В.</i>	164
У світі казки чарівної (урок – подорож позакласного читання для учнів 2-го класу з дислексією) <i>Панченко Н.М.</i>	167
Уїк-енд доброти (круглий стіл для учнів 3-го класу) <i>Дудка Н.Ф., Десятниченко Я.П.</i>	170
Науково-пізнавальна література (бібліотечний урок для учнів 4–5-х класів) <i>Сільченко В.Є.</i>	172
Навіщо людині випробування? (читацька дискусія для учнів 5-х класів за сторінками повісті Е. Портер «Полліанна») <i>Гарькавець С.Ф.</i>	175
Інтелектуальний експрес (мовно-літературна гра-подорож для учнів 5–7-х класів) <i>Гутник О.М.</i>	181
Ерудит-шоу знавців-книголюбів (для учнів 6-го класу) <i>Мішина Т.М.</i>	183
Книга – це найбільший скарб людства (творчий проєкт учнів 8-го класу) <i>Федотова Н.В.</i>	186
Сім міфів про бібліотеку та бібліотекарів (бібліотечний урок для учнів 9-11-х класів) <i>Овчаренко Н. А.</i>	189
Ліна Костенко. «Недумано, негадано...»: у роздумах над поезією <i>Гармашова І.В.</i>	192
Чи впливає ім'я та прізвище на долю людини? (дискусійний клуб для учнів 11-х класів за сатиричною комедією Миколи Куліша «Мина Мазайло») <i>Радіонова М.В., Єрошина О. А.</i>	195
Вікуся святкує десятий день народження! (оповідання) <i>Маламен С. О.</i>	198
Літературні казки. В. Королів-Старий. «Хуха-Моховинка» <i>Захаркіна С.Л., Шамрай Л. Б.</i>	201

Передмова

*Немає нічого приємнішого для людського розуму, ніж пізнання.
Антична мудрість*

Закон України «Про освіту» визначає, що «метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>].

Педагогіка партнерства, закладена як основа Нової української школи, передбачає співпрацю між учителем, учнем і батьками на основі довірливої взаємодії та спілкування. Тому першочерговим завданням для шкільної бібліотеки, як суб'єкта освітянського процесу, є перетворення її в центр дослідження, відкриття, творчості та інноваційної педагогіки, як і зазначено в Концепції нової української школи, для популяризації книги та читання у спільній взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Цей випуск науково-методичного журналу присвячено саме партнерським відносинам усіх учасників освітнього процесу Нової української школи.

Перший і другий розділи розкривають модель і завдання перебудови шкільної бібліотеки в сучасний інформаційний центр Нової української школи. Сучасна шкільна бібліотека – це обладнаний за останнім словом дизайнерської думки центр дозвілля школярів, оазис їх комфортного перебування, спілкування, діалогу культур, діяльність якого передбачає формування медіакультури учасників освітнього процесу. Педагогіка партнерства потребує нового освітнього середовища, що передбачає використання нових форм і методів роботи з користувачами бібліотеки – виховання культури читання, формування інфомедійної компетентності, сталого прагнення до пізнання та пошуку інформації.

Третій розділ містить короткі відомості про життя та творчість письменників, пов'язаних зі Слобожанщиною, присвячений саме літературі рідного краю. Адже знати про його історію, традиції та культуру дуже важливо для національно свідомої, духовно багатой особистості. Письменники Харківщини варті того, щоб і дорослі, і діти пишалися їх здобутками. Розробки запропонованих заходів можна використовувати на уроках літератури та в бібліотечних заходах.

Четвертий розділ висвітлює неформальну роботу бібліотеки, у ньому запропоновані практико-орієнтовані матеріали для позакласного використання, популяризації книги та читання серед дітей і підлітків.

Провідним напрямом у роботі сучасної шкільної бібліотеки є формування духовно-моральної та інформаційної культури, практичних навичок бібліотечного користувача, розвиток різноманітних інтересів учнів, зокрема соціалізації особистості. Тобто шкільні бібліотеки виокремлюються як інформаційно-комунікативний і освітньо-виховний центр загальноосвітнього закладу, виконуючи інформаційну, освітню, виховну й комунікативну функції. Такий інтегративний комплекс розвивально-виховних впливів на здобувачів освіти спрямований на формування особистості, розвиток інтересу до читання, оскільки роль читання в розвитку дитини є надзвичайно великою: читання готує дитину до нових життєвих ситуацій, сприйняття цінностей та ваги людської моралі.

**Бібліотека Нової української школи –
модель нового бібліопростору**

Шкільні бібліотеки Харківщини на вістрі змін

*Покроєва Л. Д., ректор Харківської академії
неперервної освіти», к.пед.н.,
Ворфлік Л. В., завідувач відділу планування та
розподілу навчальної літератури,
Астахова М. С., старший викладач кафедри
соціально-гуманітарної освіти, к.пед.н.*

Бібліотека Нової української школи – це не просто її невід’ємна частина, не просто центр здобуття інформації, отримання навчальної літератури, а й місце, де проводяться різноманітні заходи, що відкривають безмежний світ знань, місце, де навчають ефективно користуватися довідковим апаратом бібліотеки та книги, де допоможуть знайти будь-яку інформацію, зокрема в Інтернеті.

У Харківській області налічується 706 шкільних бібліотек, у яких працюють 742 бібліотечних працівники. Забезпечено комп’ютерами 448 бібліотек закладів загальної середньої освіти (64% від загальної кількості); 405 бібліотек підключено до мережі Інтернет, що складає 57%. Мають власний web-сайт (блог) 30 бібліотек, а 501 бібліотека веде свою сторінку на сайті закладу освіти.

Один раз на три роки проводиться Всеукраїнський конкурс «Шкільна бібліотека», у якому активно беруть участь бібліотечні та педагогічні працівники закладів освіти Харківської області та м. Харкова. Учасники презентують ефективність існуючих моделей бібліотек як сучасного бібліотечно-інформаційного, культурно-просвітницького центру Нової української школи або представляють свої проекти щодо створення нового бібліотечного простору для читання з використанням сучасних методів, прийомів і форм роботи, із застосуванням педагогічних, інформаційно-комунікаційних технологій, створенням умов для позитивного іміджу бібліотеки, для рівного доступу читачів до її інформаційних ресурсів, підвищення рівня інформаційної та медіакомпетентності користувачів.

У межах урочистостей, присвячених Всеукраїнському дню бібліотек, на базі КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» оголошуються підсумки обласного етапу конкурсу, проходить нагородження переможців і лауреатів, які представляють досвід модернізації своїх бібліотек, виносять на широкий загал креативні ідеї щодо залучення дітей до читання.

Переможцями Конкурсів 2020, 2017 років стали завідувачі бібліотек: Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 119 Харківської міської ради *Бутенко Н.С.*; Харківської гімназії № 6 «Маріїнська гімназія» Харківської міської ради *Григор’єва О.О.*; Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 71 Харківської міської ради *Кударенко Т. Л.*; Харківської загальноосвітньої школи I-

III ступенів № 167 Харківської міської ради *Світашова В.В.*; Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 88 ім. О.Г. Зубарева Харківської міської ради *Чорна І. В.*

Лауреатами Конкурсів 2020, 2017 років стали працівники бібліотек: КЗ «Обласна спеціалізована школа-інтернат II-III ступенів «Обдарованість» Харківської обласної ради *Абрамова Ю.М.*; КЗ «Дергачівський ліцей № 3» Дергачівської районної ради *Андрющенко С.В.*; Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 85 Харківської міської ради *Бойко Ю. О.*; Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 103 Харківської міської ради *Греченіна Т.І.*; Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 75 Харківської міської ради *Гуркаленко І.В.*; Ізюмської гімназії № 1 Ізюмської міської ради *Жернова В.С.*; Харківського ліцею № 89 Харківської міської ради *Жукова І.Ю.*; Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 80 Харківської міської ради *Захарова Р.І.*; Новомерчицького НВК (загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад) Валківської районної ради *Мищенко О.М.*; Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 147 Харківської міської ради *Нежид Є.В.*; Чугуївської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2 Чугуївської міської ради *Петушкова І. П.*; Ізюмської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 6 Ізюмської міської ради *Прокопенко Н.М.*; КЗ «Панютинський ліцей» Лозівської міської ради *Сидоренко О.М.*; Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 18 Харківської міської ради *Сільченко В.Є.*; Куп'янської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 11 Куп'янської міської ради *Срибна В.Л.*; Харківського педагогічного ліцею № 4 Харківської міської ради *Степанова-Василевська Г.В.*; КЗ «Бугаївський ліцей» Ізюмської районної ради *Теницька Г.П.*; КЗ «Первомайський ліцей № 6» Первомайської міської ради *Федотова Н. В.*; Нововодолазького ліцею № 3 Нововодолазької селищної ради *Хільченко Л. О.*; Пономаренківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Роганської селищної ради *Черкащина Г.А.*; Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 100 Харківської міської ради *Шевцова Н. В.*; Дергачівського НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний заклад» Дергачівської районної ради *Ярова Л.Г.*

Активну участь у підготовці та проведенні методичних заходів, що проводить Академія, беруть досвідчені бібліотекарі закладів загальної середньої освіти, які спрямовують свої зусилля на створення нової сучасної моделі шкільної бібліотеки, спроможної на якісно новому рівні забезпечувати інформаційні потреби користувачів, упроваджують інноваційні форми роботи:

- Гуркаленко І.В., завідувач бібліотеки Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 75 Харківської міської ради.
- Охрименко Н.М., завідувач бібліотеки Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 87 Харківської міської ради
- Світашова В.В., завідувач бібліотеки Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 167 Харківської міської ради.
- Стешенко А.А., завідувач бібліотеки КЗ «Валківський ліцей імені О. Масельського» Валківської міської ради.

Осучаснений бібліотечний медіапростір надає широкі можливості до нових послуг у роботі з читачами. Новий формат бібліотек розширює можливості для здобуття знань, озброює учнів навичками безперервної освіти, розвиває уяву, допомагає їм стати відповідальними громадянами, а бібліотекар виступає в ролі навігатора в сучасному інформаційному світі.

Шлях модернізації багато в чому залежить від потенціалу конкретної бібліотеки: відповідності матеріально-технічної бази, рівня використання інформаційно-комунікаційних технологій, якості інформаційних ресурсів, компетентності бібліотечних працівників тощо. Тільки спільними зусиллями закладу загальної середньої освіти, бізнесу, громадських об'єднань у партнерстві з державними органами влади є шанс перетворити шкільну бібліотеку в сучасну бібліотеку Нової української школи.

В останні роки фонди бібліотек закладів загальної середньої освіти активно поповнюються посібниками серії «Шкільна бібліотека», а також навчально-методичними посібниками для педагогічних працівників Нової української школи. Так, за 2019-2020 роки до області надійшло 129 510 примірників посібників серії «Шкільна бібліотека», 36 533 прим. навчально-методичних посібників для педагогічних працівників Нової української школи, 21954 прим. посібників для вчителів, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами. У 2020 році було отримано 14556 примірників україно-російських, російсько-українських словників.

Багато років поспіль із метою поповнення матеріальної бази шкільних бібліотек для задоволення інформаційних потреб школярів КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» традиційно проводить акцію «Харківські видавництва – сільським шкільним бібліотекам». Участь в акції в різні роки брали видавництва Харкова, зокрема, «Клуб сімейного дозвілля», «Весна», «Фоліо», «Ранок», «Шкільний світ», «Манго-book», «Махаон», корпорація «Фактор», видавнича група «Основа», ТОВ «Торсінг», «Пегас», «Школа», «Майстер-клас», книговидавниче підприємство «Юнісофт» і торгівельна організація ТОВ «Книголенд». Завдяки їм кожного року близько 1000 примірників художньої, довідкової та науково-популярної літератури поповнюють фонди сільських шкільних бібліотек.

На допомогу шкільному бібліотекарю працівники Академії підготували й видали науково-методичні видання: «Джерело педагогічних інновацій. Інформаційні технології в бібліотеці загальноосвітнього навчального закладу» (2015), «Робота шкільної бібліотеки у формуванні читацької компетентності школярів» (2019). Підсумки роботи творчого колективу (ТТК) досвідчених працівників шкільних бібліотек Харківської області узагальнені в збірнику методичних матеріалів «Роль шкільної бібліотеки в національно-патріотичному вихованні учнівської молоді» (2017). Цей збірник, що видавався двічі, безкоштовно пропонується слухачам курсів підвищення кваліфікації.

Актуальність підвищення кваліфікації бібліотечних працівників полягає в необхідності переосмислення соціальної місії бібліотеки закладів освіти, ролі шкільного бібліотекаря в процесі реформування шкільної освіти та створенні Нової української школи, яка базується на компетентнісному й персоналізованому підходах, принципах педагогіки партнерства, реалізує себе в умовах нового освітнього простору. Ефективність і успішність запровадження інноваційних процесів значною мірою залежить від професійної підготовки, кваліфікації та ділових особистих якостей бібліотечних працівників.

У сучасних умовах метою підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів у КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» є розвиток їхньої професійної компетентності в контексті побудови Нової української школи, а також надання знань і формування вмінь з організації діяльності бібліотеки закладу освіти в умовах інформатизації освіти.

Основними напрямками підвищення кваліфікації шкільних бібліотекарів визначено:

- ознайомлення слухачів із завданнями, які постали перед шкільними бібліотекарями в умовах реформування загальної середньої освіти і побудови НУШ;
- удосконалення нормативно-правової, методологічної, дидактичної, інформаційної, технологічної, комунікативної, дослідницької та аналітичної компетентностей шкільних бібліотекарів;
- задоволення потреб фахівців в отриманні теоретичних знань про новітні досягнення у сфері реалізації основних завдань бібліотечної справи в закладі освіти, продуктивного педагогічного досвіду, а також у професійному самовдосконаленні та самореалізації;
- підвищення рівня професійних знань і вмінь шкільних бібліотекарів, удосконалення їх фахової майстерності, підготовки до якісного виконання професійних завдань;
- удосконалення здатності шкільних бібліотекарів до інноваційного мислення, володіння аналітичними, прогностичними та рефлексивними навичками й уміннями самостійно знаходити способи оптимального вирішення професійних завдань.

Шкільним бібліотекарям Харківщини запропоновані курси підвищення кваліфікації за очно-дистанційною (змішаною) формою навчання, тематичні спецкурси (*«Інформаційно-комунікаційні технології в роботі шкільної бібліотеки»*, *«Інфомедійна грамотність шкільного бібліотекаря»*, *«Методика систематизації документів у бібліотеках закладів загальної середньої освіти за таблицями Універсальної десятикової класифікації»* та ін.), пролонговані методичні заходи, які вони можуть обрати за власним бажанням упродовж усього міжкатегоріального періоду. Для бібліотечних працівників зі стажем роботи до 3-х років пропонується навчання протягом календарного року в Школі бібліотекознавця за темою *«Інноваційна діяльність сучасної шкільної бібліотеки»*. Школа працює четвертий рік, 75 молодих бібліотекарів уже отримали сертифікати про проходження навчання, 31 особа навчається у 2021 році.

Працівники Академії здійснюють методичний супровід діяльності спеціалістів і консультантів із бібліотечної роботи територіальних громад, бібліотекарів закладів освіти обласного підпорядкування. Для них регулярно проводяться семінари, вебінари, круглі столи з різних питань бібліотечної роботи. Незабутніми для бібліотекарів шкіл-інтернатів стали зустрічі, що проводилися на базі Харківської спеціалізованої музично-театральної бібліотеки імені К.С. Станіславського, Харківської державної наукової бібліотеки імені В.Г. Короленка, Харківської обласної бібліотеки для дітей, під час яких відбувся партнерський обмін досвідом та інноваціями.

Харківська академія неперервної освіти намагається забезпечити всебічне оновлення професійної компетентності шкільних бібліотекарів у сучасних швидкозмінних умовах.

Бібліотеки закладів загальної середньої освіти сьогодні перетворюються на осередок дослідження, відкриттів, творчості та інноваційної педагогіки. Вони стають платформою для формування читацької компетентності, реалізації творчого потенціалу користувачів, отримання знань і навичок, які допоможуть їм у дорослому житті.

Розвиток культури партнерства в популяризації читання дітей і підлітків

*Жеребкіна З.Г., завідувачка бібліотеки,
Писаренко Т.М., методист
Харківської академії неперервної освіти,
відмінник освіти України*

*Той, хто не дивиться вперед, опиниться позаду...
Дж. Герберт*

*Без гідної бібліотеки в гідній сучасній школі
не може бути гідного навчання.
В. Горшковський*

В умовах реформування освіти актуальними постають проблеми реалізації ідей Нової української школи, зокрема впровадження в освітній процес *педагогіки партнерства* та створення гуманного освітнього середовища. Співробітництво й тісна взаємодія школи та родини уможливають розробити єдині вимоги до випускника школи, також всебічно сприяти його становленню.

В аспекті цього, як слушно зауважують О.Ф.Кисла й Т.О.Ландар, важливим завданням є формування високого рівня педагогічної культури батьків задля ефективного освітнього процесу, кожен з учасників якого має бути вмотивованим і відповідальним стосовно своїх обов'язків задля формування цілісної моделі «педагогічного трикутника»: батьки – дитина – педагоги, адже родина – первинний осередок розвитку особистості й упродовж життя значно впливає на дитину. Тому важливо зробити батьків фасилітаторами у становленні дитини, активними учасниками освітнього процесу [3, с. 241].

Інтерес дитини до читання значною мірою залежить від ставлення до книги, до читання в сім'ї. Шкільна бібліотека завжди з радістю зустрічає батьків учнів: для них організовані книжкові виставки «Для вас, батьки», куточки «Батьківський всеобуч» із рекомендаціями та порадами, буклети, перегляди літератури, підготовлені рекомендації «Як здійснювати керівництво читанням у сім'ї», проводяться анкетування щодо інформаційної культури учня-читача, щоб досягти конструктивних рішень у формуванні читацької компетентності, індивідуальні бесіди про захоплення їхніх дітей, ставлення до книг і підручників. Батьки обов'язково повинні знати захоплення своїх дітей, інтереси, допомагати в роботі з книгою, подавати особистий взірець високої культури в цілому й читання зокрема. Спільне читання книг, переказ, обмін думками про прочитане – це читацьке спілкування в сім'ї, що виховує любов до книги, радість спільної мети, що єднає родинні традиції, родинні відносини між усіма членами родини.

Партнерство педагогів і бібліотекаря

Вивченню читацьких інтересів, більш тісному контакту з дітьми для подальшої індивідуальної роботи, підвищенню компетентностей, розвитку навичок читання, виробленню вміння користуватися інформаційно-комунікаційними технологіями сприяє співпраця бібліотекаря та вчителів, надає можливість спільного проведення роботи з популяризації книги. Активні форми

навчання в бібліотеці підвищують інтерес до актуальної проблеми, викликають емоційне ставлення до неї, а отже, допомагають зосередити увагу, поглибити мислення, полегшити сприйняття та запам'ятовування матеріалу.

Класні керівники допомагають в організації, а також у проведенні бібліотечних заходів: благодійної акції «Подаруй бібліотеці книгу з власним автографом», «Захист читацького формуляра», захист проєкту, тижня дитячої книги, бібліотечних медіауроків, нестандартних уроків (ділові ігри, прес-конференції, урок-«суд»), літературних і музичних вечорів, засідань літературних кав'ярень, вечорів-зустрічей із місцевими літераторами, диспутів, конкурсів («Бобер», «Геліантус», «Лелека», «Олімпус», «Соняшник»), бібліотечних квестів, бліцтурнірів, літературних екскурсій (де учням можна запропонувати виконати різні завдання: складання кросвордів, ребусів, літературної реклами, запитань до літературної вікторини, створення сенканів, оформлення книги чи лепбуку власними віршами або творами, що вивчаються) та ін.

Щоб стимулювати творчу активність дітей, можна застосовувати різні методи та прийоми: розвиток творчого інтересу, створення ситуацій емоційного переживання і/або ситуації успіху, самостійну дослідницьку роботу, а також творчо-розвивальні технології: навчального дослідження, ігрову, проєктну, мозковий штурм, «мікрофон» тощо.

Важливим завданням спільної діяльності класного керівника, учителя початкових класів і шкільного бібліотекаря є популяризація бібліотечно-бібліографічних знань. На бібліотечно-бібліографічних заняттях (*медіауроках*) збагачуються знання учнів про книгу, формуються навички роботи з різними видами інформації, самостійної роботи з підручником, словником, енциклопедією, уміння користуватися інформаційно-пошуковими системами. Діапазон пізнання книги учнями-старшокласниками значно розширюється: їх навчають чітко формувати читацький запит, вільно орієнтуватися в різноманітних джерелах інформації.

Під час проведення тематичних тижнів на допомогу вчителям-предметникам бібліотекарі можуть організувати *книжкові виставки* й тематичні полиці: «Хімія навколо нас», «Цікава фізика», «Математика – королева наук», «Ми й екологія», «Географія – це цікаво» та присвячені іншим предметам.

Цікава форма заохочення учнів 5–8 класів до читання – проведення *челенджу* «Я зможу», завданням якого є за літні канікули прочитати 20-25 книг із переліку літератури позакласного читання (перелік обов'язково узгоджується з учителями-філологами). На початку навчального року бібліотекар і вчителі визначають лідерів читання.

Старшокласникам подобаються *театралізовані уроки* на тему «Проблема добра і зла у творах українських класиків». Перевтілюючись в улюблених персонажів, вони демонструють обізнаність із творами, на прикладах літературних героїв вчать бути добрими й справедливими, взаєморозуміння, відчувають бажання боротися зі злом. Це допомагає розкривати й популяризувати багатство бібліотечного фонду, розвивати творчі здібності школярів. Прикладом може бути підготовка та проведення *бінарного уроку* з української літератури, обслуговуючої праці та бібліотеки за поезією Івана Малковича «Із янголом на плечі»: діти знайомляться з проблематикою ліричного твору й виготовляють паперового янгола.

На свіжому повітрі спільно з учителями літератури, мистецтв, фізичної культури, обслуговуючої праці можна запропонувати дітям відвідати Бібліомістечко – майданчик для розвитку та творчості дитини. Локації цього бібліомістечка можуть бути різноманітні: «Карусель казок» з казковими героями, цікавими завданнями та пригодами, «Традиції мого народу» (спортивно-театралізована гра «Козаки-розбійники» та фізхвилинки), «Україна пісенна» (учитель музики знайомить із різноманітним українського фольклору), «Гавань творчості» (створення поробок) та ін. [2].

Глибока начитаність, літературна ерудиція значною мірою визначають особистість дитини, її світогляд, коло інтересів, уміння сприймати прекрасне в мистецтві й у житті. Тому саме від учителів, батьків і шкільного бібліотекаря залежить, чи перетвориться читання книг у стійку звичку.

Шкільний психолог і бібліотекар можуть організувати «Батьківський клуб» або лекторій, ознайомити батьків із питаннями булінгу, провести захопливий диспут на злободенну тему, надати психолого-консультаційну допомогу з питань медіабезпеки тощо.

Партнерство із закладами культури

Цікаву й різноманітну роботу можна також проводити у співпраці з дитячими чи юнацькими бібліотеками й музеями: бесіди, екскурсії, віртуальні подорожі, бібліотечні квести. Тільки спільними зусиллями можна створити умови для творчої діяльності дітей, що сприятиме гармонійному розвитку особистості, формуватиме систему роботи з дитячою книгою.

Партнерство культури спілкування

Одним із важливих складників у культурі партнерства має бути мовна/мовленнева культура, яку батьки, педагоги й шкільні бібліотекарі повинні прищеплювати дітям своїм прикладом. Варто ознайомитись і взяти до уваги статтю експерта з дискримінації в освіті Вікторії Лещенко «Прихований навчальний план у школі» як фундамент укорінення дискримінаційних практик і стереотипів у суспільстві» [4], у якій авторка радить уникати проявів *мовного андроцентризму*(погляду на світ крізь призму здебільшого однієї статевої ідентифікації) у спілкуванні з дітьми: уживання іменників, займенників, прикметників чоловічого роду для позначення спільнот, які складаються з осіб обох статей.

Для цього вона рекомендує такі зміни: використовувати фемінітиви (авторка, читачка, учителька, учениця, художниця, інтелектуалка тощо), а також конструкції, що описують діяльність, не вказуючи стать осіб, і словосполучення без вказівки на стать. Наприклад: «Передне слово для допитливого читацького кола (а не читача)», «Неперевершена насолода від спілкування з авторами й авторками всіх часів», «Радісного й творчого читання вам (а не кожному з вас)», «Учена спільнота радить... (а не вчені)», «Виконай завдання з дорослими (а не з батьками, бо в когось може не бути одного з батьків, або взагалі батьків).

Для уникнення дискримінаційної мови за ознакою інвалідності радить уживати замість термінів, котрі визначають, що інвалідність – єдина характеристика людини, такі словосполучення: людина з інвалідністю (а не «інвалід»), людина з порушенням слуху (а не «глухий»), людина з порушенням зору (а не «сліпий»), дитина з аутизмом (а не «аутист, аутична дитина») і т.п.

Цікаві міркування про користь читання

*Завдання книги – полегшити,
прискорити пізнання життя,
а не замінити його.*

Януш Корчак

Учена спільнота Єльського університету довела, що *корисна звичка читати* не тільки сприяє ясності розуму та багатству фантазії, а й продовжує роки життя. Для цього достатньо читати щодня всього 30 хвилин.

Цікаво, що книжкова терапія допомагає всім, незалежно від професії та віку. Відомо, що читання – найефективніший спосіб знизити стрес, відпочити від щоденних турбот. Воно дає можливість мозку довше залишатися молодим і підвищувати рівень інтелекту, збільшуючи кількість нервових зв'язок. Складати букви у слова, слова в образи, усвідомлювати те, що хотів висловити ними автор, знаходити їм власне пояснення – це гімнастика для мозку. Звичка багато читати допомагає боротися з депресією, покращує соціальні навички, творчі здібності, що особливо важливо в умовах сьогодення.

Читаючи книгу чи рейдер, дуже важливо привчити себе читати вдумливо. Перед тим як розкрити книгу, запитайте себе: чого ви очікуєте від «побачення» з книгою, які проблеми вона допоможе вам вирішити? З кожної книги ми виносимо щось корисне: якусь цитату, фразу, ідею, в е-книзі можна встановлювати закладки.

Якщо ми читаємо ефективно, то будуть накопичуватися думки про прочитане, цитати. Це дуже цінна й корисна інформація, обов'язково треба ділитися нею з друзями, розповідати про прочитане, про нові факти, про пережиті емоції. Так і запам'ятається краще й комусь стануть у пригоді нові знання. Виробіть звичку завжди мати із собою книгу: опинившись у черзі чи в транспорті, ви зможете насолодитися миттю читання. Читання допоможе сконцентруватися, зосередити увагу на тому, що вас цікавить, навіть і тоді, коли ви перебуваєте в дорозі.

Читання зробить ваш погляд гострішим. Книга розвиває нашу мову, мислення, розширює наш словниковий запас. Ви будете краще розуміти й бачити навколишній світ і людей, а найголовніше, самих себе.

Гарну книгу, яка вам сподобалася, обов'язково прочитайте ще раз – і ви, безсумнівно, побачите щось нове.

Читання навчить вас спілкуватися. А ваш талант оповідача допоможе вам легко оволодіти увагою присутніх. Особливо яскраве враження ваша розповідь справить на тих, хто мало читає. Читання допоможе вам приємно й цікаво проводити дозвілля. Вам ніколи не наскучить читати книги, тому що їх величезне різноманіття, не вистачить і всього життя, щоб прочитати всі.

«Художні твори визначних письменників відкривають перед читачем світ у всій його різноманітності й взаємозв'язках, розкривають уявлення про навколишню діяльність, привертають увагу до дрібниць, із яких власне, і складається життя, розкривають увагу, нормалізують та забезпечують виражальні засоби читачів. Художній текст – вікно в зовнішній світ і основа, канва для самопізнання та зразок для самовираження... Вивчати мову з використанням літературних текстів – найкращий засіб для повноцінного опанування її» [5, с.3].

Книга – найкращий спосіб подолання самотності. Читаючи книги, написані в різних епохах і в різних культурах, ви навчаєтеся бути терпеливішими, перемагати на життєвому шляху перешкоди й забобони.

Книга – це міст між поколіннями. Гарну книгу бажано читати вголос. Таке читання принесе радість дітям і дорослим, зміцнить родинний зв'язок.

За твердженням лікаря Валентини Берник, покращити комунікацію між мозком і руками допоможуть творчість і поробки: в'язання крючком, ліплення, вивчення мов, розв'язування кросвордів, гра в шахи, читання цікавого та переказування його іншим. Таким чином включаються три основні функції мозку: отримання інформації, запам'ятовування та її виведення [1].

На нашу думку, особливо допоміжними рекомендації будуть для партнерства батьків, педагогів і шкільних бібліотекарів у вихованні та навчанні дітей з особливими освітніми потребами.

Висновки

Партнерство родини й школи – важливий аспект у реалізації освітньої реформи, адже має об'єднати спільною метою бібліотекарів, учителів, батьків і учнів і сприяти створенню гуманістично спрямованого освітнього середовища. У нашій статті ми висвітлили лише найактуальніші питання з означеної теми. Беручи до уваги міркування науковців й практиків, можна стверджувати, що сучасне навчання та виховання здобувачів освіти вимагає нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, повага людської гідності, довіра), спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання, творчої активності, творчого мислення, здібностей до адекватної діяльності в нових умовах. Як слушно зауважив німецький філософ Єріх Фромм, «Паростки всього найкращого, що є в потенціалі дитини, проростають, коли є відповідні умови для їх розвитку».

В аспекті розглянутої теми присутньою є думка про необхідність пошуку нових інноваційних методів, форм і прийомів роботи, зокрема в умовах дистанційного та змішаного навчання, бо здібності дитини прагнуть розвитку, а розвиток прагне читання.

Література

1. Берник В. Поки дихаю – надеюсь / Валентина Берник // Здоров'я і довголіття. – 2021. – 5-11 січня (№ 1). – С. 4-5.
2. Білошина Т.В. Бібліомістечко – дитячий простір для розвитку та творчості дитини / Т.В. Білошина // Шкільний бібліотекар. – 2020. – № 9. – С. 35-36.
3. Кисла О.Ф. Реалізація ідей Нової української школи шляхом взаємодії школи та родини / Кисла О.Ф., Ландар Т.О. // Молодий вчений. – 2019. – № 8. – С. 241- 244.
4. Лещенко В. «Прихований навчальний план у школі» як фундамент укорінення дискримінаційних практик і стереотипів у суспільстві / Вікторія Лещенко // Дивослово. – 2020. – № 12. – С. 2-7.
5. Ющук І. Художній текст у навчанні мови / І.Ющук // Дивослово. – 2021. – № 4. – С.2-4.

Шкільна бібліотека на хвилі Нової української школи

*Лисицина О. О., завідувачка бібліотеки
Харківської загальноосвітньої школи
I-III ступенів № 19
Харківської міської громади*

Складність і різноманітність завдань, поставлених перед шкільною бібліотекою, висувають високі вимоги до шкільного бібліотекаря: він повинен володіти багатьма знаннями як у сфері бібліотечної справи та інформаційних ресурсів, так і у сфері методики освіти, вікової психології, постійно підвищувати свою кваліфікацію. Сьогодні гостро стоять питання: що нас чекає? що несе із собою нове покоління? Адже майбутнє залежить від неординарно мислячих, творчих особистостей, від тієї інтелектуальної духовної еліти, яку потрібно сформулювати.

Школа, хоча й повільно, усе ж розвивається, а от бібліотека – як її структурний підрозділ, що покликаний забезпечувати всі напрями освітнього процесу конкретного закладу в засвоєнні як програмових, так і позапрограмових вимог у самоосвіті, змінюється повільно. Суть цієї проблеми полягає в тому, що традиційна практика роботи школи та шкільної бібліотеки з розвитку інформаційно-освітніх потреб учнів суперечить новим соціально-освітнім умовам, можливостям і очікуванням усіх учасників освітнього процесу в частині надання інформаційно-бібліотечних послуг у школі. Усвідомлення цього протиріччя дозволяє ставити питання про необхідність вжиття кардинальних заходів для його усунення чи послаблення. Серед таких заходів, по-перше, має бути підвищення статусу шкільних бібліотек, по-друге, їх модернізація, результатом якої має стати формування моделі медіабібліотечного простору як осередку медіаосвіти зі спеціальними засобами й методами. А також фахова підготовка бібліотекарів до роботи в новому осередку.

Дітей у нашій школі небагато, ми всі немов дружня родина. Навчаються й діти з особливими потребами, тому пропоную розбити приміщення нашої бібліотеки на функціональні зони.

Мультимедійна зона

Із досвіду вчителів початкової школи – більшість дітей, які навчаються в першому класі, не вміють читати. А також «інформаційні» діти, як ми іноді називаємо сучасних дітей, сприймають інформацію більш мультимедійно. Для цього потрібно розробити цікаві презентації на різні теми, поєднати мультфільми з корисною інформацією – і ця вікова аудиторія буде вмотивована, бо вона сприймає переважно наочно.

Сьогодні необхідність урахування якісних комплексних змін в інформаційному середовищі шкільної бібліотеки стоїть особливо гостро. Потрібно сформулювати новий, збагачений образ бібліотеки, що відповідатиме тенденціям розвитку інфосфери. Бібліотеки – з'єднувальні ланки: між типами грамотності, між типами культур, між поколіннями, що виростили в окремих інфосередовищах – традиційних і цифрових, між типами інформаційних ресурсів. Тому бібліотека, щоб виконувати своє основне призначення, повинна

перетворитися на різновид медіатеки. Курс на медіатеку – реально стратегічний курс виживання бібліотек.

Інформаційні структури на нових носіях інформації поширюються так швидко, що можуть відтіснити бібліотеку з її споконвічним книжковим фондом у глухі закутки інформаційного середовища. Відновити, поставити на новий рівень просвітницьку функцію бібліотек, навчити комп'ютерної грамотності, володіти пошуком у базах, створювати власні електронні бібліотеки, освоювати нову мобільну техніку, тобто, знайти місце бібліотек у навчанні протягом усього життя, для всіх поколінь нагальне завдання сучасної бібліотеки. Дистанційне обслуговування стає визначальною рисою бібліотек, інфосередовища. Навчальні інформаційні ресурси накопичуються й постійно оновлюються стараннями всього педколективу школи, а бібліотека систематизує та рекламує їх.

Зона інформаційно-комунікаційних технологій

Як прописано в Концепції, усі шкільні бібліотеки повинні мати комп'ютери, щоб забезпечувати доступ до інформації через використання Інтернет-ресурсів. Для молодшої школи це потрібно й для пошуку книг і авторів, яких немає в бібліотеці, і для розробки різноманітних проєктів і заходів чи для задоволення їх пізнавальних інтересів. Для старшої школи цей напрям набагато ширший.

У нашій бібліотеці створено умови, які надають учням можливість користуватися інформаційними Інтернет-ресурсами та роздруковувати потрібну інформацію для рефератів, учнівських проєктів, робіт членів Малої академії наук тощо. Для користувачів створено папку з інформаційними матеріалами щодо грамотності роботи в мережі Інтернет. Наші діти з легкістю, бездумно викладають особисту інформацію та фотографії на Facebook, «Однокласники», «ВКонтакте», які стають частиною розгляду, обговорення загалу. Тому до таких програм у бібліотеках не повинно бути доступу.

Шкільні бібліотеки є важливим джерелом інформації, що стосується освітніх програм. Співпрацюючи в команді з учителями, бібліотекарі можуть створити необхідний клімат для пізнання, творчості та навчання в інформаційному середовищі. Ми вже почали розширення спектру бібліотечних послуг і надання доступу до електронних ресурсів. Визначимо за мету створити власні цифрові ресурси. Працює вебсторінка «Наша бібліотека» на сайті школи (<http://school19.edu.kh.ua/bbloteka>).

Творчий осередок

Я багато часу спостерігала за дітьми молодшого шкільного віку й дійшла висновку, що творча атмосфера в бібліотеці заспокоює дитину. Дуже важливо, щоб діти творили щось цікаве своїми руками. Разом із дітьми можна влаштувати лікарню для книжок; ліпити казкових героїв з пластиліну чи малювати їх; створити лепбук на певну тематику. Захоплює дітей і мистецтво оригамі, виготовлення новорічних сніжинок і витинанок із паперу. До того ж зробити таку зону неважко – варто лише створити позитивний настрій, надати місце для творчості, спілкуватися з читачами, обговорювати їхні вироби. А закінчивши творчу роботу, зробити виставку малюнків чи виробів. Дуже зручно в такому осередку працювати з дітьми з особливими освітніми потребами. Бо творчість важливо дотримуватися принципу: «книга + дитяча творчість».

Ігровий майданчик

Кожен бібліотекар, який любить дітей, прагне зробити перебування своїх користувачів у книжковому храмі цікавим і насиченим. Усе це спонукає шукати

дієві форми роботи з дітьми. Однією з таких форм є гра, яка розвиває інтелектуальну, духовну сферу дитини. У руках бібліотекаря гра стає інструментом розвитку читацького інтересу. Для зовсім юних читачів ми практикуємо голосні читання казок, оповідань за певною тематикою, поєднуючи їх із грою, неодноразово звертаємося до творчості В. Сухомлинського. Дітей це дуже захоплює та зближує з бібліотекарем. Ігрова зона має бути важливим осередком у бібліотеці: різноманітні настільні ігри для маленьких і дорослих дітей, розвивальний килим на підлозі, де можна зручно полежати чи погратись іграшками, які можна взяти тут же на полиці.

Відкрита бібліотека, або шкільний буккросинг

У 2011 році актив педагогічного колективу нашої школи запропонував організувати доступну для кожного «відкриту шкільну бібліотеку». Для цього в коридорі навпроти бібліотеки було влаштовано новеньку, зроблену під замовлення, книжкову шафу, у яку потрапили книги, які приносять усі бажаючі. Це своєрідний шкільний буккросинг. Наявність відкритої бібліотеки означає, що знайти цікаву книжку для дозвілля можна завжди, навіть не заходячи в шкільну бібліотеку. Така бібліотека набула популярності серед учнів школи. Наразі її фонд складає понад 200 книг, які приносять і вчителі, й учні, і батьки. Звичайно, є певні правила користування відкритою бібліотекою: для того щоб уперше взяти книгу з фонду, потрібно принести свою.

Висновки.

З досвіду роботи можемо зазначити, що в умовах швидких технологічних змін першочерговим завданням шкільної бібліотеки є перетворення її з центру збору ресурсів і доступу до інформації на центр дослідження, відкриття, творчості та інноваційності.

Перелік використаних джерел

1. Бібліотека майбутнього [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/113-mriji-popelyushki-abo-novij-funktsional-shkilnoji-biblioteki>.
2. Використання гри в освітньому процесі першого циклу початкової школи: науково-методичний посібник / М.В. Коченгіна, О.А. Коваль; за загальною ред. Л.Д. Покроєвої. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2019. – 88 с.
3. Готуємо до навчання в Новій українській школі: методичний посібник / укл. Н.О. Капустіна, М.В. Коченгіна, А.С. Остапенко; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2019. – 252 с.
4. Мрії попелюшки, або новий функціонал шкільної бібліотеки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/113-mriji-popelyushki-abo-novij-funktsional-shkilnoji-biblioteki>.
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенко. – Київ, 2016.
6. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / за заг. ред. Н. М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
7. Яким буде майбутнє бібліотек? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bigggidea.com/practices/1506/>.

Бібліотека в сучасному інформаційному просторі

Сільченко В. С., завідувачка бібліотеки
Харківської спеціалізованої школи
I-III ступенів № 18
Харківської міської громади

*У наших школах не повинно бути нещасливих дітей,
душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні.
Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини,
які породжують енергію для переборення труднощів,
бажання вчитися.
В. О. Сухомлинський*

Сучасну бібліотеку важко уявити без комп'ютера та спеціалізованого програмного забезпечення, яке спрощує як роботу самої бібліотеки, так і бібліотекаря щодо вибору необхідної літератури користувачам.

Шкільний блог дозволяє його користувачам швидко та зручно працювати з великою кількістю електронних бібліотек (на які є посилання), що надають можливість перегляду цікавої інформації з початку про новинки літератури, читання книг в електронному вигляді. У шкільній бібліотеці не завжди можна знайти вузькоспеціалізовану літературу, тому в цьому нам допомагає викладання посилань на сайти з необхідною інформацією для читачів. До створення блогу мене спонукала недостатня медіаобізнаність учнів, відсутність літератури за шкільною програмою, інформаційних джерел для позакласного читання школярів. Тому для інформування читачів і надання різної цікавої інформації, корисної для дітей, я вирішила створити свій блог «Берег дитинства» (блог шкільного бібліотекаря: <https://wikimediaosvita18.blogspot.com/>).

Блог як інструмент Інтернет-комунікації читача та бібліотеки дає можливість інформувати своїх читачів про події в бібліотеці, підвищувати рівень медіакультури засобами комп'ютерних технологій, якості, доступності й ефективності читацьких компетентностей учнів. Бібліотечний блог є діалогом між бібліотекою та користувачем.

Основна *мета* блогу: популяризація книги й бібліотеки; залучення читачів до книги та читання; розширення інформаційного простору бібліотеки; розширення кола спілкування; вільний доступ до якісних електронних підручників, енциклопедій; обмін цікавою інформацією та новинками.

Відповідно до мети визначено такі *завдання*: інформаційна підтримка освітнього процесу; підвищення пізнавальної, творчої, читацької активності учнів; двостороннє спілкування з читачами; показати, що шкільна бібліотека є сучасною установою, яка готова до конструктивного спілкування, критики, змін та інновацій; поліпшити спілкування з потенційними користувачами через діалог і коментарі; популяризувати інформаційні або інші послуги серед читачів, які шукають інформацію в Інтернеті, зокрема в блозі; поширювати інформацію про послуги бібліотеки, мотивувати людей говорити про них.

Таким чином, блог допомагає налагодити ефективну взаємодію між учнями, батьками та школою, взаємодію шкільної бібліотеки з дитячими бібліотеками, культурно-освітніми центрами. Розміщуючи матеріали на своєму блозі в Інтернеті, бібліотека стає все більш відкритою. Блог дає можливість бібліотеці надати інформацію про новинки літератури, проведення бібліотечних і шкільних заходів, розробки медіауроків для молодших класів, відеоуроків на допомогу вчителям-предметникам, тобто організує простір спілкування. Я вважаю, що блог може бути ефективним інструментом для завоювання Інтернет-аудиторії, що складається з користувачів покоління next, для яких одержання інформації та спілкування в мережі стало невід'ємною частиною соціального життя.

Ознайомлю з деякими *розділами блогу*:

Рубрика «Бібліотека НУШ (енциклопедії, досліді, уроки) ознайомлює з нормативними документами, календарними планами, навчально-методичним забезпеченням Нової української школи (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_23.html), цікавими експериментами, які можна зробити в школі (<https://nus.org.ua/articles/prosto-i-tsikavo-5-eksperimentiv-yaki-mozhna-zrobyty-u-shkoli/>).

У розділі блога «Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек» можна ознайомитися з планом проведення, переглянути фотозвіт про його проведення (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_54.html).

У розділі «Медіауроки» представлено багато цікавого для проведення бібліотечних уроків: презентації, вікторини, сценарії. Сподіваємось, що ці розробки допоможуть дітям успішно розпочати опановувати ази медіаграмотності (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_4.html; «Пригоди книжки» для дітей молодшого шкільного віку – <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=6714> <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=6715>; «Від папірусу до книги» – короткий екскурс в історію книги для учнів початкових класів, «Фіксики в бібліотеці» – віртуальний десант для учнів 6-х класів).

Розділ «Через книгу до дитячих сердець» містить багато інформації різного напрямку для дітей: хобі та дозвілля, етика, література, різні науки, електронні версії підручників, цікаві факти про Україну, абетка безпеки, правила дорожнього руху, обрядовий календар, державна символіка (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_92.html).

Казкотерапія – один із ефективних методів роботи з учнями початкових класів, які зазнають тих чи інших емоційних і поведінкових труднощів. Суть цього методу – створення особливої казкової атмосфери, яка робить мрії дитини дійсністю, дозволяє дитині вступити в боротьбу зі своїми страхами, комплексами (знайомство з бібліотекою першокласників: що таке казка, читаймо казки разом, психологічний вплив казок на дітей – https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_9.html).

У розділі «Чарівна скарбничка українського фольклору» можна переглянути мультфільми за мотивами українських народних казок, прочитати казки, які любили та читали наші предки (казки, що ожили – https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_63.html).

Розділи «Інтерактивне навчання» та «Інтерактивні вправи» створено на допомогу вчителям початкових класів, а також дітям для перевірки знань. Інтерактивне навчання пропонує онлайн-тестування з основних предметів і перевірку якості та рівня своїх знань, підготовку до контрольних робіт. Тести

різноманітні за своєю структурою та складом (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_94.html). Не секрет, що в наш час багатьом дітям більше подобаються комп'ютерні ігри, тому інтерактивні комп'ютерні ігрові вправи дають можливість реалізувати здібності та можливості дитини у творчих цілях (розвиток самостійного логічного мислення, уваги та вміння висловлювати власну думку сприяє засвоєнню вивчених текстів, допомагає давати оцінку героям, їх вчинкам – https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_0.html).

Провідна мета літературного квесту – формувати навички швидко та якісно виконувати певні завдання в групі з метою досягнення кінцевої мети, розвивати вміння застосовувати знання в нестандартних ситуаціях. Квест дає гравцям змогу вчитися, виконуючи завдання спільно, перебувати в таких умовах, коли потрібно приймати швидкі рішення (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_15.html).

У товаристві книг безліч людей отримували й отримують справжню насолоду. Істинні книголюби чистосердечно зізнаються, що завжди залишаються в неоплатному боргу перед книгами, що книги підтримували їх у складних ситуаціях – підбадьорювали в сумний час, лікували під час хвороби, рятували від самотності. Спілкування з книгою здатне змінити життя, покращити настрій, допомогти прийняти важливе рішення. Рубрика «Бібліотечні секрети» надає поради учням: як правильно читати та користуватися книгою (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_22.html).

Існує думка, що кращий спосіб донесення інформації до дитини – у грі. Дитина захоплюється навіть маленьким дослідом, якщо вона зробила його сама. Користі від таких дослідів багато: по-перше, вона на канікулах відірветься хоч трохи від монітора та з подивом зрозуміє, який великий і загадковий світ нас оточує. По-друге, на практиці легше зрозуміти фізичні, хімічні та інші закономірності. По-третє, батьки й самі їх згадують – і дивуються разом із дітьми (<http://tnr.kpi.ua/index.php/ua/menuadmission-ua/tsikavi-doslidy>).

Про тісну співпрацю з Харківською бібліотекою № 11 (Харківська бібліотека Толстого), про проведення різноманітних цікавих зустрічей, читацьких вечорів, демонстрування відеофільмів та багато різної інформації, цікавої як дітям, так і батькам, знайдемо в цій рубриці (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_12.html).

Тепер ми маємо можливість спілкуватися з батьками, використовуючи Інтернет, що дуже зручно в наш час. Вони можуть залишати свої коментарі, обговорювати теми, які їх цікавлять, висловлювати свої думки. Для них підготовлено поради психолога, пам'ятки «Як виховати в дітей інтерес до читання» (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_67.html).

Рубрика «Цікава наука українською» містить багато цікавої інформації для допитливих (https://wikimediaosvita18.blogspot.com/p/blog-page_72.html).

Висновки

Бібліотека закладу освіти виступає як осередок залучення дітей до читання та як інформаційний центр, що не лише забезпечує користувачів інформацією, а й сприяє розвитку та формуванню читацьких інтересів і культури сучасного читача.

Для цього потрібно застосовувати різні форми й методи бібліотечної роботи – традиційні та інноваційні. Пріоритетним напрямом інноваційної роботи є створення шкільного бібліотечного блогу, який відповідає вимогам сучасної

освіти. З метою підвищення рівня медіакультури учнів засобами комп'ютерних технологій, якості, доступності та ефективності читацьких компетентностей учнів було створено блог шкільного бібліотекаря «Берег дитинства». На цьому блозі розміщено безліч цікавої та корисної інформації, що дає можливість залучати дитину, щоб відкрити їй прекрасний світ літератури.

Список використаних джерел

1. Осадчий В.В. Освітні можливості мережі Інтернет / В.В. Осадчий // Педагогічний процес: теорія і практика : збірник наукових праць. Вип. 2. – Київ: ПП “Екмо”, 2004. – С. 179-188.

2. Каталог освітніх сайтів [Електронний ресурс] / Осадчий В.В. – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/iresource> . – Заголовок з титул. екрана.

3. УКРОП: каталог сайтів «Наука і освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrop.com/ua/directory/science?cur=0138-00-0-0-00-00-001>. – Заголовок з титул. екрана.

4. Цікава наука [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/channel/UCMIVE71tHEUDkuw8tPxtzSQ>.

Шкільна бібліотека – інформаційний центр і територія творчого розвитку дитини

*Федорова О. В., учитель англійської мови,
за сумісництвом шкільний бібліотекар
КЗ «Студенокський ліцей
Оскільської сільської громади Ізюмського району»*

*Бібліотека є сукупністю відображень
усіх явищ світового життя.*

Н. Рубакін

Діяльність шкільної бібліотеки організовується спільно з педагогічним колективом і обов'язково враховується загальний план роботи навчального закладу на рік. Сьогодні в Україні активно розпочався процес становлення нової системи освіти на входження у європейський освітній простір. У цих умовах шкільні бібліотекарі повинні добре орієнтуватися в сучасних інноваційних технологіях, проводити цікаві, захоплюючі заходи, які привернули б увагу сучасного молодшого школяра та підлітка до бібліотеки, відкрили їм такий цікавий шлях до книги. Сучасна шкільна бібліотека – це територія читання.

Процес читання – творчий процес, і читач у ньому не пасивний споглядач. Він активно, по-своєму тлумачить прочитаний текст відповідно до світосприйняття. Я вважаю, що бібліотекар має допомогти учням у формуванні читацьких умінь, що вже є запорукою читацької компетентності: уміння ставити запитання до тексту та знаходити відповіді на них, висувати гіпотези про подальший розвиток сюжету й порівнювати його з авторським задумом, оцінювати художній твір. А також бібліотекар має знайти у своїх читачах кращі

людські якості, закласти механізм самореалізації, саморозвитку, самовиховання особистості. Для виконання цього завдання у своїй роботі використовую різні методи бібліотечної роботи: масові, групові, індивідуальні.

До шкільної бібліотеки надходить нове поповнення бібліотечного фонду: підручники, художня література, періодичні видання (газети, журнали). Раз на місяць проводжу *день інформації*, під час якого повідомляю учням, учителям і батькам про літературу, яка надійшла до бібліотеки. Недостатність комплектування бібліотечних фондів художньою, довідковою літературою – це одна з головних проблем, яка заважає на високому рівні задовольнити читацькі потреби.

Як зацікавити сучасного школяра початкової школи чи підлітка відвідувати бібліотеку, виховувати в них культуру читання та любов до книги? Я вважаю, що масова робота бібліотеки є одним із сильних засобів залучення читача до бібліотеки. У своїй роботі використовую *анкетування*, що дозволяє виявити читацькі інтереси. Саме з нього стає зрозумілим, що більшість учнів початкової школи люблять читати казки, книги про природу. Учні середньої та старшої школи читають переважно книги з програмного матеріалу. Але ті, які приходять почитати для інтересу, вибирають, як правило, книжки пригодницько-детективного жанру, фантастику. Науково-популярна література й довідкова користуються, на жаль, малим попитом. Саме тому розумію, що необхідно спланувати заходи щодо її популяризації серед учнів.

Масова робота бібліотеки є таким чинником, який допомагає розкрити кожній дитині свої таланти й здібності. Вона відкриває новий світ, надає нові можливості, зокрема створити в бібліотеці територію для розвитку дитини. Школярі виявляють різні свої таланти: актора, музиканта, співака та ін. Учні гарно малюють, а також мають гарний смак і фантазію, і тому в нас вийшли чудові костюми.

Кожного року ми говоримо про письменників-ювілярів, проводимо цікаві заходи. Популярними стали в моїй роботі *п'ятихвилинки* «Чи знаєш ти?», на яких учні спочатку розповідають основні біографічні відомості ювіляра, а потім цікаві факти з його біографії або життєвого шляху.

Як відомо, інформаційна культура учнів формується шляхом отримання бібліотечно-бібліографічних знань. З цією метою проводжу *бібліотечні уроки*, готуючись до яких обов'язково враховую вікову категорію моїх слухачів. Тематика їх дуже різноманітна: «Правила поведження в бібліотеці», «Правила користування книгою», «Енциклопедія – наш друг і порадник», «Як побудована книга», «Каталоги, картотеки – довідкове бюро бібліотеки». Під час проведення таких уроків головне для мене – навчити учнів любити книгу, шанувати й берегти її. Вони повинні вміти працювати з нею самостійно, знаходити швидко потрібну інформацію, вибирати головне з великого за змістом тексту.

Поряд із традиційними формами бібліотечно-бібліографічної роботи використовую постійно й нові: «Конкурс бібліографічних ерудитів», «Бібліотечний лабіринт», «Літературні ігри», «Бібліотечні вікторини». Літературні ігри заохочують читачів звертатися до науково-пізнавальної, довідкової літератури. Бібліотечний лабіринт, конкурс бібліографічних ерудитів поглиблює звичку в учнів до самостійної роботи з книгою, розвивають логічне мислення.

На мою думку, практична діяльність із книгами – перша умова ефективного формування в дітей інтересу до читання. Саме практично працюючи з книгами, серед книг учень привчається звертатися до світу книг із різною метою. Формування, розвиток читацьких інтересів я розпочинаю відразу після запису школяра до бібліотеки. У невеличкій розмові з’ясовую смаки та вподобання учня. Ця ненав’язлива бесіда допомагає мені підібрати книги, які зацікавлять мого читача наступного разу.

Шкільну бібліотеку не мине жоден учитель, якщо він повинен бажая підготуватися до уроків. Саме тому співробітництво вчителя-предметника й бібліотекаря спрямовано на залучення учнів до роботи з книгою, до пошуку необхідної інформації в навчанні, а діяльність бібліотеки спрямована на інформаційне забезпечення педагогічного колективу. З цією метою регулярно проводжу *інформаційні п’ятихвилинки* для педагогів про нові надходження підручників, художньої та методичної літератури до шкільної бібліотеки.

Висновок

Отже, можемо стверджувати, що головна мета шкільної бібліотеки – надання допомоги учням, батькам, учителям у забезпеченні їхніх інформаційних потреб. Шкільна бібліотека – це наче острів тиші та спокою в бурхливому океані освітньої діяльності школи. Хвилини, які учень проводить саме тут, надають йому можливість відпочити та зустріти найвірнішого друга – книгу. Шкільна бібліотека – це територія відпочинку, тиші, а разом і вільний простір, щоб заявити кожному учневі про себе, розкрити свої здібності й таланти. Це територія творчого розвитку дитини.

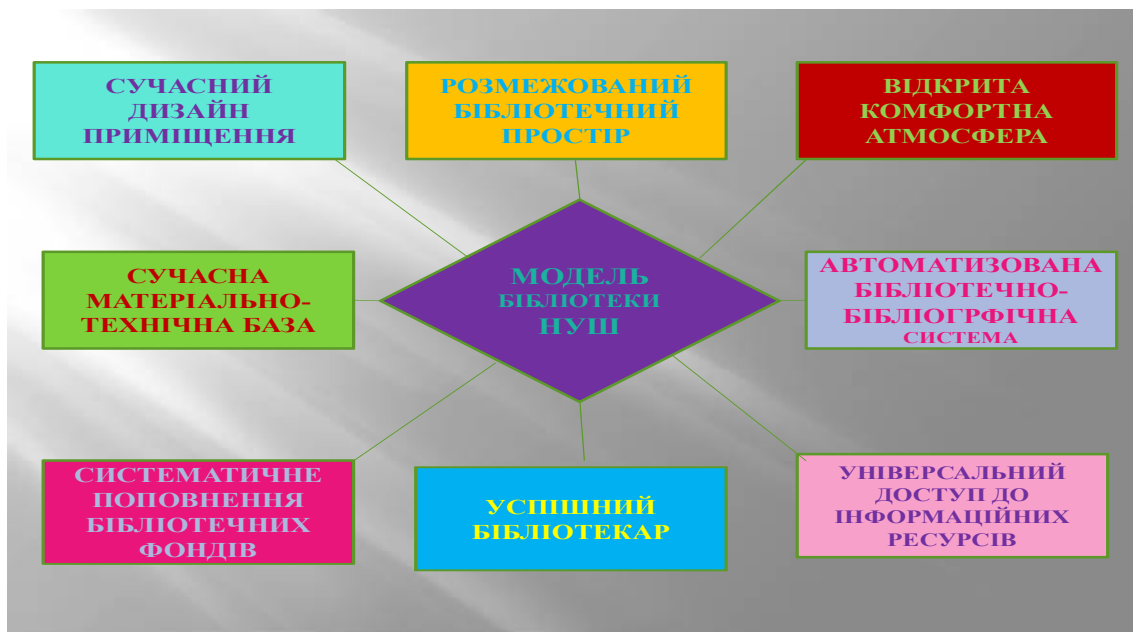
Список використаних джерел

1. Виноградова Н.В. З чого починається любов до книги / Н.В. Виноградова // Шкільна бібліотека. – 2011. – № 11. – С. 65-67.
2. Комишаківа Н.О. Як зацікавити учня книгою / Н.О. Комишанова // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 2004. – № 2 – С. 64.
3. Тонецька О.В. Інноваційні технології в роботі шкільних бібліотек / О.В. Тонецька // Шкільний бібліотекар. – 2012. – № 12. – С. 2-10.

Інформаційне середовище бібліотеки Нової української школи

*Бутенко Н. С., завідувачка бібліотеки
Харківської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів № 119
Харківської міської громади*

В умовах швидких трансформаційних змін першочерговим завданням для шкільної бібліотеки є перетворення її з центру бібліотечних ресурсів і доступу до інформації в центр дослідження, відкриття, творчості та інноваційної педагогіки. Ось якою я бачу *модель бібліотеки Нової української школи*:

Сучасна шкільна бібліотека – це місце, де учень, учитель і бібліотекар зустрічаються щодня для спільної роботи, де на практиці виховується потреба в знаннях, даються навички пошуку потрібної інформації, закладаються основи самоосвітньої діяльності. Кожна бібліотека повинна мати добре організоване інформаційне середовище, яке б відповідало запитам і потребам.

Шкільна бібліотека завжди мала важливе значення в освітній, інформаційній та культурній діяльності освітнього закладу. Останнім часом її завдання й можливості змінюються. Як головну соціальну роль сучасної бібліотеки Нової української школи виділяють діяльність щодо розповсюдження інформації як джерела нових знань і сприяння самореалізації особи. Звідси постає потреба в реорганізації бібліотеки в шкільний бібліотечно-інформаційний центр (ШБІЦ).

Автоматизація бібліотечних процесів і підключення їх до Інтернету забезпечує доступ до інформаційних ресурсів, що сприяє проведенню інтегрованих уроків, а також активізації навчально-пізнавальної, комунікаційної діяльності учнів. Ефективна автоматизована бібліотечно-інформаційна система (АБІС) передбачає наявність загально бібліотечної мережі, що охоплює всі підрозділи бібліотеки, та єдиної інтегрованої інформаційної системи з адаптивною базою даних, що забезпечує комплексну автоматизацію основних інформаційно-бібліотечних процесів при використанні єдиного формату даних і заснованої на мережевій технології «клієнт-сервер».

Функції АБІС:

- створення, ведення електронного каталогу;
- пошук за різними критеріями;
- формування, друкування вихідних форм;
- створення, збереження повнотекстових і мультимедійних ресурсів;
- одержання результатів пошуку в зручній для користувача формі;
- створення різноманітних видів звітних документів;
- підтримка штрихкової технології;
- доступ до е-каталогів інших бібліотек;

- обробка електронних документів.

Тому виникає проблема адекватного підвищення інформаційної культури бібліотечних фахівців, які сьогодні повинні бути навігаторами комп'ютерних мереж, чия діяльність формує нове інформаційне середовище.

Модель діяльності шкільної бібліотеки з ефективного забезпечення інформаційних потреб учнів розроблена в контексті інформатизації бібліотечної галузі та дидактики сучасної школи.

Складовими моделі є:

- дослідження інформаційних потреб учнів;
- комплектування фондів бібліотек відповідно до їх потреб;
- професійна компетентність шкільного бібліотекаря;
- формування бібліотечно-інформаційних умінь (інформаційної компетентності) учнів старших класів.

Дослідження інформаційних потреб учнів дозволяє бібліотечним працівникам як посередникам між інформацією та користувачем реагувати на кардинальні зміни у сфері освіти, коригувати використання педагогічних технологій у практичній діяльності шкільних бібліотек.

Доступ до інформаційних ресурсів

Бібліотекарі Нової української школи повинні мати підготовку та досвід у тому, як знаходити, оцінювати й використовувати інформацію. Співпрацюючи в команді з учителями, бібліотекар може створити необхідний клімат для пізнання, творчості та навчання в інформаційному середовищі. Учні XXI століття повинні продемонструвати своє розуміння по-новому, за допомогою власних відео або мультимедійних презентацій. Ось чому кожна шкільна бібліотека повинна переосмислити й перебудувати стиль роботи на гнучкий простір навчання, що підтримує декілька стилів і напрямів.

Рівні впровадження інформаційних технологій у діяльність шкільних бібліотек:

- розширення спектра бібліотечних послуг, надання доступу до електронних ресурсів;
- упровадження автоматизованих інформаційно-бібліотечних систем;
- накопичення та організація електронних ресурсів;
- створення власних цифрових ресурсів;
- створення сайтів, е-бібліотек;
- використання ІКТ для популяризації книги та читання;
- формування інформаційної грамотності;
- інтеграція бібліотечних продуктів і послуг в інформаційно-освітній простір закладу освіти.

Новітні електронні технології, що прийшли у шкільні бібліотеки, дали відчутний поштовх усім напрямам бібліотечної роботи. До того ж вони дали змогу значно розширити коло користувачів за межами бібліотеки. Більше того, сучасна комп'ютерна техніка й засоби зв'язку дають можливість бібліотекам переорієнтуватися зі стратегії володіння важливими інформаційними ресурсами до забезпечення доступу до неї.

Шкільні бібліотекарі мають дати учням певні знання й навички ставити перед собою завдання в певній послідовності, тобто формувати інформаційну компетентність:

- формулювання та аналіз потреб (що я повинен зробити?);

- виявлення та оцінка вірогідних джерел (куди мені звертатись?);
- пошук і знаходження конкретних ресурсів (яким чином отримати інформацію?);
- порівняльний аналіз (які ресурси використовувати?);
- аналіз, синтез, оцінка (чи отримав потрібну інформацію?).

Основою роботи будь-якої бібліотеки є її фонд (інформаційні ресурси), від складу якого залежить успіх роботи книгозбірні в цілому, виконання завдань, що стоять перед нею. Адже саме інформаційні ресурси визначають зміст, повноту та якість задоволення й розвитку інформаційних потреб читачів. Останнім часом через мізерність фінансових ресурсів бібліотеки зазнають великих труднощів із комплектуванням. Нові книги поступають несистематично, в обмеженому асортименті та в невеликій кількості; шкільні бібліотеки не в змозі замовляти саме ту літературу, яка їм необхідна. Спостерігається відсутність нових довідкових, енциклопедичних видань, науково-популярної літератури для учнів, педагогічної літератури для вчителів.

Нашими читачами є не лише вчителі зі стійкими, сформованими читацькими запитами, але й учні різних вікових категорій, для яких звернення в бібліотеку продиктоване характерними для певного віку потребами: для учнів початкових класів – бажанням спілкуватися з цікавою книгою; 5-6-х – дізнатися про щось нове, 7-8-х – необхідністю підготовки домашніх завдань, знайти інформацію з теми, що цікавить; 9-11-х – необхідністю підготовки рефератів, участю в олімпіадах, МАН, творчих конкурсах.

На кожному окремому етапі шкільні бібліотекарі супроводжують своїх читачів. Вони й казкарі, і вчителі, і дослідники, і помічник. А перш за все, та людина, яка пробуджує в дітей інтерес до інформації, учить шукати її, працювати з нею. Яким же чином найповніше, більш якісно забезпечити інформаційні потреби наших читачів? Цей вихід я бачу у створенні корпоративної інформаційної мережі, до складу якої повинні входити не лише шкільні бібліотеки, міські та районні інформаційно-методичні центри, а й, перш за все, міські, обласні масові й науково-технічні бібліотеки. Саме ці бібліотеки мають у своїй структурі інформаційно-бібліографічні відділи, які укомплектовані відповідними фахівцями, займаються створенням БД (Баз даних), ЕК (Електронних каталогів), забезпечують інформативну підтримку науковим розробкам. Особливо важливим є завдання сучасних бібліотек щодо оприлюднення та поширення інформації державного значення, оскільки основу демократичного суспільства становлять поінформовані громадяни.

Бібліотека ХСШ № 119 забезпечує доступ до інформаційних ресурсів, які відіграють важливу роль у розвитку грамотності та культури користувачів. А саме:

- вебсторінка на шкільному сайті;
- створення інформаційного центру в школі.

Такий центр сприяє підвищенню соціально-культурного рівня не лише учасників шкільного процесу, а й мешканців мікрорайону в цілому. А створення інформаційного центру в школі дає змогу залучати батьків, випускників, громадськість до активної співпраці не лише через друковані видання, а й через вебсторінки відомих сайтів та власного сайта інформаційного шкільного центру.

Сучасний дизайн бібліотеки

Розвиток бібліотек сьогодні передбачає поєднання автоматизованих бібліотечних технологій, сучасного інтер'єру та креативного бібліотекаря. Шкільна бібліотека – це місце відпочинку, творчого й інтелектуального розвитку сучасного користувача, тому завдання бібліотекарів полягає в перетворенні бібліотеки на сучасну, модернову, привабливу. Це й сучасні оновлені новою літературою книжкові виставки, креативні роздільники фонду, неординарні назви, модульні композиції, які можна власноруч створити задля її нового вигляду, більш привабливого та комфортного для читача. Адже бібліотечний дизайн – це престиж сучасної бібліотеки.

Сучасний освітній простір обов'язково передбачає зону, де можна постелити килим, де діти можуть сісти в коло. Адже і в НУШ, і в школах за кордоном діти починають заняття з ранкового кола, коли зустрічаються та налаштовуються на робочий день. А в бібліотеці на килимі можна влаштувати *обговорення книг, відгадування загадок, читання віршів*. Професійне гасло нашої шкільної бібліотеки: «Все для читача». Бібліотека приваблює читача не тільки зібранням літератури, але й можливістю користуватися комп'ютерами, точками доступу wi-fi, затишком диванів і крісел у зонах відпочинку. У читальній залі – комп'ютери, проєкційний екран, звукопідсилювальна апаратура. Дизайн сучасний та затишний: є бажання працювати з власним ноутбуком або планшетом – будь ласка; у шкільному холі біля бібліотеки валять до відпочинку яскраві сучасні дивани та зручні столи. Чим не місце для обговорення останніх літературних новинок, не заважаючи читачам у читальній залі? У цьому ж холі портрети видатних українських письменників, інформаційний стенд «Наш друг – книга». Це місце ми найменували «юнацьким простором» (простір для старшокласників). Організація юнацького простору дозволяє старшокласникам якісно використовувати свій час, виявити всі свої приховані таланти, відпочити в компанії однолітків, дізнатися останні новини. Завдяки організації культурного відпочинку й дозвілля старшокласники мають можливість урізноманітнити способи проведення вільного часу.

Цього навчального року ми розширили діапазон читання дітей початкової школи: створили осередок читання, творчості та відпочинку для наймолодших читачів. У малечі є можливість подивитися мультфільми, помалювати на інтерактивній дошці, переглянути чудові дитячі книжки-подарунки від вдячних друзів бібліотеки. Поряд – куточок дитячої творчості, де розміщені дитячі поробки та малюнки. Наша мета – використати бібліотечний простір якомога повніше та з користю для читача. Тому й подвір'я влітку перетворюється на велику читальну залу зі столами під парасольками з можливістю почитати пресу або книгу чи просто поспілкуватись.

З метою розширення діапазону читання в бібліотеці проводяться *бібліоперерви*, під час яких в дітей є можливість познайомитися з новинками літератури, періодичними виданнями, дібрати програмові твори та твори для позакласного читання. Бібліотекар проводить *інформхвилинки*, аналіз читацьких інтересів, короткі інсценізації казок (діти з великим інтересом читають казки та вивчають ролі, адже вони не знають, ким доведеться бути завтра: Колобком чи Ріпкою, Лисичкою чи Принесою).

За час існування дитячого бібліотечного простору в нашій школі значно підвищилася відвідуваність, учителі початкових класів відзначили, що діти

почали більше та краще читати, з'явився інтерес до книг, адже вони стали доступнішими. Також наразі спостерігаємо ефект змагання: у кого в класі більше записів у бібліотечному формулярі, хто частіше відвідує бібліотеку.

Найважливіше в бібліотечній справі сьогодення – це трансформуватись у сучасний, потрібний школі та громаді заклад. У майбутньому я бачу «Новий відкритий бібліотечний простір»: читальну залу бібліотеки, обладнану за останнім словом SMART-просторів і зоновану за допомогою меблів-трансформерів (зона «Інтернет і медіа»; простір для соціокультурних заходів; «Комфорт-зона» та «Зона тиші»). Хотілося б мати в бібліотеці Нової української школи № 119 Сад Історій, як у Корнуолі, – особливий літературний простір для дітей. Натхненням для його творців послуговував ботанічний сад у графстві Корнуол: учителі Академії Нанслоу та місцева влада Корнуола вирішили створити шкільний Сад Історій, покликаний популяризувати читання серед дітей. Будиночок хоббітів, у якому проводять читання, павутиння Шарлотти, ліхтар, шахи із Задзеркалля, казковий палац, чарівні рослини, сцена й навіть театральні костюми. Сад Історій містить усе, щоб із головою поринути в літературний світ.

На питання «Якою я бачу сучасну бібліотеку?» хочу відповісти словами американського бібліотекознавця Мелвіла Д'юї: «Якщо стара книгозбірня була джерелом, до якого йшли всі спрагли знань, то нова – це водогін, що розносить живильну вологу по домівках».

Список використаних джерел

1. Атаманчук, Н. «Я хочу створити нову українську школу»: ідеї учениці / Н. Атаманчук, К. Пузиревич // Педагогічна майстерня. – 2018. – № 11. – С. 25–29.
2. Баранова, Н. Дослідницька та експериментальна діяльність в умовах НУШ / Н. Баранова, Н. Коцур // Початкова школа. – 2019. – № 9. – С. 13–15.
3. Гузь, О. Актуальні шляхи удосконалення читацької компетентності учнів в умовах НУШ / О. Гузь // Початкова школа. – 2019. – № 5. – С. 14–17.
4. Жилінська, Т.О. Мультимедійні засоби навчання як чинник розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів в умовах Нової української школи / Т.О. Жилінська // Завучу. Усе для роботи. – 2019. – № 13-14. – С.11.
5. Поперечна Л. Мрії попелюшки, або Новий функціонал шкільної бібліотеки / Л. Поперечна // Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. – 2013. – № 4. – С. 5-14.
6. Цицюра, С.М. Ключові компетенції нової української школи / С.М. Цицюра // Початкове навчання та виховання. – 2018. – № 25-26. – С. 14–32.
7. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html>

Бібліотечно-шкільні округи як перспективна форма організації бібліотек закладів освіти

*Костенко О. В., завідувачка бібліотеки
КЗ «Лозівський ліцей №1»,
Сидоренко О. М., завідувачка бібліотеки
КЗ «Панютинський ліцей»
Лозівської міської громади
Лозівського району*

У 2019-2020 навчальному році на освітній мапі міста Лозова Харківської області з'явилося два опорних заклади – Комунальний заклад «Лозівський ліцей №1» та Комунальний заклад «Панютинський ліцей». Складний механізм керування цими структурами привів до усвідомлення того, що бібліотеки опорних закладів та їх філій також можна об'єднати. Вони можуть проводити спільні заходи щодо популяризації фонду власних бібліотек, зведеного фонду бібліотек опорних закладів і філій.

Можна погодитися, що всі бібліотечні заходи, які проводять завідувачі бібліотек, учні та колеги відвідати не зможуть. Тому актуальними формами залучення учнів до читання та популяризації фондів стануть проекти з висвітленням етапів проведення в соціальних мережах і на сайтах освітніх закладів, віртуальні квести, онлайн-зустрічі, онлайн-інтелектуальні ігри, віртуальні виставки, мультимедійні ігри, букртейлери тощо. Тобто ті форми роботи, які допоможуть прибрати кордони між бібліотеками освітніх закладів. До об'єднання можуть долучитися й бібліотеки закладів освіти, які не входять до складу опорних шкіл. Подібні об'єднання бібліотек закладів освіти можуть працювати як *бібліотечно-шкільні територіальні громади (БШТГ)*.

БШТГ складається з бібліотечно-шкільних округів (БШО). Бібліотечно-шкільний округ – об'єднання бібліотек закладів освіти, які знаходяться в територіальній близькості одна від одної або об'єднуються навколо бібліотеки опорного закладу освіти. БШО створюється бібліотеками закладів середньої освіти за такими напрямками:

- бібліотека опорної школи, бібліотека (бібліотеки) філій опорних шкіл, філії опорних шкіл без бібліотек;
- бібліотеки закладів освіти, які об'єднуються відповідно до територіального положення.

Раціональність подібного об'єднання полягає в об'єктивній можливості таких бібліотек налагодити тісний зв'язок для проведення спільних заходів за участю їх читачів; книгообмін (підручниками та художньою літературою); проведення тематичних мобільних книжкових виставок.

Тематична мобільна книжкова виставка – книжкова виставка, яка розробляється зусиллями бібліотечного шкільного об'єднання. Основу таких виставок складають видання (книги, газети, журнали), які є унікальними (у наявності цій в даній бібліотеці). *Віртуальна мобільна книжкова виставка* – віртуальна виставка, яка розробляється зусиллями бібліотек закладів освіти БШО. Школи мають можливість передати матеріали виставки, якщо вони: опорна школа та її філії (з підвозом дітей); територіально знаходяться поряд.

Бібліотеки шкіл, які знаходяться далеко одна від одної та не мають можливості постійного підвозу дітей спільні заходи проводять в онлайн-режимі, за допомогою блогів та сайтів бібліотек закладів освіти, сторінок бібліотек, сторінок бібліотек закладів освіти в соціальних мережах.

Бібліотечно-шкільний округ створюється з метою раціонального та ефективного використання наявних ресурсів бібліотек закладів освіти, забезпечення доступу вчителів і учнів необхідними матеріалами для освітнього процесу та всебічного розвитку школярів.

Головними завданнями БШО є: «концентрація та ефективність використання наявних ресурсів, їх спрямування на задоволення освітніх потреб (вихованців)», створення єдиної системи роботи бібліотек. Кількість бібліотек, які входять до складу округу, залежить від напрямів об'єднання. Очолює БШО завідувач бібліотеки опорної школи або обраний представник (якщо об'єднуються бібліотеки закладів освіти за територіальним принципом).

Бібліотечно-шкільні округи об'єднуються в Бібліотечно-шкільну територіальну громаду, яка має право:

- планувати спільні заходи щодо популяризації читання, книг, використання в діяльності ІТ - технологій;
- використовувати у власній практиці набутий досвід;
- вирішувати питання раціональності використання в роботі певних технологій;
- лобювати використання в роботі новітніх технологій;
- проводити роботу щодо покращення матеріального становища бібліотек БШО, які входять до складу громади;
- налагоджувати зв'язки з громадськістю, видавництвами, митцями, публічними бібліотеками міста, регіону;
- проводити консультативно-методичну роботу.

Бібліотечно-шкільні округи очолює методичний центр шкільних бібліотек на чолі із методистом з бібліотечних фондів. До методичного центру шкільних бібліотек (далі МЦШБ) входять: методист з бібліотечних фондів відділу освіти, обрані представники від БШО.

До питань компетенції МЦШБ входять:

- надання допомоги бібліотекарів закладів у розвитку та підвищенні професійної майстерності;
- задоволення потреб учнівської молоді в інтелектуальному, культурному та духовному розвитку;
- забезпечення своєчасного вивчення нормативних документів;
- вивчення та впровадження в практику сучасних технологій роботи;
- огляди бібліотек;
- організація системи моніторингових досліджень.

Висновок

Реалії часу показують, що діяльність бібліотек закладів освіти знаходиться в тісній співпраці з діяльністю публічних бібліотек. Окремі з них знаходяться в самих закладах освіти. Тому до складу методичного центру повинні ввійти й представники публічних бібліотек.

Таким чином, бібліотеки закладів освіти для залучення до читання школярів отримують можливість отримати доступ до фондів інших бібліотек, брати участь

у конкурсах і заходах із популяризації читання, в інтелектуальних іграх навіть у тих випадках, коли ускладнені можливості фізичної присутності.

Список використаних джерел

1. Бібліотека Комунального закладу «Панютинський ліцей» [Електронний ресурс] / О. Сидоренко; Бібліотека Комунального закладу «Панютинський ліцей»// Facebook. – Електронні дані. – Анютине, 2019. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/492929178227175/?ref=bookmarks>, публічний, дата звернення: 08.11.2019). – Назва з екрана. – Сторінка створена 5 жовт. 2019 р.
2. Мультимедійні ігри / О.М. Сидоренко // Діалог [сайт]. – Режим доступу: <https://biblpzos1.jimdo.com/%D0%BC%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96-%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B8/>.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / за заг. ред. Н. М. Бібік. — Київ : Літера ЛТД, 2018. – 160 с.
4. Нова школа. Простір освітніх можливостей: проект для обговорення / Міністерство освіти і науки України; Л. Гриневич [та ін.] – Київ, 2018. – 40 с.

Бібліотека школи як простір для формування медіакультури та медіаграмотності учасників освітнього процесу

*Кударенко Т. Л., завідувачка бібліотеки
Харківської загальноосвітньої
школи I-III ступенів № 71
Харківської міської громади*

У сучасному суспільстві важливе значення має здатність людини своєчасно, швидко та якісно опрацювати великі обсяги інформації, уміння використовувати технології пошуку, добору, класифікації інформації, оцінювати її достовірність, приймати рішення на основі аналізу отриманих даних, створювати нові інформаційні продукти.

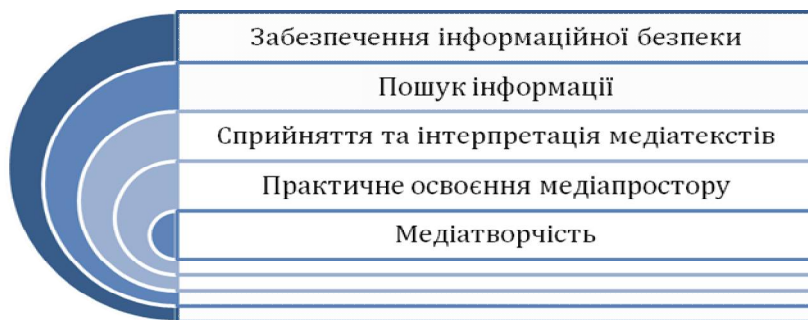
Шкільні бібліотеки, включаючись у цей процес, використовують у своїй роботі із сучасними читачами різноманітні медіаресурси, за допомогою яких поступово розвивається нова інформаційна освіта – медіаосвіта, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії як із традиційними (друковані видання, кіно, телебачення), так і новітніми (комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа в умовах безперервного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

За визначенням Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, медіакультура – це сукупність інформаційно-комунікаційних засобів, що функціонують у суспільстві, знакових систем, елементів культури комунікації, пошуку, збирання, виробництва та передавання інформації, а також культури її сприймання соціальними групами та соціумом у цілому [1].

На особистісному рівні медіакультура означає здатність людини ефективно взаємодіяти з масмедіа, адекватно поводитися в інформаційному середовищі. І саме бібліотека має можливість сприяти цьому за допомогою медіаосвіти – частини освітнього процесу, спрямованої на формування в суспільстві медіакультури.

В умовах швидких трансформаційних змін, згідно з Концепцією НУШ, першочерговим завданням для шкільної бібліотеки є перетворення її з центру бібліотечних ресурсів і доступу до інформації в центр дослідження, відкриття, творчості та інноваційної педагогіки. Цього можливо досягнути тільки за умови медіаінформаційної грамотності й медіакультури всіх учасників освітнього процесу. Бібліотекар має бути здатним легко орієнтуватися в інформаційному просторі, ефективно взаємодіяти із сучасною системою медіа та сприяти формуванню цієї здатності в педагогічних працівників, учнів закладу та їхніх батьків.

Бібліотека нашого закладу працює над підвищенням медіа та інформаційної грамотності учасників освітнього процесу у таких сферах:

За даними світової статистики, у середньому люди перебувають онлайн близько 6 годин. І якщо раніше ми проводили для учнів бібліотечні уроки на тему «Як пройти в Інтернет», то тепер ми можемо спостерігати, що дорогу до всесвітньої мережі знає навіть дошкільня. Тому важливо змалку вчити дітей кібербезпеки, етики спілкування в мережі, методів запобігання булінгу в Інтернеті, поважати авторське право

На вебсторінці шкільної бібліотеки ХЗОШ № 71 створено відповідний розділ, розроблено для учнів буклети «Правила безпеки в Інтернеті для дітей», «Про це потрібно знати», для батьків – «Безпечний Інтернет для Вашої дитини».

Щоб проаналізувати ступінь «занурення» наших школярів у світову мережу, для учнів 5-7-х класів ми створили *онлайн-опитування* «Читач шкільної бібліотеки в інформаційному просторі». За результатами опитування: 44% беруть книги для читання в шкільній бібліотеці, 24% – читають онлайн або завантажують з Інтернету. На запитання, де вони найчастіше отримують інформацію, 49% школярів зазначили, що з Інтернету, 25% відповіли, що «від учителів», 14% – від батьків, і лише 7% – із книг. Для читання електронних книг діти найчастіше використовують мобільний телефон – 56%, планшет – 14%, комп'ютер – 12%, 15% відповіли, що вони не читають електронних книг. Використовують Інтернет для навчання, підготовки домашніх завдань 71% респондентів, у той же час 88% усіх опитаних залюбки грають в онлайніві ігри. На запитання «Скільки часу ти витрачаєш на спілкування в чатах кожного дня?» були отримані такі відповіді:

одну годину – 41%; до 15 хвилин – 27%. спілкуються у чатах більше 4 годин 20%, а взагалі не користується подібними сервісами 12%.

Ми провели спільний захід «Учень у медіа@просторі» у форматі «Світового кафе», присвячений розгляду актуальних питань інформаційної безпеки. Учасниками-відвідувачами кафе стали учні 8-х класів трьох закладів: ХЗОШ №71, 104, ХСШ № 80. Упродовж заходу школярі закріпили свої знання про те, як захистити свої персональні дані, як поводитись у мережі, чи слід поважати авторське право та що робити в разі проявів кібербулінгу. Свої висновки вони вирішили оформити у вигляді пам'яток для молодших школярів.

Питання протидії кібербулінгу розглядалися на тренінгах, які проводили для користувачів нашої бібліотеки спеціалісти школи розвитку соціальних навичок у підлітків. В ігровій формі підлітки отримали рекомендації: як протидіяти булінгу та реагувати на цькування; що робити в разі виникнення критичних ситуацій, пов'язаних із боулінгом; за якими телефонами гарячої лінії звертатися в таких випадках.

Проводились і зустрічі з представниками патрульної поліції та ювенальної превенції. На заняттях «Твої права від А до Я», «Дитинство – територія закону», які проходили у форматі відвертої розмови, мова йшла про права й обов'язки дітей шкільного віку, кримінальні й адміністративні злочини, правопорушення, яких треба уникати неповнолітнім, зокрема пов'язаних із перебуванням у медіапросторі. Сподіваємось, що спілкування з представниками закону було корисним для підлітків, адже знання правових питань може вберегти їх від необдуманих вчинків, які нерідко призводять до злочинів і до покарання за них.

Батьки учнів – рівноправні учасники освітнього процесу, спілкування з ними є важливим чинником успішного навчання та виховання. На бібліотечній вебсторінці вміщуємо поради для батьків із дитячого читання, рекомендаційні ілюстровані списки книг, які можна взяти в шкільній бібліотеці. Для батьків учнів ми провели анонімне опитування «Ваша дитина у медіапросторі», метою якого було визначити шляхи взаємодії з цією категорією учасників освітнього процесу. Було опитано 110 батьків учнів 3-11 класів. Пропонувалися такі запитання: «Чим переважно займається Ваша дитина в Інтернеті?», «Чим Ви переважно займаєтеся в Інтернеті?», «Чи знаєте Ви, якими соціальними мережами користується Ваша дитина?», «Чи розмовляєте Ви зі своєю дитиною про те, що інформація у медіапросторі може бути недостовірною?», «Чи Ви контролюєте час, протягом якого Ваша дитина знаходиться в Інтернеті?», «Чи радиться Ваша дитина з Вами, коли хоче розмістити на якомусь сайті особисту інформацію?», «Чи допомагає Вашій дитині Інтернет у навчанні?»

Відповіді показали, що переважна більшість розуміє важливість інформаційної безпеки: 97% батьків розмовляють зі своєю дитиною про те, що інформація в медіапросторі може бути недостовірною, 92,5% знають, якими соціальними мережами користуються діти, але лише 59% зазначили, що дитина радиться з ними, коли хоче розмістити на якомусь сайті особисту інформацію. Лише 47% батьків упевнено вважають, що Інтернет допомагає їхній дитині в навчанні. На запитання «Чим саме займаються діти в Інтернеті», 31% батьків відповіли, що «готує уроки», 62% – «шукає інформацію», 17% – «користується розвивальними програмами, вчить іноземні мови», 13% – «читає книги», 64% – «грає в ігри», 47% – що «Дивляться в Інтернеті фільми або мультфільми», 57% – спілкуються з друзями.

Прийнято вважати, що основний користувач шкільної бібліотеки – це учень, адже саме його ми навчаємо інформаційної грамоті та всебічно розвиваємо його здібності й компетентності. Насправді ж шкільний бібліотекар у освітньому процесі є не тільки педагогом, він також має виступати в ролі андрагога – спеціаліста з навчання і виховання дорослих, який допомагає їм у підвищенні професійної компетентності [5].

Сучасна шкільна освіта висуває високі вимоги до вчителя, його професійної мобільності, творчого потенціалу та фахового росту. За статистикою, 75% учителів активно підтримують нововведення, але часто губляться в пошуках інформації. Далеко не всі з них вільно володіють інформаційною культурою, деякі, як правило, старші особи, перебувають під впливом інформаційного страху, що іноді призводить до повної або часткової відмови від використання електронних ресурсів.

Не є секретом, що нові технології діти засвоюють швидше, ніж дорослі, які за своїм статусом повинні вчити їх та виховувати. Але ж відомо, що тільки інформований учитель може виховати освіченого учня. Активна інформаційна поведінка вчителя – це сучасна професійна вимога та наслідок змін в інформаційному середовищі. Адже медіаосвіта педагогів є важливою умовою формування медіакомпетентності учнів.

Тому бібліотека як інформаційно-методичний центр закладу освіти, з одного боку, проводить роботу з підвищення інформаційної культури педагогічних працівників і сприяє їх самоосвіті, з іншого – збирає та систематизує інформацію, спрямовану на забезпечення освітнього процесу, й оперативно доводить її до користувачів. В ідеалі шкільна бібліотека повинна стати координуючим центром у педагогічному колективі, здатним вести роботу з безперервної освіти своїх читачів – від дитячого віку до післядипломної освіти.

З метою виявлення шляхів поліпшення інформаційно-методичного обслуговування педагогічних працівників один раз на кілька років ми проводимо моніторинг ефективності та якості діяльності шкільної бібліотеки. У дослідженні беруть участь викладачі, практичний психолог, соціальний педагог, адміністрація школи. Такі методи роботи, як вивчення інформаційних потреб і запитів користувачів, моніторингові дослідження, дають позитивні результати. Саме за результатами моніторингу будується подальша робота бібліотеки, визначаються найбільш ефективні форми й методи роботи, накопичується потрібна користувачам інформація.

Аналіз отриманих даних останнього моніторингу, у якому взяли участь 32 респонденти, показав, що більшість користувачів (52%) за інформацією звертаються саме до шкільної бібліотеки. Це стосується як традиційних джерел інформації, так і комп'ютерних та Інтернет-технологій.

Незважаючи на значне підвищення рівня комп'ютерної грамотності вчителів і збільшення кількості власних пристроїв для доступу до всесвітньої мережі, у порівнянні з попередніми роками доля впливу шкільної бібліотеки не зменшується, при цьому інформаційні запити дорослих користувачів ускладнюються.

У бібліотеці створені відповідні умови для індивідуальної та групової роботи вчителів – перегляд, добирання засобів навчання, необхідних для застосування на уроках або в позакласній роботі, дистанційного навчання, проектної та творчої діяльності, для підготовки інтегрованих уроків. За

допомогою сучасних інформаційних технологій та комп'ютеризації бібліотечно-інформаційних процесів здійснюються інформаційна підтримка підготовки до уроків, надання комп'ютерного часу, запис інформації на електронні носії, виконання віртуальних довідок і багато іншого. Створено автоматизовані робочі місця, користувачі мають доступ як до віртуальних ресурсів самої бібліотеки, її електронних баз даних, вебсайта школи, сторінки, так і до зовнішнього електронно-інформаційного простору за допомогою мережі Інтернет. За потребою проводяться індивідуальні консультації з користувачами щодо роботи з комп'ютерною технікою, офісними програмами та Інтернет-інформацією.

Інформування вчителів про новинки літератури, що надійшли до бібліотеки, про надходження нових підручників, програмної літератури, літератури з позакласного читання, періодичних видань із педагогіки здійснюється по мірі надходження. Використовуються різні форми роботи: випуск інформаційних списків у друкованому та електронному вигляді; розсилка інформаційних бюлетенів користувачам електронною поштою або за допомогою локальної мережі закладу; інформування педагогічних працівників через групу у Viber; інформування через вебсторінку бібліотеки тощо.

Ця робота ведеться диференційовано, ураховуються побажання користувачів. Перевага віддається індивідуальним і груповим формам роботи, намагаємось уникати масових форм інформування як малоефективних.

Список використаних джерел

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [naps.gov.ua > uploads > files > sod > media-edu](https://naps.gov.ua/uploads/files/sod/media-edu). – Дата перегляду 12.11.2019.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрана. – Дата перегляду 12.10.2019.
3. Безпека дітей в Інтернеті [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.thinglink.com/scene/750746825249521665>. – Назва з екрана. – Дата перегляду 26.11.2019.
4. Захарова Р.І. Шкільна бібліотека у медіапросторі. / Р.І. Захарова // Розвиток інформаційної компетентності та медіаграмотності керівника Нової української школи в умовах післядипломної педагогічної освіти: Електронний збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (25.04.2019). – КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти», 2019. – С.136-137.
5. Кударенко Т.Л. Інформаційне обслуговування педагогічних працівників у шкільній бібліотеці / Т.Л. Кударенко // Шкільний бібліотекар. – 2018. – № 3. – С. 2-5.
6. Top sites ranking for all categories in the world – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.similarweb.com/top-websites> <https://www.similarweb.com/top-websites> – Назва з екрана. – Дата перегляду 12.10.2019.

Медіакультура як фактор соціокультурної модернізації бібліотеки

*Жукова І. Ю., завідувачка бібліотеки
Харківського ліцею № 89
Харківської міської громади*

Споконвічно місія бібліотекаря полягала у створенні та стабільному забезпеченні комфорту бібліотечного простору. Реалізуючи безпосередню функцію хранителя книг, бібліотекарі постійно проводили комплексний аналіз літературних надходжень, сортували їх, щоб у майбутньому ефективно надавати джерела інформації споживачеві.

Викладене тлумачення влучне завжди. Проте кожен хронологічний відрізок конкретизується певними рисами, і гештальт сучасного бібліотекаря суттєво відрізняється від попередніх бачень почесної спеціальності. Досить озирнутися навколо, щоб зрозуміти, наскільки інакше виглядає цивілізація навіть у порівнянні з початком ХХІ століття. А чим життя вразить згодом?

Обмірковуючи питання сучасної бібліотеки, треба усвідомлювати, що канадський дослідник Маршалл Маклюен мав рацію. «Книжкова ера» вже завершилась, запросивши суспільство в епоху господарювання «медіа» в усіх галузях [3, с. 87]. Тобто прийшов час впровадження чогось нового й для нас, шкільних бібліотекарів.

Рік за роком стає все легше ділитися знаннями та цінною інформацією. Медійні ресурси високого рівня буквально пронизують буденність. Ще якихось 10-15 років тому ми не могли так швидко про все дізнаватись, а тепер є YouTube та цілодобовий доступ до різноманітної блогосфери – навчальної, наукової, медичної, педагогічної, психологічної, бібліотечної, розважальної, творчої та багатьох-багатьох інших. До речі, термін «блог», утворений шляхом скорочення слова «weblog», у перекладі з англійської означає «мережевий бортовий журнал». Отже, всюди домінує інформація, яка активно подорожує за допомогою ІТ-технологій [5, с. 232]. Кількість користувачів YouTube по всій планеті нестримно зростає. Шалений відсоток людей, у тому числі дітей, завзято прагне втілювати в дійсність різні ідеї, запозичені з відеороликів.

Дитяча увага найчастіше сконцентрована на дисплеї смартфона. Занурена в лабіринти Інтернету, дитина охоче вивчає природу речей, підтверджуючи тезу, що сьогодні людина – істота не тільки біосоціальна, а й медійна. І сталося це не випадково. Людській медійності передував тривалий ланцюг епізодів міжнародного масштабу [1, с. 122]. Отож погостюємо трохи в минувшині.

До кінця ХVІІІ століття, на наш розсуд, засоби постачання інформації обслуговували лише задоволення базових (передусім безпекової) потреб суспільства. Але революційний винахід адресував тодішню медіакультуру на вищий щабель, змусивши ту покинути категорію «необхідність» і потрапити на стадію «виконання бажань».

Людство, заряджене жагою керувати часом, наполегливо шукало спосіб назавжди зберегти мить, наочно відобразити її красу та, не напружуючи пам'ять, коли завгодно споглядати неповторний момент. І перша половина ХІХ століття ознаменувалася сенсаційною появою фотоапарата й фотографії.

Наприкінці XIX століття читання книг або газет вважалося звичайним явищем. У низці країн запанував передвісник справжнього медійного середовища.

Аж раптом гучно заговорила наука. Завдяки приголомшливим досягненням до друкованих ЗМІ долучилося радіо, у повсякденність бурхливо увірвався телефон, різко збільшивши медіапростір.

Дозволивши розмовляти на відстані та поширювати новини значно швидше, геніальні нововведення перевернули уявлення про реальність. Однак людство й тут не зупинилося, придумавши унікальну мистецьку платформу. У 1895-му році брати Люм'єри продемонстрували перший у світі фільм, штовхаючи у привабливий вир кінематографа [4, с. 116].

А далі ще потужніше. Медіакультура XX століття продовжила глобалізацію. В епопею втрутилися телебачення, комп'ютер, Інтернет. Дивовижні інструменти успішно виконали роль збирачів окремих шматочків медіапростору в єдине ціле. Відтоді десь народжена інформація (і, на жаль, дезінформація) миттєво в рамках земної кулі стала загальнодоступною.

Через те бібліотека, колись замислена в статусі сховища книг, дотримуючись вимог сучасності, поетапно перетворюється в універсальний осередок медіакультурних знань.

Звідси впливає новітній портрет бібліотекаря. Зараз це ерудована, прогресивна, налаштована на саморозвиток особистість. Модернізація освіти вимагає від кваліфікованого професіонала бути обізнаним в інформаційних технологіях, стежити за їх трендами й новинками. І не тільки.

Медіа та засоби комунікації побудували своєрідну планетарну матрицю, тому вивчати медіакультуру дуже важливо, адже, по суті, вона майструє з нас тих, ким ми є. Кіберпростір продукує гігантський вал інформації [2, с. 52]. Інформації різної – правдивої й фейкової. Саме тому співзвучна з реальністю реформа Нової української школи проваджує в освітній процес медіаосвіту, щоб школярі не хаотично вбирали інформаційні потоки, а як розумні медіаспоживачі, вміли їх аналізувати й оцінювати. Розроблена концепція націлена виховати в особистості непохитну орієнтованість на постійний рух уперед, адаптуючи підростаючі покоління до всіляких змін у будь-якій царині життя.

Впливаючи на мільярди інтелектів, Інтернет викликав відгук і детермінував феномен блогінгу [5, с. 322]. Нині пересічна людина, безумовно, атакована меседжами могутнього медійного виміру, у відповідь, сама, свідомо бере участь у його наповненні.

У цьому сенсі мета дорослих – заздалегідь навчити дітей відчувати інформаційне оточення, надаючи перевагу професійним блогам у зв'язку з наймовірним обсягом маніпулятивних вкидань.

Розуміючи творчий характер завдання, я створила *бібліоблог* – ефективний медіаресурс сучасної школи, що стимулює учнів якісно інтегруватися в теперішню медіакультуру.

Стів Джобс стверджував: «Є тільки один спосіб зробити велику справу – полюбити її». У цьому й спостерігається ідейна спрямованість моєї новації. Бібліоблог допомагає добре прокачувати практичні навички спілкування, утримувати інтерес глядачів, синтезує досвід сучасних відеоблогерів і власну фантазію. Ми проводимо масові майстер-класи, рубрики та проекти, ділимося корисними лайфхаками, беремо інтерв'ю. Наша креативна команда, до складу якої входить чимало ліцеїстів та дорослих (працівників і батьків), колегіально

генерує цікаві сценарії. І всі їх учасники засвоюють релевантні знання, просто включаючись у властивий їм формат спілкування.

Контент бібліоблогу є доступним у межах ліцею. Наші трансляції різноманітні за змістом: від особистих щоденників до новин і серйозних публікацій. Об'єктами уваги блогу є:

- книги та персонажі книг;
- книжкові придбання;
- улюблені місця для читання школярів;
- використання досвіду DIY та створення книжкової канцелярії (закладок до книг, вкладишів, стікерів «hand made» у вигляді майстер-класів);
- лайфхаки;
- огляди бібліотечних конкурсів і проєктів тощо.

Упровадження блогінгу в бібліотеці ліцею було поетапним: на першому етапі визначалися теми, підбиралась інформація, готувалися сценарії; другий етап стосувався освоєння зйомки відеороликів, монтажу, озвучування та режисури; на третьому етапі створювалися відеоролики із запозиченням досвіду сучасних блогерів; на четвертому етапі відбувалося просування бібліотечного блогу в ліцейській спільноті.

Через блог діти набагато легше вчаться аргументувати, рекламувати й аналізувати. Ми прагнемо залучати до блогінгу не тільки старшокласників, а й учнів молодших класів – і досить успішно. Діти з цілковитою готовністю та радістю роблять книжкові відеоогляди, де розповідають про прочитані книги та діляться своїми думками.

У контексті зазначеної теми доцільно деталізувати найпопулярніший контент ліцейського бібліоблогу. Користуючись досвідом DIY-блогерів («DIY» у перекладі з англійської означає «зроби сам», «зроби своїми руками»), я запровадила в ліцеї форму роботи під назвою «Майстер-клас на перерві» з виготовлення канцелярських виробів, пов'язаних із книгами, – книжкових закладок, вкладишів, стікерів. У своїх «DIY» ми поєднуємо навички з різних шкільних предметів – математики, геометрії, трудової праці, мистецтва та інших.

Пропоную стислий опис *майстер-класу* для учнів «Книжкова полиця» (тривалість заходу 10 хвилин): 1) малюємо купку книжок ручкою, маркером, олівцем або копіюємо картинку з Інтернету; 2) обираємо навчальний предмет (наприклад, українська література) та підписуємо назви творів, що маємо прочитати за програмою протягом місяця; 3) вкладаємо до власного щоденника, щоб «книжкова полиця» була завжди «на очах»; 4) замальовуємо кожну «книгу» після її прочитання, оскільки це допомагає кращій організованості та самодисципліні. Процес виготовлення вкладиша й відгуки щодо ефективності його використання ми знімаємо на відеокамеру смартфона, озвучуємо та монтуємо відео. Я вважаю, що такий вид DIY-блогінгу спрямований на навчання дітей, допомагає їм змалечку знати більше, ніж знали в цьому віці, наприклад, люди мого покоління, а тому назву його прогресивним.

Корисними й цікавими для ліцейців різного віку виявилися бібліотечні *мініпроєкти*, метою яких було навчитися імпровізувати, ставити експерименти, удосконалювати творчі навички, фіксувати важливі ідеї у творчій формі та заохочувати до читання книг.

«Створи артбук за вечір». Пропоную учням створити за один вечір тематичний артбук (унікальну книгу «hand made» з ілюстраціями, фотографіями, колажами, ескізами, створеними власноруч), використовуючи досвід DIY-блогерів із каналів YouTube та власну фантазію. Разом із дітьми ми обираємо ідеї для створення артбуків, наприклад, цікавим є артбук з української літератури в ілюстраціях до творів ЗНО: щорічно на ЗНО з української літератури пропонується одне з питань саме на знання ілюстрацій; запропонувала групі випускників знайти ці питання на різних сайтах із тестувань ЗНО, що зустрічалися за останні 5-6 років у пробну, основну та додаткову сесії, та створити артбуки в ілюстраціях. Провівши таку творчу й інтелектуальну роботу, кожен з учасників запевнив у подальшій відсутності складнощів із цього питання, бо з такою «підготовкою» матеріал запам'ятовується набагато краще.

«TravelBook». Кожен учасник формує TRAVELBOOK за типом читацького щоденника з анотаціями рекламного характеру до 5 книг авторів виключно різних країн (наприклад, переможець проєкту обрав Швецію (Сельма Лагерльоф із «Пригодами Нільса та Мартіна»), Фінляндію (Туве Янсон, «Пригоди Мумі-тролів»), Британію (Джоан Роулінг, «Гаррі Поттер»), Шотландію (Джеймс Баррі «Пітер Пен»), США (Марк Твен «Том Соєр» та «Гекльберрі Фінн»). Travelbook створюється власноруч і є також унікальним зразком «hand made» (приклад я пропоную дивитись у мережі Інтернет, але варто зауважити, що деякі учні дивують власною креативністю). Анотації до нього стали рекламою для інших учасників, які захотіли прочитати ці книги.

Медіаприйом «Book-заставка на Смартфон». Пропоную учням завантажити на свій девайс тему або заставку обкладинки тієї книги, яку або необхідно прочитати найближчим часом за шкільною програмою, або рекомендовано прочитати підлітку додатково з урахуванням його вікових особливостей. Змінювати заставку можна тільки після прочитання книги. Обкладинка формує перше враження, вона відображає сутність змісту книги та є її художньою квінтесенцією. Діти вільні підбирати на власний смак картинки із зображеннями обкладинок різних видавництв за допомогою мережі Інтернет, відточуючи також пошукову навичку. Ефективний медіаприйом виявився напрочуд цікавим для учнів і дійсно мотивував їх до повного виконання завдання.

Невеликим бонусом для наших ліцеїстів став проєкт «Щоденний міні-випуск». Прес-службі ліцею та бажаючим було запропоновано протягом двох тижнів (однак, забігаючи наперед, дітям сподобалось, і вони продовжують цю справу далі) кожного дня, не виходячи із закладу (умова!), робити невелику газету з життя ліцею, максимально наближену до професійного зразка. Це спонукало школярів до постійного пошуку та вивчення інформації, навчання робити верстку макета, до пошуку кольорового принтера, друку необхідної кількості екземплярів газети та розповсюдження її в закладі.

На ґрунті ігрової конкуренції учні самі приходять до висновку, що успіх багато в чому залежить від уміння чітко формулювати завдання. Взаємодіючи з вебкамерою, вони відшліфовують навик ораторського мистецтва, і така практика ефективно сприяє самоідентифікації та виявленню прихованих талантів.

Моя мета – в осяжному майбутньому перетворити бібліотеку ліцею в суспільний простір реалізації інтелектуального та творчого потенціалу учнів і стимулювати в них розквіт ключових та предметних компетентностей Нової української школи.

Підсумовуючи, зазначимо, що технологізація повсякденного спілкування є закономірне відлуння волі людської природи контролювати буття [4, с. 109]. Нас приваблює перспектива швидкої обізнаності й абсолютного володіння ситуацією. Нікуди від цього не дітися. Історичний прогрес послідовно вдосконалював засоби комунікації, просунувши медіакультуру до рівня моментального зв'язку. І що ж далі? Безсумнівно, високотехнологічні продукти створюються, щоб змінювати життя на краще. З ними ми підкорили небувалі вершини. Але не можна заперечувати зростаючий вплив девайсів на наше життя.

Тому на сучасному етапі розвитку завданням людства є навчитись уживатися з інформаційними технологіями, тобто розумно балансувати на грані між використанням їх на благо і тотальної від них залежності.

Висновок

Медіакультура XXI століття, оснащена підручними розповсюджувачами інформації, – відповідь на найскладніші питання. Наявність у світі надпотужних комп'ютерів допоможе людству багато чого зрозуміти про самих себе й, імовірно, коли-небудь ми досягнемо те невловиме, що робить нас людьми. У глобальному світі життя перебуває в постійному русі. У наш побут успішно впроваджуються нові інформаційні технології, і цю тенденцію не зупинити. Сучасність у всіх сферах діяльності насаджує динаміку стандартів якості. Середня освіта як база соціалізації, щоб відповідати запиту сьогодення, потребує втілення проривних проєктів розвитку.

На моє глибоке переконання, пріоритетом системи середньої освіти має бути формування майбутнього людського капіталу. Тому у ліцеї ми робимо все, щоб виховати в дітях бажання здобувати якісну освіту. Для цього щодня ставимо завдання безповоротно змінити старомодний стереотип сприйняття бібліотеки як книгосховища на яскравий образ сховища необмеженої інформації, доступу до потужних медіаресурсів і комфортної машини виробництва важливих смислів.

Список використаних джерел

1. Баришполець О.Т. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід: навч. посібник / О.Т. Баришполець, Г.В. Найдюнова. – К.: Міленіум, 2010. – 440 с.
2. Іванов В. Ф. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Іванов В.Ф., Волошенюк О.В.; за наук. ред. В.В. Різуна. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
3. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширения человека / Маршалл Маклюэн. – М.: Кучково поле, 2007. – 464 с.
4. Медіакультура в контексті міждисциплінарних досліджень: монографія / за загал. наук. ред. В.В. Березенко, М. А. Лепського, О.О. Семенець; відп. ред. К.Г. Сірінюк-Долгарьова. – Запоріжжя: Кераміст, 2017. – 309 с.
5. Практична медіаосвіта :збірка / ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; за наук. редакцією В.В. Різуна, В.В. Літостанського. – К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2013. – 447 с.

Діяльність бібліотеки щодо формування медіакультури учасників освітнього процесу

*Кокорєва Ю. Б., завідувачка бібліотеки
Харківської гімназії № 43
Харківської міської громади*

Сьогодні методи традиційної освітньої системи завдяки можливостям засобів масової інформації та комунікації набувають нового розвитку. Медіа вносять принципові зміни в зміст навчання. Саме тому метою шкільної медіаосвіти нашого закладу є формування медіакультури учасників освітнього процесу (здобувачів освіти, педагогічних працівників, батьків).

Головні завдання шкільної медіаосвіти:

- сформувати в здобувачів освіти стійкі навички критичного мислення;
- сформувати медіаімунітет особистості, який робить її здатною протистояти агресивному медіасередовищу;
- розвинути вміння та навички сприймання медіатекстів;
- навчити здобувачів освіти використовувати медійний простір для реалізації пізнавальних інтересів, навчальної програми;
- сформувати в учасників освітнього процесу медіакультуру та медіакомпетентність.

Ураховуючи основні положення Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, педагогічний колектив Харківської гімназії № 43 пріоритетними напрямками розвитку ефективної системи медіаосвіти в закладі визначив:

- створення системи шкільної медіаосвіти;
- створення умов для розвитку професійної медіаосвіти;
- сприяння розвитку родинної медіаосвіти;
- створення умов для самостійної та безперервної медіаосвіти.

Зміни ціннісних орієнтирів шкільної освіти вимагають перебудови всіх складових компонентів сучасного закладу освіти. Серед них шкільна бібліотека як обов'язковий структурний підрозділ закладу освіти посідає особливе місце. Шкільні бібліотеки набувають нового статусу й мають назву: «інформаційний центр». Прийшло розуміння, що шкільна бібліотека – це не тільки місце для видачі книг, а й індикатор освіти, тому повинна сформувати політику інформаційної підтримки освіти, крім того, навчати самостійно шукати інформацію. Адже здобувач освіти, ставши незалежним у пошуках знань, може досягти більшого і в школі, і в дорослому житті, буде об'єктивно бачити й оцінювати різні точки зору, судити про них розумно.

Основними завданнями для себе, як бібліотекаря, вважаю такі: зацікавити учня читанням, навчити читати й розуміти книгу, створити умови виховання інформаційної культури, надати вчителям допомогу з усіх напрямів освітнього процесу, створити умови для всебічного розвитку майбутнього громадянина України засобами бібліотеки нашої гімназії.

Заходи, які проводяться в бібліотеці, спрямовані на сприйняття медіа, виховують моральні цінності активного учасника культурного розвитку, вчать дитину думати й висловлювати свої власні думки. Рівень інформаційної культури визначається вмінням формулювати свої потреби в інформації, ефективно її шукати, оцінювати й використовувати.

У гімназії стали традиційними *предметні тижні*. Активну участь у їх проведенні бере й бібліотека: готуються виставки літератури з предмета, добирається література для вікторин, проводяться бібліографічні огляди. Ефективними технологіями популяризації літератури є презентації книг, мандрівки літературними стежками видатних письменників, книжкові огляди, різноманітні конкурси, тематичні дискусії, години спілкування з поезією, мистецтвом, музикою, прес-конференції за формою ділових та рольових ігор. Зміст цих заходів разом із членами гуртка «Юні журналісти» висвітлюємо в газеті «Шкільний корабель» та у новинах на сайті нашої гімназії.

Науково-методична діяльність

Бібліотекар надає методичну допомогу вчителям-предметникам, класним керівникам під час проведення та підготовки до олімпіад, атестацій, предметних тижнів, методичних засідань, педагогічних рад, семінарів, виховних заходів, написанні творчих робіт, проведенні батьківських зборів. Бібліотечна інформація повинна передбачати регулярність доведення про нові державні документи, теми, інноваційні напрями в наукових досягненнях педагогіки, соціології тощо.

Під час освітнього процесу педагоги гімназії значну увагу приділяють застосуванню мультимедійних технологій, використовуючи тексти, графіку, відеоматеріали, звукові ефекти, анімацію, які позитивно впливають на емоційні та понятійні сфери, сприяють більш ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

Важливою ланкою інформаційної діяльності бібліотеки є робота з батьками учнів: надати їм інформаційну допомогу у вихованні дітей, залучити їх до освітнього процесу. Використовую такі форми роботи: звіт на загальношкільних батьківських зборах про роботу бібліотеки; оформлення інформаційного куточка для батьків на сайті гімназії з рекомендаціями та порадами щодо виховання дітей у сім'ї; анкетування; консультації та поради з питань керівництва дитячого читання.

Важливу роль відіграє бібліотека гімназії як сучасний центр медіаосвіти нашого закладу, де концентрується інформаційно-пошукова діяльність учасників освітнього процесу: учні 8-11-х класів мають можливість формувати навички й уміння читати, використовуючи безпосередньо матеріали Інтернет-мережі різного рівня складності, удосконалювати уміння аудіювання на основі аутентичних звукових текстів, пісень, кіно епізодів. Шкільний бібліотекар допомагає дітям зорієнтуватися в мережі Інтернет, має змогу запропонувати їм посилання на цікаві та корисні ресурси, допомагає учням готувати презентації, реферати, проекти, користуючись накопиченою базою безпечних посилань і ресурсів. Здобувачі освіти мають можливість удосконалювати знання з навчальних предметів за допомогою виконання тестів у режимі onlin; формувати навички глобального мислення. Педагогічні працівники проходять онлайн-курси, беруть участь у вебінарах тощо.

Розвиток професійної медіаосвіти

Традиційною формою безперервної медіаосвіти для педагогічних працівників гімназії є відвідування циклів семінарів для вчителів-предметників з упровадження та використання системи дистанційного навчання Moodle та хмарних технологій в освітньому процесі на базі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, участь у проєкті, який реалізується в закладі освіти, «Крок до інформаційного суспільства», у роботі творчої групи «Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у виховний процес початкової школи».

За результатами анкетування, 85% педагогів гімназії вільно володіють ІКТ, використовують їх під час проведення освітнього процесу, мають власні сторінки на сайті закладу або блоги на інших платформах, де розміщують презентації до уроку, дистанційні курси, тестові завдання тощо.

На уроках для здійснення наочної підтримки процесу навчання здебільшого застосовують учителі освітній потенціал мультимедійних презентацій. Використання презентацій сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу, завдяки використанню анімації з'являються можливості виділення найбільш значущих елементів за допомогою кольору, шрифту, додавання фотографій, схем, таблиць.

З переліком матеріалів, посиланнями на сайти та блоги, електронними версіями презентацій, розробок, дистанційних курсів учасники освітнього процесу можуть ознайомитися в шкільній бібліотеці. Крім того, учителі початкової школи мають можливість скористатися добіркою медіатекстів для використання в освітньому процесі на уроках читання, мистецтва, природознавства та інших.

Триває робота творчої групи педагогічних працівників і бібліотечного активу гімназії в межах реалізації проекту «Крок до інформаційного суспільства» над створенням бази медіатекстів з української, німецької та англійської мов.

Однією з форм підвищення професійного рівня та навчання, обміну досвідом є активна діяльність методичних об'єднань шкільного й районного рівнів: семінари, конференції, творчі лабораторії, майстер-класи, інтерактивне спілкування, засідання круглих столів тощо.

Харківська гімназія № 43 активно співпрацює із закладами вищої освіти та бібліотеками міста. Спільно з Харківською обласною бібліотекою для юнацтва проведено районний семінар *для бібліотекарів* закладів загальної середньої освіти Московського району міста Харкова «Використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці». Учасники семінару обговорювали шляхи підвищення ефективності роботи за допомогою використання інформаційних технологій та Інтернету в бібліотеці. Проведення методичних об'єднань мають продемонструвати наявність потужних стимулів, до яких необхідно наблизитися шляхом використання нетрадиційних і розвитку відповідних традиційних технологій. У роботі віддаємо перевагу проблемно-дискусійним формам і методам поширення та опанування знань, створюємо умови для розвитку ініціативи, творчості та самовдосконалення.

Проект «Журналіст: професія та покликання»

У становленні національної демократичної держави однією з передумов є формування соціуму свідомо активних громадян, які дотримуються демократичних цінностей та настанов у своїй поведінці, а також своєю діяльністю продукують громадянські ініціативи й демократичну культуру. У нашій гімназії започаткований проект із громадянської журналістики «Журналіст: професія та покликання», спрямований на поглиблення рівня знань про медіа та соціум.

Оскільки збільшується потік інформації, підвищується інтерес підлітків до інформаційних технологій. Але й знижується інтерес до читання, літературної та публіцистичної творчості. Страждають від цього, перш за все, предмети гуманітарного циклу.

Журналістика відкриває широкі можливості для використання знань, умінь і навичок, служить як засіб висловлювання громадської думки, що формується довкола гострих проблем. Уміння міркувати, висловити свою думку, аналізувати

явища, вступати в діалог – усі ці вміння формуються завдяки участі в проєкті. Особливістю методики проведення проєкту є об'єднання теоретичної та практичної частин: тренінги, бесіди, зустрічі з цікавими людьми, огляди, екскурсії, рольові та ділові ігри, прес-конференції тощо.

Заняття журналістикою вирішує одне з головних завдань виховання – формування соціально активної особистості. Для цього необхідно організувати творчу діяльність, цікаву за змістом, привабливу для підлітків, таку, що враховує їх здібності та захоплення.

Ми прагнемо, щоб медіаосвіта мала привабливий вигляд, а молоді люди мали можливість спробувати свої сили у сфері ЗМІ. Оформлення газети потребує володіння художнім смаком, образотворчою уявою навичок дизайну та фотопубліцистики (плакат, карикатура, фоторепортажі тощо). План роботи, форми проведення засідань завжди різноманітні. Але переважає діяльнісний підхід: діти аналізують наявні матеріали, збирають і систематизують, редагують тексти, ведуть робочі щоденники, блокноти, записники. Велике значення для формування самостійності школярів має залучення їх до роботи з довідковою літературою.

Сприяння розвитку родинної освіти

Сьогодні середньостатистична дитина стає активним телеглядачем із двох років, а з раннього дитинства, ще задовго до школи, добре запам'ятовує побачене на екрані, а також починає опановувати комп'ютер і грати в комп'ютерні ігри. Медіа стають важливим компонентом її повсякденного життя, у якому «інформаційний дощ» перетворився насправді в «інформаційну зливу». Отже, уже в дошкільному віці діти достатньо близько знайомі з медіасвітом, мають чималий досвід взаємодії з ним. Батьки ж недостатньо обізнані з тим, як захистити дітей і навчити їх безпечного користування. Діти й підлітки більш «розвинені» в технічному плані, вони легко можуть обійти заборони батьків і усунути засоби батьківського контролю. Тому дорослим спочатку необхідно самим засвоїти основи Інтернет-грамотності, а вже потім навчати правил нетикету (етикету спілкування в Інтернеті) і комп'ютерної безпеки свою дитину та зробити це відповідно до віку дитини, кола її інтересів.

Батьки гімназії стали активними суб'єктами медіаосвітнього руху. Саме на них покладається велика відповідальність за те, щоб уберегти дітей, які є активними споживачами масової інформації, від морального розбещення, комп'ютерної залежності, теле- та ігроманії. Для підвищення рівня медіакультури, забезпечення комп'ютерної безпеки своїх дітей батьки самі мають бути медіакомпетентними, навчатися азів медіаграмотності, розвивати власне критичне мислення.

Тому наступною складовою медіаосвіти в гімназії є просвітницька робота з батьками. На сайті гімназії створено сторінку для батьків із порадами щодо безпечного користування Інтернетом; проводиться онлайн-опитування серед батьків із метою виявлення проблемних ситуацій. Батькам пропонується психолого-консультаційна допомога з питань медіагієни, на батьківських зборах члени бібліотечного активу виступали з презентаціями «Як зробити використання Інтернету безпечним?», «Реклама та діти», «Інтернет-загрози», «Онлайн-шахрайство» тощо.

Висновки

Отже, можемо підсумувати, що якісна інформаційна робота бібліотеки завжди була й надалі залишається важливим ресурсом в освітньому процесі

школи. Тому сьогодні дуже актуально спрямовувати свої зусилля як на формування бібліотечного медіапростору – осередку медіаосвіти всіх учасників освітнього процесу, так і на впровадження тих нововведень, які дозволять їй максимально ефективно виконувати свою місію – забезпечувати модернізацію та інформатизацію освітнього процесу. Це суттєво підвищить якість і ефективність праці бібліотекаря, створить належні умови для задоволення постійно зростаючих інформаційних потреб читачів, дозволить значно розширити спектр послуг і оперативний доступ до інформації.

Список використаних джерел

1. Збірник інноваційно-методичних робіт з медіаграмотності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pclub.dn.ua/wp-content/uploads/2016/09/Zbirnyk_robit_z_media_gramotnosti.pdf.
2. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя [Електронний ресурс] / Волошенюк О.В, Ганик О.В., Голощапова В.В, Дегтярьова Г.А, Іванова І.Б., Кожанова А.Ю., Пиза Г.Ю., Шкробець О.О, Янкович О.І.; за ред. Волошенюк О.В., Іванова В.Ф. – Київ: ЦВП, АУП, 2018 – 234 с. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/mediagramotnist-u-pochatkoviy-shkoli/>.
3. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / ред.-упор. В.Ф.Іванов, О.В.Волошенюк; за наук. ред. В.В.Різуна. – Київ: Центр Вільної Преси, 2013. – 352 с.
4. Практична медіаграмотність для бібліотек [Електронний ресурс] / Власюк О.В., Іванова Т.В., Потапова В.І., Срібна І.С.; за ред. Волошенюк О.В., Іванова В.Ф. – Київ: АУП, ЦВП, 2019. – 61с. – Режим доступу: <http://www.aup.com.ua/praktichna-mediagramotnist-dlya-bibl/>.
5. Формування медіаграмотності педагогів : навчально-методичний посібник [за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, Г.А.Дегтярьової]. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2014. – 252 с.

Медіатека ліцею – інтерактивний простір учасників освітнього процесу

*Хільченко Л. О., завідувачка бібліотеки
Нововодолазького ліцею №3
Нововодолазької сільської громади
Харківського району*

У рамках обласного конкурсу мініпроектів розвитку територіальних громад «Разом у майбутнє» на базі Нововодолазького ліцею №3 було відкрито першу медіатеку Нововодолазької селищної об'єднаної територіальної громади як інтерактивний публічний простір нового покоління.

Упродовж року з дня її відкриття медіатека стала культурним центром нашої громади, інтегрованим освітнім простором, де кожен користувач за допомогою сучасних технічних засобів зможе збагатити свої знання, розширити кругозір, першим кроком до створення сучасного освітнього середовища, що відповідає вимогам Нової української школи та європейським освітнім стандартам.

На думку наших користувачів, медіатека – це вільний доступ до інформації, новітні методи обслуговування, простір для комунікації з однодумцями, модерний дизайн, можливість реалізації індивідуальних освітніх запитів кожного

користувача. Вона дає можливість учням ліцею працювати, розвиватися, йти в ногу з часом, самовдосконалюватися, бути конкурентоспроможними – і все це завдяки новим умовам для розвитку й турботі небайдужих людей. До того ж це новітні технічні засоби, можливість швидкого та якісного доступу до різних джерел інформації, комфортні умови для здобуття знань і успішного складання зовнішнього незалежного оцінювання.

Створена в закладі освіти медіатека сприяє формуванню позитивного іміджу бібліотеки, розширює інформаційні послуги для учнів, батьків, учителів, є місцем відпочинку, комунікацій, зустрічей із цікавими людьми. Новий формат бібліотеки ліцею розширив можливості для здобуття знань, створення творчих проєктів, є місцем відпочинку на перервах і після уроків. Тут можна попрацювати з Інтернет-джерелами, організувати майстер-клас, провести цікаві заходи. Шкільна бібліотека допомагає творчим і відповідальним учителям, які постійно працюють над собою, у відборі нових навчальних посібників, підручників за Концепцією Нової української школи.

Улюбленою формою роботи учнів початкової школи (1-2 класи) є проведення *конкурсів малюнків* «Мій улюблений літературний герой», «Чудовий світ книги». Учні 3-4-х класів створюють книжки, що оцінюються за такими критеріями: дизайнерське, художнє оформлення, змістовне наповнення, ілюстраційний матеріал. Сподіваємося, що ці *саморобні книжечки* дозволять дітям Нової української школи зробити впевнений старт у віршуванні, створенні ілюстрацій, написанні творів.

Цікаво й змістовно проводяться різні форми роботи: *літературні ігри* «Розумниці й розумники», «Нам книга відкриває всі світи», «Казка мудрістю багата», *урок-гра* «Подорож до країни Читання»; *подорожі* «Цей дивний світ бібліотека», «Модні новинки з книжкової корзинки», «У світі казки, музики та барв»; *бесіди* «Діти, книга, медіатека», «Читати модно, читати цікаво, читати престижно».

Під час участі в заходах для учнів молодших класів «Від А до Я – читання щодня», «Читаємо, малюємо, граємо» вони залюбки відповідають на запитання вікторини, продовжують прислів'я, відгадують загадки, міркують над логічними завданнями, устанавлюють відповідність, із поданих букв складають слова. З учнями 2-х і 5-х класів було проведено дитячу розважальну *гру-квест*, у ході якої вони шукали скарб, заморочки з «чарівної скриньки», відповідали на запитання вікторини.

Цікавим і змістовним для широкого загалу було *літературно-музичне шоу* «Моя любов, я перед тобою...». Старшокласники декламували інтимну лірику українських поетів, розповідали цікаві фрагменти з життя славетних, слухали пісні відомих українських зірок і гуртів, а поети-початківці прочитали власні вірші про кохання.

Із метою залучення широкого учнівського загалу до користування електронними підручниками, енциклопедіями бібліотекар і вчителі інформатики провели *тренінг* «Якщо володієш інформацією – володієш світом», під час якого старшокласники ознайомилися з новими Інтернет-ресурсами, платформами для безкоштовної підготовки до складання зовнішнього незалежного оцінювання.

До Всеукраїнського дня бібліотек старшокласники ліцею підготували *тематичну лінійку*, а гуртківці «На хвилях ліцею» провели трансляцію *радіопередачі* «Найбільші бібліотеки світу». Учні 5-9-х класів брали участь у

творчому конкурсі «Я розповім тобі про бібліотеку», у якому говорили «мовою малюнків коміксів, шарад про ідеальну, на їх думку, бібліотеку».

Бібліотекарка разом із активом читачів проводять *опитування* «Читацькі інтереси учнівства, вчительства», результати якого висвітлюються у вільному доступі в медіатеці закладу освіти; тісно співпрацюють із закладом дошкільної освіти «Барвінок»: ознайомлюють майбутніх першокласників із медіатекою, грають в ігри «Повернімо казковим героям їх загублені речі», «Відгадай, з якої казки малюнок», «Домалой пропущений предмет», проводять тематичні руханки, переглядають дитячий журнал «Барвінок», мультиплікаційні фільми.

Медіатека закладу освіти – це просвітницький центр. Згідно з планом роботи до ювілейних дат, відповідно до тематики тижнів науки і творчості, запитів у медіатеці оформлюються книжкові *виставки*, тематичні полицки, виставки-вікторини, виставки-презентації, виставки-поради: «Зорепад книжкових ідей», «Я прочитав, і ти прочитай», «Твої герої, Україно», «Різнобарвна моя Україна», «На хвилі читацьких захоплень», «До країни знань мандруємо з книгою».

Попри те, що в закладі освіти лише створюється модель бібліотеки як інформаційного центру, повсякчас здійснюється активна робота зі збирання, обробки, накопичення, систематизації інформації та поширення її. Сплановано заходи (інтерв'ювання, анкетування) щодо виявлення інформаційних потреб і задоволення запитів учасників освітнього процесу (педагогів, батьків, здобувачів освіти), формування в читачів навичок незалежного користувача різними носіями інформації, її пошуку, відбору та критичної оцінки.

Із метою формування у здобувачів освіти інформаційної безпеки, навичок роботи в Інтернеті для учнів початкових класів у співпраці з учителями інформатики організуємо й проводимо практичні заняття за такими темами: «Етика віртуального спілкування», «Вплив комп'ютерних ігор на здоров'я», «Створи листівку, книжечку, стіннівку, колаж».

Великою популярністю в дітей користуються ігрові заходи: «Хто, хто, хто?», «Хто зверху?», «Що? Де? Коли?». А також захоплюють їх віртуальні подорожі: «Україна – моя країна», «Подорожуємо бібліотеками України», «Флора, фауна рідного краю», «Подорожуємо англomовними країнами», «Визначні пам'ятки Харківщини», «Ми різні, але рівні».

З метою формування та розвитку в учнів життєвих компетентностей у бібліотеці ліцею організуються й проводяться рольові, *ситуативні ігри*: «Я – кухар...», «Світ професій», «Моя відповідальність удома», «Складові моєї успішності».

У медіатеці ліцею освіти учні разом з учителями, старшокласниками, батьками створюють *пантоміми* за різними темами: «Здорові та шкідливі звички», «Безпечна поведінка на природі», «Фразеологічні жарти».

Дієвими формами щодо взаємодії школярів є парна та групова робота. Учні залучаються до проведення заходів: «Ми – європейці», «Моя шкільна та місцеві громади», «Я змінюю світ», «Спадок відомих українців». Діти створюють групи, знаходять і опрацьовують інформацію, розвивають здібності обстоювати власну думку та приймати інші, набувати успішний досвід конструктивної взаємодії та громадянської поведінки.

Завдяки бібліотечним заходам і створенню комфортного освітнього середовища, творчої атмосфери в дітей формуються потреби, що мотивують до

навчання, ключові компетентності та вміння, а саме: співпрацювати з іншими, приймати рішення, розв'язувати проблеми, висловлювати власну думку, критично оцінювати інформацію.

У роботі медіатеки ліцею практикуються переважно діалогічні форми комунікативної взаємодії з користувачами, віддається перевага дидактичним засобам, що відповідають рівню розвитку творчих можливостей дітей. Створюються оптимальні умови співтворчості, співробітництва, співдружності, що сприяють розвитку мотивів творчої діяльності, надихають на пошук, дослідження, творчість. Бібліотека залучає творчих і здібних учнів до проведення заходів у рамках Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек, тижнів науки і творчості, читачьких конференцій, проєктів, презентацій. Здійснює інформування категорії читачів з урахуванням їхніх потреб, заходів, інтересів через випуски інформаційних бюлетенів, складання індивідуальних списків рекомендаційної літератури, проведення індивідуальних консультацій.

З метою надання батькам допомоги у формуванні та розвитку читачьких компетентностей дітей, активного залучення до освітнього процесу закладу освіти, дієвої допомоги в організації просвітницьких заходів бібліотекар проводить індивідуальні консультації з питань формування читачьких інтересів у дітей, здійснює анкетування батьківства, залучає їх до масових заходів, конкурсів, конференцій, акцій, розроблення пам'яток, мотиваційних листів.

Висновок

Модель бібліотеки Нововодолазького ліцею № 3 ще формується, та ми впевнені, що її пріоритетом стануть застосування інформаційно-цифрових технологій, упровадження елементів сучасних інноваційних технологій, забезпечення інформаційних запитів і потреб педагогічного колективу й учнівства з метою розвитку в користувачів інформаційної компетентності та медіаграмотності.

Шкільна бібліотека – медіатериторія закладу

*Андрющенко С. В., завідувачка бібліотеки
КЗ «Дергачівський ліцей № 3»
Дергачівської міської громади
Харківського району*

Характерною ознакою нашої епохи є перехід суспільства від індустріального до постіндустріального, а нині – до інформаційного. Інформаційні технології проникають у всі сфери людської життєдіяльності, стають потужною продуктивною силою суспільства. Тому в найближчому майбутньому від рівня інформаційної культури молодшого покоління залежатиме потенціал будь-якої держави та добробут її народу в цілому.

Модернізація освіти в Україні зумовила необхідність поступової трансформації бібліотек, зокрема шкільних, на сучасні бібліотечно-інформаційні центри, мета яких – забезпечення інформаційних потреб учнів, педагогів, батьків.

Візитна картка бібліотеки ліцею – своєрідна екскурсія до бібліотеки (<https://www.facebook.com/dergachigymnasium3/videos/707525113063477/>).

Переглянувши цей відеоматеріал, користувачі знайомляться з її структурою та можливостями. Така візитка дає можливість створити первинне уявлення про стиль роботи бібліотеки й зацікавити читачів.

У наш час реклама відіграє роль інструменту, за допомогою якого читач знає все про бібліотеку. Вона відображає не тільки її інформаційні ресурси, але й можливості, технології, створює більш привабливий образ книгозбірні. Тому можна без сумніву сказати, що бібліотечна реклама – це стрибок розвитку людства на порозі нового тисячоліття з надання користувачам бібліотеки відомостей про свою діяльність. Від того, як правильно, грамотно й точно подана реклама, залежить авторитет закладу освіти. Перш за все, бібліотечна реклама спрямована на активне використання її фондів і можливостей.

У нашому ліцеї проводяться цікаві креативні заходи, які б ми хотіли представити одноліткам з України та інших країн світу. І саме члени шкільної *медіастудії* «Об'єктив» мають велике бажання прославити наших учнів, наш заклад шляхом особисто створених високоякісних медіапродуктів. Для цього в нас є своя *сторінка на Фейсбуці*, адміністратором якої – бібліотекар закладу (<https://www.facebook.com/dergachigymnasium3/?ref=bookmarks>), *сайт* ліцею (<http://dergachi-gymnasium3.edu.kh.ua>), свій *відеоканал* на сервісі Youtube (https://www.youtube.com/channel/UCcynG1lx8PAbeMPD2UqqN_A) для представлення відеоматеріалів.

Присутність бібліотеки в соціальних мережах дає можливість розміщувати повідомлення, знайомити з новими надходженнями та цікавими матеріалами, виданнями бібліотек в електронному варіанті, оперативно відповідати на запитання користувачів, проводити опитування, ділитися фото- і відеоматеріалами тощо. Робота шкільної медіастудії «Об'єктив» показує, що бібліотека – це не тільки сховище книг, а й культурно-дозвіллевий центр. Під керівництвом бібліотекаря учні зацікавлено займаються улюбленою справою, вважають роботу студії повноцінним засобом масової інформації та надійним помічником в освітньому процесі.

Із власного досвіду розумію, що сьогодні соціальні мережі отримали статус не тільки віртуального простору для знайомств, спілкування тощо, але й зручного засобу обміну інформацією, створюючи виняткову можливість розширювати свою діяльність, презентувати свої здобутки, охоплюючи дедалі більшу кількість користувачів, а також виступають важливим інструментом інформаційного комплексу бібліотеки.

Навчити дітей насолоджуватися читанням, зробити його привабливим і улюбленим заняттям – ось основне завдання бібліотек, які обслуговують дітей. І допомогти в цьому можуть нетрадиційні форми роботи, що сприяють неформальному спілкуванню читачів, цікавому проведенню дозвілля. Одним із засобів створення таких умов є *масові заходи* в бібліотеці: цікаві, захоплюючі, емоційні, зорієнтовані на особистість. Масова робота сприяє задоволенню й розвитку інформаційних потреб і запитів, зростанню кола пізнавальних читацьких інтересів, проведенню дозвілля, допомагає залученню нових читачів до бібліотеки, здійснює рекламу бібліотеці, створює її імідж.

Досвід проведення масових заходів підтверджує, що їх ефективність залежить від активності читачів. Для цього треба сміливіше використовувати оригінальні, близькі дітям форми роботи, адже захоплюючі, емоційні заходи дають можливість позмагатися, поспілкуватися. Це можуть бути дискусійні

інтерв'ю, дискусії, диспути, різноманітні конкурси, вікторини, бібліомарафони тощо. Для урізноманітнення діяльності, збільшення кількості користувачів шукають нові й сучасні форми роботи.

У рамках соціально-культурної акції «Всесвітній день читання вголос» провели флешмоб «Читайте разом, щодня, незалежно від настрою і погоди».

Мета заходу: формування читацької активності; удосконалення навичок виразного читання; розвиток читацького інтересу.

Завдання: популяризація кращих книг класиків дитячої літератури та сучасних письменників, відродження й розвиток традицій сімейного читання (<https://www.facebook.com/dergachigymnasium3/videos/286880525333048/>).

Читацькі перегони «Я МОЖУ: 50 днів – 25 книжок!», мета яких – читання певної кількості книжок за певний час. Учасники читають запропоновані книжки, ведуть «читацький міні-щоденник» прочитаного, у яких відмічають кількість прочитаних книг, короткі відомості про них, свої враження та оцінку від 1 до 5. По закінченню читання учасники здають «читацькі міні-щоденники» для визначення лідерів читання. І результатом такого заходу є: розширення кола читання, організація змістовного та корисного дозвілля дітей, набуття учасниками вмінь визначати основну думку художнього твору і давати йому оцінку, формування позитивного іміджу бібліотеки серед школярів та їх батьків, учителів.

Стало доброю традицією проведення в рамках Всеукраїнського місячника шкільних бібліотек заходу *дублер-шоу* «Бібліотекар на годину». Юні бібліотекарі залюбки долучилися до виконання професійних обов'язків бібліотечного працівника та впорались із завданням на сто відсотків.

Літературний слем «Кіно у твердій обкладинці». Значна частина сучасних дітей захоплюється музикою, переглядом улюблених фільмів, мультфільмів. Літературний акорд «Лише слова не знають смерті» – саме так назвали захід, присвячений вшануванню пам'яті Андрія Кузьміна (відеоролики учнів 10-11-х класів <https://www.facebook.com/dergachigymnasium3/videos/574133729756540/>).

А учні 9-х класів створили *буктрейлери* на книги: К. Скрябін «Проза», О. Кузьменко «Моя дорога птаха. Мамина книжка», «Група Скрябін і друзі по сцені» (<https://www.facebook.com/dergachigymnasium3/videos/938819946315314/>).

Отже, можемо зробити висновок, що соціальні мережі – це перспективні інструменти для інформування про бібліотечні заходи, активізації комунікації «бібліотека-читач», механізм оперативного зворотного зв'язку. Реклама та медіаосвіта – єдине ціле: необхідно приділяти увагу медіаграмотності учнів шляхом створення власних медіапродуктів.

Важливою умовою в реалізації інформаційної функції бібліотеки є співпраця педагогів і бібліотекаря. Насамперед, це спільне планування та реалізація плану як у стінах бібліотеки, так і поза ними. Вислів «Бібліотека, як хороший сад, де є все: і приємне, і корисне» зобов'язує піклуватися про цей «сад». Саме шкільна бібліотека завжди є оазисом культури в закладі освіти.

Дитяче читання називають інтелектуальним ресурсом країни, головним резервом розвитку людського потенціалу нації. Від того, що й як читають наші діти, залежить їх сьогоднішній успіх і завтрашня доля, а загалом, доля держави, її майбутнє. Використання різних медіапродуктів осучаснює процес бібліотечного інформування, стає додатковим фактором створення мотивації до читання.

**Діяльність бібліотеки Нової української школи:
вектор на зміни**

*Інноваційна діяльність – необхідний елемент розвитку:
без неї бібліотекам неможливо залишатися
соціально значимими організаціями,
надавати конкурентоспроможні послуги.
Айвазян О.Б.*

Дитяче читання – головний резерв інтелектуального потенціалу нації

*Клімова С. В., методист Центру
методичної та аналітичної роботи
Харківської академії неперервної освіти*

Однією з найбільш болючих проблем останніх років часто називають втрату виняткової ролі читання в житті суспільства.

Чи читають діти сьогодні книжки? Чи сучасне покоління – безодня невігластва? Та ні, сучасний підліток такий, як і колись. Але його складніше мотивувати до читання, бо може переважити комп'ютерна гра або інше захоплення. То що ж тоді? А дуже просто: книга повинна бути цікавою. А ще інакше: *підлітку треба розповісти, чим же цікава та корисна та чи інша книга.*

Якщо учень мотиваційно та емоційно не включений до процесу читання, якщо відсутній діалог між ним і твором, а проблеми, що обговорюються в процесі читання, не торкаються душі читача, то, найвірогідніше, результативність такого читання буде низькою. Таким чином, тільки використання найкращих **практик промоції читання** серед дітей та підлітків забезпечить формування читаючого, мислячого, свідомого культурного покоління. Необхідно, щоб інформація подавалася для учня яскраво, динамічно, і бажано коротко. Головне для бібліотекаря – привернути увагу, викликати емоційну реакцію, бажання взяти книгу в руки. А бібліотечні заходи повинні бути бажаними не лише для учнів, а й для їх батьків.

Специфіка дитячої літератури зумовлюється віковими особливостями читачів, адресується дітям певних вікових груп. Педагогіка розрізняє *чотири основні вікові етапи в розвитку дітей:*

1. Дошкільний вік (від 3 до 6-7 років).
2. Молодший шкільний (від 6-7 до 11 років).
3. Середній шкільний (з 11-12 до 14-15 років).
4. Старший шкільний (від 15 до 18 років).

У вихованні національної самосвідомості школярів бібліотекаряю насамперед важливо звернути увагу на ідейно-тематичне й жанрове багатство сучасної української літератури. Для презентації сучасної української літератури можна

використати такі форми роботи: *book-slam*, *пап-флешбуок*, *модний подіум*, *літературне лото*, *інтерактивні виставки тощо*. Наприклад, під час заходу «Літературні перегони» діти повинні проголосувати за улюблену книгу, яка розміщена на виставці, а саме – опустити «смайлик» у кишеньку, зроблену з паперу біля книжки. Та книга, за яку буде віддано більше голосів-смайликів, стане переможцем книжкових перегонів.

До дітей-читачів необхідно донести, що книги – один із способів пізнання навколишнього світу. Шукаємо історії, які б змогли зацікавити дітей. Почнімо з найпростішого: нехай діти поділяться думками про улюблену книгу, ілюстраціями, читанням уривків художнього твору, захопливою розповіддю про сюжет чи персонажів, інсценізаціями одного актора або залучать друзів, презентаціями тощо. А вчитель або батьки розкажуть про свою улюблену книжку. Щоб діти прочитали гарну книжку, їм можна запропонувати створити за прочитаним *мінівиставу* для молодших класів або *літературний концерт* із коментарями про письменника та його твори.

Якщо дитині з раннього віку не прищепити любов до книги, вміння нею користуватися, то це неможливо буде компенсувати в майбутньому. Книги, прочитані в дитинстві, запам'ятовуються на все життя, впливають на подальший розвиток дитини. Тому так важливі *екскурсії* до бібліотеки, під час яких учні ознайомляться з бібліотечними новинками та раритетами, дадуть відповіді на цікаву *літературну вікторину*, проілюструють художні твори, із якими вже ознайомилися, ознайомляться з письменниками рідного краю або зустрінуться з ними, проведуть *літературний квест*.

Для знайомства з новинками сучасної української літератури для учнів середніх чи старших класів можна запропонувати *віртуальні Інтернет-екскурсії порталами й блогами*, що використовуються для оцінки критиками сучасної літератури. Велику увагу привертає український книжковий Інтернет-портал «Буквоїд»: <http://bukvoid.com.ua/>, де актуальною є рубрика «Події», у якій представлено основні події України та світу, що стосуються літературного життя.

У складі літературної творчості особливе місце посідає поезія. Віршовий текст легше й безпосередньо сприймається читачем. Але найбільш улюбленими серед дітей та підлітків є казки, пригодницька література, до якої відносять і детектив, і фантастику, і фентезі.

У сучасній *літературній казці* спостерігається значне посилення тенденції до модифікації жанру через поєднання казки з іншими жанрами: казкова повість (Г. Пагутяк «Втеча звірів, або Новий бестіарій»), В. Рутківський «Бухтик з тихого затону»), повість-казка (Ю. Винничук «Місце для дракона»), казковий роман-хроніка (О. Росич «Розбійник Пинтя у Заклятому місті»), фантастична казка (Галина Малик «Незвичайні пригоди Алі в країні Недоладії»), казка-драма (Зірка Мензатюк «Дочка Троянди»), «адресована казка» (О. Росич «Джованні Трапатоні» – казка для підлітків, їхніх батьків, дідусів та бабусь), збірки казок, поєднаних одним наратором або спільним місцетворенням чи «місцеперебуванням» (Д. Матіяш «Казки від П'ятинки», Зірка Мензатюк «Київські казки», М. Павленко «Казки із Ялосоветиної скрині»).

Історичну прозу для дітей, що представлена насамперед власне історичними творами: романами-трилогіями «Сині Води», «Джури козака Швайки» В. Рутківського, диалогією «Іван Сірко – великий характерник», «Іван Сірко, славетний кошовий» М. Морозенко, підлітки сприймають дуже емоційно й

захоплено, бо основою кожного твору цього жанру є історичні реалії, віддалені у часі, отже, дають можливість читачам відчувати перебіг нашої історії.

Фантастична пригодницька література. Фантастика не тільки цікава, але й корисна, адже фантастичні книги формують образне мислення, розширюють кругозір. У літературі для дітей та юнацтва авторами пригодницько-фантастичних творів є В. Бережний («А ви ще не були на Марсі?», «Чудодійний екстракт», «Повернення галактики», «Останній рейс «Бурана»), О. Бердник («Дивні Грицеві пригоди»), Б. Комар («Мандрівний вулкан»), А. Дімаров («Друга планета», «Три грані часу»), А. Костецький («Мінімакс – кишеньковий дракон, або День без батьків»), Ксенія Ковальська («Канікули прибульців із Салатти») та ін.

Загалом у фантастичній літературі сьогодні прийнято виділяти раціональну (або наукову) фантастику й фентезі.

Раціональна фантастика – це ціла сукупність творів різних жанрових форм, основні серед яких епічні: романи (В. Владко «Аргонавти Всесвіту», М. Дашкієв «Загибель Уранії»), повісті (І. Росоховатський «Справа командора», Є. Філімонов «Ілюзіон»), оповідання (О. Бердник «Хор елементів», О. Тесленко «Тату, про що ти думаєш?»). Важливими для раціональної (наукової) фантастики є наявність специфічних канонів: схема та способи польотів на космічному кораблі, закони робототехніки, подорожі в часі тощо.

Захопливим сюжетом, неймовірними подорожами кумедних героїв, добрим почуттям гумору привертають увагу твори Ксенії Ковальської («Тятіка і Патіка», «Хто врятує Тірлі-Беатрису-Берту», «Канікули прибульців із Салатти»). В основу повісті «Канікули прибульців із Салатти» покладена історія міжпланетної подорожі трьох маленьких інопланетян, які під час канікул випадково опинилися на Землі, познайомилися з її жителями, стали учасниками цікавих пригод. Для цієї повісті характерні традиційні для раціональної фантастики прийоми: міжпланетний човен, що легко пересувається на далекі відстані, уміє робити невидимими членів екіпажу, маленькі зелені чоловічки, які вміють керувати зорельотом.

Для *фентезі*, як жанрового різновиду фантастики, характерні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, змалювання віртуальних світів. В Україні це порівняно молодий жанровий різновид фантастичної літератури, який почав розроблятися лише наприкінці ХХ – початку ХХІ століття. Найяскравішим представником світової літератури фентезі, а також її теоретиком вважається Джон Р.Р. Толкін («Володар Перстенів» (1954)). А величезний успіх книг Джоан Роулінг про хлопчика-чарівника Гаррі Потера став поштовхом для творення підлітково-дитячого фентезі.

В українській літературі для дітей та юнацтва фентезі представлене іменами О. Ільченка («Таємниця старої обсерваторії», «Загадкові світи старої обсерваторії»), Любка Дереша («Дивні дні Гані Грак»), Марини Рибалко («Подорож туди, де сніг»), Валерія й Наталії Лапікур («Чарівна брама»), О. Денисенка («Межник, або Всесвітнє свавілля»), Галини Пагутяк («Королівство», «Книгоноші з Королівства») та ін.

Набагато ширшою у світовій і в українській літературі є ніша *детективу*, який прийшов на початку минулого століття творами Е. По, А. Конан Дойля. Ці книги із захопленням читають не лише дорослі, а й підлітки.

В українській літературі детективні історії знаходимо у всесвітньовідомій трилогії Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки». Детективна розповідь про

викрадення з музею фігурки Маленького Моцарта – основа повісті-казки Ірини Жиленко «Новорічна історія про двері, яких нема, і про те, як іноді корисно помилятися номером». У 1986 році побачила світ перша збірка детективів для дітей, автором якої був Всеволод Нестайко. До її складу ввійшли повісті «Таємничий голос за спиною», «Повторне зникнення Ципи», «Агент СД». Згодом з-під пера письменника вийшли кримінальні повісті «Барабашка» ховається під землею», «До катастрофи лишалося кілька секунд...», «Ковалі щастя, або новорічний детектив».

Справжній «вибух» детективу в літературі для дітей відбувається сьогодні. Це твори Андрія Кокотюхи («Полювання на Золотий кубок», «Клуб Боягузів», «Мисливці за привидами», «Страшні історії», «Колекція гадів»), Олексія Надемлінського («Бюро віртуальних розслідувань. Про місто, що зникло»), Олеся Ільченка «Смертельний круїз», «Команда-14. Пастка для геймера», «Команда-14. Медгоспताल», «Чорне озеро кохання»), Наталки та Олександра Шевченків («Привид у Домі Гукала», «Команда Мрії: Все в шоколаді», «Як не скарб, то пожежа»). Одними з найбільш улюблених серед дітей та підлітків є детективні повісті Лесі Ворониної («У пащі крокодила», «Пастка у підземеллі», «Таємниця підводного міста», «Таємниця золотого кенгуру»).

У роботі бібліотекаря дитячі детективи цікаві тим, що на бібліотечних заходах можна не лише пропонувати дітям розгадати, хто це зробив, але й зосередитися на проблемах відмінностей між дитячим і дорослим світами. У «Пригодах Марійки Михайлової» Марини і Сергія Дяченків маленька головна героїня має безапеляційний авторитет для правоохоронців, які давно зайшли в глухий кут. Юрко Туряниця із серії «Гімназист» Андрія Кокотюхи розслідує політичні чи корумповані справи, вирішити які дорослим не до снаги.

Диференціація детективу здійснюється науковцями і за сюжетним принципом, і за ідейно-тематичним, і на підставі виділення різних типів героїв. Найбільш повною класифікацією жанру, що враховує розмаїття його форм і різновидів, можна вважати запропоновану українським дослідником жанру Лещенко Г.В. Згідно з нею, у детективі можна виділити такі різновиди:

- класичний детектив (А.Конан Дойл, А.Крісті);
- «крутий» детектив (Д.Хеммет, Р.Чандлер);
- поліцейський детектив (Е.Макбейн);
- судовий детектив (Е.С.Гарднер);
- політичний детектив (Р.Ладлем, Б.Акунін);
- психологічний детектив (П.Хайсміт);
- іронічний детектив (Е.У.Хорнунг, І.Хмелевська, І.Варшавський);
- метафізичний (постмодерністський) детектив (У. Еко, П. Остер).

Одним із варіантів детективу в літературі для дітей та юнацтва є так званий «шкільний» детектив», що характеризується розв'язанням проблем, тісно пов'язаних із шкільним середовищем. Так, у детективній повісті Вс. Нестайка «Таємничий голос за спиною» сюжет оснований на загадковому зникненні зі школи хлопців: п'ятикласника Вітасика Дорошенка й Вітасика Граціанського. В. Нестайко вдається в повісті до використання мотиву пошуку власної ідентичності. Віднайти себе Вітасику допомагає вжитий письменником прийом реінкарнації. Дорошенко, зайшовши до туалетної кімнати, стає Вітасиком Граціанським. Таємничий голос за спиною хлопця враз перетворив його на свого антагоніста, дав можливість прожити кілька днів у його тілі. Уособленням

моральних чеснот у творі виступає насамперед дід Гогоня, який послідовно дотримується принципів чесності, мудрості, порядності, справедливості, доброти, як і батьки Вітасика Дорошенка, капітани міліції, учителька Регіна Ігнатіївна, водій вантажівки, який урятував Вітасика.

Таким чином, детектив – прозовий твір, зовнішній сюжет якого послідовно розкриває певну заплутану таємницю, пов'язану зі злочином та його розслідуванням, а внутрішній є когнітивною історією розв'язання логічної задачі.

Ознаки детективу:

1. Читач повинен мати рівні з детективом можливості до розкриття таємниці.
2. Злочин повинен бути розкритий дедуктивним шляхом, а не за допомогою збігів, двійників, випадковостей, фантастичних, містичних провидінь.
3. У детективі не повинно бути любовної лінії.
4. Слідчий повинен бути розумнішим за офіційного поліцейського тощо.

Героїка завжди захоплювала юних читачів. Це пояснюється особливістю їхньої психіки, прагненням до небуденного, до самоствердження, бажанням прославитись. У художній літературі вони шукають взірць для наслідування, високого й яскравого ідеалу, бо саме в цьому віці дітям хочеться стати дорослими й виявити свої сили та свою особистість у самостійній діяльності. Образ героя книги відіграє вирішальну роль, адже він є носієм моралі, світогляду, допомагає читачеві визначитись у житті. Тому для бібліотекаря важливо під час проведення бібліотечних заходів знайти слова, які відкриють шлях до створення власного ідеалу в житті. Підлітки усвідомлюють, що є добро і зло, що до кращого в самому собі треба прислуховуватися. Зміст читання відкривається в цьому випадку і як джерело переживань, і як шлях до самого себе. Тому великого значення набувають роздуми в процесі бесіди про книгу. Для молодших школярів найефективнішими є заняття, що відбуваються у формі гри. Дітям-підліткам дуже цікаво відвідувати в бібліотеці уроки-казки. Тут вони мають можливість прочитати повісті, оповідання, вірші про бібліотеку. Відомі українські «дорослі» письменники-фантасти Марина та Сергій Дяченки також створили декілька книг для дітей-дошкільнят і дітей молодшого шкільного віку – «Літаючий капелюх», «Пригоди Марійки Михайлової», «Повітряні рибки», «Габріель і сталевий лісоруб» тощо.

Для дошкільнят і дітей молодшого шкільного віку пише Іван Андрусяк: «Стефа та її чикалка», «Кабан дикий – хвіст великий», «Стефа та її чикалка. Видання друге, ще капосніше».

Учням середніх класів подобаються заняття в бібліотеці за аналогією з багатьма телепередачами: *аукціонами, подорожами, шоу*. Старшокласникам корисно пропонувати дослідно-пошукові методи: розробку *проектів* (наприклад, «Як книга допомагає мені вчитись»), підготовку наукових робіт, ознайомлювати з особливостями аналітичного опису статей у журналах.

З метою підвищення пізнавального інтересу до книги учням можна пропонувати пошукові завдання, на кшталт: яка книга є найдавнішою, найбільшою тощо. Як відомо, найдавнішими рукописними пам'ятками є Остромирове Євангеліє, Початковий літопис, «Повість временних літ», «Київський літопис», «Поученіє Володимира Мономаха», «Слово о законі и благодати» Іларіона, а також «Слово о полку Ігоревім». З використанням матеріалів сайту <https://ostrohcastle.com.ua/muzej->

[knygy-ta-drukarstva/](#) можна запропонувати учням цікаву заочну екскурсію до музею книги та друкарства м. Острога (фото музею див. нижче).

Звичайно, найбільш цікавими заходами стають шкільні свята, присвячені книзі. Заходи, проведені в ці дні, повинні мати особливий настрій і надовго запам'ятися дітям – їх активним учасникам. Це може бути конкурс буктрейлерів, фестиваль інсценізацій за мотивами улюблених книжок, літературний гепенінг «Шлях у світ фантазій», імпровізована картинна галерея «Моя обкладинка для книги», дайджест із нових фантастичних фільмів «Чарівна ніч», акції «Подаруємо книгу дитбудинку», творчий тест на уважність «Для тих, хто все знає», релакс-кімната «З книгою наодинці», обмін-бюро «Книжковий бартер» і ще багато цікавого. В умовах карантину можна запропонувати «віртуальні кав'ярні», відеозустрічі «У моїй домашній бібліотеці», створення інтерактивного плаката із залученням програм Prezi, Project, Linoit, SlideRosket. Це може бути також захід-ознайомлення з книжковим сайтом (наприклад, дитяча публічна онлайн-бібліотека «Читанка» <http://chytanka.com.ua/>).

Готуючись до бібліотечних заходів, діти не повинні бути осторонь їх, а навпаки, стати активними творцями таких літературних зустрічей. Якщо учні чекають на заняття з бібліотекарем, вони мають знати, що така зустріч неможлива без відкриття нового для себе. Важливо, що готуючись до таких занять, вони перечитують багато літератури, вчаться працювати з книгою, знаходити в ній потрібне для саморозвитку. Велике значення при цьому приділяється не тільки процесу читання, а й умінню осмислити та висловити свою думку. Шкільному бібліотекареві сьогодні важливо відкривати нові можливості передачі інформації для школярів, а їх підопічним – читати більше гарних книг, бо книга є мозком нації, вона будує державу, несе в суспільство мораль і духовність.

Література

1. Література. Діти. Час.: Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва. Вип. 4. – Рівне: Дятлик М., 2013. – 308 с.
2. Медведєва В.М. Книга в культурі України: сучасний дискурс: практикум. – Київ: Видавництво ЛіраК, 2017. – С. 14–15.
3. Пикало В.В. Роль шкільної бібліотеки у впровадженні інноваційних процесів: методика, пошук, досвід / В.В. Пикало // Шкільна бібліотека. – 2008. – № 8. – С.46–47.
4. Сікорська Н.Д. Застосування шкільною бібліотекою нових бібліотечних технологій : методика, пошук, досвід / Н.Д. Сікорська // Шкільна бібліотека. – 2006. – № 8. – С.11–14.

5. Черномазова В.А. Діяльність бібліотеки на підтримку читання // Шкільна бібліотека. – 2009. – № 9. – С. 74–76.
6. Шаповал О.Г. Таємниці імені: ігрові форми роботи у шкільній бібліотеці / О.Г. Шаповал // Шкільна бібліотека. – 2011. – № 1. – С.119-121.

Додаток

Сучасні форми роботи бібліотекаря: короткий глосарій

Бібліокараван – цикл виїзних заходів, виставок, оглядів тощо, об'єднаних певною темою, що організовуються з метою представлення в інших школах, різних організаціях (наприклад, у військовому шпиталі, дитсадку, дитбудинку та ін.).

Бібліокешинг (від англ. cache – схованка) – гра, суть якої полягає в пошуку книжкових скарбів, що можуть бути заховані як у приміщенні бібліотеки, так і поза її межами. Користувачі бібліотеки, котрі виконують роль шукачів скарбів, використовуючи підказки або відповідаючи на запитання чи виконуючи певні завдання, знаходять схованку за схованкою і, зрештою, дістаються до головного скарбу.

Бібліопікнік – акція, що найчастіше проводиться на свіжому повітрі в рамках літніх читань.

Бібліотечний non-stop (від англ. non-stop – безперервний, безупинний) – формат проведення масового заходу, який триває 10-12 годин або впродовж усього дня чи навіть кількох днів. Захід може бути приурочено до якогось свята, проводитись у рамках Дня відкритих дверей тощо; при цьому бібліотека перетворюється на майданчик для відкритого інтерактивного спілкування з цікавими людьми (письменниками, видавцями, творчими молодіжними колективами та ін.)

Бібліотрансформер – це максимально повна фактографічна та бібліографічна інформація про об'єкт бібліографування, розміщена з використанням різних форм і засобів. Наприклад, бібліотрансформер, присвячений творчості того чи іншого письменника, може складатися з таких частин (модулів), як-от: книжкова закладка, інформаційна листівка, інформаційно-бібліографічний словничок, мультимедійний урок-презентація, бібліографічний покажчик, відеовікторина та відео-урок.

Бібліошопінг – форма масового заходу, під час якого один учасник, прорекламувавши книгу, пропонує іншому учаснику «придбати» її (тобто взяти в користування з бібліотечного фонду).

Буккросинг (від англ. book – книга, crossing – рух) – рух книголюбів, що діють за принципом «прочитав – передай іншому». Вони цілеспрямовано залишають у спеціальних шафках (на полицках і т. ін.) в людних місцях (книгарні, кафе, вокзали, парки) прочитані книги, щоб інші могли їх почитати. Головна ідея – «відпустити» книжку в мандрівку світом (звільнити її), таким чином перетворюючи світ на відкриту бібліотеку.

Бук-слем (Book Slam) (від англ. slam – штовхання, витіснення одне одного) – змагання на кращу «рекламну компанію» по просуванню обраної книги. Учасники діляться на декілька команд. Завдання команди полягає в тому, щоб якомога краще розрекламувати книжку. Може бути також оглядовий бук-слем, коли шляхом опитування визначається, наприклад, книжка року.

Буктрейлер (від англ. booktrailer; book – книга, trailer – тягач, причіп) – це короткий відеоролик (тривалістю до 3-х хвилин) за мотивами книги, що є

сучасною формою реклами книги, засобом її просування, заохочення до читання. Основне його завдання – яскраво та образно розповісти про книгу, зацікавити, заінтригувати читача.

Геокешинг – (geocaching, від грец. Гео – земля, англ. Cache – тайник) – це захоплююча гра, у якій присутні: подорож, знаходження місця розташування заданих об'єктів, пошук інформації про об'єкти та відповідей на запитання.

Інтерактивна виставка (від англ. interactive – «той, що взаємодіє») – виставка, яка містить інтерактивні експонати (елементи) і основною метою якої є залучення користувачів до створення (поповнення) експозиції. Може бути організована як у традиційному вигляді в приміщенні бібліотеки, так і в електронному – на сайті.

Квест (від англ. quest – пошук, пошук пригод) – інтелектуально-динамічна гра, що поєднує спортивне орієнтування, розв'язування інтелектуальних завдань тощо. Таку гру в бібліотеці називають **бібліоквест**. Вона може передбачати: відгадування загадок з історії бібліотеки, міста (села), літературних загадок, пошук цитат у книгах, пошук на полицях зазначених книг і багато інших цікавих завдань. **Вебквест** – гра або завдання, для виконання якого використовують інформаційні ресурси Інтернету.

Мотиваційний постер – вид наочної агітації, призначенням якого є створення відповідного настрою в навчальних закладах, на робочих місцях. Це поєднання зображення та тексту, що стимулює до дії, надихає на роботу над собою, на певні позитивні зміни у ставленні до світу та самого себе, змушує задуматися над важливими проблемами й поглянути на звичні речі з незвичного боку. Мотиватори використовуються в бібліотеках, щоб надихати на читання, стимулювати до відвідування бібліотечних установ.

Подкасти – це окремих звуковий чи відеофайл, який розповсюджується безкоштовно через Інтернет для масового прослуховування/перегляду, або серія ресурсів в Інтернеті, що регулярно оновлюється. Використання подкастів дозволяє бібліотекарям стати більш близькими для заданої цільової аудиторії, впливати на користувачів бібліотеки не тільки ідеями в текстовій формі, а й емоціями, які передаються через аудіо- та відеоряд.

Сторітелінг (від англ. storytelling – розповідання історій) – це спосіб передачі інформації через розповідь історій. Сюжет будується таким чином, щоб зацікавити читача, заволодіти його увагою та змусити повірити в краще; щоб за позитивним прикладом героя розповіді розв'язати певну проблему чи внутрішній конфлікт тощо. Навчати учнів сторітелінгу цікаво й захоплююче.

Флешмоб (також флеш-моб, флеш моб; від англ. flash mob; flash – спалах, mob – натовп) – заздалегідь спланована масова акція, зазвичай організована через Інтернет або за допомогою інших сучасних засобів комунікації, під час якої велика кількість людей оперативно збирається в громадському місці, протягом певного часу виконує узгоджені дії.

Флешбук – книжковий флешмоб в Інтернеті. Це може бути розміщення фрагментів текстів видань у соціальних мережах, створення там само уривків з улюблених книг, ознайомлення з ними друзів і передплатників сторінки з наведенням цитат, ілюстрацій, особистих думок, іншої інформації. Тобто флешбук – це презентація або знайомство з цікавими книгами за допомогою цитат, ілюстрацій, особистих переживань та іншої інформації про книгу

Сучасні підходи й можливості шкільної бібліотеки у просуванні читання

Гуркаленко І.В., завідувач бібліотеки
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 75
Харківської міської громади

Головна мета професійної діяльності шкільного бібліотекаря в умовах освітньої реформи – сприяти підготовці учнів до життя, вихованню уміння та навичок самоосвітньої діяльності. При цьому бібліотечний фахівець виконує функції наставника, консультанта щодо пошуку джерел інформації, психолога, який має хист викликати та підтримати в дитини читацький інтерес, педагога, який використовує в роботі сучасні педагогічні технології для збагачення читацького досвіду.

Традиційні форми та методи роботи – це фундамент діяльності будь-якої бібліотеки. Але неможливо назвати свою діяльність інноваційною, використавши одноразово якусь новітню технологію чи прийом. Повинна прослідковуватися комплексна діяльність зі створення, засвоєння та використання новацій – від вивчення споживачів інноваційного продукту, їх запитів, інтересів до дослідження впливу інноваційної діяльності, оцінки досягнення мети роботи.

У своїй повсякденній роботі ми використовуємо різноманітні *бесіди* та консультації. Вважаю, що кожен бібліотекар має скласти алгоритм такого спілкування з урахуванням психологічних і вікових особливостей учнів. Наприклад, не варто одразу пропонувати дитині переказувати прочитане, особливо молодшим школярам. Вони дуже добре відчувають перевірку або контроль із метою оцінки. Я використовую ситуацію «зміна ролей: бібліотекар-читач»: «Завжди хотіла прочитати цю книгу, але не маю на це часу. Хотіла б узнати твою думку, чи порадиш її мені (другу, подрузі) прочитати?» – такий початок розмови викликає довірливе ставлення, підтримує мотивацію дитини, підвищує самооцінку. У бібліотеці постійно працює *книжкова виставка* «Запроси мене у гості» – місце, що найбільш комфортне для індивідуальної роботи з відвідувачами. Найцікавішим для дітей завжди виявляється використання *інсталяцій* – просторових композицій з предметів, книг, що справляють естетичне враження. Великим успіхом відзначилися й навіть порадували аншлагом такі *виставки*: виставка-платівка «Євген Гребінка – українська мелодія» (присвячена романсу «Очі чорні»); виставка-проект «Краса людини в художніх образах»; виставка-пропозиція «Улюблені книги наших читачів»; виставка-порада «Книга – найкращий лікар»; виставка-творча майстерня «Комікс – це засіб мріяти та творити»; виставка-попередження «Stop булінг» та ін. На такі виставки завжди запрошуюю відвідувачів, тому що це дуже дієва реклама книги та бібліотеки. Під час зустрічі відбуваються групові або індивідуальні бесіди та консультації, огляди літератури, учні виконують творчі або пошукові завдання.

Але поряд зі звичайними оглядами бібліотека презентує на сайті *віртуальні огляди*: «Наталена Королева – найекзотичніша постать в українській літературі» (<https://cutt.ly/pe51dIA>); *віртуальні презентації книг* – Ж. Шевченко-Титаренко «Епізоди майдану», збірка «Герої не вмирають», енциклопедія «500 найцікавіших питань та відповідей щодо народів України»; *тематичні відеоролики* – «Жіночі

портрети в українській літературі» (порівняння двох знакових героїнь української літератури – Катерини з поеми Т. Шевченка «Катерина» та Наталки за повістю О. Кобилянської «Царівна» (<https://www.youtube.com/watch?v=s3lw2nSur6o>); *буктрейлери* – «Маруся Богуславка», «365 цікавих фактів. Харків» (https://www.youtube.com/watch?v=3LuOFavLu_s&t=8s); *відео-презентації* – збірка віршів О. Хітушко «Птах Україна» (<https://www.youtube.com/watch?v=gaA-fA7wTfY>).

Голосні читання та обговорення книг – це форми бібліотечної роботи, споріднені між собою. Необхідно обрати книгу, що вивчають учні за шкільною програмою, яка може викликати емоційне бажання поговорити про її героїв і сюжет. Голосне читання сприяє кращому усвідомленню прочитаного, посилює виховний та естетичний вплив на слухача, захоплює та пробуджує уяву дитини. Головне – зберегти інтригу, зацікавити дитину самостійно дізнатися розвиток і закінчення сюжету. Пропозиція намалювати героїв твору закріплює інформацію про прочитане, а малюнки читачів демонструються на *вернісажах* у шкільній бібліотеці. Разом ми перечитуємо твори Г. Тютюнника, Ю. Ярмиша, Г. Вдовиченко, І. Андрусика, С. Дерманського, В. Нестайка та інші.

До Міжнародного дня читання вголос у читальній залі відкрилося *БібліоКафе*, для якого було розроблене спеціальне БібліоМеню (<https://cutt.ly/brq5r1F>). Зустрічав гостей БібліоГурман – книжкова інсталяція, для якої були задіяні книги, глобус, чоловічий одяг і уява бібліотекаря. Діти одразу вподобали нашого гостя, ми обговорили наше БібліоМеню, разом відповіли на запитання «Чому, крім звичайної їжі, яка корисна для нашого тіла, нам ще потрібна особлива їжа для розуму?». Усі бажаючі змогли взяти участь у читанні вголос книги В. Нестайка. На прохання учнів, героя зустрічі було перейменовано у Всезнайка, а яскрава виставка сучасних дитячих книжок учасникам заходу запропонувала нове читання. Такі зустрічі мають величезний позитивний вплив на дітей.

Бібліотечні конкурси, свята, літературні вікторини, конференції, ігри, квести – цей перелік можна продовжити. Такі заходи й форми завжди впливають на підвищення мотивації до читання, допомагають викликати в дітей бажання цікавитися життям бібліотеки.

Акція «Зроби добру справу – запроси друга до бібліотеки» об'єднала друзів навколо шкільної бібліотеки, стала справжнім змаганням із найкращого селфі з книгами. *Акція* «Про здоров'я дбай та про книгу не забувай» нагадала всім учням, що у своєму активному житті завжди можна знайти час для книги. За підсумками акції був записаний *рекламний відеоролик* «Як книги люблять танцювати» з читачами-танцюристами в головних ролях (<https://www.youtube.com/watch?v=wr71A0In1L0>).

Розважальний, змагальний характер різноманітних вікторин і конкурсів приваблює учнів не лише початкової школи, адже під час їх проведення завжди використовуємо мультимедійні засоби – анімовані слайд-презентації або слайд-презентації з активними гіперпосиланнями у форматі «Своя Гра» для командних змагань: *вікторина* «Мій друг Вінні-Пух»; театралізовані вікторини «Карлсон, який живе на даху», «Незнайко та його друзі»; командна *гра* за казкою-повістю А. Ліндгрена «Пеппі Довгапанчоха»; *конкурс* «Подорож по казках Ш. Перро»; зустріч із першокласниками «Світ казок»; зустріч у БібліоКафе «Видатні казкарі світу. П.П. Бажов» (<https://cutt.ly/Grq5yc4>).

Для учнів початкової школи організуємо: вернісажі малюнків «Намалюю казку», «Малюємо фантастичний зоопарк» (до ювілею М. Приймаченко), «Бібліотека майбутнього»; виховні заходи «Природа – наш дім», «Живи та працюй в Україні» (<https://cutt.ly/hrq5u3g>); конкурси читців; свята – «День української писемності та мови», «Свято українського віночка», «Посвята в читачі» (фото <https://cutt.ly/Orq5oWO>); лялькові вистави – «Як звірята книгу лікували», «Правила поведінки у школі». (<https://cutt.ly/Vrq5pZW>).

У бібліотеці склався колектив талановитих дітей, які із задоволенням беруть участь у *театралізованих постановках*: до ювілею Е. Портер («Полліанна, серце, що прагнуло любові» (<https://cutt.ly/erqgNsV>); до ювілею М. В. Гоголя («Ревізор») (<https://www.youtube.com/watch?v=9zmKTeYqq0c>).

Також емоційно привабливою формою виховання читацької культури, літературного смаку, інтелектуального розвитку є *літературно-поетичні години*, літературні *вітальні, зустрічі з відомими людьми, письменниками* (поетами В'ячеславом Романовським, Едуардом Поповим, Олександром Олійником, із журналістом і волонтером, учасницею подій на Майдані Жанною Шевченко-Титаренко. Спільно з бібліотекою сімейного читання № 40 була організована творча зустріч із харківською поетесою, волонтером Оленою Хітушко.

Шкільна бібліотека намагається розширювати коло форм і методів керування читанням. Саме тому ми звернули увагу на *проектну діяльність* як засіб для творчої самореалізації учнів: проект для 6-7-х класів «Григорій Сковорода і Харківщина»; проект для 7-8 класів «Герой України – Володимир Івасюк» (<https://cutt.ly/Ne6hvm9>).

Сучасний освітній процес відбувається з використанням новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, що обумовлює можливість переходу до так званих *«хмарних технологій Google*, і ми намагаємося застосувати сервіси Google у своїй роботі. Google Форми та Google Таблиці допомагають у проведенні діагностики читання, в опитуваннях, у створенні вікторин. Вони значно полегшують роботу бібліотекаря під час діагностики та моніторингу читання. Google демонструє результати опитувань у вигляді діаграм і таблиць: анонімне опитування батьків із метою аналізу сімейного читання (для формування фондів бібліотеки було цікаво дізнатися про улюблені книги родин, пріоритети в читання їхніх дітей). Прикро, що практично 80% батьків не відвідують бібліотеки разом із дітьми, але все ж таки 65% зізнаються, що допомога бібліотеки щодо читання потрібна (опитування батьків: <https://cutt.ly/zrqdvAq>; підсумок опитування: <https://cutt.ly/Lra5fvF>; вікторини: <https://cutt.ly/7rqdmoS>). Google Диск або «хмарове» сховище допомагає нам зберігати й упорядковувати архіви бібліотечних документів, презентацій, сценаріїв. Google Фото застосовується для зберігання всіх фото та відеоматеріалів без використання пам'яті комп'ютера. На відеосервісі Google *YouTube* працює особистий канал, де розміщений власний творчий продукт, що допомагає в популяризації бібліотеки та читання (<https://cutt.ly/OrqgEgL>).

Нові форми роботи вимагають від нас високого професіоналізму, готовності до інновацій, уміння розвивати й підтримувати інформаційні компетенції користувачів бібліотеки.

Список використаних джерел

1. Блажкевич А. Реформування українських бібліотек: урядова стратегія розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3481:reformuvannya-ukrajinskikh-bibliotek-uryadova-strategiya-rozvitku. – Назва з екрана.

2. Гуркаленко І.В. Реклама книги і бібліотеки – сучасний засіб просування читання // Шкільний бібліотекар. – 2017. – № 1. – С. 6-9.
3. Гуркаленко І.В. Вікові та психологічні особливості читача – відправний пункт роботи шкільного бібліотекаря / І.В. Гуркаленко // Роль шкільної бібліотеки у формуванні читацької компетентності учнів Нової української школи: методичний посібник / упор.: З.Г. Жеребкіна, М.С. Астахова, Л.В. Ворфлік, Т.В. Латишева; за заг. ред. Л.Д. Покроєвої, С.Є. Вольянської. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2019. – С. 22-38.
4. Формування бібліотечного фонду. Маркетинговий підхід: доповідь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cgntb.dp.ua/menu_205.html. – Назва з екрана.

Сучасна українська поезія для підлітків: творчість Івана Малковича в парадигмі шкільної освіти

*Румянцева-Лахтіна О.О., методист
Центру методичної та аналітичної роботи
Харківської академії неперервної освіти,
спеціаліст вищої категорії*

*Своїми книжками ми підіймаємо
естетичний рівень не тільки дітей, а й батьків.
Вони повинні тягтися до чогось вищого.
Іван Малкович*

Намагаючись розповісти про сучасну української поезію, ми, по-перше, хотіли б звернути увагу на різноплановість авторських стратегій, розмаїття літературних угруповань, організацій, видавництв. Будь-яка спроба обговорювати сучасну поезію завжди провокує варіативність поглядів.

Галина Бабак, українська поетеса, зауважує, що ХХ століття знаменувалося невіданим перед тим примноженням і розростанням різних дискурсивних практик та естетичних парадигм. Літературний простір ускладнювався і розширювався зі швидкістю світла [3]. А літературознавиця Т. Гундорова зауважує: «Передусім, у культурній свідомості того часу закладалась ідея різнобічності літературного процесу, що не зводиться до певної школи» [9].

Нова шкільна програма для 5–9-х класів, розроблена за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, включає чимало творів сучасних дитячих прозаїків і поетів. У 8-му класі школярі з «живих класиків» читають вірші Василя Голобородька, Івана Малковича. На феномені таланту Малковича хотілося б акцентувати увагу. Як варто вивчати поезії Малковича? У чому його відвертість і глибина?

По-перше, варто запропонувати учням уважно придивитися до портрета-світлина Івана Малковича або показати відео інтерв'ю поета. Потім запропонувати відповісти на питання:

– Чи можна за зовнішністю сказати про характер людини?

– Опишіть, яким ви уявляєте Івана Малковича?

(Дійсно, відкрите обличчя, ніжна, майже дитяча усмішка, волосся, що спадає на плечі, свідчать про доброту, ширість, душевну чистоту людини. А ще – делікатність в усьому: у жестах, у розмові).

По-друге, слід ознайомити здобувачів освіти з особистістю поета Івана Малковича, тому необхідно розповісти восьмикласникам цікаві факти з його біографії.

Цікаві факти про Івана Малковича

1. Він відкрив перше приватне видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» в Україні. Іван Малкович започаткував першу приватну друкарню в Україні, «бо хотів, щоб перший «Буквар» його сина починався не зі слова «акула» чи «автобус», як це було раніше, а зі слова «ангел».

2. Видав першу книжку – «Українську абетку» гігантських розмірів (240 кг, 3х4 метри), яку занесено в Книгу рекордів України.

3. Став лауреатом Шевченківської премії у номінації «Література, публіцистика, журналістика» 2017 року.

4. Іван Малкович видав у книгарні «Гаррі Поттера», відкривши його українським читачам, та інші світові цікавинки. Прищепив дітям любов до казок, розфарбувавши їх у яскраве вбрання та надавши неповторних відтінків.

5. Був у списку ТОП-100 найвпливовіших людей України 2004, 2008, 2009 років, який проводить щорічно журнал «Кореспондент».

Висновки і узагальнення. Хто ж він, цей сучасний поет? Спробуємо створити його біографічний портрет.

Біографічний портрет поета.

Вправа «продовжте речення»:

1. Іван Малкович як особистість – це...(поет, скрипаль, вчитель, перекладач, директор видавництва «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», член Спілки письменників, редактор видавництва «Веселка», «Молодь», кавалер Міжнародного ордену усмішки, лауреат Шевченківської премії, патріот України).

2. *Іван Малкович – поет, редактор, упорядник, видавець, автор та перекладач кількох десятків книжок для дітей. Вірші Івана Малковича перекладено англійською, німецькою, італійською, російською, польською, литовською, грузинською та іншими мовами. Член Спілки письменників з 1986 р. Автор п'ятьох «дорослих» поетичних книг: «Білий камінь» (1984), «Ключ» (1988), «Вірші» (1992), «Із янголом на плечі» (1997), «Вірші на зиму» (2006).*

Коментар. Іван Малкович – редактор, упорядник, автор і перекладач кількох десятків книжок для дітей. Він є співавтором українського перекладу всіх частин «Гаррі Поттера», і цей переклад фахівці вважають кращим від російського. Вірші поета покладені на музику Марічкою Бурмакою, Віктором Морозовим, Тарасом Чубаєм та іншими композиторами і виконавцями. Рядками з його поезій називають вечори, за його сценаріями проводять свято Святого Миколая. А на Різдво й Старий Новий рік він сам ходить із вертепом та Маланкою.

Отже, людина-легенда українського книговидавництва Іван Антонович Малкович доводить читачеві, що поезія – це сокровенне. Тож спробуймо відчутти, як і до кого звертається з проханням митець слова, розкриваючи свою душу?

Аналіз поезії «Із янголом на плечі»

Перегляд відеозапису пісні «Із янголом на плечі».

Завдання для учнів.

1. Послухайте уважно пісню у виконанні Марії Бурмаки. Але маємо таке завдання: уявіть, що ви художники і вам потрібно намалювати побачену картину, спочатку словесно. Опишіть свої відчуття, використовуючи епітети та метафори.

2. Робота з картиною.

– Розгляньте картину В. Котарбинського «Ангел із лілією».

– Які кольори домінують і чому? Які тони показано? Що це символізує?

– Яким змальовано ангела? Чому живописець зображує ангела саме з лілією? (*Лілія – символ чистоти*)

– Який настрій викликає цей твір живопису?

Потім можна запропонувати учням створити асоціативне коло до слова «янгол» (технологія «кластер»).

– Які асоціації у вас виникають, коли звучить слово «ангел» або «янгол»? (*Охоронець, добро, захист, оберег, порадник, друг, любов, щастя, світло, мрії*)

– Хто такий, на вашу думку, янгол?

Методичний коментар. Учителю варто звернутися до словника, щоб порівняти думки учнів зі статтями словника.

Янгол (або ангел).

1. У релігійному культі – надприродна істота, посланець, вісник Бога; зображується звичайно у вигляді юнака з крилами; архангел; херувим, серафим.

2. Перен., заст. Захисник або заступник, охоронець (Я буду твоїм ангелом).

3. Перен., заст. Про людину (переважно жінку), що відзначається красою чи добрістю, лагідністю, або зробила чи робить кому-небудь щось гарне, приємне.

Методичний коментар. Можна запропонувати «Енциклопедичну хвилинку»(про янгола-охоронця), підготовлену заздалегідь кимось із учнів.

Янгол (ангел, ангол) – в християнській релігії надприродна істота, посередник між Богом і людьми, виконує волю Бога. Біблія називає янголів службовими духами. У християнстві вважається, що кожна людина має свого янгола-охоронця. Зображується найчастіше у вигляді юнака з крилами.

Цікавим для учнів буде також читання автором вірша «Із янголом на плечі». Для цього пропонуємо відео, де поезію читає сам Іван Малкович і розповідає про те, як писався цей твір.

– Чи сподобався вам вірш? Чим саме?

– Які образи та картини ви уявляли?

За допомогою «Словесного малювання» учні описують свої емоції, враження, відчуття.

Вірш «Із янголом на плечі» глибоко філософський і складний, тому пропонуємо порядковий аналіз поезії. Розпочинаємо «мандрівку» стежками того «Хтось», якого створив Іван Малкович у поезії «Із янголом на плечі».

*Красм світу, уночі,
при Господній при свічі
хтось бреде собі самотньо
із янголом на плечі.*

Методичний коментар. *Орієнтовні питання для аналізу поезії:*

– Хто такий, на вашу думку, отой «хтось», що «брече собі самотньо»? (Ліричний герой, будь-яка людина, що йде по життю).

– Самотній подорожній брече краєм світу, уночі. Як ви розумієте цей рядок? (Людина, яка не визначилася, яка шукає себе, своє призначення у світі, яка заблукала).

– Доберіть синоніми до слова «брече». А як ви вважаєте, чому саме це слово обирає автор? Яку думку воно допомагає увиразнити?

– Що символізує образ ночі? (Темінь, безпросвітність існування людини).

– Путь подорожнього освітлює Господня свіча. Що Малкович називає Господньою свічею? (Місяць)

– Що символізує свіча? (Віру в краще).

– Із якою метою свіча освітлює путь подорожнього? (Щоб не збився зі шляху остаточно).

– Чому ліричний герой брече самотньо? (Бо кожна людина сама обирає собі шлях у житті).

– Чому янгол на плечі? (Бо він охороняє людину від зла).

***Йде в ніде, в невороття,
йде лелійно, як дитя,
і жене його у спину
сірий маятник життя, —
щоб не вештав уночі
при Господній при свічі,
щоб по світі не тинявся
із янголом на плечі.***

– Чому «йде в ніде, в невороття»? (Людина не знайшла себе, свою дорогу, призначення).

– Автор використовує художній засіб «йде лелійно, як дитя». Який це художній засіб? Яка його роль? (Показати беззахисність героя перед виром життя).

– Який прихований зміст криється в образі сірого маятника? (Кожна людина у своєму бутті здійснює довгу й тяжку мандрівку, у якій її підстерігає небезпека – бути поглинутим Буднем – «сірим маятником життя». Йдеться про одвічне протиборство в людській душі добра й зла, світла й темряви. Сірий маятник життя – символ швидкоплинності життя, яке має свій кінець, тому людина перед ним виступає як беззахисне дитя. Отже, у вірші ніби йдеться про абсурдність людського життя. Але лише у випадку, коли людина не гордо крокує життям, а «вештається», «тиняється», «брече» із янголом на плечі. Психологи стверджують, що колір впливає не лише на зір, а й на смак, слух, нюх і навіть дотик. То чому ж «маятник життя» сірий? Із чим це пов'язано? Сірий колір означає одноманітність повсякденного життя; життя буденне, безбарвне; людина не виділяється серед інших.)

– Для чого автор уживає образ «сірого маятника»? Який це художній засіб? Які відчуття він передає? (Щоб надати тривоги, хвилювання).

– Хто з поетів-шістдесятників говорив про сіре життя і в якому творі? (Ліна Костенко, «Кольорові миші»).

– Чи має ліричний герой життєву мету? Чим викликано те, що він «по світу тиняється»? (Ліричний герой не визначився, не знайшов шлях, який зробить його щасливим).

**Віс вітер вировий,
виє Ірод моровий,
маятник все дужче бухка,
стогне янгол ледь живий...**

– Які перешкоди постають на шляху героя? будь-якої людини? Чому «янгол стогне ледь живий»? (Хвороби, смерть, невдачі...)

– Чому використав Іван Малкович вислів «вітер вировий»? Символом чого є вітер? (Вітер – символ руйнування, спустошення та нищення).

– Як ви думаєте, чому означення стоїть після означуваного слова? Який це художній засіб? Яка роль цієї інверсії? Яка думка підкреслюється? (Робиться логічний наголос на означенні).

Методичний коментар. Робота з тлумачним словником.

ВИР, у, чол.

1. Місце у річці, морі і т. ін. з круговим рухом води, що утворюється внаслідок дії протилежних течій. [Вітровий:] *Чекай, Серього. Тут купатись не можна* [Батура:] *Чому?...* [Вітровий:] *Там вир великий, крутить так, що ніхто не впливе* (Олександр Корнійчук, II, 1955, 219); *Ось він поруч, гігантський запінений вир, несамовитий клекіт води* (Микола Руденко, Вітер..., 1958, 6).

2. чого або який, перен. Бурхливий, стрімкий рух, який захоплює, втягає за собою. *Талант твій буде рвать тебе Між люди, в вир життя могутий* (Іван Франко, XIII, 1954, 271); *Що привело його сюди, яка сила втягла його у могутній вир революції?* (Олесь Гончар, Таврія..., 1957, 686); *Вітальна їх пісня гучна і крилата Жбурляє хлопчину у радісний вир* (Платон Воронько, Три покоління, 1950, 25).

Отже. вітер символізує руйнівну стихію, що підсилюється біблійним образом Ірода.

Методичний коментар. «Енциклопедична хвилинка». Розповідь про царя Ірода.

Міні-повідомлення про Ірода

Останні роки правління царя Юдеї Ірода відзначені особливою підозрілістю, мстивістю та жорстокістю. Для багатьох Ірод знаний як холонокровний вбивця не лише своїх рідних, але й беззахисних маленьких хлопчиків. Коли астрологи зі Сходу повідомили, що народився майбутній цар, Ірод прикинувся, ніби хоче вшанувати це дитя. Він попросив астрологів знайти дитину й сповістити його. Але Бог попередив астрологів, щоб вони не поверталися до Ірода. Тож цар наказав убивати у Віфлеємі, де народився Ісус, та околицях міста всіх хлопчиків віком до двох років. (Зараз Ірод є символом зла, жорстокості, смерті).

Робота з текстом:

– З якою метою автор використав біблійний образ Ірода? (Ірод – символ зла).

– Що означає епітет «моровий»? Із якою метою вживає його автор? (Щоб посилити драматизм, акцентувати увагу на тому, що на людину в житті чатує багато випробувань).

Робота зі статтею тлумачного словника.

МОР, у, чол. Пошесна смерть; пошесть. *Мор, голод і війна – то страшні людодіди* (Левко Боровиковський, Тв., 1957, 159); *За батьком пішли всі – мати, сестра, два брати. Всі вони померли, коли після лютої зими закотився до Остра мор* (Семен Скляренко, Святослав, 1959, 70).

– Які звуки повторюються в цих рядках? Із якою метою? (Повторюються звуки *в* та *р* (**алітерація**), вони асоціюються із завиванням вітру та емоційною напруженою. У поезії наростає драматизм).

*А він йде і йде, хоча
вже й не дихає свіча,
лиш вуста дрижать гарячі:
янголе, не впадь з плеча.*

– А «він йде і йде»... Що допомагає подорожньому продовжувати пошук свого шляху в житті, не зупинятися перед перешкодами? (Янгол ще залишається на його плечі, отже, ліричний герой не розгубив свої позитивні якості: порядність, чесність, справедливість, які скеровують його шлях).

– Який розділовий знак мав би стояти в кінці поезії? (Знак оклику, бо це спонукальне речення).

– Чому автор свідомо його не ставить? (Підсилює думку, що людина виснажена настільки, що навіть не може говорити з підсиленою інтонацією).

Після асоціативно-образного аналізу вірша, необхідно акцентувати увагу на жанрі твору.

– Чому вірш має підзаголовок «старосвітська балада»?

– Що таке балада? *Балада* – жанр ліро-епічної поезії фантастичної, історико-героїчної або соціально-побутової тематики з драматичним сюжетом.

– Словотворчий розбір слова старосвітська – старий, світ. Старосвітською – значить тією, що дотримується старих правил, поглядів.

– У якій із давніх Священних Книг описується старий світ? (Старий Заповіт.) (Так, у біблійній легенді зі Старого Заповіту говориться, що в людини на одному плечі янгол, який його охороняє, спонукає до добрих справ, а на другому – чорт, який спонукає на злі справи; людина ж має вибирати, кого слухати).

Завдання для учнів. Чи можна стверджувати, що вірш має оптимістичний характер? Хто, на вашу думку, переможе: «янгол на плечі» (добро) чи «ірод моровий» (зло)?

Сформулюйте свої думки та запишіть у зошит (5 речень – вільне есе).

Рефлексія уроку. Учні зачитують свої твори.

Саморефлексія. «Продовжте речення...»

– Як знайти свою дорогу?

– Як зрозуміти, що ти йдеш у правильному напрямку?

– Чого навчив мене ліричний герой та його янгол?

– Що я хотів би сказати ліричному героєві та його янголу?

Домашнє завдання (на вибір)

1. Складіть «кольорову палітру» поезії.

2. Напишіть лист своєму янголу.

Сучасна українська поезія різноманітна й багатовекторна, але вірші Івана Малковича, які вивчають у школі, «як живі істоти», що входять у коло нашого життя; вони то вчать, то кличуть, то благословляють; серед них є ангели-охоронці, мудрі провідники, спокусники-демони й милі друзі. Його ліричні герої – мудрі й тонкі натури, які усвідомлюють, наскільки нетривкий наш світ, а тому глибоко вірять у Бога і в те, що в кожній особі закладено дуже багато хорошого, світлого, і, тільки розвиваючи кращі людські риси, ми порятуємо планету від катастрофи.

Івана Малковича по праву вважають одним із найкращих сучасних вітчизняних поетів. Тому кожному підліткові варто порадити читати його поезії, сповнені доброти та людяності.

Література

1. Авраменко О. Українська література. 10 клас / О.Авраменко, В. Пахаренко. – Київ: Грамота, 2018.
3. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/>.
4. Бабак Г. Декілька слів про магнітне поле сучасної поезії [Електронний ресурс] / Г. Бабак. – Режим доступу: <https://kharkiv-nspu.org.ua/archives/2942>.
5. Пехота О. Освітні технології: навчально-методичний посібник / О. Пехота. – Київ: АСК, 2002.
6. Тевлін Б. Професійна підготовка вчителів / Б. Тевлін. – Харків: Основа, 2008.
7. Токова О. Урок у системі особистісно зорієнтованого навчання / О. Токова // Завуч. – 2003. – № 36.
8. Федорчук В. Комунікативна компетентність педагога / В. Федорчук. – К.: Шкільний світ, 2007.
9. Філіпська Н. Особливості здійснення психолого-педагогічного супроводу учасників фахових педагогічних конкурсів у гімназії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://docs.google.com/document/preview?hgd=1&id=1u_PFVzG8IRKVL1UuyLac0.
10. Харчук Р. Якісній українській літературі бути? / Р. Харчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2008/09/02/130545.html>.
11. Шуляр В.І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання / В.І. Шуляр. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010.

Традиції та новації в бібліотечних формах роботи

*Рибалка В. М., завідувачка бібліотеки
Андріївської ЗОШ I-III ступенів № 1
Донецької селищної громади Ізюмського району*

Наша бібліотека розпочала непростий шлях: з адаптації звичайної шкільної бібліотеки – до бібліотеки Нової української школи, перетворення бібліотеки на особливе місце. Бібліотека має об'єднувати, формувати кола однодумців, надавати умови для відпочинку, хобі, розвивати дружні стосунки, таланти й здібності, створювати умови, щоб діти бажали повертатися знову до бібліотеки, не втрачали інтересу до книги та читання.

У шкільній бібліотеці працюють *виставки*, матеріалами яких користуються діти, також вчителі для проведення уроків, тематичних виховних заходів, які часто проходять на базі бібліотеки. Великим надбанням нашої бібліотеки є матеріали виставки «Від творчого вчителя до творчого учня», де зібрані книги на різну тематику, які об'єднує одне – це виставка книг із друкованими роботами наших учнів: «Пізнай себе, свій рід, свій народ», «Роки минають, а пам'ять вічна», «Перші кроки до науки», «Чорнобиль: події, долі, пам'ять», «Славетні земляки – у світовій культурі та пам'яті нащадків» та інші.

Бібліотека завжди радо зустрічає всіх відвідувачів: тих, хто цілеспрямовано прийшов за цікавою книгою чи корисною інформацією; тих, хто зайшов подивитися «щось нове»; тих, хто шукає собі прихистку на перерві чи після уроків. Учні можуть скласти *пазли* або помалювати (у бібліотеці завжди є олівці, фломастери, аркуші паперу та розмальовки). Також дітям дуже подобається працювати над створенням *плакатів співпраці*: спочатку кожен працює самостійно, розфарбовуючи окремий запропонований йому елемент (колір обирають на свій смак); потім учні склеюють усі частини в один спільний плакат. У колекції нашої бібліотеки є такі плакати: «Тарас Шевченко», «Ярослав Мудрий», «Мальовнича карта України»; 3D плакати: «Великдень», «День Землі», «Останній Дзвоник». Обов'язково проводимо бесіди про тих, хто зображений на плакаті. Діти з новими думками й відчуттями перечитують «Кобзаря» Т.Г. Шевченка, знайомляться з історією, по-іншому ставляться до своєї планети й навколишнього середовища.

Малеча любить фантазувати, складати кумедні історії: у такий момент завжди на допомогу приходять *кубики рорі*, за допомогою яких діти складають казки та пригодницькі історії, згадують героїв, які зображені на них, використовуючи малюнок і асоціації, що він викликає, відповідають на запитання: «Яку книгу мені нагадує намальоване на кубуку? Чи є така казка? Яка історія життя цього героя?». Діти відпрацьовують навички імпровізації та гнучкість мислення, вчать складати й розповідати історії, спілкуватися.

Минулого року в бібліотеці з'явилася колекція *леп буків*. Спочатку ми використовували готові розробки із сайту «Всеосвіта», роздруковували, а потім учні старших класів їх склеювали та презентували молодшим. Цього року почали створювати свої, які можна завантажити на нашому шкільному сайті, роздрукувати, й із легкістю виготовити.

Також бібліотека стає знімальним майданчиком для створення цікавих відео: створення *буктрейлерів* за книгою Я. Яріша «Самійло», «Два прізвища – одне ім'я» (до 100-річчя від дня народження О.Гончара).

На сайті нашого закладу створено сторінку «Шкільна бібліотека» (http://andriivka-school.edu.kh.ua/diyalnistj_biblioteki/), на якій розміщена інформація, що цікава й корисна для учнів, учителів, батьків. Для зручності школярів подано Перелік художньої літератури та підручників, які є в бібліотеці.

Висновок

Отже, перші кроки, можливо, дещо й невпевнені, уже зроблено. Зараз головне – йти вперед, а для цього бібліотекарі мають навчатися самі та спонукати користувачів навчатися з натхненням. Так у шкільній бібліотеці буде можливість стати інтегрованою частиною освітнього середовища, вона розпочне трансформуватись у центр освітніх ресурсів із великим асортиментом аудіовізуальних матеріалів і обладнання. А в бібліотекарів буде можливість знайомити учнів із новими, зокрема електронними, формами навчання, підтримувати їхнє прагнення до освоєння медійної та інформаційної грамотності, не втрачаючи інтересу до книги та читання.

Інновації в роботі шкільної бібліотеки

Бойко Ю. О., завідувачка бібліотеки
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 85
Харківської міської громади

*Як не любити любов'ю наснажених,
мудрістю сповнених книг!
М. Т. Рильський*

«Шкільна бібліотека надає інформацію та ідеї, необхідні для успішного існування в сучасному інформаційному суспільстві, де знання відіграють найважливішу роль. Шкільні бібліотеки прищеплюють учням потребу в постійній самоосвіті, розвивають уяву, виховують громадянську відповідальність». Ці нагальні вимоги, зазначені в Маніфесті шкільних бібліотек ІФЛА/ЮНЕСКО [1].

Головна функція бібліотеки полягає в тому, щоб зробити інформацію доступною, щоб її можна було ефективно використовувати в різних форматах і на всіх носіях. У результаті залучення медійних ресурсів у роботі з користувачами наші учні стали завзятіше читати, активніше шукати шляхи вирішення проблем, відбувається ширше спілкування між педагогами й учнями.

Сьогодні наша бібліотека обладнана комп'ютерним робочим місцем, принтером, є вихід до мережі Інтернет. Свою роботу я почала з переведення електронну форму бази підручників і періодики: сьогодні педагоги й учні можуть самостійно дізнатися, чи є у фонді бібліотеки необхідний їм підручник або періодичне видання. Оскільки всі шкільні комп'ютери об'єднані в локальну мережу, в адміністрації з'явилася можливість зі свого робочого кабінету передивитися, наприклад, фонд підручників школи.

Бібліотекар + учитель + Інтернет-ресурси – ще одна формула, результатом якої може стати створення нового змісту освітнього середовища. У бібліотеці учні та вчителі мають можливість знайти й роздрукувати потрібну їм інформацію з мережі Інтернет або записати її на флеш-носії.

Наша бібліотека намагається відповідати сучасним інформаційним потребам користувачів в отриманні освіти, у професійному самовдосконаленні та культурному збагаченні, і саме тому створює структурні підрозділи, які за своїм обладнанням, ресурсним фондом, змістом роботи й сервісом мають відповідати цим вимогам. Одним із різновидів таких підрозділів є *медіатека* [2]. У бібліотеці створено картотеку інформаційного забезпечення навчального процесу та картотеку аудіоматеріалів комп'ютерних програм; окрім традиційних (паперових) носіїв інформації, постійно збільшується й кількість нетрадиційних (електронних), а саме: CD-диски з навчальними програмами, розробками уроків із використанням інноваційних технологій, електронні енциклопедії, відеофільми, записи музичних творів, тренажери, довідники тощо, усього 50 дисків.

На сайті нашої бібліотеки функціонує розділ «Медіатека», призначенням якого є забезпечувати освітній процес різними видами носіїв інформації, їх максимальне використання, інформаційне та бібліотечне обслуговування учнів і педагогів. Цей розділ постійно поповнюється новими матеріалами. Я вважаю, що медіатека повинна стати колекцією нових сучасних носіїв інформації,

організованим доступом до світових інформаційних ресурсів Інтернету, комфортним середовищем, що сприяє розвитку самопізнання та допитливості.

Для учнів 1-4 класів цікавим є заняття з медіаграмотності «Твій друг – підручник», під час якого заохочую школярів розглядати свої підручники як *медіадокументи*: розглянути палітурку, обговорити, які теми передано всередині та чому видавець обрав саме такі образи, адже саме видавець, а не автор обирає оформлення палітурки. Учні розглянули сторінки підручника, висловили здогади, проте, які теми були найважливішими для авторів.

Учні старших класів спонукаю до створення власної *медіапродукції*, що сприяє популяризації читання книг. На сайті «Шкільна бібліотека» в розділі «Медіатека» можна передивитися буктрейлери та презентації, які створили учні до художніх творів: Івана Франка «Захар Беркут», Пантелеймона Куліша «Чорна рада», Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?», Івана Котляревського «Наталка Полтавка», «Енеїда», Миколи Гоголя «Вій», Всеволода Нестайка «Тореадори з Васюківки».

Сутність і завдання інформаційної роботи шкільної бібліотеки полягають у тому, щоб донести до користувача ту інформацію, якою володіє бібліотека. Один із можливих шляхів залучення учнів до активного використання інформації – це організація та проведення бібліотечних занять медіаосвітньої спрямованості, де закладаються основи бібліотечно-бібліографічної та медіаосвітньої грамотності. У шкільній бібліотеці з'явилася ціла колекція мультимедійних презентацій, які поєднують у собі різні інформаційні середовища: графіку, текст, анімацію, відео, звукові ефекти, що створює повноцінний зоровий і звуковий ряди. Аудіовізуальні засоби в цьому випадку є потужними концентраторами уваги, що сприяє підвищенню, ефективності виховання, робить заняття цікавішим і привабливішим для учнів.

Наша бібліотека веде цілеспрямоване залучення до читання сімей, використовуючи нові інформаційні технології розширює спектр послуг для дітей та їх батьків. Серед батьків-читачів провели опитування «Книга у вашій сім'ї», за результатами якого були виявлені проблеми сімейного читання. Багато батьків сьогодні скаржаться, що діти не люблять читати, віддають перевагу комп'ютерним іграм і проводять вільний час у мережі. Зараз інформація, яка цікавить дитину, швидко знаходиться в Інтернеті. Відбувається інформаційне перенасичення дитячої психіки, тому часу для читання книг не вистачає. Часто батьки зізнаються, що вони теж мало цікавляться читанням. Тоді постає питання: звідки в дитини з'явиться любов до книги, якщо вдома немає батьківського прикладу? Януш Корчак слушно наголошував: «Тільки там, де читають батьки, зростає дитина, яка читає».

На допомогу батькам у залученні дітей до читання я підготувала буклети: «Цікаве з історії книги», «Пам'ятка читача», «Що треба прочитати у твоєму віці». У нашій бібліотеці батьки можуть скористатися книжковим фондом, підібрати собі літературу, є вільний доступ до Інтернету. Особливою популярністю серед батьків користуються виставки книг, які вони читали в дитинстві. Наприклад, для оформлення виставки «Літературні обрії дитинства» діти принесли з дому старі книжечки своїх батьків. Мені було дуже приємно, коли батьки разом із дітьми заходили до бібліотеки, щоб подивитися таку чудову *ретро-виставку*.

На шкільних батьківських зборах виступаю з доповіддю «Бібліотека та родина», даю поради з читання, пропоную батькам читати разом із дітьми, запрошую відвідати шкільну бібліотеку разом із дитиною.

Виховання підлітка – важке завдання, тому батькам потрібно знати, які проблеми на них можуть очікувати. Шкільна бібліотека допомагає їм у вирішенні складних ситуацій. Наприклад, підготовлено пам’ятки: «Що робити, якщо дитина стала вживати наркотики?», «Стоп булінг», «Про шкідливість куріння», «Правила поведінки дітей в Інтернеті». Співпраця шкільної бібліотеки з батьками дає позитивний результат. Відвідування шкільної бібліотеки допомагають дітям звикнути до різноманіття книжок, до читацької поведінки дітей і дорослих. Діти самі вибирають книжечки, щоб удома почитати з батьками, поділилися враженнями від прочитаного. Також я провела сімейний конкурс малюнків «Бібліотека очима дітей»: шкільна бібліотека зображена як традиційною, так і фантастичною. Отже, можна зробити висновок, що світ книги та бібліотеки не буде для дитини невідомою країною, він стане для неї життєвою необхідністю.

Дуже радію, коли діти поспішають до бібліотеки. На перервах у нас весело й гамірно: діти беруть книжечки, спілкуються, розповідають про свої шкільні пригоди.

Уже не перший рік шкільна бібліотека проводить *благодійну акцію* «Книжка в дарунок бібліотеці». Приємно, коли діти дарують у бібліотеку власні твори. Сьогодні бібліотека не просто сховище книг, а й місце, де проходять цікаві заходи, де можна спілкуватися та корисно проводити вільний час. Учні зрозуміли, що шкільна бібліотека – це осередок інформаційних матеріалів, які завжди доступні для читачів різних вікових категорій. Фонд бібліотеки формую з урахуванням читацьких запитів. Для цього провела *смайл-опитування* учнів «Яку книгу ви хотіли б прочитати?». Виявилось, що наймолодші читачі люблять читати невеличкі історії із сучасного життя, казочки, гумористичні оповідання. Це твори Всеволода Нестайка, Василя Сухомлинського, Наталі Забіли, Сашка Дерманського, Лесі Ворониної. Серед підлітків особливою популярністю користуються твори «Чарлі і шоколадна фабрика» Роальда Даля, «Будинок дивних дітей» Ренса Ріггза, «Аліса в Країні чудес» Льюїса Керролла, книги Муні Вітчер, серія книг про Гаррі Поттера Джоан Роулінг.

У співпраці з *бібліотеками міста* та й для популяризації читання учнів 9-10 класів організуємо подорожі «Казковий світ бібліотеки», під час якої діти здійснили екскурсії в кращі бібліотеки міста: учні 9-х класів відвідали Харківську державну наукову бібліотеку ім. В.Г. Короленка (ХДНБ). Це найбільша бібліотека Харкова, де читачі можуть відвідати 12 читальних залів. Співробітники розповіли учням про історію створення бібліотеки, міжнародні зв’язки та партнерів, які співпрацюють з ХДНБ, ознайомили із системою довідково-бібліографічного апарату, електронним фондом. Учні оглянули книжкові виставки, ознайомилися з різними відділами бібліотеки. Учні 10-х класів відвідали Центральну наукову бібліотеку ХНУ ім. В.Н. Каразіна, співробітники якої розповіли цікаві факти про історію бібліотеки, якій понад 200 років існування, заходи, що в ній проходять; подивилися сучасні фонди та електронний архів із відкритим доступом, на якому розміщені електронні версії рідкісних видань і рукописів. Відвідали 11 читальних залів, серед яких є віртуальний, а також побували в інформаційному центрі «Вікно в Америку». Перлиною екскурсії став перегляд унікального фонду рідкісних книг і рукописів, виданих до 1825 року.

Учні 5-Б класу відвідали Харківську обласну бібліотеку для дітей, де прослухали цікаву інформацію про діяльність бібліотеки, познайомилися з електронним каталогом, довідалися про книжкові новинки, сучасні журнали для

дітей та дорослих. Також відвідали дитячий абонемент, музей АТО, оглянули екологічну мозаїку «Пізнати й полюбити».

Останнім часом активно використовую таку форму масової роботи, як *літературний театр*, за допомогою якого привертаємо увагу читачів до книги, емоційно розповідаємо про її зміст. А «театральне» прочитання літературного твору робить захід яскравим, видовищним. Книгу слід «оживити»: не просто прочитати, а й зіграти ролі. Щоб поєднати театралізовану форму подання літературного матеріалу з медіакультурою, ми обрали твір для показу – «Кайдашева сім'я» І.С. Нечуя-Левицького. Учні розглянули різні видання книги: 1984, 1985, 1989, 1990, 2013 та 2017 років, поділилися враженнями, що їх справляють різні оформлення та ілюстрації, оцінили ефективність кожного з них. Зіставлення, що відбулося за цими обговореннями, дало можливість глибше зрозуміти, як графічний митець використовує малюнки, а письменник – слова, щоб викликати в читачів емоції від прочитання. Удома діти прочитали текст твору, щоб потім приступити до перегляду фільму. Це український фільм-діалогія режисера Володимира Городька 1993 року, знятий кінооб'єднанням «Консорціум Козак». Інтегрування перегляду сцен із фільму до прочитання книги привело до продуктивної дискусії під час написання сценарію вистави «Кайдашева сім'я». Також обговорення сцен із фільму сприяє глибокому розумінню учнями персонажів і сюжету, викликає інтерес до зіставлення різних форм медіа – книги та фільму. Вони створили афіші до свого виступу з власним вибором сцен і персонажів у паперовій та електронній формах.

Таким чином, діти побачили обкладинки повісті «Кайдашева сім'я» в різні роки й різні видання, обговорили зміни в дизайні, шрифтах, іміджі. Проаналізували першу й останню сторінки обкладинки й обговорили, як саме ці сторінки відображають сюжет; створили електронну та паперові афіші, підібрали музику та звукові ефекти, розподілили ролі. Робота з різними медіазасобами сприяла вихованню медіакультури в учнів. А глядачі зацікавилися цим твором, у бібліотеці збільшилася кількість читачів, які захотіли взяти цю книгу й прочитати її. Після виступу учні підготували *лепбук* за повістю, який виявився продовженням їхньої роботи над цим твором.

Одним із цифрових продуктів бібліотеки є *сайт* – електронний ресурс, призначений для інтерактивного спілкування з читачами. Сайт – це візитна картка, яка розповідає про діяльність і можливості бібліотеки. Крім того, він може стати найпотужнішим інструментом заохочення читання, просування ідей та інформації, що можуть зробити позитивний вплив на розвиток школярів і реалізувати такі напрями бібліотечної роботи, як надання доступу до ресурсів і матеріалів, довідково-інформаційного обслуговування, допомога в роботі з інформацією, вихованню медіакультури.

У 2011 році на освітньому шкільному порталі «Класна оцінка» створено сайт <http://biblschool85.klasna.com/>. Для зручності й швидкого знаходження інформації створено карту сайта. На прохання учнів на сайті бібліотеки створено розділ «Поличка-рятівничка», де вони можуть знайти, прочитати й прослухати літературні твори зі шкільної програми. Розділ «Корисна інформація» містить посилання на довідкові та інформаційні ресурси; розділ «Медіатека» містить навчальні програми, предметні електронні бази даних, художню літературу.

Віртуальні книжкові виставки, які створені на сайті бібліотеки, сприяють розширенню світогляду учнів, надають змістовний і корисний матеріал до знаменної дати чи події, літературного діяча чи визначної особистості. Учні

мають змогу прочитати, скачати книги зі шкільної програми, яких мало в шкільній бібліотеці або які зовсім відсутні. Педагоги, учні й батьки на сайті шкільної бібліотеки можуть знайти спеціальні добірки нових ресурсів і посилань на різні галузі шкільних дисциплін. Серед читачів популярними є новини про надходження книг, які з'явилися у фонді бібліотеки. Для обговорення літературних тем на сайті створено форум. Усі сторінки сайту логічно взаємопов'язані загальним дизайном і гіпертекстовими посиланнями.

Висновок

Застосовуючи інноваційні форми роботи, можемо відзначити їх ефективність і прагнемо, щоб бібліотека стала важливим потужним чинником успішної реалізації медіаосвітніх стандартів нового покоління, охоплюючи інформаційні ресурси на традиційних і нових носіях.

Список використаних джерел

1. Маніфест шкільних бібліотек ІФЛА/ЮНЕСКО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/school-library-manifesto-ru.pdf>
2. Медіатека – простір для навчання й обміну думками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studway.com.ua/mediateka/>

Образ шкільної бібліотеки в соціальних мережах

*Захарова Р. І., завідувачка бібліотеки
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 80
Харківської міської громади*

Імідж бібліотеки, як і людини формується постійно впродовж усього періоду її діяльності та розвитку. Імідж бібліотеки – це її образ в очах користувачів, який відображає не тільки обличчя бібліотеки як живого організму, а також і її душу та серце. Уся діяльність бібліотеки підпорядкована одній меті – створенню ефективної бібліотеки майбутнього.

Поєднання традиційної культури спілкування через книгу та нових інформаційних технологій, це реальне майбуття нашої бібліотеки [6].

Маємо вже деякі досягнення: комп'ютеризація бібліотеки, залучення шкільної бібліотеки до світових інформаційних ресурсів, збільшення інформаційних можливостей бібліотеки, зростання попиту на бібліотечні послуги, ефективний і дієвий вплив на якість освітнього процесу.

Попереду ще досить великий об'єм роботи, зі значними матеріальними затратами, затратами часу, фізичних сил, інтелектуальних можливостей колективу. Ми працюємо над створенням *нового іміджу бібліотеки* як сучасного центру інформації. І всі учасники освітнього процесу впевнені, що це єдино правильний шлях у наших умовах.

Швидкий розвиток Інтернет-технологій змінює бібліотечну професію та бібліотеки, історія яких налічує не одне тисячоліття. Бібліотека XXI століття має новий імідж і новий стиль діяльності, використовує нетрадиційні засоби

інформаційних комунікацій. Змінюються і користувачі шкільної бібліотеки: сьогодні це учні нового покоління. І бібліотека, застосовуючи просте та давно відоме правило встановлення доброзичливого контакту й побудови діалогу з читачами, зростає разом із ними, розмовляє їхньою мовою. Значна частина інформації, якою користується сучасна людина, здобувається саме з медіапростору, що включає не лише засоби масової інформації, а й соціальні мережі, контент Інтернету тощо. Тож, якщо бібліотека хоче бути сучасною, орієнтованою на користувача, вона повинна зосередити увагу на соціальних медіа, на роботі в них. Соціальні мережі давно перетворилися на потужні рекламні майданчики. Зручний, корисний, практично, безкоштовний ресурс потрібно активно використовувати.

Для того щоб робота з читачами-учнями була ефективною, бібліотекарі постійно осучаснюють форми й методи роботи. Сьогодні необхідно активно рекламувати бібліотеки, просуваючи їх послуги, читання та книжки на різних соціальних медіамайданчиках. Іноді здається, що все неординарне вже вигадано та випробувано. Чи можна знайти більш цікавий та прийнятний для учнів формат взаємодії з бібліотекою? Так, звісно. Наприклад, використавши для цього сайт бібліотеки [3, с. 37].

Вебсайт бібліотеки

Одним із важливих напрямів діяльності бібліотеки є створення власного віртуального ресурсу (вебсайта), який є важливою складовою іміджу бібліотеки в інформаційному просторі. Він дозволяє реалізувати безліч можливостей: заохочення до читання; формування медіа- та інформаційної культури читачів; ознайомлення користувачів (учнів, педагогів, батьків, колег) із можливостями та діяльністю шкільної бібліотеки [2, с. 51; 3, с. 22].

Головною метою сайта є оперативне інформування шкільного колективу про бібліотечні навчально-методичні матеріали, які можуть бути використані для бібліотечно-інформаційного обслуговування освітнього процесу.

Сайт – це віртуальне обличчя шкільної бібліотеки. Створивши його й виставивши на всезагальний огляд, бібліотека стає активним учасником освітнього вебпроцесу, а не просто пасивним спостерігачем. Вона отримує практично необмежені можливості розповсюдження інформації, спілкування з колегами та однодумцями. Актуальні потреби та запити користувачів зумовлюють зміст сайта, ознайомитися з яким можна, коли відвідаєте сторінку «Подорож сайтом». Оцінка ефективності роботи бібліотеки є невід'ємною складовою взаємодії бібліотекаря та користувачів. Свої відгуки, коментарі, зауваження та пропозиції щодо покращення роботи бібліотеки користувачі можуть залишати на кожній сторінці сайта в полі «Коментарі». На кожній сторінці сайта ведеться статистика відвідувань за допомогою віджетів Revolver Maps та Flag counter, завдяки яким ми бачимо, які сторінки найбільш популярні серед користувачів. Аналізуючи кількість відвідувань сайта, можна зробити висновок, що вони значно перевищують кількість реальних відвідувань бібліотеки [3, с. 37]. За допомогою вебсайта користувач може відвідати її в будь який зручний час, без вихідних і обідньої перерви. Кожну сторінку сайта та сайт у цілому оптимізовано за допомогою SEO-майстра, що дає можливість підвищити кількість відвідувань. Так, за останні три місяці маємо такі результати вебаналітики: загалом 2520 відвідувань, 1570 із яких є унікальними відвідувачами.

Аналізуючи джерела, за допомогою яких користувачі здійснюють перехід на сайт «Книгоград ХСШ № 80», виявили 62% від загального трафіка складають переходи з пошукових систем, 20% – URL-браузери, 18% – переходи з інших сайтів. Результати вебаналітики показують, що 78% відвідувань здійснено з комп'ютерів, 22% – зі смартфонів і планшетів. За результатами статистики запитів Яндекс Вебмайстер сайт «Книгоград ХСШ № 80» отримав знак «вибір користувачів».

Соціальні мережі

Соціальні мережі – це платформа для побудови, відображення та організації соціальних відносин. Це структура, що базується на людських зв'язках або ж взаємних інтересах. Ними користуються 85% всіх Інтернет-користувачів у світі – це 1,2 млрд осіб. За останні роки кількість годин, які люди провели в соцмережах, збільшилася втричі. За статистикою, використання соціальних мереж – найпопулярніше заняття серед Інтернет-аудиторії, а одну з п'яти хвилин перебування в Інтернеті людина проводить у якійсь соціальній мережі.

Присутність бібліотеки в соціальних мережах не мода, а необхідність. Це ненав'язливий спосіб привернути увагу читачів і заохотити їх брати участь у житті бібліотеки. Тут можна публікувати новини, цікавинки, оперативно відповідати на запитання користувачів, проводити опитування, обмінюватися фото, нагадувати читачам про заборгованість. Соціальна мережа – це система друзів і груп, це об'єднання користувачів, які мають доступ до мережі, залежно від інтересів і географічного розташування, та використовують її з метою обміну думками, досвідом, актуальними медіаданими тощо. Групи та сторінки в соціальних мережах дозволяють залучити користувачів до діяльності бібліотеки, дають змогу досить швидко встановити неформальний контакт.

Електронна пошта – це не менш важливий інструмент професійної діяльності бібліотекарів, що залишається найнадійнішим, простим і безпечним засобом зв'язку будь-якої сучасної людини. Вона широко застосовується не лише для листування з друзями, колегами та партнерами, а й для інформаційної підтримки користувачів, реклами й послуг бібліотеки. За допомогою електронної пошти можна реєструватися на різних сайтах (наприклад, соціальних мережах), підписуватися на різні новини та інформаційні портали [4, с. 6].

Пошукова система Google має безліч можливостей для роботи, відпочинку й бізнесу. Для спілкування та взаємозв'язку з колегами сервіс Gmail вважаємо найбільш надійним, тому вже маємо обліковий запис school80library@gmail.com.

У своїй роботі для тривалого та безпечного збереження інформації, необхідних документів, фотографій, відео- та аудіофайлів ми використовуємо *сервіс Google Drive*. Маючи акаунт Google, кожен користувач може мати свій власний канал на YouTube. Так, для представлення в Інтернеті відеофайлів ми створили *бібліотечний канал*, який має назву «Книгоград ХСШ № 80. Бібліотека г. Харків». Відеоматеріали бібліотеки розташовано в тематичному порядку, створено плейлисти: Буктрейлери; Віртуальні книжкові виставки; Відеоролики про бібліотеку. У наш час переважна кількість користувачів зосереджена на використанні соціальної мережі *Facebook*, яка є світовим лідером і найстарішою та найпопулярнішою у світі мережею. Українська аудиторія Facebook налічує майже 3 млн людей. Якби Facebook був країною, то посів би третє місце у світі за кількістю мешканців. З метою співпраці та розширення аудиторії користувачів ми на мережі Facebook створили *групу «Друзья книги»*. Також кожен відвідувач

бібліотеки отримав створену бібліотекарем *візитівку*, у якій розміщено інформацію «Ми у соціальних мережах». Це ненав'язливий спосіб привернути увагу читачів і заохотити їх брати участь у житті бібліотеки, отримувати новини та взаємодіяти з нею в соціальних медіа, а також вдалий спосіб поєднати фізичний простір бібліотеки з цифровим. Такі ж позначки розміщені на вході до бібліотеки, на стелажах і полицях.

Використання соціальних медіа допомагає змінити застарілий імідж книги й читання на новий, пов'язаний зі спілкуванням, отриманням задоволення, високим соціальним статусом, духом сучасності [3, С. 38].

QR код – тренд в освіті

QR-код (від англ. quick response – швидкий відгук) – це винайдений близько двадцяти років тому в Японії двовимірний штрих-код, який дозволяє кодувати будь-яку інформацію – текст, веб-посилання, номер телефону та багато чого іншого. QR-код візуально представлений у вигляді чорно-білого квадрата, що нагадує лабіринт [7].

Сервіс QR-кодів у бібліотеці – нова й перспективна технологія, орієнтована на залучення нових користувачів і розширення спектру бібліотечних дистанційних Інтернет-послуг [3, с. 37]. Головною перевагою QR-коду над звичайним штрих-кодом є можливість сканування звичайною камерою смартфона та великий обсяг інформації, що кодується. Готовий QR-код являє собою зображення у форматі JPG, яке можна розмістити на своєму вебресурсі, опублікувати в соціальній мережі, роздрукувати на будь-якій поверхні (папір, футболка, чашка, пластик тощо) та розмістити на стіні чи дошці або просто відкрити на своєму смартфоні й показати іншим.

Найбільшої популярності QR-коди набули серед користувачів мобільного зв'язку. Установивши програму-розпізнавач, абонент може миттєво заносити у свій телефон текстову інформацію, додавати контакти в адресну книгу, переходити по веб-посиланнях, відправляти SMS-повідомлення тощо. Саме активне використання в повсякденному житті, легкість зчитування та кодування, наявність смартфонів у більшості населення стали причиною популярності використання QR-кодів серед учителів і учнів для навчання [7]. Тому залучення технологій з використанням мобільного телефону в шкільній бібліотеці додатково піднесе авторитет бібліотеки як справжнього інформаційного центру.

Переваги використання QR-кодування (за І. Гуркаленко):

- дозволяє отримати миттєвий доступ до закодованої інформації;
- уміщує великі об'єми у відповідностей у невеликому зображенні;
- розміщує код на будь-якій рівній поверхні [2, С.2].

Отже, QR-коди в бібліотеці можна розглядати як інноваційну технологію, що дає змогу підвищити рівень бібліотечного обслуговування, як ефективний спосіб надання додаткової інформації для читача, сприяння популяризації книг, авторів і самої бібліотеки. QR-кодування є ефективним сервісом, оскільки забезпечує зв'язок між паперовими книгами та онлайн-світом, допомагає користувачам швидко отримувати доступ до потрібної інформації без необхідності вручну вводити запит на комп'ютері. Зарубіжний досвід доводить актуальність, зручність і запитуваність такого виду обслуговування серед користувачів [1, с.30].

З метою залучення школярів до читання творів із програмної літератури, яких обмаль у бібліотеці, на сайті «Книгоград ХСШ № 80» створено «Мобільну

бібліотеку». Тепер вони мають змогу за допомогою спеціального мобільного додатка у своєму смартфоні відсканувати за лічені хвилини QR-код потрібного твору та насолоджуватися читанням.

Висновок

Ми приєднуємося до думки переважної більшості освітян, що лише в постійному пошуку, ретельному вивченні інтересів учнів і вчителів, індивідуальному підході до кожної особистості бібліотека може досягти успіху в задоволенні потреб читачів. Тільки беручи активну участь у житті колективу, розділяючи його нелегкі турботи, допомагаючи у вирішенні складних завдань навчання і виховання, бібліотека спроможна виконувати свою функцію: прищеплювати учням любов і повагу до книги [5].

Список використаних джерел

1. Бондаренко В. Мобільні технології в бібліотеці: QR-код / В.Бондаренко // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 6. – С. 32. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/User/Downloads/bv_2014_6_8%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/bv_2014_6_8%20(1).pdf).
2. Гуркаленко І. QR-код в роботі шкільної бібліотеки / І. Гуркаленко // Шкільний бібліотекар. – 2019. – № 4. – С. 2-4.
3. Захарова Р. Шкільна бібліотека в меді@просторі / Р. Захарова // Шкільний бібліотекар. – 2019. – № 11. – С. 37-38.
4. Новікова Д. Сервіси GOOGLE та конструктор сайтів WIX у роботі шкільного бібліотекара / Д. Новікова // Шкільний бібліотекар. – 2019. – № 1. – С. 6.
5. Роль бібліотеки у формуванні інформаційного простору вчителя і учня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.volochysk.com.ua/index.php/ua/738-rol>.
6. Таланчук О. Образ бібліотеки в соціальних мережах [Електронний ресурс] / О. Таланчук. – Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/about_library/naukova_robota/2013/tal_obr.htm.
7. Що таке QR-код та як його використовувати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://teach-hub.com/scho-take-qr-kod-ta-yak-joho-vykorystovuvaty-vchytelyu/>.
8. Що таке кібербулінг та як йому протистояти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://netiquette.in.ua/2018/03/04/>.

Робота шкільної бібліотеки під час карантину та дистанційної освіти з розширення інформаційної бази в хмарному середовищі («бібліохабі»)

*Романенко Н. А., завідувачка бібліотеки
Харківського технічного ліцею № 173
Харківської міської громади*

Сучасний світ – це світ інформації. Розвиток умінь і навичок роботи з інформаційними технологіями, а з іншого боку – критичного аналізу інформації – це одна зі складових серед основних життєвих компетентностей освіченої людини. «Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, критичне та відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку й

спілкування, здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності», – проголошує «Державний стандарт базової середньої освіти» [1;7]. Про те ж ідеться в концепції «Нова українська школа»: «Запровадження ІКТ в освітній галузі має перейти від одноразових проєктів у системний процес, який охоплює всі види діяльності. ІКТ суттєво розширяють можливості педагога, оптимізують управлінські процеси, таким чином формуючи в учня важливі для нашого сторіччя технологічні компетентності» [2;12].

Одне із загальних завдань сучасної школи – підготовка людини, яка здатна організувати свою самоосвіту: визначити шляхи її отримання, знайти місце, час, необхідні джерела інформації, опрацювати їх, засвоїти нові знання, зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками.

Розуміючи, що майбутнє належить інформаційно-цифровим технологіям, адміністрація Харківського технічного ліцею № 173 ще у 2017 році прийняла стратегічне рішення про розширення інформаційного простору й перетворення шкільної бібліотеки на постійно діючий, відкритий мультимедійний простір, у якому всі учасники освітнього процесу можуть отримати будь-яку інформацію, потрібну для навчання, самоосвіти, викладання та адміністрування з метою зробити бібліотеку максимально корисною для читачів за змістом наявної інформації, розширити можливості бібліотеки й оптимізувати її доступність для користувачів шляхом створення віртуального *бібліохабу*, створити можливість для використання бібліотеки як централізованого інформаційно-освітнього ресурсу, що містить будь-яку шкільну документацію, активізувати роботу бібліотеки щодо організації інформаційного супроводу будь-яких шкільних проєктів, мотивації пізнавальної діяльності та самоосвіти учнів і вчителів, реалізувати культурно-просвітницьку та виховну функцію бібліотеки, ураховуючи технологічні, суспільні та світоглядні зміни останніх років.

Використання можливостей, що надає віртуальний бібліохаб

«Бібліохаб» – «вузловий» електронний ресурс, який розміщений у хмарі на платформі, що надає сервіс Google drive (disk). Усі документи, книжки, файли з посиланнями розміщуються в мережі Інтернет на диску, який може використовувати будь-хто, у кого є вихід в Інтернет. Це дозволяє за допомогою системи посилань знайти, відкрити, завантажити або працювати online з будь-яким текстовим, аудіальним або відеоматеріалом. «Бібліохаб» має продуману систему доступу, яка передбачає особисті коди для учасників освітнього процесу, бо деякі матеріали не можуть бути розміщені у відкритому доступі, а можуть використовуватися лише з метою освіти. Доступ до корисних матеріалів є з будь-якого пристрою – удома й у школі, з телефону.

«Бібліохаб» – це застосування хмарних технологій, сховище, де зберігаються:

- банк олімпіадних і контрольних завдань із предметів, презентації з окремих предметних тем, дослідження членів Малої Академії Наук, турнірні доповіді;
- візрі конкурсних робіт, які щорічно виконують учні ліцею;
- фонд літературних творів відповідно до чинної шкільної програми з курсів української та світової літератури;
- підручники, посібники та задачки, якими користуються ліцеїсти;

- фонд методичної літератури, у тому числі матеріали з розробками уроків, рекомендаціями до написання робіт МАН, нормативними документами в галузі освіти;
- сценарії позакласних заходів;
- перелік посилань на фонди художньої та науково-популярної літератури, онлайн-курси та уроки;
- буктрейлери тощо.

При дистанційному навчанні під час локдауну чи впродовж усього року в наповненні й використанні «Бібліохабу» беруть участь всі учасники освітнього процесу: учителі, бібліотекар, учні й батьки. Це стосується всіх розділів. Наприклад, у розділі «Домашні завдання» вчитель має змогу розміщувати презентації, відеоматеріали, домашні завдання, тестові, контрольні завдання, надаючи пароль доступу всьому класу, групі дітей чи окремим учням залежно від рівня складності роботи. У розділах «Готуємося до ЗНО» й «Олімпіадні завдання» здобувачі освіти мають змогу виконати тестові завдання з різних предметів, розроблені вчителями. У розділі «Програмові твори. Буктрейлери» учні та бібліотекар мають можливість створювати чи знаходити в мережі Інтернет і зберігати буктрейлери до програмових творів, розміщуючи їх відповідно до класу, у якому ці твори вивчаються.

Проектна діяльність також має вже готову інформаційну платформу, бо всі шкільні проекти – від планування до накопичених матеріалів, сценаріїв і підсумкових презентацій та звітів – стають частиною «Бібліохабу».

Користуючись ресурсом, учителі та учні розвивають інформаційно-цифрову компетентність. Ресурс надає можливість зібрати рекомендації, завдання, правила, що, зазвичай, не зберігаються в бібліотеці.

Бібліотека – активний підрозділ. Саме створення та підтримка бібліохабу дозволила залучити до однієї роботи й адміністрацію, і вчителів, і учнів із батьками. Розміщення тестів і контрольних робіт робить більш цікавим і зручним підготовку учнів до уроків; це зручно для проектної роботи, мотивує читання, бо інформація надається засобами більш звичними та психологічно комфортними для сучасного покоління.

Створений електронний бібліотечний ресурс у хмарному сховищі дозволяє по-новому подивитися на шкільну бібліотеку й на роботу з інформацією взагалі, бо враховує новий стиль життя та мислення людини ХХІ століття. Підтримка бібліохабу залучає до спільної справи всіх учасників освітнього процесу, тобто виконує ще одне важливе завдання – розвиток комунікативних, організаційних навичок.

Окрім інноваційних форм роботи, у період карантину та дистанційного навчання бібліотека також використовує традиційні: оприлюднення на сайті ліцею на сторінці бібліотеки *віртуальних книжкових виставок і рекомендаційних списків літератури*, наприклад: «Подорожуй на дивані з книгою під час карантину: добірка літератури про подорожі та пригоди», «Захоплюючі книги про рибу та рибальство: віртуальна виставка», «Різдвяна містерія: книги, що створюють різдвяний та новорічний настрій», «Обпалені навік: рекомендаційний список літератури до Міжнародного дня пам'яті жертв Голокосту 27 січня», «Невмируща класика про кохання: рекомендаційний список літератури до Дня святого Валентина»; ведення сторінки «Поради батькам» стосовно читання чи виховання дітей; наповнення рубрики «Бібліотечний дайджест» тощо.

Висновок

Узагальнюючи досвід роботи з означеної теми, можемо впевнено стверджувати, що нова бібліотека є не тільки корисним інформаційним ресурсом, не тільки відправною точкою для продовження самоосвіти, але й наочним результатом спільних зусиль.

Використані джерела

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти / ред. О.А. Кривенко. – Київ: КНТ, 2004. – 88 с.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja: navchalno-metodичний posibnik / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова [та ін.]; за заг. ред. Н.М. Бібік. – Київ: Літера ЛТД, 2018. – С. 12.

Правила безпеки в Інтернеті: поради батькам

*Павлова Г., бібліотекар
Харківської академії неперервної освіти*

Інтернет – найбільша у світі комп'ютерна мережа, що з'єднує дуже велику кількість комп'ютерів у велетенську світову павутину .

У наші часи діти та підлітки багато часу проводять в Інтернеті: користуються соціальними мережами, додатками та відвідують різноманітні сайти. Нерідко батьки задають собі питання: «Як же вберегти свою дитину від поганого впливу інформації?» Не допускати дитину до гаджетів? Неможливо, бо вона народжена в цифрову еру. Тож як бути?

Розглянемо декілька простих *правил для безпечного користування Інтернетом* як дорослими, так і дітьми молодшого віку, та підлітками. У наші часи з'явилося дуже багато шахраїв, як кажуть, прогрес не зупинився на місці навіть для них. У цифрову епоху набуло чинності інше поняття – кібершахрайство. Тому важливо ніколи та нікому не розголошувати свої персональні дані. Для цього, у першу чергу, треба своєчасно оновлювати програмне забезпечення. Розробники даних програм стежать за можливими загрозами, намагаються захистити свої продукти нововведеннями.

Останнім часом став популярним такий різновид шахрайства, як *Фішинг*. Фішинг – вид шахрайства, метою якого є вилучення (виманювання) у довірливих або неуважних користувачів мережі персональних даних клієнтів онлайн-магазинів, сервісів із переказу грошей, онлайн-аукціонів тощо [7]. Шахраї виманюють усю конфіденційну інформацію через пошту. Надсилаючи електронні листи, пропонують перейти за посиланням або підтвердити інформацію. Фішинг – один із різновидів соціальної інженерії, заснований на незнанні користувачами основ мережевої безпеки.

Багато батьків взагалі не знають, чим займаються їхні діти в телефонах, планшетах чи комп'ютерах, користуючись Інтернетом, які сайти вони відвідують. Через відсутність життєвого досвіду та нерозуміння деяких життєвих моментів діти дошкільного, молодшого та середнього віку можуть зіткнутися з багатьма

онлайн-загрозами, зокрема з онлайн-насиллям, кібербулінгом, із шахрайством, педофілією та фішингом.

Компанія «Київстар» ініціювала соціологічне дослідження «Знання та ставлення українців до питання безпеки дітей в Інтернеті» (2009 р.), яке провів Інститут соціології НАН України. Результати цього соціологічного опитування шокують, бо понад 28% маленьких громадян готові відправити особисті фотокартки незнайомим людям, 17% – без усіляких вагань розповідають особисту інформацію про себе та свою родину, а от 22% дітей, на жаль, потрапляють на сайти для дорослих [3].

Отже, батькам потрібно дотримуватися правил поведінки в Інтернеті. По перше, багато джерел інформації рекомендують самому підвищувати рівень комп'ютерної грамотності для того, щоб була можливість допомогти дитині у вирішенні будь-яких питань. Щоб захистити свій Онлайн простір від небажаної взаємодії з незнайомцями, команда #stop_sexтинг створила «Топ-10 правил безпечного Інтернету» [9]. Для надійного пароля використовуйте маленькі та великі літери, а також цифри. Чим більше знаків, тим краще. Обов'язково встановіть антивірусну програму на свій пристрій, але завантажуйте ці програми з офіційних сайтів розробників. Ні в якому разі не переходьте за посиланнями, що надійшли з невідомих джерел. Пам'ятайте, після поширення фото чи відео-матеріалів над ними втрачається контроль [9]. Використовуйте блокувальник спливаючих елементів у браузері, двофакторну аутентифікацію. Закривайте впливаючі вікна клавішами Alt+F4, перевіряйте адреси вебсайтів. Видаляйте історію з браузера та кеш. Не використовуйте чужі знімні пристрої, такі як USB, жорсткі диски тощо [6].

Спробуйте проводити більше часу в Інтернеті разом із дітьми. Будьте в тренді. Цікавтесь, чим у світовій павутині живе ваша дитина, чого вона більше вподобає та якими сайтами любить користуватися. Якщо виникла ситуація, у якій довелось усе ж таки заборонити деякі сайти, але заборони не діють, тоді приділяйте більше уваги вихованню дитини. Розмовляйте з нею про правила поведінки в Інтернеті, навчіть її правила білборда: якої інформації про себе ти не бажаєш бачити на білборді, що розміщений перед твоїм будинком або перед школою. Обов'язково станьте для дитини другом і радником, для того щоб від вас нічого не приховували та ділилися з вами проблемами в опануванні Інтернету [1].

Висновок

Ми, наші діти й підлітки використовуємо Інтернет кожного дня. Він став невід'ємною частиною нашого життя. Тому завжди поведіться так у мережі, як би ви хотіли, щоб поводитися з вами. Разом із тим важливо не забувати про живе спілкування: завжди цікався, чим сьогодні живуть ваші діти, приділяйте їм більше уваги.

Використана література

1. Безпека в Інтернеті: що потрібно знати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pon.org.ua/novyiny/5427-bezpeka-v-nternet-scho-potrnbno-znati.html>
3. Безпечний Інтернет у шкільній бібліотеці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dnpb.gov.ua/ua/naukovi-zakhody/vebinary/safer-internet-day-2021>

4. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://rescentre.org.ua/images/Uploads/Files/internet_safety_dl/children_inter_net.pdf
5. Інтернет: енциклопедія / Ю. Солоницын, В. Холмогоров. – 3-е издание. – СПб.: Питер, 2002. – 592 с.: ил.
6. Класифікація загроз в Інтернеті [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://betterinternetcentre.org/wp-content/uploads/2018/01/Chernykh-Online-safety_ukr_8_9.pdf
7. Нападій Т. Безпека в цифровому середовищі / Тетяна Нападій // Методист. – 2020. – № 9-10. – С. 59-63 с.
8. Поняття слова Фішинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B3>
9. Практикум з основ інформаційних технологій. Основи роботи з Windows, Word, PowerPoint, MicrosoftExcel та у глобальній мережі Internet / В.В. Костіна, І.В. Табарчук; за заг. ред. Т.В. Папернової. – Харків: ХОНМІБО, 2008. – 76 с.
10. Топ-10 правил безпечного Інтернету [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://stop-sexting.in.ua/top-10-pravyl-bezpechnogo-internetu/>

Особливості організації роботи із суспільно значущими проектами по згуртованості громад і розвитку інформаційного суспільства

Теницька Г. П., бібліотекарка
КЗ «Бугайський ліцей»

Кун'євської сільської громади Ізюмського району

Велика роль у згуртованості громад відводиться молоді, яка може зробити значний внесок у життя суспільства та громади. Молоді люди здатні висувати нестандартні ідеї та пропозиції, упроваджуючи навички соціальної згуртованості в громадах, про які не подумали дорослі чи керівники. Освітні заклади, бібліотеки, медіатеки можуть стати місцем, де молодь отримає перший досвід демократичної участі в житті суспільства. Саме з метою посилення спроможності активної молоді мобілізуватися та спрямувати свій потенціал на розвиток і згуртованість своєї громади, розвиток інформаційного суспільства, прищеплення навичок мирних відносин і формування мироорієнтованих цінностей у медіатеці проводиться робота з проектами.

Перший *проект* «Подолання конфліктів за допомогою освіти в галузі миробудівництва», над яким у 2017 році я розпочала працювати, був спрямований на роботу з учнями старших класів. Регіональне розмаїття України, поява в результаті збройного конфлікту на Донбасі й анексії Криму нової категорії людей – внутрішньо переміщених осіб, осіб із набутими та вродженими фізичними вадами, різна історична свідомість, орієнтація на різні культурні та цивілізаційні моделі розвитку держави, різне бачення майбутнього, поширення дитячого булінгу – усе це є одним із найбільших викликів, що стоять перед суспільством, у

якому ростуть наші діти. Тому такі цінності, як солідарність, відкритість, розуміння до інших людей та іншого світосприйняття на основі почуття безпеки у своїй власній ідентичності, розуміння принципів толерантності, сьогодні стають фундаментом, на якому будуються мирні взаємини як у школі, так і на рівні громади.

Мета проекту: навчити молодь найважливіших елементів трансформації конфлікту; довести, що під час діалогу та співпраці стимулюється процес переговорів задля досягнення згоди, пробуджується довіра та порозуміння, збільшуються шанси досягти мети кожної зі сторін конфлікту; навчити важливості відмови від насильства та практики застосування мирних засобів для вирішення розбіжностей і конфліктів.

З групою старшокласників розглядалися питання:

- Чи вважають учні, що конфлікт, як розбіжність у поглядах, – це сама по собі погана річ?
- Чи є в будь-якій країні, яка не є сьогодні в стані війни, фізичне насильство, соціальна нерівність, несправедливість або дискримінація? І чи є тоді ця країна дійсно мирною?
- Що станеться, коли ніхто ніколи не буде конфліктувати?
- Нам потрібен узагалі конфлікт чи ні?

На прикладі рольових ігор, легенд, історій малювали коло нерозуміння, обговорювали та робили висновки. Наприклад, розігрувалася сценка.

Андрій: Я хочу, щоб Денис допоміг мені виконати домашнє завдання з математики. А ось він якраз іде. Х-м-м-м-м... щось він виглядає не дуже веселим, мабуть, краще звернутись до нього іншим разом.

Денис: Дивіться, мій друг іде. Але він не хоче зі мною говорити! Він виглядає якимось дуже гордим. Тоді теж не буду з ним розмовляти!

Андрій: Він не бажає зі мною говорити! Що він хоче цим довести? Ну що ж, не буду тоді з ним більше спілкуватися!

Розбираючи ситуацію, учасники робили висновок, що сварка між друзями трапилася через їхні припущення.

Іноді зовнішня поведінка людей може відрізнятись від звичної. Тоді ми можемо зробити хибні припущення, що може призвести до непорозумінь і образ. Спілкування можливе лише за умови, коли обидві сторони, які конфліктують, готові спробувати чесно та відкрито слухати й намагатися зрозуміти точку зору іншої людини.

У процесі роботи з проектом діти залучали до участі учнів з інших класів, підбирали ситуації, які бачили, чули від когось, читали в літературних творах, де відбувалося будь-яке насильство. Потім їхньою задачею було розіграти міні-виставу й представити ситуацію таким чином, щоб інші змогли зрозуміти, про що йдеться: що це за конфлікт, як він протікав і як вирішувався. Після показу глядачам задавали питання:

- У чому полягає конфлікт?
- Які види насильства ви побачили?
- Чи конфлікт вирішився?
- Як би ви поводитися на місці героя?
- Чи міг конфлікт бути вирішеним без застосування насильства?

Як підсумок показаного й обговореного учасники розповідають про можливі альтернативи насильницьким діям у конфлікті та яку користь із побаченого вони винесли для себе.

Поглибити обізнаність учнів щодо вирішення конфліктних ситуацій, які трапляються в повсякденному житті, показати на конкретних прикладах як на них реагувати, як негативні типи поведінки перетворювати на позитивні та які дії не призводять до застосування насильства допомагає, крім мініп'єс, міні вистав, гра «Стоп-кадр».

Кадр 1. Я пропоную групам з 5-6 учнів протягом 5 хвилин створити нерухоме зображення, стоп-кадр, який відтворить одне із слів цього списку: виключення, сила, агресія, дискримінація, конфлікт.

Після представлення кожного стоп-кадру, присутні розповідають, що вони об'єктивно побачили (наприклад, п'ять осіб вказують пальцем на одну людину), а потім про те, як вони можуть пояснити побачене (наприклад, ці п'ять осіб висміюють людину, на яку показують пальцем).

Кадр 2. Я пропоную групам повторити свій стоп-кадр, але на цей раз ходжу повз зображень і торкаюся когось із групи. Коли це відбувається, члени групи повинні розповісти про свої відчуття у створеній ними ситуації.

Кадр 3. Я пропоную групам знову створити свою картину, а потім змінити три речі в замороженому зображенні, які перетворюють його з негативного в позитивне.

Наступний крок – це обговорення з присутніми:

- Що змінилося і яким чином це трапилось?
- Наскільки реально досягнути позитивного типу поведінки в житті?

Учні обговорюють, яким чином негативні типи поведінки можуть бути змінені або усунені.

Розвивати навички толерантного спілкування з однолітками, толерантної поведінки, формувати усвідомлення, що кожна людина є особистістю, допомагають інтерактивні вправи, проведення анкетування в середніх і старших класах, використання в роботі медіапродукту з наступним розкодуванням медіамеседжу. Так, ініціативною групою учнів у 6-10 класах була проведена *анкета-роздум* «Моє ставлення до дітей з особливими потребами», яка включала такі запитання:

- Що мають на увазі під поняттям «люди з особливими потребами»?
- Як ти ставишся до тих, хто не може робити того, що в тебе добре виходить?
- Що ти можеш зробити, якщо хтось при тобі ображає слабшого?
- Чого, на твій погляд, більше за все потребують люди з особливими потребами?
- Як можна суттєво поліпшити якість їхнього життя в школі, у суспільстві в цілому?

Обробивши різні варіанти відповідей, ми дійшли згоди провести інтерактивні вправи та роботу з медіапродуктом. Переглянули чотиреххвилинний *мультфільм* «The present», який уявно поділили на три частини. До кожної частини були певні запитання.

До першої частини: Чим займається хлопчик? У якій кімнаті він перебуває? Чому? Чи захоплює його це заняття? Що знаходиться в коробці, яку перед ним поставила мама? (Версії учнів).

До другої: Чи відразу ви помітили каліцтво песика? Ваші відчуття? Яке за темпераментом це маленьке створіння? Чому саме такий подарунок зробила мама сину? Як ви оцінюєте її вчинок? Як сприйняв подарунок хлопчик? Чому?

До третьої: Яку фізичну ваду мав хлопчик? Чому ж він не прийняв песика? Що вдалося песикові?

Розкодування медіамеседжу. Яке повідомлення, на вашу думку, заклали автори в цей мультфільм?

Заключною частиною були висновки, що ми всі різні, зі своїми нахилами, уподобаннями, характером, темпераментом, фізичними й розумовими здібностями, та кожен прийшов у цей світ, щоб бути толерантним, милосердним, готовим підставити плече допомоги потребуючим, радувати інших, радіти маленьким і великим успіхам своїм і друзів, тобто творити добро.

Кінцевим результатом цього проєкту була реалізація умінь і навичок учнів, отриманих на інтегрованих і бібліотечних уроках у вигляді дійства, де кожен учасник міг розкрити свій творчий потенціал.

Список використаних джерел

1. Згуртованість громад зусиллями молоді – лідерів громад: збірка методичних кейсів та ефективних молодіжних проєктів / за заг. ред.: Снурнікової Ю.М., Улановської Г.О. – Харків, 2019. – 10 с.
2. Паростки миру: універсальний посібник з освіти у галузі миробудівництва / за заг. ред.: Снурнікової Ю.М., Кардашової О.В., Улановської Г.О. – Харків, 2017.

Новий вектор партнерських відносин у консолідації дій бібліотеки та громади з питань безпеки життєдіяльності дітей

*Луціцька В. М., завідувач сектором
прогнозування та інновацій
Обласного комунального закладу
«Харківська обласна бібліотека для дітей»*

Сьогодні, як ніколи, підвищується роль культурних і освітніх закладів у системі підготовки молоді до самостійного життя у світі, де кількість надзвичайних ситуацій, на жаль, постійно зростає. Однією з причин такого загрозливого становища є незнання чи нехтування елементарними правилами безпеки, недостатня інформованість про поведінку в разі виникнення надзвичайних ситуацій, відсутність практичних навичок самопомоги.

Життєво необхідним є озброєння дітей знаннями, вміннями й навичками щодо збереження власного життя та здоров'я. Отже, виховання покоління зі сформованою культурою безпечної поведінки, із засвоєним алгоритмом дій в умовах конкретної надзвичайної ситуації – одне з пріоритетних завдань, яке поставлене сьогодні перед суспільством.

Саме тому виникла необхідність проведення не тільки в навчальних закладах, а й у бібліотеках, заходів із метою надання дітям елементарних знань з

особистої безпеки, вивчення правил поведінки під час надзвичайних ситуацій, особливо тих, вірогідність виникнення яких є доволі великою на тій чи іншій території. А останнім часом – це ще і вміння реагувати на нові загрози, що з'явилися в нашій країні, а саме: військова, терористична, інформаційна небезпека.

У зв'язку зі складною ситуацією в країні, військовим конфліктом на Сході, наближеністю Харкова до зони проведення ООС та кордону з РФ, подіями, що відбулися в самому місті: терактом, що стався поблизу Палацу спорту, численними повідомленнями про замінування станцій метро, державних установ, окремих будівель та інших дестабілізаційних подій – ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей» започаткував *цільовий проєкт* із цивільного захисту **«Безпечний простір»**.

Основні напрямки реалізації проєкту

- *Освітній* – формувати свідоме ставлення до свого життя та здоров'я; популяризувати основні правила безпечної життєдіяльності серед молоді.
- *Розвивальний* – розвивати життєві навички, що мають ключове значення для безпеки повсякденного життя.
- *Виховний* – різноманітними методами впливати на реальну поведінку дітей шляхом формування в них життєвих навичок, необхідних для безпеки повсякденного життя; виховувати в учнів гуманне ставлення до людини, яку спіткало лихо, викликати до неї співчуття, бажання допомогти.
- *Мотиваційний* – створювати позитивну мотивацію до вивчення правил безпечної поведінки в різних небезпечних ситуаціях.
- *Практичний* – підвищити рівень практичної підготовки до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій, закріпити отримані знання на практиці; відпрацювати стереотипи поведінки дітей в умовах загрози та виникнення надзвичайної ситуації.

Проведення заходів і визначення їх тематики здійснюється диференційовано, відповідно до різних категорій – дітей: учнів 1–4 класів, 5–7 класів, 8–9 класів, 10–11 класів; дорослих: бібліотекарів, освітян – учителів, спеціалістів місцевих органів управлiнь у сфері освіти, керівників закладів дошкільної, загальної середньої, спеціалізованої освіти.

Перевага віддається сучасним методикам. Активно застосовуються інтерактивні, проєктні, інформаційні, тренінгові, ігрові технології, які дають змогу залучити не тільки свідомість, але й почуття, емоції, вольові якості людини.

Цільовий проєкт «Безпечний простір» складається з IV модулів.

I модуль – Літня школа безпеки «Запобігти. Врятувати. Допомогти».

II модуль – Партнерство заради дітей. Методичний супровід діяльності з питань цивільного захисту.

III модуль – Бібліотрансформер «Запобігти. Врятувати. Допомогти».

IV модуль – ХОБД– інформаційний партнер проєкту «Культура безпеки».

Літня школа безпеки «Запобігти. Врятувати. Допомогти.»

Школа проводиться влітку із застосуванням квест-технологій у форматі Open-air – на відкритому просторі (на базах Регіонального ландшафтного парку «Фельдман Екопарк», Комунального закладу «Пісочиснький ліцей «Мобіль», дитячого закладу оздоровлення та відпочинку «Факел» КП «Харківводоканал»). Фахівці бібліотеки, враховуючи ландшафт місця проведення, здійснюють

розміщення локацій, розробляють маршрути та завдання для команд, відбувається суворий хронометраж проходження квесту великою кількістю дітей (150–350 учасників). Метою квесту було поглиблення знань правил безпечної поведінки в разі виникнення надзвичайних ситуацій та презентація можливостей пожежно-рятувальної техніки, обладнання, засобів індивідуального захисту, а також способів проведення аварійно-рятувальних робіт.

Для дорослої аудиторії (учителів, представників громадських організацій та ін.) організовано круглий стіл «Соціальний діалог у просторі «Культура-Освіта-Цивільний захист». Програма заходу спрямовувалася на те, щоб діти й дорослі дізнались якомога більше про правильну поведінку в разі виникнення надзвичайної ситуації: дії в разі виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, основи правил пожежної безпеки, безпечної поведінки на воді, надання першої медичної допомоги, транспортування постраждалих, а також їх пошуку на місці виникнення надзвичайних ситуацій за допомогою спеціально навчених собак тощо.

Проведення Літньої школи безпеки висвітлювалося в засобах масової інформації. (<https://www.youtube.com/watch?v=RgAniT6ni84>, [http://bridges.org.ua/news/reports/litnya-shkola-bezpeki-zapobigti-vryatuvati-dopomogi/-/](http://bridges.org.ua/news/reports/litnya-shkola-bezpeki-zapobigti-vryatuvati-dopomogi/)).

Партнерство заради дітей.

Методичний супровід діяльності з питань цивільного захисту

Протягом двох років заходи з безпеки життєдіяльності дитини, інформаційної безпеки, цивільного захисту активно розроблялися та проходили апробацію фахівцями ХОБД. Здобутий досвід отримав схвальну оцінку освітян під час низки районних і загальноміських заходів. Ефективне партнерство дозволяє сформуванню спільну стратегію діяльності, сконцентрувати матеріальні й інтелектуальні ресурси в просвітницькій діяльності, реалізації спільних заходів, акцій, соціальної реклами тощо; підвищення рівня інформаційної компетенції; системи інформаційно-бібліографічного обслуговування.

Як обласний методичний центр та інформаційний партнер бібліотека взяла участь у багатьох заходах, що відбулися в закладах освіти: навчально-методичний семінар зі спеціалістами місцевих органів управління у сфері освіти, які відповідають за питання цивільного захисту, керівниками закладів загальної середньої освіти м. Харкова під час проведення комплексного об'єктового тренування «Концепція реалізації заходів цивільного захисту в закладах освіти» (на базі ЗОШ № 36, № 153, ХЗШ I-III ст. № 126, КЗ «Пісочинський лицей «Мобіль»); семінар керівників із цивільного захисту – завідувачів дошкільних навчальних закладів Київського району Харкова «Пожежна безпека: комплексний підхід до організації і роботи з цивільного захисту в дошкільних навчальних закладах» (ДНЗ № 74 «Веселка», ДНЗ ясла-сад № 354 комбінованого типу, ДНЗ ясла-сад № 275); День цивільного захисту для керівників закладів загальної середньої освіти Шевченківського району Харківської міської ради (спеціалізована школа I-II ступеня № 109), Індустріального району (ЗОШ № 71), Новобаварського району (спеціалізована школа № 162).

На цих заходах фахівці ХОБД презентували освітянам переваги соціального партнерства школи та бібліотеки з питань цивільного захисту. Ознайомили з досвідом роботи бібліотеки, розкрили її можливості як методичного центру та продемонстрували практичні результати цього партнерства. Для учасників

значених заходів проведено презентацію тренінгу для старшокласників від психолога ХОБД (<https://www.youtube.com/watch?v=xc-hleagCsQ>), представлено інноваційний комплексний інформаційно-бібліографічний продукт бібліотеки – бібліотрансформер «Запобігти. Врятувати. Допомогти». Фахівці ХОБД розгорнули книжкову виставку, створили інформаційну локацію з питань кібербезпеки, особлива увага на якій була зосереджена на інформаційній безпеці, психології безпеки, надзвичайних ситуаціях соціального характеру. Також організована експозиція плакатів проєкту «Культура безпеки» (спільно з Харківською міською громадською організацією «Союз Чорнобиль»).

На базі ХОБД фахівці Всеукраїнського навчального центру «EMSA-Ukraine» проводили заняття з надання домедичної допомоги й оперативної реабілітації: було організовано цикл майстер-класів з оволодіння практичними навичками базової підтримки життя. У бібліотеці створено куточок Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Харківської області.

Бібліотека здійснює методичний супровід діяльності спеціалізованих дитячих бібліотек і бібліотек області, що обслуговують дітей, із питань цивільного захисту. Лекції та консультації надані під час проведення: курсів з підвищення кваліфікації заступників директорів по роботі з дітьми «*Бібліотеки для дітей в умовах соціальних та економічних перетворень*»; курсів із підвищення кваліфікації бібліотечних працівників спеціалізованих бібліотек для дітей Харківської області та м. Харкова «*Сучасні підходи до організації та методики бібліотечного обслуговування користувачів дитячої бібліотеки*»; курсів з підвищення кваліфікації для завідувачів бібліотек-філій публічних бібліотек Харківської області та м. Харкова «*Діяльність бібліотек-філій у соціокультурному просторі регіону: пошуки нових форм і методів роботи*».

Важливим кроком на шляху методичного забезпечення просування діяльності з питань цивільного захисту стала серія майстер-класів («*Комунікативний простір як фактор трансформації сучасної шкільної бібліотеки*», «*Інноваційна діяльність шкільної бібліотеки в контексті освітньої реформи*») для шкільних бібліотекарів, що протягом 2017–2019 рр. проводилися спільно з КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти».

Досвід роботи бібліотеки узагальнено в методичному виданні (*Діяльність з питань цивільного захисту та безпеки дитини як сучасний напрямок втілення бібліотечних новацій та розвитку соціального партнерства Харківської обласної бібліотеки для дітей: бюл. з досвіду роботи б-к Харків. обл., що обслуговують дітей / ОКЗ «Харківська обласна бібліотека для дітей» ; уклад. В. М. Луницька. Харків, 2017. Вип. 13. 32 с. («Творимо. Шукаємо. Публікуємо»»). Електрон. аналог: URL: <http://bibl.kharkiv.ua/bibliokuznya/vidavnicha-diyalnist/63-metodichni-vidannya/257-tvorimo-shukaemo-publikujemo>).*

Бібліотрансформер «Запобігти. Врятувати. Допомогти»

Це інтелектуальний комплексний бібліотечний продукт, який складається із: серії *буклетів для батьків і вчителів*: «Рекомендації щодо дій учнів та викладачів у разі виявлення пожежі у школі», «Порядок дій учителя під час пожежі», «Що робити, якщо охопила паніка», «Дії при загрозі або виникненні надзвичайних ситуацій», «Правила поведінки з підозрілими та вибухонебезпечними пристроями», «Інформаційна безпека дитини в сучасному світі», «Безпечний Інтернет для вашої дитини»; серії *інформаційних буклетів для дітей*: «Твоя

інформаційна безпека», «Як поводитись у натовпі»; *рекомендаційних списків літератури для вчителів: «Stopterrorism», «Інформаційна безпека», «Список літератури на допомогу вчителям для проведення занять з цивільного захисту»; серії мультимедійних презентацій «Безпека дітей», відеороликів з основ цивільного захисту.*

*Харківська обласна бібліотека для дітей –
інформаційний партнер проекту «Культура безпеки»*

«Культура безпеки» – унікальний художній продукт, до складу якого входять плакати, брошури, листівки, презентації у вигляді коміксів, що містять прості й зрозумілі алгоритми дій під час захоплення заручників, при надходженні погроз телефоном, дій під час паніки в натовпі, а також рекомендації: як виявити терориста та як підготувати власну оселю до надзвичайних ситуацій тощо.

Основна концепція – створення легкої у сприйнятті, зрозумілої для невідготовленого глядача графічної мови шляхом використання піктограм та ілюстрацій у стилі коміксів з опису кожної дії. Основою цього проекту є дипломні роботи студентів Академії дизайну й мистецтв, створені під керівництвом професора Олега Векленка.

Питання безпеки дітей є надзвичайно гострою проблемою цивільного захисту, і саме бібліотека здатна виступити координатором спільних зусиль громади для реалізації корисних і актуальних проектів і починань. Успішна реалізація Харківської обласної бібліотеки для дітей *цільового проекту «Безпечний простір»* ще раз продемонструвала, що дитяча бібліотека є необхідною та корисною для громади, оскільки здатна надавати інноваційні послуги, а головне – позиціонувати себе як сучасний інформаційний і просвітницький центр.

Література рідного краю

*Вчіться, діти! Мудра книжка
Скаже вам чогось багато
З того, що колись другими
І посіяно, й пожато.*

Яків Щоголів

Літературне краєзнавство як джерело патріотичного виховання

*Андропова Л.Г., професор кафедри методики
навчання мов і літератури
Харківської академії неперервної освіти,
кандидат філологічних наук, доцент*

«Я не Мцирі, <...> та моя любов до землі своїх предків не знищена <...>. Я страшенно люблю її степ і гори, її небо, схід і захід сонця, пил її доріг. І буду любити до останнього подиху. І хотів би, щоб моє змучене тіло було поховане в рідній землі» [6, с.312], – так закінчується повість сучасного кримськотатарського письменника Таїра Халілова «До останнього подиху» – твір, у якому йдеться про любов до рідних людей, рідного дому, до рідної землі – «малої Батьківщини». Саме це зумовлює формування в особистості високої моралі, гуманізму, якостей громадянина своєї країни, істинного патріота, що «до останнього подиху» буде любити й захищати рідну землю і свій народ.

Невід’ємною частиною патріотичного виховання є літературне краєзнавство, яке розширює й поглиблює знання про рідний край, сприяє розкриттю особистісного потенціалу учнів/учениць:

по-перше, воно надає інформацію щодо митців, життєвий і творчий шлях яких пов’язаний з певним регіоном;

по-друге, у літературі рідного краю відтворюється національний колорит, відображаються вдачі, звичаї, побут мешканців регіону;

по-третє, вивчення літератури рідного краю сприяє розкриттю творчих здібностей школярів, є важливим імпульсом до науково-дослідницької діяльності, яка може реалізуватись у різноманітних видах: участі в конференціях, науково-практичних семінарах, конкурсі МАН, у написанні рефератів, статей, есе, анотацій, відгуків тощо.

У зв’язку з тим, що чинні програми із зарубіжної літератури не передбачають вивчення тем із літературознавства як спеціальної дисципліни (у рубриці «Україна і світ – УС – відображається загальна характеристика зв’язків творів зарубіжної літератури з українською культурою, а їхніх авторів – з Україною), доцільно розглядати окремі аспекти літератури певного регіону на

факультативних заняттях. Висвітлення цих аспектів може здійснюватись у кількох напрямках:

- життєвий і творчий шлях письменників, що безпосередньо мешкали й творили в цьому регіоні;
- діяльність теоретиків літератури, літературних критиків, засновників літературних угруповань, напрямів тощо;
- творчість митців, які відвідали цей регіон; творчі зв'язки.

Слобожанщина, як відомо, подарувала Україні багато славетних імен письменників, поетів, композиторів, які розкрили у своїх творах душу народу, його талант і духовну щедрість. Г. Сковорода, М. Гнедич, Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, Н. Кохановська, Х. Алчевська, І. Муратов, Б. Чичибабін, І. Маслов – це далеко не повний перелік прізвищ митців Харківщини, які не тільки уславили рідний край, але й мали вплив на розвиток вітчизняного літературного процесу певної доби в цілому.

Яскравим прикладом відданості рідній землі, її культурі є родина Александрових, у якій панував культ поезії, музики, любові до рідного краю. Голова сім'ї – *Александров Степан Васильович* – священник, поет, музикант. Продовжуючи традиції І. Котляревського, він зіграв важливу роль у становленні української літературної мови; його син – Володимир Степанович – лікар, поет, перекладач, автор пісні, що ввійшла до репертуару багатьох виконавців, відомої як вальс «Берізка»; донька Володимира Степановича Людмила дала життя поезії М. Петренка «Дивлюсь я на небо» – клала її на музику (пізніше композитор В. Заремба оранжував уже відому мелодію).

Поезія Александрових є цікавою передусім відображенням побуту і звичаїв рідного краю а найголовніше, світовідчуттям *людини* – мешканця Слобожанщини [2, с. 68].

Александров Степан Васильович [179 (?) – 1846] народився на Ізюмщині, у селі Цареборисові (тепер Оскіл). Дитинство його пройшло в селищі Барвінкове. Освіту здобував у Харківському колеґіумі. У 1815 р. після закінчення навчання повернувся до рідного села, а потім переїхав до Бугаївки Ізюмського повіту, де пройшли 26 років його життя. Будучи священником, С. Александров збирав фольклорні твори, описував народні звичаї, обряди Слобожанщини, грав на скрипці, писав вірші. Його найвідоміший твір – поема «Вовкулака», написана в 1842 р., а надрукована вже після смерті автора – у 1848 р. в «Южнорусском сборнике» А.Метлинського.

За спогадами поета, у процесі роботи над поемою він спирався на творчість І.Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка, П. Гулака-Артемівського та інших українських митців, які писали твори українською мовою, започаткували нову українську літературу. Разом з тим у творі відчутні традиції Г.С. Сковороди, М.Гоголя, античної, західноєвропейської літератури (Данте, Й.В. Гете та ін.) – як свідчення глибоких знань автора з означеної теми, його ерудиції, таланту митця.

Центростворюючу функцію у творі виконує поширене на Ізюмщині повір'я про перетворення людини на вовкулаку. Цей сюжет не є новим у світовій літературі(приклад: античні міфи, роман Апулея «Золотий осел»; ірландські саги про Кухуліна; давньонімецька легенда про Гренделя; ф'яба італійського драматурга К. Гоцци «Король-олень» та інші). Але головна відмінність поеми Александрова полягає в тому, що, по-перше, її герой, потрапивши в шкуру тварини, страждаючи від голоду, холоду, болю, гоніння людей і тварин, не прагне

помститися, а навпаки, звертається до Бога; по-друге, автор зміг з етнографічною точністю відтворити місцевий колорит, відобразити поведінку жителів Слобожанщини, їхній побут.

Важлива ознака твору – синтез рис різних жанрових форм: бурлескної поеми, повісті у віршах, драматичного твору, «шкільної драми», «хімерної прози», пригодницької повісті. Звідси спостерігаємо поєднання реального й фантастичного, комічного й трагічного (якщо весілля у творі зображується як комедія, де кожний персонаж виконує свою роль, то розповідь про життя Вовкулаки, на якого перетворився головний герой, забарвлена в драматичні, а іноді й у трагічні тони).

За зовнішньою простотою твору приховується глибокий смисл. Постійно підкреслюючи, що поема створена для українців – своїх земляків (невипадковою є назва вступу – «До земляків»), розповідаючи про події, які відбувалися на Харківщині, автор порушує важливі історичні, соціальні, морально-етичні, філософські проблеми: боротьба українців проти загарбників, людина і Бог, людина і природа, соціальна несправедливість, освіта, кохання і відданість, сім'я та шлюб, батьки і діти, доля жінки тощо. Тобто зміст поеми виходить далеко за межі суто національного твору. Саме в цьому полягає його ідейно-художня цінність.

У вступі «До земляків» уже постає питання, що хвилювало багатьох митців, – про призначення поезії та долю поета в суспільстві. Використовуючи «езопову мову», С. Александров порівнює життя поета, як і багатьох людей, з життям у замкнутому просторі. При цьому в його віршованих рядках відчутний песимізм, бо він не бачить виходу з цього простору.

До земляків

*Гей, Українці, пани-братці!
Подайте ви мені совит:
Живу я у тисненькій хатци,
Як з неї вилізти на світ?
Бо викна в ній маленьки дуже.
А двері замкнути навик;
Земляк ваш там сумує, туже,
Тим, що без доли чоловік [1, с. 3]**

*(*Примітка. Тут і далі зберігаються графіка та орфографія оригіналу.)*

З другого боку, митець, на думку поета, повинен відчувати голос народу і своїм співом (як пташка) дарувати йому радість:

*У клитци птичка як кочує
То хоч співа, а все скуча;
А голос ридних як зачує,
То з радістю им одвича [1, с. 4].*

Розповідь про події у творі ведеться від першої особи – від імені Володьки, який виступає служкою на весіллі у свого сусіда. Це давало автору можливість показати «зсередини» особливості життя мешканців Слобожанщини, створити їхній «колективний портрет». Саме Володька був покараний відьмою за те, що образив її дочку, назвавши її теж відьмою і таким чином знеславивши на все село, і запропонував не запрошувати дівчину на весілля.

Володька – справжній син свого краю, типовий представник жителів Ізюмщини, в образі якого втілилися риси національного характеру. З гумором, веселощами він розповідає про себе та своїх односельців. Ця розповідь поступово перетворюється на узагальнений портрет трудівників села: щирість, любов до землі, працьовитість, доброзичливість, здатність співчувати тим, хто потрапив у біду, товарицькість, уміння веселитися та радіти життю, гумор – риси, що об'єднують героїв поеми. Гумором пронизані сцени, де вони п'ють, їдять, танцюють. Наприклад, використовуючи такі деталі, як звук, рух, жест, побутову лексику, автор зображає комічне виконання танцю:

*Пишов наш Савка вихилясом,
Против Титяни аж тремтить;
Вона вид нього окулясом,
Тилко підкивками бряжчить. –
То зийдуться, то розийдуться,
То стануть наче-б-то бичком;
То вп'ють за руки поберуться,
То пидуть гарненько кружком [1, с. 32-33].*

До найдрібніших подробиць описуються у творі страви, напої, що подавалися до столу під час весілля:

*Тут зараз стали подавати
На стил мальовани ложки,
Мерций из печи доставати
Пшенишни з салом галушки;*

*А потім локшину гарячу,
Присипану ще перчиком,
Велику ковбасу свинячу,
Начинену из часником.*

*Була лемшика, путря, каша,
Индик, печене порося,
Вареники, молочна каша,
Й варене з морквою гуся.*

*А що квасоли, та гороху,
Борщу, капусти, пирогив,
Було всього, ще й не потроху,
Аби-б хто на здоров'я ив [1, с. 30-31].*

Таким чином, перед читачем постає зовнішня картина добробуту безтурботного життя. Але за допомогою алюзій, кількох штрихів автор створює інший художній образ – образ Слобожанщини як частини всієї України, історія якої пов'язана з трагічними подіями. Блукаючи в пошуках житла, Вовкулака наштовхнувся на могили. Колись це було місце, де жили люди, обробляли землю, яка після вторгнення ворогів перетворилася на кладовище. «Що це за могили?», – запитує себе Вовкулака. Відповідь на це запитання автор дає в ліричному відступі, де його авторський голос пронизаний болем і гнівом:

<...>люди там колись жили.

Як Україну воювали

Татари, ризали людей;

Вси Бугаївці там ховали

Жинок, худобу и дітей [1, с. 67].

Не приховуються у творі й вади дійсності, що оточує Володьку. Її характерні ознаки: соціальна несправедливість (провалля між бідністю та багатством), експлуатація людини людиною, лицемірство духовенства, порушення односельцями моральних законів. Не випадково герой твору дає собі обіцянку, що буде знати «бідних крайною нужду». Сам він «щиро пановислужив», «первий впаницини косарь». Представники духовенства, які повинні турбуватися про людські душі, хвилюються, перш за все, про своє збагачення. Так, у поемі з гумором зображується поведінка священника, розповідається, скільки він «злупив» за весільний обряд:

«З Попом-же ти уже ришився?

Богацько з тебе вин злипив?»

«Та я ще вчора розплатився,

Карбованця такизхопив» [1, с. 16].

Поет не ідеалізує характери мешканців села. З одного боку, він їм симпатизує, з другого – засуджує за аморальні вчинки. Поєднання комічного з драматичним – особливість викриття їхнього життя.

Автор не приховує, що в селі трапляються крадіжки (Федька Бобрусенко «вкрав з гришми скриньку»), що сварки в родинях – звичайна справа, чоловіки б'ють жінок: Володька, наприклад, замахується на свою дружину, намагаючись її вдарити. Порушуючи проблему батьків і дітей, митець розповідає про більш страшний гріх, що коїться в сім'ях: батьки б'ють дітей, а діти підіймають руку на батьків. Так, Олексенко «батька все та жинку б'є»; сусід Володьки б'є батою свого сина Савку, заставши в його обіймах дівчину.

Але над усіма аморальними вчинками жителів села панує пияцтво:

Усе так разом и вродилось:

Горилки трохи не видро;

И пиво на столи явилось,

Що взяв у Шведа сам Петро. <...>

Идять, та п'ють, та гомонять;

А як поп'ються, то вже звисно,

Що треба з хати виганять,

Куму Левонтовну турнули,

Аж опенилась надвори;

А де-яки в синях поснули,

Прийшли додому назори [1, с. 15].

Сам головний герой часто не може добратися додому й ночує під стогом, бо любить «заглядати в чарку»:

А я горилки так наклався,

Що вже було під лавку лиг;

Та й сам не тямлю, як забрався

На тик до себе, аж під стиг [1, с. 24].

З образом Володьки пов'язані важливі морально-етичні, філософські проблеми – пошуку істини, смислу буття, шляхів очищення людської душі. У питаннях, що ставить герой, відчутний вплив Г. Сковороди, літератури бароко: «*Хто-ж может увесь свит навчити?/Та не родилась голова!*»; «*И досе ще не розтолкую: /Який я на-свиту удавсь?*»

Відповіді лежать на поверхні: через пізнання оточуючої дійсності, через пізнання самого в собі, через страждання, усвідомлення, що творив зло, через каяття, відмову егоїстичних інтересів, звернення до Господа – такий шлях до істини.

Вовкулака уві сні побував у пеклі, де зустрів знайомих односельців-грішників, побачив їхні муки: вони «*Живуть, як свини у соломи, /Их сам Нечистий бережет!...*». Володька дає клятву, що відмовиться від свого минулого аморального життя, буде допомагати усім, хто бідує, а також буде дотримуватися усіх християнських заповідей. І тоді здійснюється чудо: Вовкулака перетворюється на людину.

Зображуючи фантастичну історію перетворення людини на тварину, автор використовує різноманітні художні засоби та прийоми. У творі зустрічаються символічні образи (пташка у клітці; «тісенька хатинка»; замкнуті двері, вінок нареченої, що проколюється голкою та ін.), образи, притаманні байкам. Наприклад, під час сватання замість традиційного висловлювання «*У вас товар – у нас покупець*», свати говорять: «*У вас лисиця є, нам снилось <...>/А в нас охотник, – то-б годилось /Зараз ии пиймати тут*».

Своєрідність поеми полягає і в переліку страв, як зазначалося вище, і в переліку імен митців і назв їхніх творів (згадування про Котляревського, Квітку-Основ'яненка, Гулака-Артемівського, Могилу, Корсуна), назв місцевостей на Харківщині, де відбувалися події (Бугаївка, Москалівка, Жихор та ін.).

Досягаючи комічного ефекту, автор використовує гіперболу (під час сватання на столі з'явилась горілка – «*трохи не відро*»; Володька випив «*чарок зсорок*»); забарвлює страхотливі епізоди в гумористичні тони.

Парадоксальність притаманна опису перетворення людини на тварину. Замість жахливої сцени у творі зображуються звичайні дії за допомогою побутової лексики, завдяки чому ця сцена виглядає досить комічно: відьма намазала живіт і спину Володьки чимось липким; «*шкуру <...> /Насилу сяк-такнатягла*»; «*Зробила лисину в п'ятак*»; «*Издаду все позашивала*».

Мова твору насичена порівняннями (весельчак – «*Як відставний Семенгусар*»; «*Я – мов зрубана лоза*»; «*Живуть, як свини у соломи*»); приказками та прислів'ями («*Попитка наче-б-то не шутка / Та й прозьба, кажуть, не беда*»; «*Як вовка все бояться, / Затим і не ходити в ліс?*»); побутовою, грубою лексикою («*втерли перцю*», «*у шкуру пхає*», горілки «*наклався*», куму «*турнули*»; відьма дає дочці «*прочухана*»; «*<...> дулю дай під нис*»).

Ідейно-художня своєрідність поеми, таким чином, свідчила про інтенсивний розвиток української мови й української поезії в першій половині ХІХ ст.

Великою любов'ю до України, рідного краю відрізнялася діяльність сина автора «Вовкулаки» – **Алексадрова Володимира Степановича** [1825-1894], який, за словами сучасників, мав громадянську мужність, присвятивши своє життя копіткій праці – справі просвітництва українського народу. У вірші «Україна» він так визначив своє призначення поета:

*Умру, тебе ж я не забуду,
Кохана, рідная моя,*

*Робітником твоїм я буду,
Аж поки сили і життя.*

*Ім'я твоє собі поставлю
Насамперед від усього,
А ти й не знатимеш того... [4, с. 254].*

Більша частина його життя пов'язана з Харківщиною. Народився в селі Бугаївка Ізюмського повіту. Атмосфера надзвичайно талановитої родини, безумовно, мала вплив на формування особистості майбутнього поета. Освіту здобув спочатку в Куп'янському повітовому духовному училищі, а потім у Харківському колегіумі, де писав вірші, робив віршовані переклади з латинської мови, завдяки чому познайомився з О. Корсуном – видавцем журналу «Сноп».

Володимир виявився здібним учнем, був відзначений ректором колегіуму, йому дозволили виступати з проповідями в церквах. Але одного разу трапилася, за його словами, «оказія»: у колегіумі дізналися, що він грає на гітарі, співає, відвідує театр. Щоб уникнути карцеру, юнак написав заяву про звільнення та вступив до Харківського університету на медичний факультет. Про свої заняття медициною поет написав у жартівливій епітафії:

*Володимир Олександрів,
Доктор медицини.
Умер (рік, місяць і число)
З тієї самої причини,
З якої всі ті помирають,
Що медицини зовсім не знають [4, с. 254].*

У 1853 р. після закінчення курсу В. Александров служив військовим лікарем у Варшаві, де вивчив польську мову, захопився поезією А. Міцкевича. У 1859 р. склав іспит на ступінь доктора медицини, переїхав до України, служив у Керчі, Полтаві. Останні десятиріччя жив у Харкові, на вулиці Великій Сумській, 68.

У Харкові почалася активна літературна діяльність поета. Тут він написав перші оперети – «За Немань іду», «Не ходи, Грицю, на вечорниці» (перероблену згодом М. Старицьким). Критикою вад життя та ладу в Харкові стала сатира «Елена Прекрасная в Трое».

В. Александров писав різноманітні за жанром твори: філософську лірику («Думка», «Моя могила»); любовну («Слідочки ніг твоїх я думкою цілую...»), «Прощай, моя ти люба, мила» – вірш, присвячений дружині, покладений на музику М. Лисенком); байки, що поєднувались у тематичні цикли, – «рослинний епос» («Пісня про Гарбуза»), «пташиний» («Чижикове весілля»), «тваринний» («Пісня про всяку рибу»); казки; поетичні переклади біблійних легенд («Предание о Христовой иконе в церкви слоб. Бугаївки Харьк. губ. Изюмского уезда», «Притча про Христа сіяча», «Стародавня легенда про ченця, що жив аж триста літ»); систематизував «Український календар на 1887 рік».

Поет виступив як знавець українського фольклору. У своїх творах він використовував українські народні пісні, приказки, байки, обробляв народні казки («Івашечко», «Коза-дереза»). Надрукований ним у 1887 р. «Народний пісенник з найкращих українських пісень, які найчастіше співаються» відіграв значну роль не тільки в популяризації українського фольклору, але й у розвитку національного мистецтва.

Особливе місце у творчості митця посідали переклади українською мовою, що сприяли освіті читацької аудиторії. Він перекладав із російської мови байки

І. Крилова, вірші О.Кольцова, М. Лермонтова; з польської – «Дзяди» А. Міцкевича; з німецької – поезії Г. Гейне; з латинської – «Песни, бывшие наиболее в ходу между студентами Харьковского университета в 1840 годах...».

Не можна не відзначити мужність поета, з якою він займався перекладацькою діяльністю. Заради того, щоб перекласти Новий і Старий Заповіти, він, уже немолода людина (йому було 53 роки), вивчив давньоєврейську мову й тільки тоді переклав книги Биття, Исход, Іова.

Любов до України та її народу зумовила всю діяльність митця. Він цікавився минулим України, збирався написати історичну працю, з цією метою роз'їжджав по селах, збираючи портрети гетьманів, українських діячів і письменників. Наслідком цього стала колекція, яка містила портрети гетьманів – від Богдана Хмельницького до Кирила Розумовського. Було написано п'ять біографій, поєднаних назвою «Гетьманщина». Колекція портретів письменників нараховувала 26 найменувань.

Непересічна особистість В. Александрова, його різноманітна діяльність приваблювали до себе увагу харків'ян. Будинок на Великій Сумській був своєрідним маленьким культурним центром, який відвідували семінаристи, студенти, учителі, творча інтелігенція. Серед гостей були К. Білиловський, Б.Грінченко та багато інших. У 1878 р. В. Александрова відвідав М. Лисенко.

Поет допомагав початківцям. За словами К. Білиловського, він «*І пораду давав, і всі його уваги, вся його наука <...> була повита щирою любов'ю рідного батька, серце котрого ані заздрості не знало, ані злоби не видало. Він турбувався, горював, працював, учився сам і других вчив – усе те він робив во ім'я вищого ідеала <...>*» [5, с. 16-17].

Наприкінці 80-х років поет видав альманах «Складка», в якому друкувалися твори як відомих письменників, так і молодих авторів.

Помер В. Александров у Харкові. Похований на міському кладовищі. К. Білиловський, Б. Грінченко, М. Кропивницький та інші видали збірку «Складка. Альманах на спомин В.С. Александрова», який друкувався в 90-ті роки XIX ст.

Таким чином, долучення школярів до вивчення літератури рідного краю є невід'ємною частиною патріотичного виховання, оскільки сприятиме розширенню літературної ерудиції та подальшому формуванню ключових компетентностей.

Література

1. Александров С.В. Вовкулака, українське повир'є, розказ в стихах Стефана Александрова. *Южный русский сборникъ*. Харьков. Изданіе Амвросія Метлинского. 1848. С. 3-108.
2. Андропова Л.Г. Жемчужина родного края (краеведение на уроках литературы). *Мировая литература в школе и вузе. Сборник статей. Выпуск четвертый*. Харьков. 1996. С. 68-73.
3. Гетьманець М.Ф., Тимченко В.Д., Хоменко Г.І. Від давнини до сучасності. *Літературна Харківщина. Довідник*. Харків : Майдан. 1995. С. 17-32.
4. Єрофеев І. Матеріали до біографії В.С. Александрова. *Червоний шлях*. 1926. № 9. С. 253-254.
5. Складка. Альманах на спомин В.С. Александрова. Харків, 1896.
6. Халілов Таїр. До останнього подиху. *Самотній пілігрим*. Київ. Видавець В. Даниленко, 2003. С. 281-313.

Творчість Сергія Жадана як ресурс формування літературознавчих компетентностей старшокласників

Савченко О., викладачка кафедри
методики навчання мов і літератури
Харківської академії неперервної освіти

«Я постійно повторюю, що пишу весь час одну книгу. Просто її читати починають із різних розділів» (Сергій Жадан). Сенс такого самоозначення письменника стає очевидним, варто лише відстежити, які змістові домінуючі, наскрізні символи й метафори наповнюють тексти, що з'явилися друком після 2014 р. («Інтернат», «Бігти, не зупиняючись», «Хлібне перемир'я» та поезії, які увійшли до книг «Життя Марії», «Тамплієри», «Список кораблів»).

Анотація до книги «Життя Марії» маніфестує діалогічну настанову її автора, яку той послідовно задекларує в усіх згаданих текстах: «Найлегше заняття в часи війни – ненавидіти чужих. Найважче – досягти порозуміння. Навіть зі своїми. Але треба намагатися, інакше війна ніколи не закінчиться. А щоб порозумітися, необхідно розмовляти» [7]. Проте набагато важливіше віднайти в цій розмові модули, які творитимуть аксіологічну перспективу людства та модель буття нації, перед якою постали екзистенційні виклики: які цінності об'єднують націю, як вони еволюціонують; як змінюється шкала цінностей в екстремальній ситуації війни, чи не нівелюються вони в міру того, як кожна смерть переживається вже не як глибока трагедія, а як доповнення до статистики в загальному потоці хроніки бойових втрат; чи допустимими є конформізм чи ескапізм як умова самозбереження.

Біблійні алюзії в книзі С. Жадана «Життя Марії»

Уже сама назва книги віршів і перекладів С. Жадана «Життя Марії» (2015 р.) є алюзійною, оскільки відсилає читача до християнських універсалій любові й усепощення, які (на перший погляд) дисонують з трагічними обставинами часів війни. Наголошуючи на інтертекстуальності збірки, принагідно нагадаємо, що це літературна взаємодія, якій, за Ж. Женет (див. роботу «Палімпсести: література в другому ступені») притаманна «співприсутність» в одному тексті двох і більше текстів (цитата, алюзія, плагіат тощо) [12, с. 81]. «Межі тематичної атрибуції алюзивного факту можуть варіюватися від [...] посилянь на історичні події до використання натяків на епізоди та персонажі літературних творів, біблійні мотиви і міфологічні сюжети» [18]. Алюзія особливо інтенсивно утверджується в художній практиці митців ХХ ст., розгортаючись аж до рівня автономій, визначаючи семіотичні кола тексту та його інтенцію.

Біблійний інтертекст акумулює гуманітарний досвід людства. Його семантика може бути закодована в заголовках творів («Мойсей» І. Франка, «Сад Гетсиманський» І. Багряного) або у змісті самого жанру (молитва, псалом, житійна література тощо). Назва книги С. Жадана «Життя Марії» має стійкі біблійні маркери, фіксуючи увагу читача на житійному подвигу персонажа, що символізує жертвність, любов і прощення. Не менш важливі меседжі містить сама збірка поезій, розкриваючи потенціал релігійних текстів у їхній безпосередній спрямованості на свідомість.

На думку критикині Х. Венгринюк, «Життя Марії» – це довга молитва, акафіст до Богородиці, сповідь до Пречистого. [...] На якомусь з кіл прочитання я спинилася і зрозуміла, що це не вірші, а безкінечна пісня. Верлібри й силаботоніка звиваються у єдиний ланцюг ДНК, який з'єднаний саме цими (!) словами. Словами, які зміг віднайти і скласти лише автор. Не важливо, поет, прозаїк, художник чи режисер. Автор» [5].

Поезії із збірки «Життя Марії» – це абсолютно постмодерні тексти, розраховані у своїй інтертекстуальній наповненості на ерудованого читача, оскільки в постмодерному творі цитати значною мірою приховані, де взаємодія між іншими художніми текстами може реалізовуватися «на рівні гри з історико-культурними символами» [13, с. 71]. Читач постмодерного тексту не є статичним, він змінюється як співучасник творення його нових значень; його (читацькі) знання фрагментарні [13, с. 70].

Символами можуть ставати образи культури або знакові постаті. Провести лабіринтами цього інтертекстуального квесту учнів – одне із завдань вчителя, який нагадає про відомі біблійні легенди та їх морально-етичний зміст, а також нагадає про те, яку роль у структурі змісту відіграють алегорії, метафори, аналогії та символи, яке значення мають символічні за змістом епізоди та сюжети. Проте учні самостійно зможуть розпізнати ряд алюзійних образів (наприклад, тих, які містяться у вірші «Псих»):

Міста шкода, – говорить він. – Знищать його.

Як Содом і Гоморру... [7, с. 62].

Візії поруйнованих міст не тільки повертають нас до біблійних алюзій, а й нагнітають переапокаліптичні відчуття. Поет не лише переосмислює традиційні сюжети, він реалізує потенціал апокаліптики як специфічного метажанру, традиції якого сформувалися ще до виникнення письменства й закорінені в міфологію. Легенда про Апокаліпсис увиразнюється в поезії «Звідки ти, чорна валко...», у якій домінують образи біженців – вигнанців із своїх рідних міст:

Добре, давайте я розкажу вам, що таке втрата.

Звісно, всіх чекає гідна розплата.

І невинних вона, до речі, теж чекає потому.

Вона чекає навіть тих, хто взагалі ні при чому [7, с. 10].

Чому саме ви потрапили до темних потоків?

Потрібно було уважніше читати книги пророків.

Пам'ятаєте, що сказано в пророків про біль і терпіння,

Про птахів. Які падають на міста, мов каміння? [7, с. 13].

Мотив Страшного суду (вірш «Шпигун») доповнює апокаліптичну версію прочитання війни як кінця цивілізації:

Володя, 25 років,

лікар, психолог,

веде відеоблог, вчить правильно

ставитися до життя...

[...] Два місяці тому потрапив у полон.

Знайшли камеру, звинуватили у шпигунстві.

Жодних шансів вийти, сидітиме

до Страшного Суду [7, с. 72].

Міфів про кінець часів (апокаліпси) протиставлена історія про початок часів у християнському літочисленні (від народження Христа).

Вона сказала йому про це
на початку літа,
коли вже важко було приховувати.
«Коли чекати?» – запитав він.
«Десь після Нового року», –
відповіла вона.

[...] І Марія перебирала вголос жіночі імена,
Знаючи, що насправді
це буде хлопчик.
А Йосип перебирав імена
чоловіків,
ще зовсім нічого не знаючи [7, с. 99].

Упізнаваність імен (Марія – Йосип – Христос) забезпечує досить легке маркування учнями тексту як такого, що містить біблійні коди, а реконструкція міфу про історію народження Ісуса дозволяє доповнити зміст твору новими смисловими акцентами. Бінаричні образи Мати-Син (Марія-Ісус) сакралізовані, наділені незвичайною силою:

[...] Твій, Маріє, син говорить дивні слова,
Бачить різні знамення, чинить різні дива,
Стверджує нам уперто, що сила в любові,
Так ніби саме з любові росте трава [7, с. 8].

Навіть образ «сірої» зони – території, що знаходиться між буттям/світом і небуттям/антисвітом, – твориться через особливе відчуття часу («Тут давно ніхто не чекає на кращі часи») [7, с. 67]).

Біблійний мотив смерті-воскресіння у книзі «Життя Марії», пов'язаний із образами загиблих українських воїнів, – це також реконструйована на рівні алюзії біблійна історія про народження Христа-спасителя та подвиг Богородиці. Образ Богоматері доповнює символічний ряд Мати-земля (лоно, з якого народжується життя, та куди повертаються діти, знайшовши вічний спокій):

Нам залишаться від цілої історії,
[...] слова та музика кількох геніальних
чоловіків, що [...]
лежать на цвинтарях,
і з їхніх геніальних грудних кліток
ростуть тепер квіти і трава.
Більше не лишилося нічого –
Лише музика, лише спів, лише голос,
Що примушує любити [7, с. 68].

Катастрофізм «середньовіччя» в збірці поезій «Тамплієри»

Яким є статус ліричного героя постмодерної поезії С. Жадана, як можна охарактеризувати тип його світовідчуження? «Найприкметнішою рисою лірики Сергія Жадана є гостре відчуття проминальності людського існування. Балансування на межі, неприкаяність, бездомність, утеча, криза самоідентифікації, деформація і дроблення простору як наслідок негармонійності

світу, маргінальність героїв – ці та інші мотиви, характерні як для прози Сергія Жадана, так і для його поезії, впливають із трагічного відчуття неунікності смерті й загроженості життя на тлі особистих драм і світових катастроф» [4, с. 93].

Система інтертекстуальних зв'язків, які наповнюють збірку «Тамплієри», так само ґрунтується на перепрочитанні образів, сюжетів та ідей, що походять із християнської міфології та легенд, героїчного епосу, у яких містифікується образ середньовічного лицаря-храмовника. В авторському коментарі до збірки С. Жадан зауважує: «Тамплієри» – 39 віршів про війну, яку ніхто не оголошував, про біль, із яким ніхто не може впоратися, про любов, від якої ніхто не може відмовитися, та надію, на якій усе тримається» [9, с. 4].

Очевидною (як і в «Житті Марії») є алюзійність назви збірки, семантика якої корелюється з численними легендами про чесноти лицаря-тамплієра. Історія ордену Тамплієрів починається в 1118-му році з об'єднання групи лицарів у військово-чернечий орден «Бідні лицарі Ісуса із Храма Соломона». На місці храму Соломона був побудований замок короля Єрусалима, котрий частину споруди віддав новоствореному ордену під резиденцію.

Тамплієри (похідне від назви замку Темпель) поклали на себе місію охороняти паломників, котрі йшли у святі місця. Згодом орден став однією з найпотужніших фінансових структур, яка могла впливати на політику Європи. Це викликало незадоволення папи, заздрість французького короля, котрий прагнув заволодіти золотом і коштовностями тамплієрів, та діяльність інквізиції, яка мала на меті винищити орден. Тамплієри піддавалися арештам, тортурам і спаленням на вогнищах інквізиції, проте їхні чисельні скарби не знайдені дотепер.

У текстах збірки поезій «Тамплієри» зринають образи лицарів цього ордену, образи еретиків та інквізиторів, пілігримів і пророків, пап і капеланів, візії Різдва та Воскресіння, Страшного Суду й Апокаліпсиса:

Папське ім'я втрачає силу і міць.
Відьми звільняються з робочих місць.
Сенс ворушити цю каламуть?
Що тут гадати? Всі й так помруть.
Яка різниця, що скажуть зірки?
Середні віки такі Середні віки.

(«Другий рік місто косить чума») [9, с. 20].

Вірш, який дав назву збірці, є її завершальним твором (можна робити припущення, що назва збірки та її останній твір з ідентичною назвою утворюють рамку-каркас). Автор не стільки не ставить крапку, висловивши найболючіше, найголовніше, скільки повертає читача до перших її сторінок, спонукає до діалогу. Однак помилкою буде розцінювати це як бонус терплячому читачеві за наполегливість у проходженні квесту, у ході якого він розкодує назву книги. Читач епохи постмодернізму сам є співтворцем текстів, доповнюючи їх власними рефлексіями та інтерпретаціями.

Поезія «Тамплієри» починається з питання «Хто може вижити в середньовіччі?», яке є прологом до екзистенційного монологу ліричного героя. Де шукати відповіді на це та інші питання? Яких пророків слухати? Які книги читати? Виявляється, є «лише одна книга. Вона про Бога» [9, с. 112], а на сторожі нашого майбутнього стоїть минуле:

Приручені, мов тварини, середні віки
Охороняють нас, стаючи на чати [9, с. 113].

Аналізуючи разом з учнями цю поезію, інтерпретуючи її зміст, учитель має дотримуватись алгоритму, продиктованого основними міфологемами та алюзійними образами:

<i>приручені</i>	<i>мов тварини</i>	<i>середні віки</i>	<i>охороняють нас</i>
↓	↓	↓	↓
часи, таємниці яких розгадані?	метафора, що означає принцип природного відбору в дії?	образ часів, коли відбувалися найтриваліші війни	«охороняють» від нас самих?
↓	↓	↓	↓
досвід та уроки яких вивчені?	первісні рефлексії (гнів, страх, жорстокість)	теологічна доктрина світу	що саме охороняє нас від повторення помилок минулого?
↓	↓	↓	↓
тобто ті, жорстокість яких приборкана?	у масовій культурі – алегорія похмурих часів	політична впливовість церкви, міжконфесійні війни	як знання про минуле змінюють людство

Образ лицарів ордену Тамплієрів пов'язаний з атрибуцією ряду ідей, серед яких домінують ідеї самозречення від принад буття та родинного щастя, обітниця бідності та безкорисливого служіння тим, хто прямує до істини, мотив страждання за віру й готовність віддати своє життя на захист вчення Христа. Так священник, «який був у полоні» й тепер носить на собі сліди катувань, утверджує думку:

[...] інститут церкви
Поєднує нас усіх подібно до цегли,
Випалює нас у вогні, скріплює нас для ґрунтовки,
Хоча все це втрачає сенс уже під час арtpідготовки [9, с. 31].

С. Жадан в анотації до книги пише про героїв своїх «Тамплієрів» так: «...Вони повертаються з війни, на яку багатьох їх покликали, і помічають, що війна насправді тривала лише для них. І що відповідати за неї тепер доведеться лише їм. І прірва між їхньою відповідальністю та їхньою війною заповнена злістю й запеклістю, але також і вірою та наполегливістю» [9, с. 4]. Тут є і спалення-гартування, і об'єднання через спільну боротьбу-протистояння. Проте «Тамплієри» – це історія не тільки про воїнство Христове, а й про нас, про наше ставлення до них, готовність прийняти їх із їхнім досвідом і травмами. Тільки так прийде усвідомлення, що людство (нація) несе колективну відповідальність за те, що змушене ще й ще раз пережити трагічний досвід.

Алюзія на середні віки в «Тамплієрах» є екзистенційною, оскільки йдеться про світобудову, про вчення про тричленність моделі світу, де невід'ємними характеристиками є сакральний «верх», профанний «низ» і простір самоусвідомлення героя:

Ми упорядковували висоту.
Ніби словами наповнювали мову пусту
«Як ми будували свої доми?..» [9, с. 9].

«Поетичний всесвіт [Сергія Жадана. – О. С.], що в ньому живе ліричний герой, має химерну будову. За своїми координатами вона нагадує міфологічну тріаду, але предметно-субстанційні її прикмети інші. Вся активність – людська, технічна, космічно-природних стихій – проходить в «середньому» світі» [2]. І той «середній» світ стає територією окреслення самоідентичності ліричного героя. Це територія самотності або ізоляції від реалій буття, територія, де робота над собою переростає в ремесло, без якого неможливо вижити, коли навіть саме життя від тебе «відгороджується ровами»:

і навіть про те, чого не було,
слід говорити простими словами.

Коли небо складається з холодних медуз
і птахи голосять, як панотці до парафії.
Що таке поезія? Поезія – це Ісус,
Якого розпинають на хресті орфографії.

«Люби, люби своє ремесло» [9, с. 106].

Для ліричного героя поезій С. Жадана це перебування в «середньому» світі відбувається під знаком протистояння «осередненню». «Плинність часу, нетривкість речей та відносин, як це втілюється у віршах-потерпаннях, змушує ліричного героя не тільки мандрувати по реальному топосу, але й гарячково шукати сталих цінностей у реальному житті» [2, с. 3]. Матрицю цих цінностей забезпечує біблійний інтертекст, у якому йдеться про любов, віру, жертовність, важливі екзистенційні категорії – самоідентичність, самотність, життя і смерть, збереження свого призначення та морального статусу тощо. А код середньовіччя у збірці поезій «Тамплієри» постає через реконструкцію візії темного минулого, коли людство потонуло у війнах. Символічним є епізод розмови персонажів роману С. Жадана «Інтернат» журналіста Пітера з учителем з Луганщини Пашею. Пояснюючи, чому відсутній сигнал мобільного зв'язку, журналіст говорить: «Вони спеціально глушать [...], щоби ваші, – показує довкола, – не знали, яка ситуація. Ніхто нічого не знає, ніхто нікому не довіряє. Середні віки...» [8, с. 35] (курсив мій. – О.С.).

Екзистенційний зміст роману «Інтернат»

У хитросплетіннях сюжету, жанрових особливостях твору, його стильових ознаках учнів зорієнтує вчитель, запропонувавши характеристики, на які звернула увагу літературна критика. Ряд літературно-критичних оцінок наближає до усвідомлення екзистенційного статусу героя роману, тож варто актуалізувати знання учнів про екзистенціалізм як про філософське вчення та напрям модернізму, згадати персоналії відомих письменників-екзистенціалістів, указати на те, що екзистенційна проблематика та екзистенційний герой пов'язані з «міфологією екзистенційного простору» (С. Хопта). Екзистенційна проблематика літературного твору, на думку С. Хопти, вказує на «екзистенційну хворобу, екзистенційну пастку, нарцисичний та аморальний фактор zdegradovanoї особистості» [17]. Нагадаємо, що домінантними екзистенційними мотивами (обираємо саме ті, які найінтенсивніше проявилися в змістовій структурі «Інтернату») є такі:

- мотив трагічної самотності;

- пов'язаний з ним мотив безпритульності та вигнання, маргіналізації індивіда;
- мотив страху й відчаю та його (переважно) ірраціональної природи;
- мотив фатуму, приреченості, невідворотності смерті;
- апокаліптичний мотив (міфологема про кінець світу, безнадію тощо) та інші.

Якщо ж екзистенційна парадигма «Інтернату» стане привабливим матеріалом для побудови цілого уроку, то радимо скористатися таким потужним методичним джерелом, як посібник Г. Токмань «Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенційно-діалогічна концепція» [15]. Допомогти налагодити продуктивний діалог можуть кілька влучних цитат, які дозволяють увести старшокласників у світ образів та ідей роману «Інтернат», спровокувавши міркування щодо екзистенційної проблематики твору. Наприклад, критик К. Воздвиженський так визначив особливості змісту та стилю роману С. Жадана:

– «Це роман про *відповідальність*» [6];

– «Сказати, що роман «Інтернат» про війну, було б не зовсім точно. Це все ж не епічне полотно про мільйони людських доль. Бойові дії тут скоріше грізне історичне тло, каталізатор соціальних реакцій...» [6];

– «...Морально-дидактичні елементи заховані за кадром – Жадан нікого *не виховує, читач сам помічає еволюцію* героя» [6];

– «Його головний герой – вчитель української мови у пристанційному селищі, який на перервах з учнями говорить російською, а коли в охопленому війною місті його питають, хто ти, то відповідає «вчитель» і усіяко намагається *уникнути відповіді* на уточнювальне запитання, а що ж саме він викладає» [6];

– «Наприкінці книги вже сміливий Пашка, що вертається врешті-решт на свою станцію, усю злість та агресію виплескує на іноземного репортера, який вирішив пожартувати, що викладати в цих краях українську – все одно що латину (себто, мертву мову). Тут у вчителеві *прокидається* і професійна і національна *гордість* – і він шле під три чорти цього *стороннього спостерігача*» [6] (курсив мій. – О.С.).

Систематизувати власні спостереження над екзистенційними модусами роману учні можуть у процесі заповнення відповідної таблиці або формуючи «хмари слів», які розкривають один із конструктів екзистенціалізму в літературі:

<i>екзистенційний герой</i>	<i>екзистенційний простір</i>	<i>екзистенційна проблематика</i>

Якщо першу «хмару слів» учні наповнюватимуть, спираючись на спостереження над вчинками персонажа, його висловлювання, вибір тощо, то друга «хмара» наповнюватиметься завдяки пошукам маркерів страху та війни в просторі героя роману. Учні разом міркуватимуть над питаннями, чи випадковим є визначення «сіра зона», чому в романі домінують похмурі кольори, чи мають безнадія та самотність запах, що саме в тексті символізують закинуті сади та зграї здичавілих псів, чи не навіюють картини «Інтернату» апокаліптичні відчуття.

Трагізм ситуації та розгортання драматичного сюжету в романі позначені рефлексіями персонажів:

– «Кому взагалі потрібна політика?» (Пашка);

– «Дивний час: нікого не можна втримати, ні за кого не можна вчепитися» (Пашка);

– «Кожен сам собі вирішує, що робити, з ким бути. Кожен – сам за себе...» (Пашка);

– «Головне, хто за все це буде відповідати?» (фізрук Валерка);

– «Звикли все життя ховатися. Звикли, що ви ні при чому, що за вас завжди хтось усе вирішить, все порішає. [...] Не цього разу. Тому що ви теж усе бачили й усе знали. Але мовчали й не говорили. Коротше [...] не тіште себе ілюзіями, відповідати будуть усі. І найгірше буде тим, хто відповідати не звик» (директорка інтернату Ніна).

«Хлібне перемир'я» як притча про не-до[віру] в часи війни

Це нова п'єса С. Жадана про першу спробу припинити вогонь на лінії розмежування збройних сил України та терористичних угруповань, підтримуваних агресивним сусідом, у 2014 році. І знову текст про те, що це світ, де «кожен сам за себе»: за себе говорить і за себе мовчить. Тому особливістю архітекτονіки п'єси є її будова як серії монологів, коли спостерігаємо лише фізичну співприсутність героїв на фоні одночасної ментальної, світоглядної їх ізоляції один від одного навіть тоді, коли вони (начебто) діалогізують («Кому можна розповісти про найважливіше, якщо мову зламано, а вміння слухати й розуміти залишилося в довоєнному минулому?» [10]):

Антон. Моста нема.

Толік. Так його давно нема. Тиждень, як розбили. До перемир'я ще.

Антон. Ну так я ж не знав.

Толік. Додому приїжджати частіше треба, Вася.

Антон (нервово). Додому? Ти сам коли мені дзвонив востаннє?

Толік. А що тобі дзвонити? Ти що – справочна?

Антон. Чорт, Толя. Моста нема.

Толік. Ну да, нема [10, с. 14].

Вся територія, на якій живуть герої п'єси, давно втратила діалог із світом. Ізольованість, перерваність зв'язків символізують підірвані бойовиками пошта та міст. Критики зазначають: «Стовідсоткова удача п'єси Жадана – глухоніма жінка, яка спокійно сортує речі померлої, обмиває тіло, не звертає уваги на брутальні залицяння одного з братів, що віддає перевагу «дивним жінкам», але час від часу вона вкидає в розмову короткі репліки, та ні, вона насправді глухоніма. Тут же кожен «говорить за себе», навіть ті, хто позбавлений мови, чого ж більшого бажати? Може, щоб тобі нарешті відповіли чи бодай почули?.. Ні, це не недовіра, це зневіра» [16].

Монологи нагромаджуються у свідомості читача/глядача, їх лабіринт дезорієнтує: усі говорять, однак ніхто нікого не чує. Раціональне зосередження на змісті заступає емоційному, інтуїтивному його осягненню. Щоб не втрапити до когнітивної пастки, для читача-інтерпретатора важливо вчасно актуалізувати свої знання про драму абсурду. Можливо, говоріння – це акція, обернена на самоусвідомлення, відповідно й *адресатом є сам адресант*.

Мотто до п'єси «Хлібне перемир'я» знаходимо в анотації до роману «Інтернат»: «...Одного разу, прокинувшись, ти бачиш за вікном вогонь. Ти його не розпалював. Але гасити його доведеться й тобі...» [8]. Автор фіксує увагу на образі вогню. Вогонь «навколо» – наскрізна метафора, яка характеризує лише

один нав'язливий стан-відчуття: *горить!* Такий рефрен образу вогню («горить»), що відстежуємо від тексту до тексту С. Жадана, не випадковий, адже в основу сюжету «Хлібного перемир'я» автором покладені матеріали, які не ввійшли в остаточну редакцію «Інтернату». Роман і п'єсу об'єднують не лише наскрізні метафори, а й персонажний світ. Герої цих творів – цивільні в часи війни (звідси питання: чи можна жити в часи війни та лишатися поза війною?).

І вже не як рефрен, а як узагальнення до спостережень над домінантами творчості С. Жадана останнього п'ятиріччя звучать слова письменника (свідомо дублюємо їх): «Я постійно повторюю, що пишу весь час *одну книгу*. Просто її читати починають *із різних розділів*» (С. Жадан).

Роздуми, запропоновані в цій статті, мають на меті привернути увагу читача до особливого статусу героя, інтертекстуальності та інтелектуалізму, відчуття катастрофізму та гри із сенсами, деконструкції, переосмислення та реконструкції міфів – усього того, що є характерним для поетики постмодерних текстів С. Жадана.

Література

1. Абрамович С. Апокаліпсис / С. Абрамович // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці: Золоті литаври, 2001. – С. 36–38.
2. Березовчук Л. Творчий портрет Сергія Жадана [Електронний ресурс]/ Лариса Березовчук. – Режим доступу: <http://www.liter.net/=Zhadan/bereza.html>.
3. БІБЛІЯ або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. Івана Огієнка. – Київ: Українське Біблійне Товариство, 2005. – 1375 с.
4. Борисюк І. Метафори смерті в поезії Сергія Жадана / І. Борисюк // Літературознавчі студії. – Вип. 43. Ч. 1. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. – С. 93–99.
5. Венгринюк Х. Кардіограма [Сергій Жадан. Життя Марії. Книга віршів і перекладів. – Чернівці: MeridianCzernowitz; Книги-XXI, 2015. – 184 с.] / Х. Венгринюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2015/07/29/072847.html>.
6. Воздвиженський К. «Інтернат»: війна тхне мокрою псятиною. Новий роман нарешті дорослого Жадана [Електронний ресурс]/ К. Воздвиженський. – Режим доступу: http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/79859/Internat_vijna_tkhne_mokroju_psatyn_oju_Novyj_roman?a_srt=&a_offset=2436.
7. Жадан С. Життя Марії. Книга віршів і перекладів / Сергій Жадан. – Чернівці: Meridian Chernowitz; Книги – XXI, 2015. – 184 с.
8. Жадан С. Інтернат [Текст]: роман / Сергій Жадан. – Чернівці: Meridian Czernowitz, 2017. – 336 с.
9. Жадан С. Тамплієри : поезії / Сергій Жадан. – Чернівці: Книги – XXI, Meridian Czernowitz, 2016. – 120 с.
10. Жадан, Сергій. Хлібне перемир'я [Текст]: п'єса / Сергій Жадан. – Чернівці : Меридіан Черновіц, 2020. – 128 с.
11. Жадан С. «Я просто пишу одну велику книгу протягом усього життя» [Електронний ресурс]/ Сергій Жадан. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2011/04/08/beznadijni-vira-i-ljubov-serhija-zhadana/> або <http://1tv.com.ua/news/channel/67108>
12. Женетт Ж. Палимпсесты: литература во второй степени / Жерар Женетт // Фигуры : работы по поэтике: в 2 т. Т. 1. – Москва, 1998. – С. 79–93.
13. Кондратенко Н. Інтертекстуальна номінація в модерністському і постмодерністському художньому тексті / Н. Кондратенко // Вісник Одеського

- національного університету ім. І. Мечнікова. Серія: Філологія, 2013. Т. 18. Вип 2 (6). – Одеса: ОНУ, 2013. – С. 69–74.
14. Сергій Жадан: «Триматися за речі, які були для нас важливими до війни» [Електронний ресурс]: [інтерв'ю. Розмовляв Богдан Ославський, Zaxid.net] // Міст (Meest-Online): тижневик для українців всього світу. Липень 02, 2015. – Режим доступу: <http://meest-online.com/interview/serhij-zhadan-trymatysya-za-rechi-yaki-buly-dlya-nas-vazhlyvymy-do-vijny/>.
 15. Токмань Г. Методика викладання української літератури в старшій школі: екзистенціально-діалогічна концепція / Ганна Токмань. – Київ: Міленіум, 2002. – 320 с.
 16. Улюра Г. Горить: рецензія на книжку Сергія Жадана «Хлібне перемир'я» [Електронний ресурс] / Ганна Улюра. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2020/07/02/gorit-retsenziya-na-knizhku-sergiya-zhadana-hlibne-peremir-ya/>.
 17. Хопта С. Парадигма екзистенціалізму в українській літературі кінця ХХ століття: систематика художніх образів та характерів : автореферат дис... кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01 – українська література / Світлана Хопта; Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. – Івано-Франківськ, 2009. – 19 с.
 18. Ярема О. Літературознавча парадигма дослідження алюзії [Електронний ресурс]/ О. Ярема. – Режим доступу: <http://naub.oa.edu.ua/2012/literaturoznavcha-paradyhma-doslidzhennya-alyuziji/>.
 19. 39 віршів про війну, яку ніхто не оголошував [Електронний ресурс]// Gazeta.ua. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/culture/_39-virshiv-pro-vijnu-yaku-nihtone-ogoloshuvav/716546?mobile=true.

Олекса Марченко: поезія смутку й печалі

Нарис життя і творчості

*Калюжна Г. М., учителька української мови та літератури
Харківської ЗОШ I-III ступенів № 70
Харківської міської громади,
Румянцева-Ласхтіна О. О., методист Центру методичної
та аналітичної роботи Харківської академії неперервної освіти*

У вересні 2017 року мало було виповнитися 80 років від дня народження нашого відомого земляка Олекси Марченка, але, на жаль, його вже з нами немає. Поет пішов із життя 20 березня 2010 року після тривалої хвороби. Отже, мова йтиме про цього митця, неординарну особистість, поета-шістдесятника Харківщини. Олекса любив рідну мову, Харків, Україну. Був патріотом своєї Батьківщини, тому й писав такі глибокі та зворушливі вірші.

Будь-який учитель, готуючись до уроків літератури рідного краю, може знайти в бібліотеці збірку віршів Олекси Марченка «Слобожань». Життя поета, його світогляд, поетична краса й філософська глибина його віршів вражають.

Біографія поета

Згадує Олекса Марченко про своє дитинство та юність, не уникаючи категоричних суджень. Далі наводимо авторське.

«Не встиг оглянутися – за плечима сімдесят, а за вікном назубрилося третє тисячоліття. До нього зась терористам, раклам пихатим-мурловатим: валюта є, а розум і рідне слово зайві. Воюю за демократію. Владолубці, сутяги, отруйники (до нашого берега що не припливе...) штовхають мене в кювет, щоб язика прикусив їжакуватий поет, однак не наберу води в рот, бо навіть у кромішнім морозі 1966 р. привселюдно прочитав-запалив вогнюваті «Сірники» – ото моє кредо, перший подвиг і муки».

Колишній начальник управління культури і мистецтв у Харківській облдержадміністрації, журналіст, автор пісень і романсів, хороших творів і лібрето, редактор поетичних і прозових книг. Педінститут імені Г. Сковороди, філфак. Майже сорок років педагог-методист, відмінник народної освіти України, лауреат муніципальної премії імені О. Олесья. Попередньо закінчив школу в Бабаях – столиці приймаків: білих, жовтих, чорних... Село – це оаза красунь і мудрих тещ.

Тяжко голодував по війні в стоклятому колгоспі «Шлях Леніна», де за колоски об'їждчик батожив мене й босоногу матір у шкарубкій спідниці з плащ-намету. Сестра Шура, шестикласниця, страждала в городній бригаді. Батько Андрій Трохимович (розвідник) загинув на форсуванні Дніпра – село Нехвороща. Пам'ятаю похорони й трикутники-секретки. Дядьки загинули на фронті, дядько Іван був репресований, а діда Петра Миколайовича Розумного вбили поліцаї, бо мав довоєнний орден. Утопили труп у криниці (село Баштанка за Миколаєвом). Вовченко Парасковія Петрівна, мати (прізвище за першим шлюбом) – то колгоспна кріпачка-вдова, в наймах звікувала. Мені приліпили прізвисько Марко Вовчок.

Рід мій після столипінської чортівні виїхав за Кустанай – село Кушкуль, річка Уй – на вольні землі. Втекли родичі од розкуркулення й колгоспів, повернулись у Слобожань, за Харків, якраз 1932 року. Поворітьма бачила мати і людоїдство (за Валками). Ми, півсироти, стражденно поневірялись. Беззахисні, без куреня, картоплі, лише рятувала гула коза, якій би в Україні годилось поставити пам'ятник за порятунок сиріт, вдів, калік... Тепер під вікнами губернаторів становлять бронзові погруддя царським губернаторам.

Моя гірка гордість і мука – взимку 1966 року привселюдно прочитав «Відкритий лист у ЦК» і, головне, вірш «Сірники», що в рукописах пройшов усю Україну, знедолив мене, прибив морозом на пні. Вогонь той багатьох партзвірів обпалив, та й мені перепало. Зрідка йду слідами Г.С. Сковороди до його криниці в Солов'їному лісі, до іволги в грушнику, біля пасіки.

Де буде моя остання крапка? Ще подумаю, дорогою пішодрала з ярмарку, поза овид... Народився 5 вересня (в метриці – восьмого) на хуторі Яловенкове (у паспорті нашкрябано: Яковенкове). То на околиці старого Люботина. Де ж ставити в моїй долі-рознедолі спогади, сповідь, каяття за гріхи? Глухий казав: почуємо, сліпий озвався: побачимо. Крізь дикий морок і майбутню рань зустріну в сонці Слобожань. Кажу дітям і онукам: народився клятого-переклятого 1937 року, пополудні, од мого першого викрику не здригнулась Земля, та відлуння буде в наступній книзі...»[3].

О. Марченко перебував довгий час у спілці журналістів і в редколегії часопису «Березіль», із 1961 року – став визнаним поетом, членом Національної Спілки письменників України.

Коли Марченку виповнилося сімдесят років, вийшов його поетичний щоденник «Слобожань» (2007 р.), друкування якого поет чекав майже цілий рік.

Тематика поезії

Митець присвятив поезії майже все життя. Він не мислив існування без своїх спогадів-віршів, кожен із яких присвячений суспільним подіям чи випадкам із його особистого життя, визначним культурним і громадським діячам, близьким, друзям, мамі... Творчість поета насичена багатством тем, мотивів: громадянсько-патріотичні, мистецько-етичні, інтимні, пейзажні, ностальгійні, трагічні, песимістичні... Такі його вірші. Звичайно, цей поділ умовний, тому що в одному творі можуть переплітатися громадянське з ліричним, трагічне з оптимістичним тощо.

Поезія Олекси Марченка відзначається багатством тематики, проблематики та різноманіттям мотивів. Олекса Андрійович у своїх віршах висвітлює теми про безмежну любов до країни, до рідної мови, про духовну красу людини, її багатогранний світ почуттів.

Багато віршів написано на тему війни, бо маленьким поет був свідком тих жахливих подій, що викарбувалися в пам'яті. Щоб не повторилися більше ці страхоття, пише про них у своїх поезіях, закликаючи берегти найбільшу цінність – людське життя.

Більшість віршів присвячено життю країни в сьогоденні. Як творча людина, митець гостро відчуває несправедливість, неправду в ставленні до простих людей. Розуміє: пересічним громадянам важко захистити себе від «владумаючих». Тому й пише так проникливо про «маленьких» людей. Віршам останніх років властивий глибокий філософський зміст, роздуми над проблемами буття, роздуми про призначення людини на землі, самотність хвилюють поета, він радіє від спогадів про щасливе минуле, наскрізно простежується ностальгія за молодим запалом, мріями, які мали були здійснитися.

Про кого ж пише поет, про що згадує у своїх віршах? Найближчу та найріднішу людину – матір, близьких друзів, які підтримували його в скрутні часи, визначних культурних і громадських діячів України та Харкова. Також поет пишається рідною мовою, воліє, щоб не забували її, бажає, щоб любили та вивчали. Піклується про долю країни, бо її щасливе майбутнє залежить від нащадків, тому й акцентує увагу на тому, що молодь треба підтримувати, допомагати їй та розвивати потенціал сучасного покоління.

Олекса – патріот своєї країни: що б він не говорив, про що б не писав, перед собою бачить рідну землю, село, де народився та виріс, звідкіля пішов у широкий світ, потім – місто, Холодну гору, де жив і працював до останнього свого подиху.

Образ України простежується в різних вимірах і площинах: тут і минуле, і сучасне, і майбутнє рідної матінки-землі. Бо земля – це основа людського життя, генетичний код українця. Він був великим патріотом, громадським і культурним діячем, тому й поезія така різноманітна! Усе особисте зосереджене навколо загальнолюдських проблем, вічних істин добра і зла, честі та зради, життя й смерті. Таким є загальний огляд тематики творчості Олекси Марченка.

Вечір у вікна постукав,
Спогад зоріє обом.
Харків для когось розлука,
Харків для мене любов...
«Харків моя любов»

Жанрово-стильові особливості поезії

У збірці «Слобожань» (2007) вміщено вірші, різні за тематичними особливостями: психологічні, історичні, соціально-побутові та філософські.

Спадає листя
Під берези босі.
Село хмільне війнуло теплим димом.
Чи я бездарний,
Що живу і досі?
Он генії згасають молодими.
А де мій вихід?
Я збагнув тепер це:
Якраз досяг життєвого zenіту.
«Спадає листя»

Читаючи ці рядки, ми відчуваємо, який глибокий психологічний зміст закладено в них. Поет замислюється над сенсом життя, над станом душі, дає оцінку своїм вчинкам і тому, чого досяг у житті. Він критично ставиться до себе, він постійно незадоволений собою.

Міг Олекса згадувати й про соціальні проблеми, які не дають людині жити повноцінно, коли дехто, може, випадково, а можливо, й навмисно звертає з правильного шляху. Йому хотілося, щоб кожен відповідав за свої вчинки, усвідомлював їх наслідки й не ламав своє життя:

Не всі ще зробилися людьми
У розповні серпня чи інею.
Щоранку о шостій з тюрми
Автобус газує на «хімію».
На кого не глянь, то роман
Про злидні, хабар чи паскудство.
Невже задротований клан
Спроможний розчистити людство?
Я кривду колючу порву,
Провітривши рідну тюрму.
«Школа»

О. Марченко у своїх віршах часто згадував славетну історію українського народу. Особливо його турбували часи козацької вольниці, розповіді про гетьманів, про славних отаманів, коли люди були вільними, як вітер, і не шкодували свого життя, бо віддавали його за рідну землю:

Гетьман мчав за ханом,
Впала булава...
Кров'ю спозарана
(Рана, люди, рана)
Воля запливала.
Не втекти від ката

Крізь болотну грузь,
Будем піднімати
(Мати, люди, мати)
Україну-Русь...

«Козацький плач»

Тема війни також знайшла відображення у творчості поета. Не любив говорити про ті страшні воєнні часи, які відійшли в історичне минуле, але застерігав нас, щоб ніколи не допустили більше такого жахіття:

Стривожив душу попіл з жаром,
Коли могили рястом ярим
Покрили спогади сумні.
З лихого Дробицького яру
Ридання чути по війні.

У своїх ліричних творах поет торкався й побутової тематики, ставлення людей один до одного, говорив про велику різницю між містом і селом. Звертав нашу увагу на тяжку працю людей на землі, бачив, що вони не отримують за це належну винагороду й повагу. Поет бажав, щоб народ прагнув жити краще не тільки в матеріальному сенсі, а й збагачував свої духовні криниці, бо духовно красива людина – це високоморальна особистість.

Дуже часто Олекса Андрійович у своїх віршах торкався й філософських тем. Це уявні зустрічі та розмови з людьми, яких уже давно немає на цьому світі. Ці люди, дорогі його серцю, вони завжди виринали в спогадах митця:

Сідає сонце.
Сумно гасне день.
Пора й мені у вирій.
Залишу сад божественних пісень,
Сопілку й думи щирі.
Недавно я прощався з Бабаями,
Кричали тужно крижні на ставку.
Мені судилось викопати яму –
Остання крапка на тяжкім віку.

«Світ Сковороди»

Аналіз поетичного щоденника «Слобожань» (2007 рік)

*Боже праведний, глянь
На гірку Слобожань.
Здичавілі потоки із брудом
Перехвилюють зло на майдани.
«Встаю напру»*

Поетичний щоденник «Слобожань» побачив світ восени 2007 року. Поет Олекса Марченко був відомий на той час не тільки в Харкові, а й в Україні та країнах близького зарубіжжя. Олекса довго чекав виходу своєї збірки, адже вона була приурочена до визначної дати (ювілею) поета – його сімдесятиріччя. Це начебто підбиття підсумків: що ж людина встигла зробити корисного для людей, для країни, чи змогла вона реалізувати свій талант, свої здібності? Так і Олекса: хотів залишити своїм сучасникам, молоді й майбутнім поколінням власне бачення навколишнього світу, переосмислення історичних подій чи простого буденного життя в поезіях цієї збірки.

Щоденник містить вірші різних тематичних напрямів: про міжнаціональні війни, жахливі спогади про війну, незадоволеність дійсністю, про визначних громадських і культурних діячів. Вони пронизані сумом, скептицизмом, тривогою, ностальгією за минулим. Йому здавалося, що не тільки негативні явища притаманні радянському минулому, бо багато чого було й позитивного в тій далекій історії. Хоч і виникали певні труднощі та негаразди, але ж він був молодим, талановитим, сповненим надій на краще. Але плинув час, минали роки, а в житті майже нічого не змінювалося на краще, тому в цій збірці багато віршів, сповнених смутку та печалі:

Все віддать спішу
В задумі про роковану межу.
Якщо втрачаєм страдника – поета,
То сиротіє людяна планета.

«Епітафія»

Коли читаєш збірку «Слобожань», відразу відчуваєш якусь тривогу, напруженість у віршах. Чим більше заглиблюєшся в зміст поезій, тим більше відчуваєш шем і біль душі поета. Що ж так непокоїло його, що передбачав, що відчував?

Уже в перших рядках читаємо такі слова:

Зоставлю рідне слово
Невмируще і закличне.
Я тут ось тимчасово,
А там уже – навічно.

«Щоб спритні праісторики»

Поет ніби розумів, що скоро піде у вічність. Але ж чому в нього з'являвся такий песимістичний настрій? Чому так гостро відчував свою самотність? Чому не ділився своїм смутком із іншими?

Я на горбатім носі вчасно
В літа студентські зарубав
Не Божу заповідь, а власну:
В юрбу з бідою не ходи.
Бо перетруть, повір, на кутніх.
Зсудомлять острахом чіпким.

«У вирі зламаной віри»

У цих рядках мова йде про те, що ліричний герой не ділиться своїми секретами та негараздами з іншими. Він звик носити їх у собі, переборювати самотужки, боячись осуду чи непорозуміння.

Поет любив бувати між людьми, спілкувався з ними, допомагав чи підтримував, але однак говорив про самотність, про нерозуміння його як людини:

На фуршетах диких, ювілеях,
Гірко так страждаю од елею,
Та ніхто не зна мене як слід,
Що зі сміхом
Ліг на душу лід.

«Часом забуваю між людьми...»

Коли читаєш вірші збірки «Слобожань», дивиєшся, як ще за життя Олекса знав, що його слова скоро дійдуть до людей:

За вигоном днів неземних...

Не тут накупаюсь у славі,
Опісля дзвенючої згуби
Пошани діждуся і я.

«Не кількістю літ, а плодами...»

Проживши довге й сповнене подіями життя, поет бачив, що молоді люди не живуть повноцінно, не розвиваються духовно: мало хто цікавиться суспільним життям, розкриває свій талант, тому й чуємо такі скептичні нотки:

Кохаю і праведно, й грішно,
Барвінком в снігах воскресав.
Тепер у печалі невтішний
І слово, бува, як оса.

«Не хочу зробитися медом»

У багатьох рядках знаходимо пророчі Олексині слова:

Здригнулась і принишкла Україна,
Оранжеве проміння в Бабаях
Благословляє забрості, бо я
І в грудні зацвіту.
Наперекір морозам
Натхнення вмили сльози.

«Прощання»

Олекса Марченко відчував, що незабаром залишить цей світ, тому в його поезіях є звернення до українського народу, до простих людей. Вони присвячені безкорисливому служінню близьким і рідним, своєму народу. Митець пережив із ним всі страждання й муки, радості й скруту:

Я служив тобі,
Народе любий,
Розкажи про мене, розкажи...
...Як моє терпляче серце змовкне,
В Україну пішки поверну...

«Стародавній, виморений дубе»

І в останніх рядках свого вірша він сподівається:

Із пенька проб'ється свіжа гілка,
Загуде діброва з жолудів.
Оживеш, народе любомудрий,
На рахманній зораній межі.

«Стародавній, виморений дубе»

У його віршах переважають сумні настрої. Але він увесь час говорив, що пам'ять про нього не піде в небуття; він своєю творчістю буде нагадувати про себе прийдешнім поколінням:

Колись з гіркої глибини
І я цикадою озвуся,
Як той вояка із конем
В пітьмі могильника німого.

«В голоднім полі на стерні»

Поетичний щоденник «Слобожань» – перегляд усього життя поета. Олекса Марченко розумів швидкоплинність людського життя, знав: ніхто не вічний. Але сподівався, що все ж таки залишить нам, нащадкам, усі свої сокровенні думки, спогади, мрії. Поет вірив, що творчість його дійде до людей і примусить

замислитися кожного з нас над своїм життям, переглянути свій шлях, зробити для себе висновки, а також виправити помилки, вибачитись, покаятись.

Ця збірка свідчить, що автор – талановита людина, неординарна особистість, прекрасний майстер поетичного слова, високий цінитель української мови. Він турбувався не лише про особисте, його хвилювали проблеми українського народу, рідного краю. Поет багато чого пережив, відчув, побачив у цьому житті, тому він ніби передбачав майбутнє. Олекса Андрійович розумів, що одна людина не може змінити світ на краще, а якщо цього захоче багато людей, то разом можна досягнути всього. Отже, зажура і скорбота завжди були з ним, його постійними супутниками, тому такими проникливими є його вірші.

Висновки

*Нащадку мій, соколику,
Із чорної биліни
Я проросту істориком
Прохідцем з України
«Щоб спритні праісторики»*

Ми дослідили творчість Олекси Марченка – нашого земляка, талановитої людини, простежили шлях становлення поета на творчій ниві. Можемо з упевненістю стверджувати, що він був цілеспрямованою та багатогранною особистістю, відомим не тільки в нашому місті, а й в Україні: своєю творчістю збагатив українську літературу.

Щирість, відвертість його ліричного голосу хвилює до глибини душі. У поетичному щоденнику «Слобожань» ми відчули, як сумні настрої прориваються в його віршах. Ми дослідили, що ж саме турбувало поета, чому він часто був засмучений, що відчував або передбачав. Цей поетичний щоденник відзначається простотою, щирістю, глибоким проникненням у душу та серце людини, її духовний світ, самобутньою образністю мови, патріотичним звучанням.

Поезії Марченка притаманні жанрове і тематичне багатство. Переважає філософська та громадянська лірика. Стилю поета притаманна схвильованість, емоційність, реалістична образність, стурбованість, уміння вести розмову з читачем.

Ліричний герой віршів Олекси Марченка – чуйна людина, багатогранна, відкрита, щедра, не байдужа. Автор змалював світ людських почуттів, розмірковував над швидкоплинністю людського життя і над тим, що людина дуже часто буває самотньою, хоч і живе серед людей, які часто не розуміють її, не сприймають такою, якою вона є. Ліричного героя віршів часто супроводжує в поезіях не тільки самотність, але й туга, скорбота. Він глибоко розуміє життя, тому так переживає й тривожиться. Збірку «Слобожань» Олекса назвав поетичним щоденником, а щоденник – від слова щодня, тому в ній зібрані всі етапи життєвого шляху поета. Отже, Олекса прожив довге, цікаве, насичене подіями життя, і в той же час трагічне, сповнене втрат, переживань, розчарувань. Поет був переконаний, що не дарма страждав, боровся за свою духовну незалежність, його вірші обов'язково принесуть користь тим, хто буде їх читати, і кожна людина зрозуміє своє високе призначення на землі.

Ранні його поезії були більш оптимістичними, піднесеними, але цей щоденник пройнятий спогадами про минуле, ностальгією за втраченим. У багатьох віршах поет нагадує, що він не вічний, що смерть його вже чекає,

переглядає пройдений шлях, не завжди задоволений тим, що зробив, але розуміє, що нічого не можна змінити в житті, через те й жалкує за втраченим часом. Олекса відчував, що не дарма прожив життя, розумів, що вірші його потрібні людям, що нащадки оцінять його поетичний дар, адже поет писав свої вірші-одкровення для майбутніх поколінь, він хотів донести до них рідне слово, прищепити любов до рідної мови.

Поезія Олекси Марченка посідає визначне місце в літературному процесі.

Призначення митця – це служіння людям, уміння показати правду життя, допомогти жити краще, відчутти себе особистістю, стати справжньою людиною. На жаль, Олекси Марченка вже немає з нами. Він пішов із життя декілька років тому. Дуже шкода, що справжні люди, талановиті митці покидають цей світ. Але сподіваємося, що Олекса, наш земляк, залишиться в пам'яті харків'ян талановитим поетом, неординарною особистістю і справжньою Людиною з великої літери.

Література

1. Калюжна Г. Незабутня зустріч / Г. Калюжна // Главное. – 2011. – № 35.
2. Короткий словник синонімів / за ред. П.М. Деркача. – Львів – Краків – Париж: Просвіта, 1993. – 208 с.
3. Марченко О. Добридень, Слобожань / О. Марченко // Слобідський край. – 2007. – № 98.
4. Марченко О. Забрость / О. Марченко. – Х.ТАЛ: Слобожанщина, 2005. – 344 с.
5. Марченко О. Полюддя / О. Марченко. – Х.: Березіль, 1999. – 159 с.
7. Марченко О. Слобожань / О. Марченко. – Х.: Федорко, 2007. – 263 с.
8. Орфографічний словник української мови/ за ред. С.І. Головащук, В.Л.Русанівський. – К.: Наукова думка, 1976. – 762 с.
9. Словник антонімів/ за ред. Л.С. Паламарчука. – К.: Радянська школа, 1987. – 173 с.
10. Словник іншомовних слів/ за ред. О.С. Мельничука . – К.: Голов. редакц. Укр. радян. енциклопедії, 1977. – 520 с.
11. Словник наголосів української літературної мови/ за ред. І.О. Марченка. – К.: Радянська школа, 1964. – 300 с.
12. Словник труднощів української мови. Д.Г. Гричишин, А.О. Капелюшний. – К.: Радянська школа, 1989. – 336 с.
13. Словник фразеологічних синонімів / М.Т. Коломієць, Є.С. Регушевський. – К.: Радянська школа, 1988. – 200 с.
14. Сучасний тлумачний словник української мови / укладачі Л.П. Олексієнко, О.Л. Шумейко. – К.: Кобза, 2004. – 550 с.
15. Тома Л. Від забрості до плоду / Л. Тома // Слобідський край. – 2005. – №159.
16. Фразеологічний словник української мови / Академія Наук України. – К.: Наукова думка, 1993. – 600с.

Традиція і новаторство Григорія Сковороди в тлумаченні сюжетів байок

Презентація творчості українського філософа та поета

*Копаницька Я. В., учителька української літератури
КЗ «Мереф'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 6»
Мереф'янської міської громади Харківського району*

Мета:

- закріпити й поглибити знання учнів про жанр байки, її сюжетно-композиційну цілісність, розглянути ідейну спорідненість байок Езопа та Г.Сковороди, висвітлити новаторські ідеї в збірці «Байки Харківські» на рівні змісту й форми, залучити до роботи з довідковою літературою;
- розвивати читацьку компетентність, критичне мислення, аналітичні навички, красномовство; розширювати світогляд учнів, порівнюючи твори двох майстрів байкарського мистецтва; виховувати засобами художнього слова почуття пошани до особи Г.Сковороди як видатного земляка.

Методи та прийоми роботи: технологія «Перевернуте навчання», метод свідомого читання, елементи евристичного й дослідницького методів; інтерактивні прийоми навчання: «Мозковий штурм», «Гронування», метод проведення аналізу та рефлексії «Сінквейн» (Сенкан); прийом «Хмари тегів»; створення ментальних карт.

Хід заняття

Бесіда за запитаннями (прийом «Мозковий штурм»)

- Хто такі філософи? Назвіть відомих вам.
- Чим вони вам запам'ятались?
- Пригадайте, який жанр художньої літератури називають байкою?
- Кого вважають її зачинателем?
- Які байки Езопа ви читали?
- Творчість кого з видатних вітчизняних і зарубіжних байкарів вас найбільше приваблює і чим?
- Чому повчають нас митці слова?
- Де ви можете реалізувати набуті знання в подальшому?
- Чи актуальні твори минулого для сучасників?
- Яким чином байки впливають на формування особистості?

Хто соромиться визнати недоліки свої,
той з часом безсоромно виправдуватиме
своє невігластво, яке є найбільшою вадою.

Г. Сковорода

Вступне слово: зачитується притча з роману П. Коельо «Алхімік»

Один купець відправив свого сина до найбільшого мудреця світу, щоб довідатися від нього Секрет Щастя. Сорок днів блукав хлопчина пустелею, аж вийшов до прекрасного замку, що височів на вершечку гори. Там жив мудрець.

Він думав, що побачить там святого старця, але натомість, увійшовши до замку, наш герой мов потрапив у вируючий вулик: метушилися купці, по кутках велися розмови, грав невеликий оркестр, а стіл був заставлений розкішними наїдками. Мудрець постійно з кимось говорив, і минуло зо дві години, поки прийшла черга хлопця.

Мудрець уважно вислухав, за чим той прибув, але сказав, що зараз немає часу тлумачити йому Секрет Щастя. Хай він піде оглянути палац і вернеться через дві години.

– Зроби лише послугу, – попросив Мудрець, простягаючи хлопцеві ложечку з двома краплями олії. – Носи це із собою і гляди: не пролий.

Хлопчина подався навмання численними залами палацу, не зводячи з ложечки очей, а через дві години прийшов назад.

– Ну що, – запитав Мудрець, – ти бачив перські гобелени в моїй їдальні? А сад, який десять років вирощував мій садівник? А розкішні пергаменти в моїй бібліотеці?

Розгублений юнак зізнався, що не бачив нічого, – він дбав тільки про те, щоб не розлити олію, довірену йому Мудрецем.

– Ще раз піди й оглянь дива мого світу, – звелів Мудрець. – Не можна вірити людині, не знаючи дому, у якому вона живе.

Втішений юнак схопив ложечку й знову подався блукати палацом, не пропускаючи цього разу жодного мистецького твору. Він побачив сад, навколишні гори, красу квітів і те, із яким смаком все підібране в замку, а повернувшись, детально про все розповів.

– А де та олія, яку я тобі довірив? – запитав Мудрець. Глянувши на ложечку, юнак побачив, що олії там не лишилося.

– Ну що ж, дам я тобі одну пораду, – прорік Наймудріший із Мудреців. – Секрет Щастя полягає в тому, щоб побачити всі дива світу, не забувши про дві крапельки олії.

Для того щоб дізнатися Секрет Щастя, Григорію Сковороді довелося блукати не лічені години, а десятки років. На курних дорогах Слобожанщини й народжувалися думки, які були покладені в основу збірки «Байки Харківські». Милуючись краєвидами, п'ючи красу українських ночей, збиваючи щоранку прохолодну росу, він ішов у світ, не втрачаючи при цьому самого себе, отих «двох крапель олії», які йому були визначені Всевишнім.

Доповіді учнів-біографів (технологія «перевернутого навчання»)

Біограф-дослідник № 1. Залишивши педагогічну діяльність і живучи в селах поблизу Харкова, Г. Сковорода написав знамениту збірку байок «Басни харьковскія». Перша половина її (15 байок), очевидно, створена в 1769 році, бо сам автор повідомляє, що півтора десятка байок він написав «в сьомом десятке нынешняго века, отстав от учительской должности». Друга ж половина збірки написана 1774 року в селі Бабаях, і тоді ж Г.Сковорода надіслав увесь збірник із 30 байок до свого приятеля П. Ф. Панкова з листом-посвятою, у якому висловив свої погляди на жанр байки.

Біограф-дослідник № 2. У цих байках, з одного боку, автор продовжував традиційну тематику байок Езопа, Антонія Радивиловського, байок із риторик і поетик, а з іншого – виступав як новатор, що розширює ідейно-тематичні обрії байки, виводить її на шлях самостійного розвитку.

Біограф-дослідник № 3. Григорій Савич визначав байку як «мудру іграшку, що в собі ховає силу». Ця розумна штука «сверху ничто, но в серіодке хтось, снаружи лож, но внутрь истина... картинка, сверху смішна, но внутрь благолепна». Він добре розумів, що форма байки дає йому можливість висловлювати й пропагувати свої суспільно-політичні та філософсько-етичні погляди.

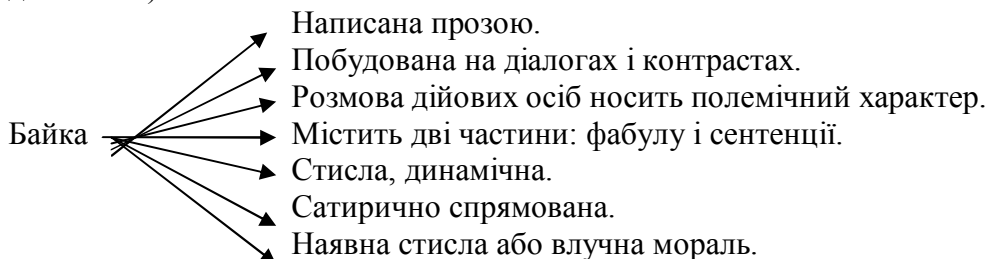
Біограф-дослідник № 4. Ідейно-тематична спрямованість байок шкільного репертуару була досить обмеженою потребами практичної моралі. Як і його попередники на ниві байкарства, Г. Сковорода підносить у байках дружбу, любов, розум і позитивні людські риси, показує, що справжня цінність людини визначається не одягом, зовнішньою красою, багатством, походженням, титулами, чинами, посадами, тобто не зовнішніми, а внутрішніми якостями. Ці якості – розум, знання, працьовитість, чесність, справедливість – визначають вчинки кожної людини.

Біограф-дослідник № 5. Найбільший інтерес становлять байки, у яких Г.Сковорода викриває негативні явища тогочасного суспільства. Насамперед байкар таврує згубність честолюбства та сластолюбства. Серед його байок є також такі, які спрямовані проти ненаситного та зажерливого панства, його гонитви за славою й чинами.

Отже, філософ-байкар вважав, що відтворення істини є характерною рисою байки.

– А які риси-ознаки байки знаєте ви?

4. Складання інформаційного грона «Ознаки байки» (колективна діяльність):

Теорія літератури

Байка(від баяти — «розповідати») – один із різновидів епічного або ліро-епічного жанру, невеликий алегоричний твір філософсько-повчального змісту з яскраво вираженою мораллю (Вікіпедія).

5. Історичний екскурс-презентація

Байка, зокрема прозаїчна, була традиційним жанром у давній українській літературі. Нею користувалися І. Вишенський, І. Галятовський, А. Радивилівський. Г. Сковорода, як пише В. Кречетень, природно завершує собою «прозовий період» у розвитку байки.

Для українських митців XVII – XVIII століть найбільшим авторитетом у байці вважався Езоп. Езопівські сюжети панували в українській байці майже цілковито, вони лише переказувалися по-своєму. Не винятком став і Сковорода. Авторитет давньогрецького основоположника байки був великим не лише серед вітчизняних письменників, а й у цілій Європі, бо до V століття до нашої ери всі байки мали назву «Езопових».

Ім'я давньогрецького митця Езопа стало узагальненням не лише для жанру байки, а й для певного різновиду мови, яку літературознавці назвали «езопівською».

Уже в старогрецькій літературі поет Езоп уживав алегоричні образи у своїх байках. Він узагальнював у них громадські нориви свого часу, давав їм сатиричну оцінку. А щоб прикрити гострість своєї громадської критики, зробити її менш відкритою та різкою, він свідомо втілював людей в образи тварин і рослин, висловлюючи свої думки інакомовно, алегорично. Звідси такий спосіб подачі думок здобув назву «езопівського», інакомовного узагальнення людських взаємин.

Теорія літератури

Езопова мова – замаскований спосіб думок із натяками, недомовками (інакомовлення, алюзії, іронії, алегорії) задля уникнення цензурних чи будь-яких інших заборон, переслідувань.

Алегорія – спосіб двопланового художнього зображення, що ґрунтується на приховуванні реальних осіб, явищ і предметів під конкретними художніми образами з відповідними асоціаціями й характерними ознаками приховуваного (Вікіпедія).

Традиція і новаторство Г. Сковороди в тлумаченні сюжетів байок

Незаперечним є той факт, що джерелом для власних байок Г.Сковорода обрав популярні сюжети давньогрецького байкаря Езопа (VI ст. до н. е.), а також повсякденну українську дійсність, усну народну творчість. Але при цьому митцеві вдалося створити оригінальний різновид байки, яка розробляла теми «спорідненої праці», моральних і етичних цінностей, натякаючи своїми алегоричними образами на певні суспільні явища, даючи їм критичну оцінку, чого не бачимо в Езопа. Оригінальним у байках Сковороди можна вважати те, що їм, на відміну від творів Езопа, властива морально-етична проблематика. Так, у творі «Голуб і Тулуб» розум протиставляється зовнішній ефектності.

У байці «Годинникові колеса» автор розмірковує про «спорідненість», наголошуючи у висновку («силі»), що «у людей з різними природними нахилами і життєві шляхи різні», але неодмінними якостями всіх має бути «чесність, лад і любов».

У байці «Орел і Черепаха» Сковорода висловив таку сентенцію: «Прагнення насолоди і слави збиває у протиприродний стан».

У байці «Жаби» викладено фабулу про мешканців озера, серед яких була одна жаба, котра знайшла собі пристанище коло джерела, мотивуючи це тим, що вода може висохнути, а джерело все-таки є надійнішим від калюжі. Сковорода так тлумачив алегоричний зміст: «всяка розкіш може зубожіти і висохнути, як озеро, лише чесне ремесло забезпечить непришнє, але спокійне існування».

Про людську дружбу йдеться в байці «Собака і Вовк». Ні багатство, ні чин, ні походження, на думку автора, не можуть стати основою дружби, а «лише серця, думки єдині й однакова чесність людських душ».

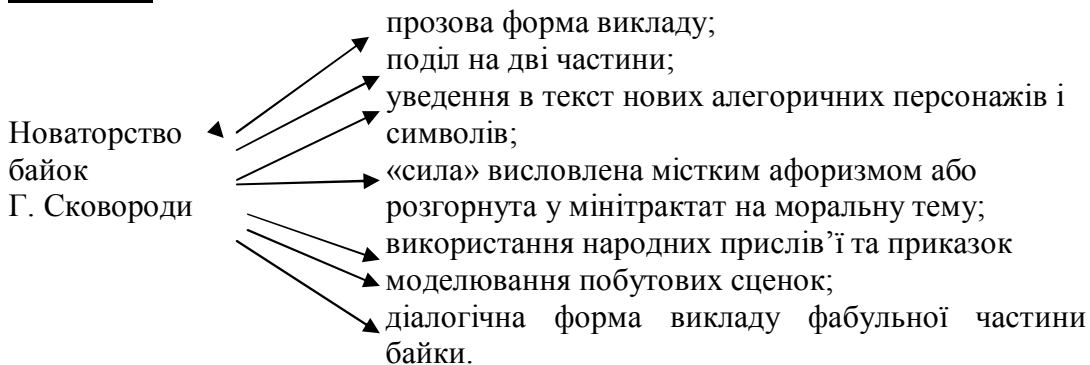
Подібні сентенції наявні й у байці «Соловей, Жайворонки та Дрізд»: «Дружбу годі випросити, купити чи силою вирвати». У творі «Два коштовні камені – Діамант і Смарагд» Сковорода визначив своєрідний моральний кодекс: «Освіченість, милосердя, великодушність, справедливість, постійність, цнотливість – ось ціна наша і честь!»

Формування читацької компетентності: порівняльна характеристика прочитаних удома байок Езопа та Григорія Сковороди

Зачитується й колективно аналізується байка «Жаби» Езопа та Сковороди. За власним уподобанням учні самостійно аналізують байку «Орел та Черепаха» або «Гній та Діамант», заповнюючи в ході роботи таблицю:

Назва байки	Об'єкт дослідження	Езоп	Г. Сковорода
«Жаби»	Образи	Дві Жаби-подруги.	Стара й молода Жаби.
	Сюжет	Після спекотного сухого літа у пошуках води натрапили на глибокий колодязь, у який таки не стрибнули.	Молода Жаба хоче жити в озері, а стара – в струмку, який його живить.
	Мораль (сила)	«...навіщо стрибати в першу-ліпшу яму, не думаючи, що буде по тому».	«Всяке багатство може висякнути й висохнути, як озеро, лише чесне ремесло зостається...».
«Орел та Черепаха»	Образи		
	Сюжет		
	Мораль (сила)		
«Гній та Діамант»	Образи		
	Сюжет		
	Мораль (сила)		

Висновок:

Незважаючи на те, що Григорій Савич запозичав сюжети в Езопа, його доробок містить і оригінальні твори: «Ворона і Чиж», «Мурашка та Свиня», «Дві курки», «Оселка і Ніж», «Щука і Рак», «Олениця і Кабан».

Література

Електронні ресурси

1. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=3391>.
2. <https://znaniya.com/task/3311779>.
3. <https://naurok.com.ua/post/internet-resursi-dlya-stvorenniya-hmar-sliv-vlasnoruch>.
4. <https://vseosvita.ua/library/g-s-skovoroda-zagalna-harakteristika-bajkarskoi-tvorcosti-osoblivosti-bajok-skovorodi-72760.html>.
5. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Езоп>.
6. https://supermif.com/baiki/ezop_baiki_1.html.
7. <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=8013>.
8. https://uk.wikipedia.org/wiki/Езопівська_мова.

«Не багата я і проста, но чесного роду...»

(Образ Наталки як уособлення кращих рис української жінки за твором І. Котляревського «Наталка Полтавка»)

Романенко Л. Є., учителька української літератури,
Рижкова Т. С., учителька української літератури, директор
КЗ «Мереф'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 6»
Мереф'янської міської громади Харківського району

Мета:

- удосконалювати вміння учнів характеризувати дійових осіб; ознайомити з традиційними моральними засадами української молоді;
- розвивати естетичні смаки, сприяти розвитку усного зв'язного мовлення; виховувати дівчат і юнаків на прикладі народної моралі.

*Мораль чиста – краще всякого намиста
Народна мудрість*

1. Вступне слово.

Українська дівчина... Як поетично оспівано красу української дівчини, її душу в народних казках, легендах, піснях! А скільки письменників змалювали її красу! Цінувалася скромність, працьовитість дівчини, її розум, внутрішня краса, пошана до батька й матері, до старших. Чи є зараз такі дівчата, чи може бути Наталка взірцем і в чому хочеться її наслідувати? Чи актуальний цей образ сьогодні? На ці запитання пропонуємо вам дати відповідь на нашому уроці.

2. Бесіда з учнями:

- Якою піснею починається п'єса «Наталка Полтавка», хто її співає? (*Віють вітри, віють буйні», Наталка.*)
- Чим закінчується твір? (*Піснею «Ой я дівчина Полтавка...».*)
- Хто з героїв п'єси «Наталка Полтавка» першим назвав Наталку Полтавкою? (*Микола.*)
- Якою ж ви уявляєте Наталку після знайомства з п'єсою? (*Ілюстрації до п'єси, коментарі.*)

3. Робота груп.

- Перша група, що досліджувала образ Наталки, робить висновок, що вона:

<ul style="list-style-type: none">▪ розумна;▪ красива;▪ добра;▪ дотепна;▪ розсудлива;▪ трудяща;▪ рукодільниця;сповнена почуття людської гідності;	<ul style="list-style-type: none">▪ лірична натура;▪ рішуча;▪ вірна в коханні;▪ здатна на самопожертву заради щастя близької людини – матері, співчутлива до неї;▪ з пошаною ставиться до старших.
--	--

Учитель:

1. Які риси характеру Наталки найбільше подобаються вам?
2. Охарактеризуйте особливості мови Наталки. Як у мові героїні виявляються її риси? (*Робота з підручником, учні наводять приклади.*)
 - Друга група, що оцінювала образ Наталки очима інших героїв твору, зачитує цитати:

- ✓ «Сирота, та ще й бідна...» (*Виборний*).
 - ✓ «Наталка без душі його любить, через його всім женихам одказує...» (*Виборний*).
 - ✓ «...Та скажу вам, що вона добра у мене дитина; вона обіщала для мого покою за першого жениха, ... вийти заміж» (*Терпилиха*).
 - ✓ «Об розумі і добрім серці Наталки нічого говорити...» (*Виборний*).
 - ✓ «Я хоть дівка молода,
Та вже знаю, що біда» (*Микола, пісня*).
- Слово третій групі, яка досліджувала, як характеризується головна героїня в її піснях, аріях, які вона виконує, у монологах, діалогах, у її вчинках. (*Учні наводять приклади*).

Учитель. Важливе місце в побудові п'єси відведено пісням. Скільки їх у творі (22). У нас є кому заспівати одну з пісень, яку виконувала Наталка, бо серед вас є учасники шкільного хору «Райдуга».

- Четверта група досліджувала драматургічний образ Наталки та зробила висновок, що п'єса «Наталка Полтавка» має багату сценічну історію. Роль Наталки виконували талановиті акторки Марія Заньковецька, Оксана Петрусенко та Марія Садовська-Барілотті.

У багатьох сучасних театрах із великим успіхом іде вистава «Наталка Полтавка». Наприклад, у Національному академічному драматичному театрі ім. І. Франка роль Наталки виконували Н. Ярошенко та Н. Міхіна. Театри долучають молоде покоління до кращих зразків національної спадщини. Кінематографісти вперше звернулися до п'єси «Наталка Полтавка» в 1911 році. Роль Наталки у фільмі 1976 року виконала К. Осьмяловська, а Наталя Сумська зіграла роль Наталки у фільмі 1978 року. (*Перегляд епізоду з фільму: Наталка і возний*).

Ми говорили сьогодні на уроці про дівочу скромність, гордість, чистоту. Про українську дівчину, горду тим, що вона чесного роду. А як ви розумієте, що означають вислови «чесна дівчина», «чесного роду»? Чи потрібно про це говорити в наш час? Чому? Якою повинна бути сучасна українська дівчина? (*Учні висловлюють свої думки й визначають спільні риси Наталки і сучасної дівчини*).

Висновок. Образ Наталки Полтавки не в'яне і не старіє. Нам близький і дорогий образ жінки, багатой духовно, чесною, працьовитою, сердечною. З роками такі ідеали не старіють, вони вічні.

Стежками рідного краю

(бібліоквест)

*Николаєнко В. О., учитель
Барвінківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 3
Барвінківської міської громади Ізюмського району*

Квестери (учні середнього шкільного віку) збираються в бібліотеці, знайомляться з координаторами квесту – учителем і бібліотекарем.

Бібліотекар-координатор:

Вітаю учасників квесту – чудової пригодницької гри. На вас чекає весела подорож-змагання, пошуки «скарбу». Ділимося на 2 команди: «Сині» та «Жовті».

Учитель-координатор:

Ви, певно, не раз подорожували стежками рідного краю з родиною чи друзями. Але сьогодні у вас буде особлива мандрівка, під час якої ви пройдете випробування з начитаності, ерудованості, витривалості та вміння грати в команді.

Правила квесту

1. Учасники квесту діляться на дві команди. Кожну супроводжує координатор.

2. Квестери повинні дотримуватися правил гри.

3. Для того щоб команда перемогла, усім її членам потрібно першими пройти всі «зупинки», виконати завдання якомога швидше та дістатися фінішу.

4. Завдання від координатора квесту команда отримає лише тоді, коли всі її члени будуть присутні на пункті! Тому не відставайте й допомагайте іншим!

5. Якщо команда не має відповіді або відповідає неправильно, є можливість «купити» підказку, виконавши творче завдання, наприклад, прочитати напам'ять улюблений вірш (кожен учасник).

6. Дозволяється користуватися допомогою координатора, але тоді команда втрачає 2 бали.

7. За кожне виконане завдання команди отримують від 5 до 10 балів (залежно від складності та «ціни» запитання). Координатор фіксуватиме командний залік.

8. Кожний гравець має змогу заробляти індивідуальні бали.

Оголошуємо старт квесту. Бажаємо успіху!

Перша зупинка. Історія м. Барвінкове

Вас вітає господиня «Читай-міста», яка ознайомить з історією міста Барвінкове.

Місто *Барвінкове* знаходиться на березі річки Сухий Торець у місці впадання в неї річки Лукноваха (права притока). Вище за течією на відстані 3 км розташоване село Архангелівка, нижче за течією на відстані 1 км розташоване село Веселе, за 2 км – село Нікополь. Через місто проходять автомобільні дороги й залізниця зі станцією Барвінкове. Місто в плані являє собою покладену набік літеру «Н». Розділене річкою навпіл, воно складається з двох частин – адміністративно-торгової північної та промислово-транспортної південної, які з'єднуються двома мостами через річку. Але загальна забудова міста хаотична через природні та історичні обставини. У долині річки будівництво велося на сухих ділянках навколо осель перших поселенців; на узвишсях – над ярами. Слобода Барвінкова Стінка була заснована в 1651–1653 рр. козаками на чолі з отаманом Іваном Барвінком. Підтвердження цього – суфікс присвійності (-ове).

Барвінкове виникло завдяки великій хвилі переселення з Правобережної України до Лівобережної. Причиною цього була війна за незалежність під проводом Богдана Хмельницького. Козак Барвінок прийшов із ватагою та родинами із Запорізької Січі з метою заселення вільних земель. На початку свого існування Барвінкове було зимівником, отримавши статус слободи у 18 столітті. На Чумацькій горі козаки розташували дерев'яну фортецю, з якої оглядалися всі підходи до міста.

Існує альтернативна версія походження назви поселення. За переказами, поблизу садиб перших поселенців Шпака й Незолі була розташована балка, у якій росло багато барвінку. Так і виникла назва поселення – Барвінкова Балка, Барвінкова Стінка (стінка – схил), Барвінкове. У часи Нової Січі Барвінкова

Стінка – адміністративний центр Барвінкостінківської паланки. Слобода Барвінкова Стінка отримала статус військового поселення і до 1924 року замість вулиць мала сотенне розселення, яких було 12, входила до складу Ізюмського гусарського (драгунського) полку. Барвінківці-козаки відзначилися під час Російсько-турецької війни 1877 – 1878 років. На честь їхнього подвигу був збудований 1884 року храм Успіння Пресвятої Богородиці – пам'ятник визволителям. Барвінкове перетворюється в торгове волосне містечко. Детальніше про історію рідного краю ви дізнаєтеся з матеріалів, представлених у краєзнавчому куточку бібліотеки.

Учитель-координатор. Наше місто є частинкою Харківської області та держави Україна. А що ви знаєте про це? У вас буде можливість отримати 5 балів, відповівши на запитання правової вікторини (вони знаходяться в координаторів). Перше командне завдання – скласти карту Харківської області з усіх її районів.

Командам демонструють карту області. Команди отримують пазли районів області.

Координатор. Хто швидше?

Квестери складають карти Харківської області. Після завершення координатори демонструють карти. Для команд проводиться вікторина.

Запитання для команди «Синіх» 1. Постановою Верховної Ради України було прийнято і затверджено Акт проголошення незалежності України. Назвіть дату цієї події. *(24.08.1991 р.)*

Запитання для команди «Жовтих» 2. Що є основним законом нашої держави? *(Конституція.)*

Запитання для команди «Синіх» 3. Назвіть державні символи України. *(Герб, прапор, гімн.)*

Запитання для команди «Жовтих» 4. Що означають блакитний і жовтий кольори на прапорі? *(Жовтий – колір пшеничної ниви, блакитний – колір чистого, мирного неба і води)*

Запитання для команди «Синіх» 5. Які ви знаєте державні свята? *(Новий рік; Різдво Христово; Першотравневе свято праці; День Перемоги; День Конституції, День захисника України; Пасха, Трійця.)*

Запитання для команди «Жовтих» 6. Які ви знаєте народні символи України? *(Барвінок – символ вічності. Рушник – оберіг дому. Верба – символ краси. Калина – символ краси, кохання, щастя.)*

Координатор. Так, саме кущ калини – пароль для пошуку наступного завдання. Уперед! І пам'ятайте, колір вашого пакета відповідає назві команди.

У пакеті – Кросворд «Моя Батьківщина»

С .1. Як називається герб нашої держави? (Тризуб.)

Ж .2. Які гори України ви знаєте? (Карпати.)

С .3. Як називається найбільша річка України? (Дніпро.)

Ж .4. Який птах є символом України? (Лелека.)

С .5. Столиця України? (Київ.)

Ж .6. Кущ-символ України? (Калина.)

С . 7. Збірка віршів Т.Г.Шевченка? (Кобзар.)

	Т	Р	И	З	У	Б					
					К	А	Р	П	А	Т	И
	Д	Н	І	П	Р	О					
Л	Е	Л	Е	К	А						
			К	И	І	В					
	К	А	Л	И	Н	А					
	К	О	Б	З	А	Р					

Квестери допомагають командам. Координатор заповнює таблицю командного заліку.

Координатор. Продовжуємо рух по маршруту. Кожна команда покаже рухами майстерне відтворення фразеологізмів, які її учасники знайдуть у словниках, які саме зазначено у ваших завданнях.

Допоможе вам у цьому гра «Показування». Кожній команді пропонується відтворити 3 фразеологізми за допомогою пантоміми.

- Набрати в рота води. Т.1, ст. 31, № 13.
- Бровою не моргнути. Т. 1, ст. 70 (перший зверху).
- Діло майстра боїться. Т.1, ст. 168 (останній внизу сторінки).
- Насипати перцю. Т. 2, ст. 39 (другий зверху).
- Не ловити гав. Т. 2, ст. 63 (перший зверху).
- Ні сіло, ні впало. Т. 2, ст.86 (другий у другій колонці).

Координатор підраховує бали.

Друга зупинка. «Літературна Харківщина»

Координатор. Саме Харківщина стала батьківщиною багатьох митців, які посідають визначне місце в літературному житті України. Вулицями міста, стежками ланів і лісів Харківщини ходили Григорій Сковорода і Квітка-Основ'яненко, Євген Гребінка і Петро Гулак-Артемівський, Борис Грінченко і Павло Грабовський, Микола Хвильовий і Олександр Довженко, Олесь Гончар і Павло Тичина. Славу літературного Харкова примножували своїм полум'яним словом Іван Вирган та Іван Багмут, Роберт Третяков, Ігор Муратов, Петро Панч і Леонід Первомайський. Є в Харкові вулиці, що носять імена українських письменників: Шевченка, Лесі Українки, Квітки-Основ'яненка.

Завдання

Команда «Синіх»: Які твори написав Семен Климівський?

1. «Маруся»
2. «Їхав козак за Дунай»
3. «Маланка»

А які Григорій Сковорода?

1. «Вдячний еродій»
2. «Федько-халамидник»
3. «Тореадори з Васюківки»

А які Володимир Александров?

1. «Я бачив, як вітер березу зломив»
2. «Вечірній дзвін»
3. «Вдова сірчиха-іваниха»

Команда «Жовтих»: Які твори написав Степан Писаревський?

1. «Жар-птиця»

2. «Де ти бродиш, моя доле»
3. «Кобзарі»

А які Яків Щоголев?

1. «Порада»
2. «Каменярі»
3. «Лісова пісня»

А які Григорій Данилевський?

1. «Маруся»
2. «Христос-сеятель»
3. «Морозко»

Третя зупинка. Відгадай літературного героя

Під сосною схований пакет із різнокольоровими картками. На червоних написано назви творів, на синіх – автори цих творів, на жовтих – дійові особи, персонажі, які присутні в книзі.

Координатор. Знайшли схованку «Літературний ярмарок»? Потрібно правильно сумістити по три кольорові картки: у результаті отримати правильну відповідь, щоб були вказані автор, назва, дійова особа.

(Правильні відповіді)

1. М. Вороний – «Євшан-зілля» – ліричний герой.
2. В. Винниченко – «Федько-халамидник» – Стюпка.
3. В. Нестайко – «Тореадори з Васюківки» – дід Салимон.
4. І. Франко – «Захар Беркут» – Мирослава.
5. А. Чайковський – «За сестрою» – Мустафа-ага.
6. М. Стельмах – «Гуси-лебеді летять» – дід Дем'ян.

Тим часом координатор підраховує бали за попередні завдання.

Координатор. Саме «Лісова пісня» і є паролем до наступної зупинки.

Ви бачите, як гарно в лісі! Ліси дарують нам красу і затишок, збагачують повітря киснем, таким необхідним для життя! Зменшують швидкість шалених вітрів. Від наявності лісів залежить рівень води в річках і рясний урожай на полях. Тому ліс необхідно берегти й примножувати.

Четверта зупинка. Дерева – символи України

Координатор:

1. А які ви знаєте дерева, що ростуть у нашій місцевості? Назвіть їх (кожна команда називає по три дерева).

2. Чи росте дерево взимку? *(Ні)*

3. Чи є листя в кактуса? *(Так, це голки, які у процесі пристосування до посушливого клімату набули таку форму.)*

4. Для створення якої книги в наш час новітніх технологій не потрібно вирубувати ліси, бо її сторінки не паперові? *(Електронна книга.)*

5. Яке дерево стало символом сили й мужності українського народу? Слов'яни, стародавні греки, римляни ще на початку своєї історії поклонялися йому, приписували чудодійні властивості, склали про нього міфи й легенди *(Дуб.)*

6. Назвіть дерево, яке є символом України *(Верба.)*

Ви відповіли на всі запитання, це дає вам право дізнатися про місце знаходження наступного завдання – за табличкою «Ліс». Отже, ви отримали зашифровану підказку щодо подальших пошуків. Вам доведеться стати дешифраторами. Згадайте український алфавіт! Кожна літера подана під визначеним порядковим номером:

Команда «Синіх»: 22, 15, 21, 11, 18, 32; 10, 12; 22, 15, 1, 21, 2, 19, 17;

Команда «Жовтих»:29, 24, 15, 1, 14; 2, 12, 16, 33; 15, 19, 16, 19, 6, 33, 10, 33.
(Відповідь. Скриню зі скарбом шукай біля колодязя.)

Квестери займаються дешифруванням, а координатор підраховує бали, заповнює таблицю для командного та індивідуального заліків.

Після дешифрування стає відома кінцева точка маршруту. Скриню знайдемо по ходу просування команди до неї лісовими стежками. Проводиться флорвікторина. (Індивідуальний залік.)

Взимку й літньої пори
Видтворюють бори.
І як той небесний дар
Постачає нам «янтар».(*Сосна.*)
Що за ягода чудова
У лісах росте соснових?
Вір нам, друже, чи не вір,
А покращує нам зір. (*Чорниця.*)

В цих болотних ягодах червоних
Вітамінів більш, ніж у лимонах.
Люди цю рослину знають,
Пізно восени збирають.(*Журавлина.*)
Зростає повсюдно:
На болоті й там, де людно.
Пекучі волосинки має,
Ними всякого вражає.(*Кропива.*)

На болоті зростає,
Листя клейке має.
Дерево струнке й високе,
Витримує водні потоки.(*Вільха.*)
На воді зростають,
Жовті квіти мають.
Кожен їх знає –
Відразу вгадає.(*Глечики жовті.*)

Стебло тригранне мають,
Купинами зростають,
Утримують вологу,
Порізати можуть ногу.(*Осоки.*)

(Додаткові запитання для командного заліку)

Зі скриньки пам'яті:

1. Назвіть книгу, яка знає все.(*Енциклопедія.*)
2. Відома історична повість М. Гоголя.(*Тарас Бульба.*)
3. Найстаріший богатир.(*Ілля Муромець.*)
4. Автори гімну України.(*М. Вербицький, П. Чубинський.*)
5. Літературний персонаж:
 - Хто той хлопчик, який часто виймав колючки з лап своїх друзів?(*Мауглі.*)
 - Як звали слугу Робінзона Крузо?(*П'ятниця.*)
 - Назвіть ім'я чарівної дівчини з блакитним волоссям (*Мальвіна.*)

Координатор. Гру завершено! Вітаємо! Ви пройшли успішно всі етапи квесту завдяки тому, що були справжньою командою.

Після загального підрахунку балів оголошується команда-переможець.

Позакласна робота. На допомогу шкільному бібліотекарю

Здоров'язбережувальна компетентність як найнеобхідніша серед усіх*Матеріали для позакласних заходів*

*Дронова В. М., старший викладач
кафедри методики природничо-математичної освіти
Харківської академії неперервної освіти*

Кожна людина добре знає, що найголовніша цінність у житті – це здоров'я. Якщо з ним виникають проблеми, усе інше стає вже не таким важливим, як раніше. За останні десятиліття люди почали ретельно вивчати вплив довкілля на здоров'я людей. А навколишнє середовище складається не лише з живої та неживої природи, а й з усього того, що створюється руками людини та оточує нас на робочому місці, удома, у транспорті, усюди, де нам доводиться бути. Уже добре відомо, що далеко не всі хімічні речовини, якими користуються люди в побуті, є безпечними, що багато виробів необхідно використовувати дуже обережно, дотримуючись необхідних рекомендацій щодо їх застосування, а деякі з них потребують певних правил утилізації.

Останнім часом медики відзначають значне погіршення стану здоров'я населення в Україні та помітне скорочення його чисельності. Це пов'язують із відсутністю сформованої здоров'язбережувальної компетентності та знань про негативний вплив різноманітних чинників, що мають місце в нашому житті.

Видатний учений М.В. Ломоносов зазначав, що економічний і політичний стан держави залежить від чисельності та працелюбності народу, який її населяє. Працелюбною людина може бути лише тоді, коли стан її здоров'я такий, що відповідає нормі, коли відповідно до своїх життєвих інтересів і вподобань можна обрати професію та жити, радіючи життю. Здоров'я населення в державі є запорукою якісного здорового відтворення, збільшення тривалості життя, а саме населення є найголовнішим багатством будь-якої країни. Отже, доросле покоління має дбати не лише про стан свого здоров'я, а й бути прикладом здорових людей для молоді та формувати в підростаючого покоління здоров'язбережувальну компетентність.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає поняття «здоров'я» як стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не просто відсутність хвороб чи фізичних вад. Всесвітньовідомий український кардіохірург Микола Амосов стверджував: «У більшості хвороб винна не природа, не суспільство, а сама людина. Найчастіше вона хворіє через лінощі й жадобу, а інколи – й від нерозумності. Щоб бути здоровим, потрібні власні зусилля, постійні й значні. Замінити їх не можна нічим».

У наш час єдиним закладом, через який проходить усе населення в країні, є школа, а тому саме вчителі у співпраці з батьками мають формувати й постійно розвивати здоров'язбережувальну компетентність молодого покоління, яку

розуміють як цілісну індивідуальну психологічну властивість особистості, спрямовану на збереження всіх складових поняття «здоров'я» (фізичного, соціального, психічного та духовного) – свого й оточуючих. У структурі цієї компетентності виокремлюють три основні компоненти:

- когнітивний (система знань і пізнавальних умінь);
- особистісний (риси особистості, зумовлені характером діяльності з формування власного здорового способу життя, а також інших людей);
- діяльнісний (властивість виявляти та раціонально застосовувати шляхи й засоби для найефективнішого досягнення мети).

За сучасними дослідженнями експертів ВООЗ, здоров'я людини на 70% залежить від способу її життя, а раніше вважали, що тільки на 50%.

Одним із найважливіших чинників здорового способу життя є раціональне харчування, що означає своєчасне забезпечення організму поживними речовинами, які необхідні для життя, росту й розвитку організму, для зміцнення здоров'я та підвищення працездатності людини. Раціональне харчування характеризується:

- кількістю їжі (*щоб забезпечувалися добові енерговитрати*);
- якістю їжі (*правильне співвідношення жирів, білків, вуглеводів, що близьке до такого 1:1,2:4; наявність необхідної кількості вітамінів, мікроелементів, води відповідно до вікових особливостей*);
- правильно організованим режимом харчування (*у визначені години доби*);
- створенням приємного оточення під час уживання продуктів (*для ефективного їх засвоєння*);
- відсутністю шкідливого впливу.

Усесвітньо відомий фізіолог академік І.П. Павлов наголошував, що коли людина вживає їжу, уся її увага має бути зосереджена на смаках, ароматах, зовнішньому вигляді страв, споживанні продуктів із насолодою. Не варто в цей час щось читати, переглядати телепередачі, працювати за комп'ютером чи з мобільним телефоном. Це дуже важливо для ефективного засвоєння їжі.

Значну роль відіграє 2 температура страв: перші страви повинні мати температуру не нижче 55–65°C, другі блюда – близько 50–60°C, а холодні страви – 10–14°C. Важливе значення має споживання їжі в суворо визначений час, щоб зберегти вироблений рефлекс на виділення активного шлункового соку. При чотириразовому харчуванні рекомендується сніданок 25% добового раціону, на другий сніданок – 15%, на обід – 35%, на вечерю – 25% [5, с.2].

Одне з найголовніших правил, про яке має пам'ятати кожна людина, незалежно від віку, – ні за яких обставин не вживати зайвої їжі, тобто не переїдати. Зайва кількість спожитих продуктів дуже шкідлива для здоров'я. Щоб не з'їсти зайвого, необхідно їсти, не поспішаючи. Уже добре відомо, що сигнал про наповнення шлунку поступає до головного мозку із запізненням на 15–20хвилин, а тому їсти треба повільно, ретельно пережовуючи кожен шматочок.

Дуже важливим у наш час є питання якості продуктів. Їх сьогодні у величезній кількості пропонує нам торгова мережа. Хоча в такому розмаїтті й важко орієнтуватися, але кожен із нас має багато знати й на рівні компетентності вміло користуватися знаннями, щоб не шкодити своєму здоров'ю. У першу чергу, варто згадати про хімічні речовини, які використовують як харчові добавки.

Кожна сучасна людина має бути компетентною в питанні класифікації таких речовин та їх впливу на здоров'я. Існує європейська класифікація харчових добавок, за якою кожній речовині присвоєно свій код. У побуті їх називають ешками.

E100 – E199: барвники. Надають продуктам харчування колір, відновлюють колір, втрачений під час обробки. Можуть бути природними (як бета-каротин) та хімічними (як татразин).

E200 – E299: консерванти. Покращують зберігання продуктів, попереджаючи розмноження бактерій та грибків. Хімічні стерилізуючі добавки для зупинки бродіння вин, дезінфіканти.

E300 – 399: антиоксиданти (антиокисники). Захищають продукти від окиснення, зміни кольору та виникнення гіркоти. Можуть бути природними сполуками (аскорбінова кислота, вітамін Е) та хімічно синтезованими речовинами. Додаються в жирові й масляні емульсії (наприклад, майонез).

E400 – E499: стабілізатори, загусники. Зберігають консистенцію продуктів харчування, підвищують їх в'язкість (наприклад, пектин E440).

E500 – E599: емульгатори. Створюють однорідну суміш із незмішуваних у природних умовах речовин – таких, як вода та олія.

E600 – E699: підсилювачі смаку й аромату. Посилюють смак і запах. Можуть приховувати неприємний природний смак продуктів харчування.

E900 – 999: антифламінги, піногасники, глазуруючі речовини. Попереджають утворення піни, допомагають досягнути однорідної консистенції продуктів.

E1000 – далі: глазуруючі речовини, підсолоджувачі, розпушувачі, регулятори кислотності та інші не класифіковані добавки. Порівняно нова група Е-добавок. До неї входять добавки, що з'явилися пізніше за інші.

E1100 – E1105: ферменти, біологічні каталізатори. Група також порівняно нова. До неї входять різноманітні ферменти й біологічні каталізатори.

E1400 – E1450: модифіковані (змінені) крохмалі. Застосовуються для досягнення певної консистенції продуктів харчування. Група нова.

E1510 – E1520: хімічні розчинники.

E700 – E800: антибіотики. Поки що не дозволені до використання. Можуть застосовуватись у кормах для тварин [8].

Для порівняння наведемо декілька прикладів кількості харчових добавок, які дозволено використовувати: у країнах ЄС – 1200; у Росії – 415; у Німеччині – 350; в Україні – 221. Такі кількості свідчать про недостатню увагу, або майже відсутнє вивчення впливу різноманітних хімічних речовин (так званих харчових добавок) на здоров'я, оскільки значна кількість серед них не характерна для живої клітини чи цілого організму.

У наш час кожна людина має бути компетентною в галузі харчових добавок. Обираючи продукти харчування, необхідно звертати увагу не лише на термін придатності, а й на наявність добавок, які виробники вказують на пакувальному матеріалі за допомогою індексів або хімічних назв речовин. Перелік харчових добавок, дозволених для використання на території України, наведено в постанові Кабінету Міністрів України від 4 січня 1999 р. №12 «Про затвердження переліку харчових добавок, дозволених для використання в харчових продуктах». Наведемо приклади найпопулярніших і корисних харчових добавок.

E100 – куркумін, виготовляється з тропічної рослини *Curcuma longa* L., очищає кровоносні судини та покращує травлення. Куркумін також бере участь у метаболізмі жирів і виводить із організму токсини. Його використовують у виробництві морозива, соусів, напоїв, хлібобулочних виробів тощо.

E101 – рибофлавін, він же вітамін B₂. Бере активну участь у синтезі гемоглобіну та в обміні речовин організму людини.

E140 – харчовий барвник хлорофіл, який пригнічує злякисні клітини, виводить з організму токсини та канцерогени. Використовують цей барвник у виробництві соусів, морозива, йогуртів і молочних десертів.

E160d – лікопін, зміцнює імунітет.

E270 – молочна кислота, має антиоксидантні властивості.

E300 – аскорбінова кислота, або вітамін C, підвищує імунітет, поліпшує стан шкіри, є дуже корисним, але в поєднанні з добавкою Натрію бензоат (E211) може бути шкідливим унаслідок хімічної взаємодії.

E322 – лецитин, підтримує імунітет, поліпшує якість жовчі та процеси кровотворення, а E440 — пектини, сприяють очищенню кишківника [5].

До переліку *небезпечних харчових добавок* входять шість синтетичних барвників: тартразин (E102); хіноліновий жовтий (E104); захід сонця жовтий (E110); азорубін (кармуазин) (E122); Понсо 4Р (E124); червоний чарівний АС (E129). Як свідчать ґрунтовні медичні дослідження, проведені у Великій Британії, вони мають шкідливий вплив на дитячий організм. Небезпечні барвники можуть міститись у різноманітних продуктах, популярних серед населення. Для прикладу: солодкі напої з яскравим зеленим, жовтим, червоним кольорами; дешеві цукерки з різнокольоровим забарвленням; вафлі та печиво з кольоровою начинкою; сухі суміші для приготування желе та киселів; жувальні гумки та желейні цукерки; різнокольорові креми на тортах і тістечках; так звані цукати, що схожі на сухофрукти, бо пофарбовані різноманітними барвниками; саморобні цукерки (півники на паличці), котрі виготовляються з використанням заборонених в Україні барвників із токсичними та канцерогенними властивостями [9].

Варто зазначити, що в Україні заборонено забарвлювати всі види мінеральної води, борошно, крохмаль, хліб, макаронні вироби, томатну пасту, томатний соус, консерви з томатів, рибу, молюски, ракоподібні тощо.

І дорослому населенню, і молодому поколінню дуже важливо знати *про заборонені в нашій країні харчові добавки*, а саме: відносяться: E105, E121, E123, E126, E130, E239, E240. Вони входять до груп барвників і консервантів, здатні викликати розвиток злякисних пухлин і небезпечні алергійні реакції.

Особливої уваги заслуговує харчова добавка E250, котра має хімічну назву Натрію нітрит. Вона входить до складу практично всіх ковбасних виробів. Ураховуючи поширену звичку смажити ковбасу та варити сосиски, слід знати, що цього робити не слід, бо E-50 стає небезпечною під час нагрівання. *До найнебезпечніших добавок відносять:*

- *барвники E121 цитрусовий червоний-2, E123 амарант;*
- *консерванти E230 дифеніл, біфеніл; E240 формальдегід; E216 пропіловий естер пароксибензойної кислоти, E217 натрієва сіль естеру;*
- *поліпшувачі борошна, хліба E-924a Калію бромат, E-924b Кальцію бромат [7].*

Для кожної добавки фахівці встановлюють безпечний рівень з урахуванням допустимої добової дози на кілограм маси тіла людини. Як висновок, варто зазначити, що їжу з харчовими добавками слід уживати в помірній (краще обмеженій) кількості.

Не можна не згадати про генетично модифіковані (генетично змінені) організми (ГМО), про які дуже активно ведуться діалоги в усьому світі. Науковці виводять їх для задоволення потреб людства, а точніше: для забезпечення людей продуктами харчування; для виробництва ліків (рекомбінантного інтерферону, генно-інженерного інсуліну, антибіотиків, вітамінів, вакцин); для одержання високоякісної сировини (деревини, бавовни, шовку); розв'язання екологічних проблем (очищення виробничих стічних вод, ліквідації наслідків потраплянь небезпечних речовин у довкілля) тощо. У наш час на планеті Земля умови життя змінилися таким чином, що без використання ГМО людство вже не здатне вижити.

В Україні, як і в усьому світі, є потреба створення сортів рослин, які можуть забезпечувати високі сталі врожаї потрібної якості, стійкі до несприятливих погодних умов, ураження шкідниками та хворобами за умов глобального потепління та нестабільності клімату. Шляхом генетичного модифікування вчені виводять стійкі до вірусів сорти картоплі, бобів, слив, солодкого перцю, томатів та інших овочевих і садових культур. Обробка сільськогосподарських полів і садів хімікатами для боротьби з бур'янами, шкідниками та захворюваннями негативно впливає і на людину, і на навколишнє середовище, тому були створені генно-модифіковані сорти культурних рослин. Важливо розуміти, що спосіб генетичного модифікування приносить величезну користь природі, оскільки в процесі агровиробництва зменшується використання хімікатів, у край шкідливих для всього живого.

Люди ризикують пересуватися літаками, користуються атомною енергетикою, створюють радіоактивну зброю, оточують себе в побуті шкідливими хімічними речовинами, додають у їжу не властиві для живих клітин хімічні речовини як харчові добавки, але складається враження, що ГМО лякають нас найбільше. Учені, дослідники та спеціалісти сільського господарства й біотехнологій із багатьох країн світу завершили наймасштабніше дослідження впливу ГМО на здоров'я людини. У сотнях наукових робіт не знайдено ніяких ознак негативного впливу продуктів із ГМ-культур [3]. Пряма небезпека їх для здоров'я людини та тварин науково не доведена.

Значною загрозою для здоров'я можуть бути *нітрати*, що потрапляють у продукти харчування. За нормами Всесвітньої організації охорони здоров'я гранично допустима норма нітратів – 5 мг на кг маси людського тіла, 500 мг на один прийом їжі дорослої людини. Основним джерелом нітратів можуть бути рослинні продукти. Особливо багато здатні містити їх зелень кропу, петрушки, салату, а також столовий буряк, редиска тощо. Зменшити вміст цих речовин можна шляхом вимочування, соління, маринування та варіння рослинних продуктів.

Кожній господині варто знати, що готувати їжу треба на повільному вогні та в посуді з накритою кришкою. Страва, що вариться в закритому посуді, не контактує з повітрям, отже, поживні речовини продуктів не окиснюються, а тому максимально зберігаються. Приготована таким чином їжа смачніша й корисніша для організму.

Варто згадати й про сам посуд. Найкраще користуватися чавунним, керамічним, посудом із гранітним покриттям, або з нержавіючої сталі. Посуд із тефлоновим покриттям (каструлі, пательні) краще використовувати лише для розігрівання та швидкого приготування продуктів. Залишати їжу на тривалий час у такому посуді не слід. Не треба також і мити його концентрованими синтетичними миючими засобами (порошкоподібними або гелями). Термін придатності в такого посуду 2-3 роки, бо чим частіше нагрівається тефлонова пательня до високої температури, тим швидше покриття тріскається, а мікрочастинки разом із леткими компонентами виділяються в повітря, здатні глибоко проникати в легені тварин, людини й там накопичуватися. Американське федеральне агентство захисту навколишнього середовища (Environmental Protection Agency – EPA) у дослідженнях на тваринах виявило, що ці речовини сприяли виникненню раку печінки, малій вазі новонароджених, викликали проблеми з імунною системою та процесом розвитку дітей.

Хімічний склад *повітря*, яким ми дихаємо, має також важливий вплив на стан нашого здоров'я. У повітрі житлових приміщень, де люди проводять значну кількість часу, має бути баланс позитивних і негативних іонів. Свіже повітря, яким можна подихати на березі моря, у горах або в лісі, містить велику кількість негативно заряджених іонів Оксигену (6000–10000 іонів/см³), а в сучасних будівлях негативно заряджені іони знищуються (реєструється не більше 200–500 іонів/см³). За таких умов гальмується вироблення в головному мозку людини мелатоніну – гормону сну й довголіття, знижується загальний тонус та імунітет людини, може змінюватись артеріальний кров'яний тиск, можуть загострюватися серцево-судинні й легенево-бронхіальні захворювання та патології. Ураховуючи це, необхідно стежити за станом повітря у своєму житлі, проводити регулярні провітрювання, незалежно від погодних умов.

Фізичному здоров'ю також сприяють: *рухова активність* (виконання ранкової зарядки, регулярні заняття фізкультурою, спортом, рухливими іграми, фізичною працею); санітарно-гігієнічні навички (навички особистої гігієни; уміння виконувати гігієнічні процедури, підбирати взуття та одяг відповідно до погодних умов); режим праці та відпочинку (чергування розумової та фізичної активності, уміння використовувати час для регулярного харчування та повноцінного відпочинку).

Соціальне здоров'я – це складова, що характеризує місце особистості в соціумі: як вона вміє спілкуватися з іншими, яку займає життєву позицію, рівень її успішності. До навичок, що сприяють соціальному здоров'ю, слід, у першу чергу, віднести вміння слухати свого співбесідника, не перебиваючи його. Це те, що часто можна спостерігати в різноманітних телевізійних передачах, те, чого не вистачає не лише учням, а й учителям, і людям мистецтва, і всьому суспільству.

Окрім уміння слухати, необхідно навчити молодь логічно й послідовно висловлювати свої думки, просити про послугу чи допомогу, щиро виражати свої почуття, адекватно реагувати на критику, правильно робити висновки.

Серед найважливіших умінь, варто також відзначити вміння нейтралізації конфліктів, що можуть виникати в учнів у родині, з товаришами, з учителями, а пізніше на робочому місці, будь-де, де буває людина. Нейтралізувати їх допоможуть сформовані вміння слухати, конструктивно проводити перемовини, толерантно ставитися до людей.

Саме в школі учні мають навчитися співпрацювати в колективі, адекватно оцінювати свої здібності та внесок у спільну діяльність, оцінювати й визнавати внески інших. Від цього залежить місце людини в колективі, її упевненість у собі та своїх діях і можливостях.

Психічне здоров'я науковці визначають як стан душевного добробуту, який характеризується відсутністю хворобливих психічних явищ і забезпечує адекватну умовам довкілля регуляцію поведінки та діяльності.

За результатами медичних досліджень, у процесі виникнення нервово-психічних розладів серед молоді та порушенні норм поведінки значну роль відіграють конфлікти в родині, зловживання батьків алкогольними напоями; агресивне соціальне середовище; несформовані вміння долати труднощі життя та інше.

Міжнародний стандарт психічного здоров'я включає 10 ознак: інтелект, цілеспрямованість, гнучкість, логічність мислення, моральні якості, соціальна поведінка, особливості харчування, емоційність, ставлення до свого здоров'я, сексуальність. Для збереження психічного здоров'я важливо уникати скупості, мстивості, заздрощів, лицемірства, пихатості, хворобливого самолюбства [7].

Серед навичок, що сприяють духовному та психічному здоров'ю, можна вказати такі: адекватна самооцінка, аналіз проблем і прийняття відповідних рішень, планування дій і свого життя взагалі, контролювання своєї поведінки в різних життєвих ситуаціях, розвиток працелюбства й мотивація на успіх у будь-якій діяльності та інші. Перебільшити роль учителя в мотивації школярів на успіх неможливо: успіх окрилює, а віра в нього окрилює ще більше. Для цього може бути достатньо лише погляду, доброзичливої посмішки, не говорячи вже про вчасно сказані слова вчителя, який вірить в успіх дитини. Дорослі мають завжди пам'ятати, що кожна дитина потребує підтримки, участі, співчуття, поваги.

У збереженні та зміцненні психічного здоров'я важливе значення має дотримання принципів здорового способу життя, оскільки в організмі все взаємопов'язано, тому і він функціонує як одне ціле.

Отже, завданням суспільства є координація зусиль школи, родини, громадськості, усіх органів виконавчої влади та місцевого самоврядування для створення системи превентивної освіти й виховання, позитивної мотивації на здоровий спосіб життя молодого покоління та формування культури здоров'я з відповідними ціннісними орієнтаціями.

На завершення варто зазначити, що доросле покоління несе повну відповідальність за те, якою росте молодь. Учителі мають надавати допомогу кожній дитині в розвитку позитивних якостей, необхідних для повноцінного життя, звернути увагу батьків і школярів на власне здоров'я, пропагувати принципи здорового способу життя та розвивати навички такого життя, інформувати дітей про вплив шкідливих факторів на здоров'я, залучати батьків і громадськість до утвердження принципів здорового способу життя. Лише за таких умов можна сподіватися, що здоров'язбережувальна компетентність молоді буде сформована, а як наслідок – населення в нашій країні буде здоровим і щасливим.

Література

1. Антонова О.Є. Здоров'язберігаюча компетентність особистості як наукова проблема: аналіз поняття / Антонова О.Є., Поліщук Н.М. // Вища освіта у медсестринстві: проблеми і перспективи: збірник статей

- всеукраїнської науково-практичної конференції, 10-11 листопада 2011 р. – Житомир: Полісся, 2011. – С. 27-31.
2. Вплив навколишнього середовища на здоров'я людей та тварин / Є.М. Коренева, В.М. Дронова, Н.О. Карпенко та ін. ; за ред. С.В. Каплун. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2012. – 114 с.
 3. Завершено самое масштабное исследование влияния ГМО на здоровье человека [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://aggeek.net/ru-blog/zaversheno-samoe-masshtabnoe-issledovanie-vliyaniya-gmo-na-zdorove-cheloveka>
 4. Курланов Ю. І. Формування здоров'язберігаючої компетентності в ході викладання навчальних дисциплін та в позаурочній роботі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/43240/
 5. Раціональне харчування: лекції з основ медсестринства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vnz-mpu.com.ua/images/pdf>
 6. Романишин М.Н. «Е» – ознака смерті? / Романишин М.Н., Мороз М.В. // Екологічний вісник. – 2012. – № 6 (75). – С.17–19.
 7. Рябова Л.О. Проблематика громадського здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cgz.vn.ua/problematika-gromadskogo-zdorovya/problematika-gromadskogo-zdorovya_446.html
 8. Харчові добавки та їх вплив на організм людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://harchi.info/articles/harchovi-dobavky-ta-yih-vplyv-na-organizm-lyudyny>
 9. Харчові добавки: корисні і смертельно небезпечні. Хімпром у нашій їжі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://texty.org.ua/articles/49129/Harchovi_dobavky_korysni_i_smertelno_nebezpechni_Khimprom-49129/
 10. Чим небезпечний тефлоновий посуд? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://likeme.pp.ua/chym-nebezpechnyj-teflonovyj-posud/>
 11. Чим шкідливі тефлонові антипригарні сковорідки? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epochtimes.com.ua/zdorovyi-sposib-zhyttya/chym-shkidlyvi-teflonovi-antypryharni-skovoridky-114999>

Художня література в подоланні проблем булінгу

(рекомендаційний список творів)

*Прокopenko Н.М., завідувачка бібліотеки
Ізюмської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 6
Ізюмської міської громади Ізюмського району*

Запропонований список літератури допоможе залучити школярів до читання, стимулювати читацьку активність користувачів бібліотеки:

1. Андерсен Ганс Крістіан. Гидке каченя: казка / Г.К. Андерсен. – К.: Махаон-Україна, 2012. – 40 с.

Відому казку батьки починають читати дітям із трьох років, але вона буде корисною читачеві будь-якого віку. Читаючи книгу, важливо акцентувати увагу не тільки на долі каченяти, яке перетворилося на прекрасного лебедя, але й на поведінці качок, які його дражнили, але врешті так і залишилися неосвіченими й дурними. Знаменитий казкар Ганс Крістіан Андерсен через казку показав нам булінг з іншого боку – булінг у світі тварин, однак це не зменшує важливості книги.

2. Брітт Ф. Джейн, лисиця і я: роман / Фанні Брітт. – Харків: Vivat, 2017. – 96 с.

Це графічний роман, який по праву вважається однією з кращих ілюстрованих історій для дітей і підлітків. Усе почалося з п'єси канадського автора Фанні Брітт, що розповідає про дівчинку Елен, а Ізабель Арсено, відома своїми графічними малюнками, придумала чарівну історію на її основі. У цій книзі чудово поєднані візуальний і текстовий план. Крім того, її особливістю є використання кольорових вставок. Кольорові сторінки виконують роль емоцій головної героїні – Елен, дівчинки-школярки, яка втікає від проблем цього світу у свою улюблену книгу «Джейн Ейр» Шарлоти Бронте. Елен дражнять у школі, її принижують однокласниці, вигадуючи нові знущання та дражнилки. Як завжди буває в таких книгах, має відбутися якийсь поворотний момент, що змінює життя головного героя. Такий трапився з Елен в англійському мовному таборі, де вона знайомиться з іншою дівчинкою, після чого сама стає іншою. Адже віртуальний друг (у випадку Елен – книга) – це добре, але живий друг – це набагато краще. Цю книгу варто прочитати як тим, кого ображають, так і тим, хто ображає. Першим вона допоможе повернути віру в себе, а головне – бути собою. Другим варто прочитати цю книгу для того, щоб поглянути на себе з боку інших і задуматися, чи настільки вони круті, якщо дозволяють собі принижувати інших. Тебе ображають у школі? Ніхто не хоче з тобою спілкуватися? Не переймайся! Промінь світла незабаром з'явиться у твоєму житті також!

3. Голдінг В. Володар мух: роман / Вільям Голдінг. – Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2015. – 304 с.

Безлюдний острів. Блакитна лагуна. Діти. Рай?.. Саме тут опинилася група підлітків, які внаслідок авіакатастрофи залишилися на самоті, без дорослих. Що може трапитися з людиною на порожньому острові?.. Усе. Діти, які загрались у жорстокість, боротьбу за владу, полювання, війну, дуже швидко забули, що таке порядність, доброта й милосердя... Утратити людську подобу, як виявилось, зовсім легко. Мабуть, тому що під тонким шаром цивілізації в кожному з нас причаївся дикий Звір. Чи зможуть вони вижити? Яку жертву зажадає від них загадковий Володар мух?

4. Желєзніков В. Опудало: повість / Володимир Желєзніков. – Київ: Веселка, 1985.

Повість про дівчинку, про її складні взаємини з однокласниками, про сильний характер. Опудалом прозвали однокласники Ленку Бессольцеву за несхожість, наївність, дивакуватість. Але під ярликом, начепленим неуважними й жорстокими хлопцями, ховалося гаряче любляче серце, тонка, благородна натура, незвичайно мужній і чесний характер. Багато «опудал» живе на планеті, і маленьких, і великих, але далеко не всім вдасться вступити в боротьбу з несправедливою більшістю та перемогти.

5. Кідрук М. Не озирайся і мовчи: роман / Макс Кідрук. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2017. – 512 с.

Роман Макса Кідрука – це мікс містики, трилера, соціально-психологічного та технологічного роману. Тут і підліткова жорстокість, і булінг, і внутрішні терзання, і проблеми в сім'ї, і батьки, яким не до тебе, і домашня тиранія, і ще купа всього не менш важкого, що змушує здригнутися. Життя сім'ї Грозанів раптово змінюється: вони переїжджають до нового будинку, і чотирнадцятирічний Марк змушений піти до нової школи. Хлопець начитаний, розумний, але дуже сором'язливий – ідеальний об'єкт для цькування. Щодень більше замикаючись у собі, він мріє про світ, де немає знущань і безпричинної жорстокості. Одного дня Марк знайомиться із Соною, дівчиною з паралельного класу, яка розповідає йому про існування такого світу й про можливість туди потрапити, просто скориставшись ліфтом у їхньому будинку. Хлопець не розуміє, навіщо Соня вигадує нісенітницю, які легко спростувати, але зрештою вирушає за нею. Він не підозрює, що звичайна мандрівка на десятій поверх загрожує чимось набагато гіршим за руйнування уявлень про реальний світ.

6. Корнієнко Т. Недоторка: психологічна казка / Тетяна Корнієнко; пер. з рос. Івана Андрусяка; іл. Віолетти Борігард. – К.: Час майстрів, 2015. – 104 с. (Серія «Рекомендуємо прочитати». Підсерія «Перше кохання»).

«Недоторку» означено як психологічну казку. І така наголошена казковість тексту й виправдовує дещо нереалістичне, навіть театральне закінчення. Адже сам сюжет доволі правдоподібний: типові проблеми типових підлітків у типовій школі. Дев'ятикласниця Алевтина Диряєва, головна героїня, є такою собі «білою вороною», у неї майже немає друзів, усі з неї насміхаються через її страх перед мікробами (прозиваючи Мийдодіром). Вона максимально обережна зі всім і всіма навколо, боїться доторків, збіговиськ. Як у більшості книжок для підлітків, у цій також є такі проблеми, як непорозуміння з батьками, важке спілкування з однокласниками (звісно, тут не обійтися без прізвиськ, без яких у школі просто неможливо), перше кохання, перший поцілунок, перші ревності та сльози.

7. Матісен Егон. Кіт з блакитними очима: казка / Егон Матісен; редактор та перекладач Ольга Мясотс. – М.: Фонд Сороса. – (рос. мовою).

Проста й захоплююча історія з авторськими малюнками підкаже юним читачам, що робити коту з блакитними очима в компанії жовтооких, які не хочуть із ним спілкуватися. Першу половинку цього маленького твору читач думає, що головне завдання кота – знайти казкову країну, де багато мишей. Але потім виявляється, що головна проблема – навчитися жити в суспільстві жовтооких котів, причому ізгоєм у цьому стандартному суспільстві кіт себе зовсім не вважає. Але інші шиплять і насміхаються ... поки він не доведе їм, що в цьому житті він – переможець.

8. Майрок Айджа. Чому я? Історія білої ворони / Айджа Майрок; переклад Марії Сухотиної. – К.: Видавництво «Манн, Иванов и Фербер», 2016. – 128 с. – (Серія книжок «МИФ. Дитство»)

Ця книга написана простою дівчиною, що пройшла через шкільне цькування, але зуміла зробити хорошу кар'єру, домогтися успіху, займаючись улюбленою справою. Книга може стати інструкцією з виживання, дружнім напуттям. Усі поради та підказки засновані на особистому гіркому досвіді авторки, зібрані з участю шкільних учителів, психологів, батьків і дітей, які також зазнавали цькування в класі. Айджі прийшла до важливого висновку: коли над

тобою знущаються, то це не твоя вина, але це твоя проблема. І не варто чекати, що за рогом чатує рятівник-супермен, готовий допомогти тобі. Айджі вдалося врятуватися самій – і вона допоможе тобі зробити те ж саме. З кожною главою цієї книги, з кожним кроком ти ставатимеш ближче до свого нового «Я»: збагнеш, що ти – нормальна людина й унікальна особистість; навчишся приймати себе таким, яким ти є; почнеш мріяти про те, чого хочеш досягти в житті; приймеш свій страх як природний стан і станеш сильніше; складеш план дій на будь-який випадок життя – і в школі, і за її межами.

9. Нікуліна А. Сіль для моря: роман / Анастасія Нікуліна. – Харків: Vivat, 2017. – 224 с.

Чотирнадцятирічна Ліза не знаходить спільної мови ані з батьками, ані з однокласниками. Здається, єдині, хто її розуміють, – це море й хлопець під загадковим ніком Білий Кит. А ще дивна Анна, яка вчить: «Головне не те, що зовні, і не ті, хто навколо. Головне, що в тебе всередині». Чи випадкова їхня зустріч? Чи зустрінуться Ліза та Білий Кит? І хто кого порятує, коли настане час відплати? Ця історія про довіру, зневіру й любов. Вона про нас із вами – дорослих і юних, розумних і наївних, романтиків і прагматиків. Зрештою, ця книжка про те, що сенс життя не в тому, щоб ставати сіллю для моря.

10. Паласіо Р. Дж. Диво: роман / Р. Дж. Паласіо. – Харків: Vivat, 2017. – 368 с.

Повість «Диво» американської авторки Р. Дж. Паласіо – важливий твір для формування толерантності та вміння приймати в своє оточення «інших» дітей. Історія про хлопчика з вродженим генетичним захворюванням і про те, як мужність, почуття гумору, доброта й дружба здатні створити справжнє диво. Десятилітній хлопчик Огест Пуллман любить Зоряні Війни, костюмовані паради на Геловін, багато читає, обожає комп'ютерні ігри. Водночас у малого рідкісна генетична вада, яка спотворила його обличчя та приречла до вічної інакшості, рясного дощу жорстоких насмішок або співчутливих поглядів. Його батьки самотужки займаються освітою сина, однак, зрештою, наважуються віддати хлопця до престижної середньої школи. Ясна річ, герой миттю опиняється в центрі уваги та пліток, хоча мріє просто «мати нормальне обличчя, на яке ніхто не звертає уваги». Читачі дізнаються, що почуття гумору й дружба можуть створити справжнє диво.

11. Піколт Дж. Дев'ятнадцять хвилин: роман / Дж. Піколт; рос. мовою переклад Ольги Бершадської. – Белгород-Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. – 624 с.

Стернінг – маленьке провінційне містечко, тишу та спокій якого зруйнувала страшна трагедія. Одного разу учень старшої школи прийшов на уроки з двома обрізами та двома пістолетами й почав стріляти... Що змусило сімнадцятирічного хлопця взятися до зброї? Хто він – нещасна жертва чи холоднокровний убивця? На ці питання мусить знайти відповідь суд. Але ж чи має право хтось судити інших?..

12. Роулінг Джоан, Серія книг про Гаррі Поттера.

Знаменита історія «хлопчика, який вижив», не тільки занурить читача в казковий світ, а й познайомить із проблемами звичайних підлітків – конкуренція, недовіра, образа, помста. <https://www.litmir.me/a/?id=35>.

«Подвиг – свідок мужності»

(урок мужності для учнів 9-11 класів)

*Антонова Л. М., учителька української мови та літератури
КЗ «Первомайський ліцей № 5» Первомайської міської громади
Лозівського району*

*Знов тихо плаче Україна.
І смуток, мов паук снує,
На сході сонце у крові...
Помилуй, Боже, Україну!
Орися Мельничук*

Мета:

- формувати в учнів особистісні якості громадянина-патріота України, захисників Вітчизни;
- спонукати учнів до уявлення в про війну, як про найбільше нещастя, яке може трапитися з людиною, про долю, яка випала жителям України в цілому;
- сприяти формуванню активної громадянської позиції щодо недопущення війни як засобу розв'язання конфліктів між державами;
- акцентувати увагу на прикладах подвигу, самопожертви в ім'я своєї країни;
- розвивати навички дослідницької роботи, уміння аргументовано висловлювати свою думку.

Обладнання: карта України, фрагменти військово-патріотичного проєкту «Хоробрі серця», кліп «Балада про нашу боротьбу. Героям України присвячується», лемківська пісня «Гей, плине кача...».

Хід заходу

Учень.

Я за тебе молюсь, український солдате,
Я за тебе боюсь, хоч не я твоя мати,
І благання я шлю до високого неба,
Ти залишся живим – більш нічого не треба.
Не бійся, мамо, я тримаюсь,
Хоч у руках стискаю автомат,
У вогняному пеклі сподіваюсь
І мрію повернутися назад.
Мене тримає біль за Україну.
Молись за мене, ненько, і чекай!
Наш дух незламний – мій і побратимів,
Бо тут ми стоїмо за рідний край.

Мельничук Орися

Учитель (використовує прийом «Асоціативний куц»). Як ви розумієте поняття *подвиг, мужність і патріотизм?* (На парті лежить кольоровий папір, учні повинні написати на смужках цього паперу свої асоціації.)

Подвиг – доблесна, важлива для багатьох людей дія; героїчний вчинок, здійснений у скрутних умовах.

Мужність – одна з чеснот, що відображає моральну силу в подоланні страху. Мужність часто розуміється як здатність переносити страждання, включаючи фізичний біль.

Патріотизм – це любові відданість Батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам.

Історія людства рясніє війнами. Війни міждержавні й громадянські, локальні та світові, справедливі та загарбницькі. Ще за печерних часів люди воювали за їжу, за зручнішу печеру, за жінку. Пізніше – за іншу здобич, за дорогоцінне каміння, перли і золото, за невідомі. Потім загарбували території (держави) заради корисних копалин, світового панування...

І виростають покоління,
Котрі не чули тишини.
О, найстрашніше з літочислень
Війна - війною – до війни!

Л. Костенко

Давайте повернемося до епіграфа заходу. Як ви його розумієте? *Учні дають свої тлумачення; перегляд фрагментів військово-патріотичного проєкту «Хоробрі серця».*

Військово-патріотичний проєкт «Хоробрі серця» присвячений людям, які виявили героїзм під час подій на сході України. У ньому розповідається про героїв із народу, не лише військових, а й цивільних, сусідських хлопців і дівчат. Це шоу про сьогодні, про людський бік АТО, про моральні, соціальні, психологічні проблеми, які постають перед суспільством, відколи почалася війна.

(Розповіді-презентації про героїв військово-патріотичного проєкту «Хоробрі серця».)

1-й учень. Володимир Донос п'ять діб лежав у лісі серед тіл мертвих побратимів, харчувався черв'яками й тримав біля себе гранату на випадок, якщо сил триматися забракне. Через що, коли потрапив у полон і втратив ногу, був зарахований ворогами до елітних спецназівців, на їхню думку, звичайна людина в таких умовах просто не вижила б. Хоча сам герой – учитель фізкультури.

2-й учень. Ігор на прізвисько Артист, працівник дитячого театру. Один із тих, хто вцілів в Іловайському котлі, пройшов полон. І перше, що він хоче зробити після війни, – відродити театр і подарувати вистави звільненим дітям.

3-й учень. Руфер Григорій Мустанг на передовій не побував. Зате пробрався в саме серце Мордору, яким тепер для українців є російська столиця Москва, аби розфарбувати зірку на сталінській висотці в жовто-блакитні кольори. Знайомі досі думають, що Григорій перехитрив ФСБ та вирвався з пастки, тому не дав себе схопити. Насправді все простіше: «диверсант» виїхав із Москви звичайним пасажиром, бо ворог не підозрював зовнішньої «диверсії», ловлячи власних неблагонадійних.

4-й учень. Сергій Козак – урятував екіпаж бойової машини під обстрілом. Всеволод Стеблюк, готуючись отримати кулю від російського військового,

вийшов назустріч, аби домовитися про вивезення поранених, і йому якимось дивом це вдалося. Артем Усик – боксер, чемпіон, у перший же день на фронті виніс із-під вогню двох побратимів. Скільки ми вже бачили, скількох побачимо. І все це – герої нашого часу, чий історії не просто варті екранного втілення: запускати виробництво відповідних фільмів і серіалів треба чим якомога швидше.

Учитель. Окрема тема – жінки на війні. Від часів Жанни д'Арк до повісті Бориса Васильєва «А зорі тут тихі...» нічого не змінилося. Озброєна жінка – неправильно, аномалія, негайно в тил або в санчастину. Реальність же така, що молоді красиві тендітні жінки воюють на рівних із чоловіками. Фронт не визнає гендерного питання. Анна Стецько та відома журналістка Олена Білозерська захищають Батьківщину зі зброєю в руках. Автори «Хоробрих сердець», до їхньої честі, не акцентують надмірної уваги на статевій приналежності. Хіба поява Анни в пишній сукні сприймається радше сценарним ходом, аніж зовнішнім проявом внутрішнього стану жінки-солдата. Але й ця деталь укотре доводить: українські війна і мир настільки потребують художнього переосмислення та втілення, що герої дозволяють собі легку театралізацію.

Учень.

Коли ви вмирили, вам дзвони не грали,

Ніхто не заплакав за вами.

Лиш в чистому полі ревіли гармати,

А зорі вмивались сльозами.

Лиш в чистому полі ревіли гармати,

А зорі вмивались сльозами.

Коли хоронили у темну могилу,

Від болу земля заніміла.

Під хмарами круки стадами літали,

І бурею битва гриміла.

Під хмарами круки стадами літали,

І бурею битва гриміла.

На ваших могилах хрести почорніли,

Берези схилились додолу.

Спіть, хлопці-соколи, сини України,

Що впали за волю, за долю.

Українська Стрільцька Пісня

Сторінками періодичної преси

1-й учень. Й один танк у полі воїн.

Бій у селищі Піски, що в передмісті Донецька, став прикладом високої професійності, бойового духу та героїзму військовослужбовців Збройних Сил України. Розташований тут опорний пункт терористів був зусібіч оточений будинками. Використання авіації та артилерії виключалося. Тож наші підрозділи могли розраховувати лише на підтримку танків. Екіпаж танка під командуванням командира танкової роти танкового батальйону 93-ї окремої механізованої бригади оперативного командування «Південь» капітана Олександра Лавренка у складі танкової роти за підтримки взводу отримав завдання захопити та знищити опорний пункт терористів. Це не лише відкривало можливість закріпитися на підступах до обласного центру, а й розірвати кільце оточення навколо підрозділів Збройних Сил України на території Донецького аеропорту. Після отримання

бойового наказу екіпаж танка капітана Олександра Лавренка, до складу якого входили військовослужбовці за призовом по мобілізації навідник молодший сержант Олександр Вохромєєв і механік-водій солдат Андрій Кулягін, атакував ворога. Зав'язався бій. На блокпосту терористів було два танки та кулеметні розрахунки. За блокпостом були розташовані мінометна батарея та снайперські позиції. Прямим пострілом із танка капітан Олександр Лавренко підбив одну з бронемашин противника. Наступними влучними пострілами були знищені кулеметні розрахунки та два автобуси терористів. Ворог огризався. По броні зацокотіли великокаліберні кулі, вдарили протитанкові гранатомети, атакувала мінометна батарея. Серед наших з'явилися поранені. Увірвавшись на блокпост противника, екіпаж танка вогнем із танкової гармати та кулемета прикривав дії механізованого підрозділу й евакуаційної групи. Відступивши, терористи перегрупувалися та атакували блокпост, намагаючись відновити контроль над селищем. Екіпаж танка капітана Олександра Лавренка першим вийшов назустріч ворогові, знищив дві мінометні обслуги терористів і значно відірвався від основних сил танкової роти. Ворог зосередив усю свою злість на відважних танкістах. Били з усього, що було. Ухиляючись від вогню противника, бойова машина натрапила на потужний фугас. Члени екіпажу молодший сержант Олександр Вохромєєв і солдат Андрій Кулягін загинули. Важкопоранений капітан Олександр Лавренко не здався ворогу й не допустив захоплення танка, підірвавши себе разом із бойовою машиною.

2-й учень. Родина харків'янина, який загинув в АТО, отримала орден сина.

28 листопада на Харківщині родина кулеметника-розвідника Станіслава Майсеєва отримала орден «За мужність» III ступеня, яким нагороджено воїна. 14 серпня 2014 року було підписано Указ Президента України про нагородження Станіслава Майсеєва державною нагородою (посмертно). Вручення ордена відбулося на подвір'ї Шевелівської загальноосвітньої школи Балаклеєвського району, яку свого часу закінчив Станіслав. Відтепер на будівлі школи, де навчався Станіслав, висітиме меморіальна дошка, присвячена герою. За словами директора школи Юлії Коптяєвої, учителі та учні дуже хвилювалися в цей день, адже для них Станіслав не просто колишній випускник, але й справжній Герой.

– Ми до цього дня не готувались і ми цього дня ніколи не чекали, тому що рік тому ніхто й гадки не мав, що випускник нашої школи залишить цю землю і буде похований на кладовищі як захисник своєї Батьківщини, – зізналася Юлія Миколаївна. На відкриття меморіальної дошки до школи прийшли не лише учні, родичі, представники районної адміністрації, військкомату, але й бійці полку спеціального призначення. Саме спецпризначенці, з якими проходив службу Станіслав Майсеєв, привезли державну нагороду солдата додому. Заступник командира групи Руслан розповів, що в Станіслава було велике бажання жити, тож він житиме до тих пір, поки про нього пам'ятатимуть. Розвідник-кулеметник Станіслав Анатолійович Майсеєв народився 17 березня 1993 року в Харківській області. Військовослужбовець загинув у зоні АТО 15 липня 2014 року поблизу населеного пункту Ізварине від вибуху снаряду при виконанні бойового завдання.

(Звучить лемківська пісня «Гей, плине кача...»)

Учитель. «Укрпошта» разом із Міністерством оборони України і Національною гвардією України почала випуск серії художніх маркованих

конвертів під назвою «Героям слава!». На перших чотирьох конвертах зображені загиблі в зоні проведення антитерористичної операції на Донбасі українські військові, яким було присвоєно звання Героя України: генерал-майор Сергій Кульчицький, підполковник Тарас Сенюк, підполковник Костянтин Могилко та старший лейтенант Євген Зеленський. Генерал Кульчицький загинув разом з 11 бійцями в результаті потрапляння снаряду проросійських бойовиків у їхній вертоліт Мі-8 поблизу гори Карачун у Донецькій області. Командир 1-го аеромобільно-десантного батальйону 95-ї окремої аеромобільної бригади високомобільних військ ЗС України Тарас Сенюк загинув 3 червня під час атаки бойовиків на колону сил АТО, що прямувала з Ізюма в район Слов'янська. Костянтин Могилко був командиром екіпажу транспортного літака АН-30Б, який здійснював спостереження в зоні АТО. Цей літак був збитий 6 червня над Слов'янськом. У момент падіння літака на житлові квартали міста пілот ціною свого життя спрямував борт за межі міста. Кожний конверт буде випущено тиражем 400 тисяч екземплярів.

(Уявна зустріч із волонтерами Харківщини)

Харків сьогодні є столицею волонтерського руху – таки першою, а не другою. Домовитися про зустріч із місцевими волонтерами не так і легко – вони весь час або в зоні АТО, або на закупівлях, у госпіталях, вивозять поранених і розшукують полонених... Серед них підприємці, лікарі, науковці, студенти, робітники, люди різного віку й смаків. Декого з них знає вся Україна, декого – лише Харків, а когось – тільки бійці на передовій. Тож давайте поспілкуємося з кількома харків'янками, які допомагають фронту.

1-ша учениця. Я – Ольга Ключко, підприємець. Моє волонтерство почалося, як у багатьох, із Майдану... Була просвітницька робота тут, у Харкові. Я розповідала нашим людям, за що стояв Майдан, за що він був розстріляний... Потім почалася війна, і ми почали підтримувати хлопців, які нас захищають. У Харкові багато волонтерів, але ми рідко бачимося, бо немає часу спілкуватися – треба робити справу. Утворилася невелика команда одноступців, серед них і моя подруга Галина Нестеренко, сестра Таня, наші діти. Не маємо ніяких волонтерських посвідчень, зате стільки есемесок від хлопців зі словами подяки... Там, на фронті, нас завжди чекають справжні Воїни, і для нас вони Герої!

2-га учениця. Я – Ірина Корольова, людина глибоко віруюча, і для мене волонтерство – можливість дотримувати Божих заповідей і власних переконань. Якось один із представників «Громадської варти Харкова» запропонував нам узяти участь в акції «За єдину Україну» в Барвінковому. Було все так натхненно: ми співали пісні, прикрашали місто нашими прапорцями. До мене підійшов Вадим Приходченко: «Поїхали з нами на блокпости, знаємо, що там треба нашим хлопцям». Приїхали – і бачимо молоденьких хлопчаків у кросівках, джинсах, звичайних футболках... Ці незабутні маленькі окопчики – спальні місця «класу люкс»... Почали складати список найнеобхідніших речей: потрібні були і одяг, і взуття, і засоби гігієни, їжа, вода. Розповіла прихожанам нашої церкви про побачене на блокпостах. Спочатку люди зібрали близько 4 тисяч грн на потреби бійців, а потім я збилася з ліку, скільки разів ми їздили під Слов'янськ. Це стало способом життя. Вражає те, що в Харкові люди самі організувалися та створили такий потужний волонтерський рух, який підтримують власними силами.

3-я учениця. Я – Євгенія Духопельнікова, вебдизайнер. Люди думають: волонтерство – це справа для героїв, а я маленький, слабкий, я не зможу. Хоча

насправді ти можеш. Будь-яка людина може купити в секунді теплу флисову кофту й віднести її для наших військових, а кожна така кофта – це один зігрітий солдат. Моя сім'я виховала мене українкою. Дідусь був дуже цікавою людиною – сам родом із Росії, але ніколи не мав імперського шовінізму. Потрапив у Харківський військовий шпиталь, залишився, вступив до військового університету. Я завжди пам'ятатиму, як він наголошував, що наша країна – Україна. Нам ніколи й на думку не спадало, що ми не вчитимемо української або не любитимемо землі, на якій живемо... Тепер наші чоловіки її захищають. І весь тил повинен їм допомогти!

Учитель. Пропоную звернутися до легенди, яка пояснює назву нашої держави «Україна». Кажуть, коли представники народів прийшли до Бога, щоб визначитися, яку їм землю обирати і як її назвати, коли була призначена французам Франція, а німцям – Німеччина, і коли залишилося тільки двоє дівчат, глянув на них Всевишній і сказав: «Ви – євреї, жили в раю, у вас було все: і достаток, і мудрі пророки, але ви не вміли цього шанувати – то будете відтепер називатися країною Ізраїль, тобто вигнані з раю». Поглянув же на друге вбоге, але горде дівча і сказав: «А ви – дуже працьовиті і мужні люди. Вам жити в раю, і держава ваша називатиметься Україна. Але щоб справді бути такою країною, треба пройти через важкі випробування війнами і холодом, голодом і хворобами, стихіями і всілякими негараздами». І, напевно, якраз ті випробування переживає зараз Україна. (*Кліп «Балада про нашу боротьбу. Героям України присвячується».*) Дуже хочеться щоб у нашій країні панував мир.... А що б побажали ви? (*Відповіді дітей.*)

«Україно, молюся за тебе...»

(позакласна година для учнів 7-11 класів)

*Погрецька Л.Я., Сергєєва Ж.А. – учителі української мови та літератури КЗ «Первомайський ліцей № 6»
Первомайської міської громади Лозівського району*

Мета:

- поглибити знання учнів про нашу державу – Україну;
- розвивати пізнавальні інтереси учнів;
- формувати національну свідомість, переконаність у нетлінності надбань і духовних скарбів народу, необхідності їх збереження;
- пробуджувати готовність служити Батьківщині своєю працею та стати на захист державних інтересів країни.

Обладнання: проектор, кліпи: «Красивий кліп про Україну», «Прости, солдате», «Я ненавиджу війну», «Квітуча Україна» Н.Май, музичне оформлення.

Хід проведення

Учень.

Є в центрі Європи чудова країна.

Сягає корінням у сиві часи.

І це – незалежна моя Україна.

Тут гори Карпати, степи, річки і ліси.
Моя Україна щаслива земляця,
Вродлива і юна, як квітка-весна.
Красу твою бачу в камені й криниці.
Вслухаюсь, як грає бандури струна.
Моя Україна, журавлик у небі,
Ти прагнеш туди, у ясні небеса.
Ти квітка, ти сонце, лебідка і лебідь.
Усмішка юнача й дівоча коса.
Моя Україна, журливій верби,
Колосся пшениці, озера, дуби.
За тебе душею і тілом умер би,
З тобою ж бо вільні стають і раби.
Моя Україно, до тебе я лину.
Надія на щастя серденько ятрить.
Тож нумо плекати, любити Вкраїну.
У наших-бо крилах майбутнє століть.

М. Бойко

Ведучий 1. Ми живемо в найкращій країні на Землі: із зеленими лісами й гаями, блакитними ріками, озерами, щедрими полями й садами. Україна – це неозорі простори рідної землі, що простягнулися від Карпат до Чорного моря, це країна хвилюючої краси, радості й печалі, розкішний вінок із рути, барвінку, чорнобривців і калини.

Ведучий 2. Немає життя без України, бо Україна – це мати, яку не вибирають, Україна – це доля, яка випадає один раз на віку, Україна – це пісня, яка вічна на цій землі. Україна – це рідна мова.

Україно! Ти для мене диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо, горда і вродлива,
З тебе дивуватися повік...
Україно, ти моя молитва,
Ти моя розлука вікова...
Гримотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

В. Симоненко

Ведучий 1. Немає на світі кращого неба, ніж небо рідної України! Воно благословляє свою країну, береже у віках її материнську любов, його ніколи не відділити від матінки-землі. Як не можна відділити небо від землі, так і не можна відділити Захід України від Сходу, Карпати від Світязя, Чорне море від Дніпра. Це все – Україна – єдина, суверенна, незалежна.

Ведучий 2. Найголовніше для всіх нас, українців, щоб світило яскраво сонце і було мирне небо. Важко навіть уявити, що десь над нашою рідною землею клекочуть гармати, повітря здригається від вибухів, а відчай панує в очах людей...

Виходить дівчинка в українському вбранні. На плечах чорна хустина.

Дівчина.

Рано-вранці на світанку босими ногами
Йшла до Бога Україна тихо з молитвами.

Одягнувши вишиванку, розпустила коси,
Щоб просити в Бога сили і кращої долі.
Вітер коси розплітає – суне чорна хмара.
Впала вона на коліна і його питала:
– За, що мені така кара?
Чим я завинила? – Що знов круки чорні крячуть і ростуть могили?
Дзвони дзвонять вже щоденно ...днями і ночами...
Сини мої полягли...вкрито все хрестами...
– Чи я тобі не молилась? Чи дітей не вчила любити землю і тебе?
Прошу, дай нам сили!
– Скажи мені, Отче милий, скільки ще терпіти?
Як синів уберегти? Скільки ще молитись?!
...І почувся з неба голос:
– Встань! Вже скоро, мила!
Той, хто хтів здолать тебе, сам ляже в могилу.
Потерпи ще трішки ти – я загою рани,
Бо я чув усі молитви – мир скоро настане!
Воля й доля в твоїм домі, повір скоро буде!
А ворога не пробачать ані я – ні люди!

Ведучий 2. У вересні День народження Олександра Довженка. Що ми знаємо про нього? Класик української літератури і кінематографії. А виявляється, і великий патріот України, і навіть пророк. Читаємо його записи в щоденнику періоду Другої світової війни. «Чи зберуться наші люди знову на Вкраїні? Чи повернуться вони з усіх нетрів, далеких далекостей нашого Союзу і заповнять її замість померлих од ворога, од морозу, од кулі і петлі? Чи так і лишаться там, а на наші руїни наїдуть чужі люди і утворять на ній мішанину. І буде вона не Росія, не Вкраїна, а щось таке, що й подумати сумно» (13.04.1942 р.). Чим не пророцтво?

Ведучий 1. А ось ці рядки і зовсім ніби з останнього повідомлення в Інтернеті, хоча датуються вони 04.04.1943 р.: «На українських ланах і селах в огні і полум'ї вирішується доля людства, вирішується велетенська проблема світової гегемонії, вирішується доля людства на нашій недолі. Така нещаслива земля наша».

1-й учень.

Яке сумне це слово – Україна:
У ньому вітру плач, і журавлиний квил,
І дзвін кайданів, німота могил,
І сльози вдів. Столітня руїна.

2-й учень.

Яке суворе слово – Україна:
У ньому дзвін шабель, і гук гармат,
І тулумбасів грім, і попелища хат,
Й китайкою накрита домовина.

3-й учень.

Яке тривожне слово – Україна:
У ньому пісня волі невмируща,
Шевченків заповіт вівки суцїй,
Зітхання матері і мужній голос сина.

Ведучий 2.Українці мають усі підстави пишатись, що їхня Батьківщина не раз переживала дні слави, мужньо переносила найважчі випробування. Не одне покоління кращих синів і дочок беззавітно клали своє життя до ніг рідної неньки – України.

У повній тиші лунає передзвін (музичний фон).

«Війна і смерть»

Війна і смерть – дві сестри, ніби пара,
Які крокують разом вже віки...
Це – ніби чиясь невблаганна кара,
Що слід лишає на всі роки.
Війна... Ти був там? Ні? То ти щасливий,
Бо ти не бачив сльози, біль і кров,
Не бачив ти, як погляд свій зрадливий
Кидала смерть на юних знов і знов.
Чи бачив ти, як проводить мати
Свого єдиного, не воїна – дитя,
І молить Бога, щоби дочекати,
Або за нього дати своє життя?
Чи чув ти тихий плач дівчини,
Коли почула вість, що вже нема
Того, до кого серцем лине,
І що тепер вона уже одна?
А може, ти вдовиний погляд бачив,
Тої вдови, що на руці дитя,
Що ще недавно тато сина няньчив,
Сьогодні ж – сирота оце маля?
Чи хоч у сні до тебе приходила
Ота проклята усіма війна...

Ведучий 1. Ми, українці, повинні пишатися тим, що наша Україна ніколи не поневолювала інші народи, не вела загарбницькі війни, а лише захищала себе від ласих на чуже добро близьких і далеких сусідів.

Ведучий 2. Патріотів виховує і наш Первомайський ліцей № 6. Україну з перших днів лиха захищає випускник нашої школи, Народний герой України, орденосець Щербак Олексій.

Уявна зустріч із учасником АТО (інтерв'ю):

– **Олексію, у Вас було відчуття, що на нашу землю колись прийде війна?**

– Я ніколи не думав, що коли-небудь побачу справжню бойову тривогу! Але коли почалися події в Криму, наші групи відправили у прикордонні з Росією області. А вже 7-го квітня ми вилетіли в Донецький аеропорт. Я перебував там півтора місяця. Найчастіше був на «вишці».

– **Ви тоді могли уявити, що через півроку аеропорт буде зруйнований практично вщент?**

– Починаючи із середини квітня, наших людей почали відправляти на посилення охорони в Краматорськ, Артемівськ, штаб АТО. В аеропорту нас залишилося близько 60 осіб. Коли почався перший бій, я також перебував на «вишці». Але нам не дозволяли стріляти. У мене було відчуття, що пар із вух піде від злості. Якби нам дали команду, бойовиків можна було б знищити на етапі,

коли вони тільки наблизилися до аеропорту. На цьому б усе й закінчилося. А так їм дали час підтягнутись і влаштуватися в новому терміналі. За даними нашої розвідки, туди увійшли до 300 бойовиків. Більшість, звичайно, там і залишилася.

– Особисто Ви брали участь у першому бою в аеропорту чи тільки спостерігали за ним?

– Перші постріли застали мене на парпеті «вишки», яку теж відразу почали обстрілювати. На мене посипалося скло. Я відповз углиб будівлі. Відстрілюючись, допустив помилку – зробив один постріл і не змінив позицію, а відразу вистрілів знову. Ворог тут же визначив, де я перебуваю. Після цього я, спускаючись, робив постріл, і змінював позицію. Так поступово спустився вниз. Бійці, які там знаходилися, були поранені й посічені уламками скла. Надав допомогу – уколів, перев'язав... Ополченці, увійшовши в новий термінал, дуже хотіли захопити «вишку», «промацати», які сили її захищають, запускали неповнолітніх, щоб вони вистежували. Ми не могли стріляти по цих дітях. Лякали їх і відганяли, роблячи кілька пострілів у повітря з пістолета. Перший бій в аеропорту тривав дві доби. Потім інтенсивність стихла, але все одно сутички тривали. Загалом ми тоді не спали п'ять днів. Так, годинку уривали по черзі. Між терміналом і вишкою була лісосмуга. У ній потім наші бійці виявили чимало загиблих ополченців...

– Що найбільше запам'яталося з перших місяців на цій неоголошеній війні?

– Після тижневих боїв в аеропорту нас змінила 72-а білоцерківська бригада. Тобто група нашого полку під командуванням Жені Подолянчука, скаута, Народного героя України, залишилася в старому терміналі, а мене з іншими хлопцями перекинули під Слов'янськ. Там ми вели розвідку біля ворожих блокпостів. Якось зав'язався бій. Чи не бій, а бійня. Молоденькі сосонки в посадці валилися, зрізані вогнем. Перші секунди було страшно. Але в нас були хороші наставники, один із них – наш заступник командира загону, Герой України, підполковник Юрій Вікторович Коваленко. На жаль, він загинув під Извариним. Тоді ж серйозно був поранений мій товариш Рома. У нього були прострелені обидві ноги. Поки ми надавали йому допомогу, він сказав: «Там Юрка Савельєв залишився». Шестеро людей зголосилися повернутися за ним. Повертатись у пекло було страшно. Але не можна було кидати свого. Знаєте, перший бій в аеропорту – це було страшно. Але він не зрівняється з тим, що творилося в соснах. Там було набагато страшніше. Слава Богу, винесли свого, надали допомогу.

– Що б Ви хотіли побажати молодому поколінню України?

– Шановні, в окопах ми всі молилися Богу – залишитися живими. І ще, щоб мирно жила Україна.

Україно, молюся за тебе,

Як за матір гріховно-святу,

За блакить твого вічного неба

І за ниву твою золоту.

Україно, молюся за славу,

За твою непокору століть,

За столицю твою златоглаву,

Що по груди в тополях стоїть.

Україно, молюся за мову,

За божественну мову твою,

І за врону твою калинову,

Від якої добрішим стаю.
Україно, молюся за пам'ять
Убієнних за волю синів
І за тих, що у душах запалють
Промінь правди, щоб край заяснів.
Україно, лише в милосерді
Час єднання синів настає.
То нічого, що ми не безсмертні,
За безсмертя молюся твоє.
Отче наш, У Твоім часоплині
Все минає – ридай не ридай.
Прости, Боже, гріхи Україні
І надалі грішити не дай.

В. Забаштанський.

Ведучий 1. Пам'ятаєте, Захар Беркут говорив: «Сила народу в його єдності. Лише тоді, коли ми разом — ми є великою, майже непереможною силою. З історії ми бачимо, що, лише об'єднавшись в одне ціле, можна здолати будь-якого ворога, навіть найсильнішого».

Пісня «Я тебе ненавиджу, війна...» (співає учень на фоні кліпу).

Ведучий 2. У кожного з нас є рідна хата. Подумайте, скільки потрібно праці, щоб утримувати в домі порядок і лад, щоб було в ньому чисто й затишно, щоб жилося заможнo. Україна – наш спільний дім. Тож маємо дбати всі, щоб у ній були добробут і лад, мир і злагода, вічна краса. Усі ми повинні усвідомити: своє, рідне – це не тільки хата, подвір'я, а й вулиця, село чи місто, де ти живеш, ліс і річка, степ і море, і вся розмаїта наша країна.

Ведучий 1. Тож давайте примножувати багатства нашої України, нехай наливається добром кожне серце! Будьмо гідними своїх предків, обіцяємо любити рідну землю так, як заповідав великий Тарас, берегти волю й незалежність України, поважати свій народ і його мелодійну мову.

Ведучий 2. Будемо шанувати себе та свою гідність – і шановані будемо іншими. Нехай кожний із вас відчує гордість за нашу державу, бо ми – діти твої, Україно! І хай на українських полях колосяться золоті жита, червоніють маки, а ми ніколи не побачимо вирив від снарядів.

Кліп «Квітуча Україна» Н.Май.

Народні символи України

(народознавча година для учнів 4-го класу)

*Сафіуліна Н.А., завідувачка бібліотеки
КЗ «Харківський навчально-виховний комплекс
«гімназія-школа І ступеня» № 24 Харківської міської громади
Харківської області імені І. Н. Пилипенка»*

Мета:

- підвищити рівень національно-патріотичного виховання учнів;
- розширити кругозір дітей про історію свого народу, звичаї, традиції, обряди та народні символи;

- навчити любові та поваги до рідної землі, до свого минулого.

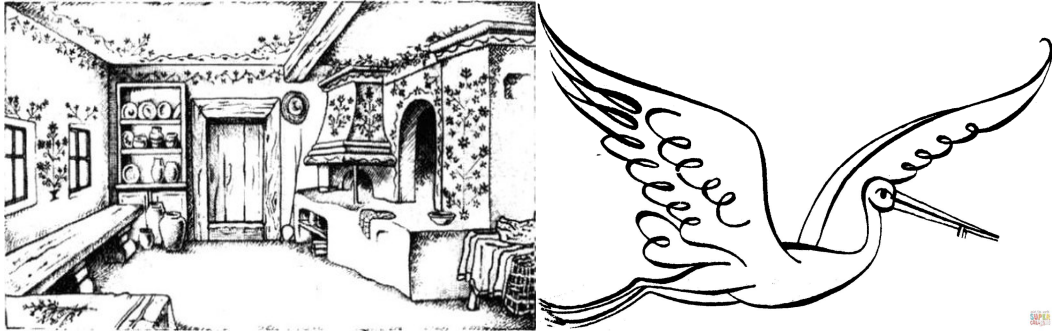
Обладнання: презентація «Народні символи України», відеоролик «Українські народні символи – святині українського народу», книжкова виставка.

Хід заходу

Сьогодні в нас цікава зустріч: ми поговоримо на тему «Народні символи України». Кожен народ, кожна нація мають свої звичаї, традиції, обряди, які склалися протягом багатьох століть. Звичай розрізняють і об'єднують людей в один народ, в одну націю, охороняють від забуття. І ми обов'язково повинні знати й поважати наші звичаї, традиції, обряди та символи. Символи діляться на державні та народні. Що належить до державних? *(Відповіді дітей.)*

Але сьогодні ми зупинимося на народних символах, яких в українців дуже багато. За символами можна впізнати національність і країну. Це рослини, тварини, речі побуту тощо. Кожен символ має своє значення для українців.

(Перегляд відеоролика «Українські народні символи – святині українського народу» з обговорюванням.)

Діти, про один із символів ми з вами зараз поговоримо докладніше. Але що це за символ? Упізнайте.

На ньому – гроно й пелюстки,
Квіти, листя й віти.
Він оберіг краси
Здавна в нашій стороні,
Веселі ви чи сумовиті.
На схилах Ворскли чи Дінця
Нема такої дівчини у світі,
Котрій він не до лиця!

Так, це український віночок. Вінок належить до українських національних символів-оберегів. Українські дівчата влітку ходили з непокритою головою, обвиваючи її стрічкою, а на свята надягали вінки. Починали носити віночок дівчатка з трьох років. Перший – для трирічної дівчинки – плела мама. І купала його в росах сім днів, а тоді до скрині клала. У віночок влітала чорнобривці, незабудки, барвінок, ромашки. Кожна квіточка лікувала дитину: чорнобривці допомагали позбутися болю голови, незабудки та барвінок зір розвивали, а ромашка серце заспокоювала. А для шестирічної доньки у вінок влітали мак, що давав сон і беріг думку, крім того, влітали й волошку.

Є дуже багато різновидів віночків: рідвяні, вінок відданості, чернечий, вінок надії, вінок розлуки...

Серед розмаїтості вінків особливе місце належить «вінку кохання». Право вплітати його мали дівчата віком від 13 років і до заміжжя. Основу такого вінка складають ромашки – символ юності, доброти та ніжності. Поміж ромашками вплітають цвіт яблуні й вишні. Над чолом – квітуче гроно калини. Перевивають батіжком хмелю. Вважають, що хміль – це весільна символіка. Як хміль в’ється, так і хлопець має витись біля нареченої, бути готовим до одруження.

У віночок України
Заплету я квіти нині.
Віночок – не проста краса,
Йому підвладні й небеса.
Про це відомо у нас зроду,
Він – оберіг народу й роду.

Уважалось, що вінок із живих квітів захищає дівчину від напасників і лихого ока. Народ вірив, що дівчина, маючи на своїй голові вінок, володіє чарами. А ще вінок на голові й для здоров’я, тому є квіти, які потрібно обов’язково вплести.

До українського віночка вплітали різноманітні квіти, а всього в одному вінку могло бути до 12 різних квіток. Кожна квітка у віночку щось символізувала.

1. Деревій – красива квітка, схожа на квітуче дерево. Як символ нескореності, деревій посідає центральне місце у віночку.

2. Барвінок – символ життя, він має довгі пагінці – безконечники, які стеляться по садочку, горнуть до оселі людської. Листячко цупке, не боїться суховію, з нього, нанизуючи одне на одне, дівчата виготовляли стрічки-віночки, сколювали ним волосся, щоб не заважало в буденній роботі.

3. Незабудки

Не забуду я рідного краю,
Де проходить дитинство моє,
І кохання, і перше світання
До віночка вплету я заранне.

Хай нагадає рідну домівку,
Друзів вірних і спів солов’я.
Незабудки – найкращі квіти,
Недаремно таке в них ім’я.

4. Цвіт вишні та яблуні – це символ материнської любові.

5. Калина – символ України, символ краси та дівочої вроди. Це дерево нашого українського роду. Колись воно пов’язувалося з народженням Всесвіту й назву свою взяло від давньої назви Сонця – Коло. Червоні ягоди калини з ягідками-сердечками – то символ крові та невмирущого роду.

Калинова гілочка під віконечком.
Манить мене білим цвітом, ніби сонечком.
Я до сонечка долоні простягаю,
До грудей духмяні квіти пригортаю.

6. Безсмертнику віночку дарує здоров’я, загоює найтяжчі рани.

7. У народі існує легенда, що любисток і волошка колись були птахами й учили людей любити одне одного, бути щирими й відвертими. А коли померли ці пташки, то проросли квітами, пахучими рослинками – любистком і волошкою. У них чудові лікувальні властивості: ними миють волосся, освіжають хату, купують маленьких дітей. Тому ці квіти у віночку є символом людської відданості, вміння бути корисними.

8. Ромашку у віночок не вплітали дуже довго, поки не дізнались, що вона не лише красива, а й сильна своїми лікувальними властивостями, дає людям здоров’я, доброту й ніжність.

9. Ніжна пелюстка маку несе в собі пам’ять роду. Дівчата, у сім’ї яких був загиблий, з любов’ю та сумом покладали на голову віночки із семи маків,

присягаючи цим зберегти й продовжити рід. А взагалі мак у віночку з'явився дуже давно, у XVI–XVII ст. І він є не лише символом туги й печалі, а й дає сон і думку береже.

Як без вишні – не садок,
Так без маку – не вінок,
А його ось, як на те,
Скільки в полі тут росте!
І червоний, і стрункий,
І свіженький все який!
Цілу купу нарвемо –
Всім віночки сплетемо!
Запалали в чистім полі,
Наче хусточки червоні.
То палає в полі так
Польовий червоний мак.

10. У найперший віночок дівчатам вплітали чорнобривці, щоб гарними на вроду були, чорнобривими.

11. Ружа і троянда – символ жіночності та вроди.

Вінок – це не тільки сплетені в коло квіти, гілочки. Для завершення його прикрашання використовували стрічки. Кожна дівчина знала послідовність вплітання стрічок у віночок. Найпершою в'яжуть посередині світло-коричневу стрічку – символ землі-годувальниці. Пообіч від коричневої – жовті стрічки – символ сонця, за ними світло-зелені – символ краси й молодості. Потім голубі, сині – символи неба та води, що дають силу й здоров'я, далі в'яжуть жовтогарячу стрічку – символ хліба, фіолетову – символ мудрості людини, малинову – символ душевності, щирості, рожеву – символ достатку. В'язали й білу стрічку, але тоді, коли кінці її були розшиті сріблом і золотом. На лівому кінці вишивали сонце, а на правому – місяць. Якщо стрічка не була вишита, то її не пов'язували, бо це – символ пам'яті про померлих.

Підсумкове слово. Ось і відбулося ваше знайомство з українськими народними символами. Нехай у серцях ваших прокинеться бажання більше дізнатися про наші звичаї, традиції, обереги. Щасливі ми, що народилися та живемо на такій чудовій мальовничій землі. Тут жили наші предки, живуть наші батьки, тут корінь українського народу, що сягає сивої давнини. Тому ми завжди повинні пам'ятати, звідки ми родом, де наше коріння, знати історію свого народу, його мову, звичаї, традиції та обряди.

Які в народі звичаї крилаті,
Який багатий наш духовний світ!
Традиції живуть у кожній хаті
І їх вивчають діти з юних літ,
Щоб українцями по світу крокувати,
Й на цій землі прожити не дарма.
І щоб ніхто не зміг нам дорікати,
Що в нас коріння власного нема,
Традиції ніколи не вмирили,
Їх українці свято берегли.
А в світлий час їх з пам'яті дістали
І, наче стяг, в майбутнє понесли.

Її українська величність

(історична подорож)

*Нежид Є.В., завідувач бібліотеки
Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 147
Харківської міської громади*

1-й ведучий. Ми, українці, занадто мало знаємо про історію своєї Батьківщини та роль нашої нації у світі. І часто згадуємо про українських героїв, лише тоді, коли про них заговорив увесь світ. Українці ж керували арміями та чужоземними державами, створювали мистецькі шедеври світового рівня, робили сенсаційні відкриття в різні віки. Канцлери, флотоводці, патріархи, міністри, кардинали, царі, звитяжці духу – їх тисячі. І вони заслуговують на те, щоб ми про них знали.

Сьогодні ми хотіли б вам розповісти про київських князів, які стали європейськими монархиями і від яких беруть «відлік» найвідоміші королівські династії світу. Отже, хто ж вони були, «наші» королеви?

2-й ведучий. *Французька королева Анна Ярославна*

Напевно, важко знайти українця, який не чув про відому королеву Франції Анну, дочку великого князя київського Ярослава Мудрого. Вона стала дружиною французького короля Генріха I Канета, привезла до Франції не тільки коштовний посаг, а й високу культуру, за що її тут шанували. Оповіді свідчать, що Анна була дуже освіченою – володіла багатьма мовами, листувалася латиницею з Папою Римським. На багатьох державних документах Франції збереглися її підписи слов'янською мовою – найдавніші зразки українського письма, в оточенні підписів-«хрестиків» неписьменної французької знаті. Загальновідомі факти: Анна привезла з Києва у Францію Євангеліє, що пізніше стало відомим як «Реймське», на якому присягали під час коронації всі наступні французькі королі. Цікаво, що один із нащадків Анни Ярославни (син її онука, короля Франції Людовіка VI) – Генріх (1121 – 1175) був архієпископом Реймса. Відомо, що один із синів Анни – Філіпп I – був наступним королем Франції. А інший – Гуго Великий – став французьким героєм – керівником першого та кількох наступних

хрестових походів у Палестину. Від його нащадків (правнучки Ади де Варен) ведуть родовід шотландські та англійські королі.

3-й ведучий. *Онука князя Ярослава Едігна – німецька свята*

Про дочку Анни Ярославни та Генріха I, онуку київського князя Ярослава Мудрого – Едігну (Емму) в Україні відомо надзвичайно мало, натомість у Німеччині про неї дуже добре знають – там вона відома свята католицької церкви. «Едігну, як свідчать перекази, хотіли у Франції видати силоміць за нелюба, вона вирішила уникнути цього й піти, за однією версією, до Єрусалима, поклонитися святим місцям, за другою – збиралася вирушити на Русь, на Батьківщину своєї матері, – розповідає Олена Ясинецька. – Але уві сні їй було сказано: потрібно зупинитися там, де проспівася півень і одночасно задзвонить дзвін. У баварському містечку Пух, коли вона проїжджала повз церкву, Едігна почула й півня, і дзвін. Так вона зрозуміла, що це і є те місце, де має лишитися». За легендою, Едігна оселилася у величезному дуплі липи й провела там понад 30 років, вела дуже побожне життя. «Вона стала прозорливою, лікувала людей та худобу, учила дітей. Допомогала знайти вкрадене чи загублене». Едігна канонізована католицькою церквою, її шанують як святу й досі просять про допомогу при втраті речей або їх крадіжці.

4-й ведучий. *Рятівниця Польщі*

Доброніга – Марія, донька київського князя Володимира Великого, стала дружиною польського князя Казимира I Відновника, чим, як кажуть історики, урятувала Польщу від розвалу та підпорядкування Римській імперії. Від неї бере початок ціла «плеяда» польських королів.

5-й ведучий. *Візантійська наречена*

Донька Володара – Івана Ростиславича, князя звенигородського, Ірина була видана заміж за Ісаака Комнена, сина візантійського імператора. Це був перший випадок прямих контактів Візантії з окремим князівством, що можна розцінювати як великий успіх зовнішньої політики перемишльських князів. Цей шлюб закріпив позиції Володара в його протистоянні з Угорщиною.

6-й ведучий. *Перша шотландська свята*

Батьки Маргарити Шотландської – передостанній представник стародавньої Уессекської династії англійських королів Едуард і його дружина Агата, дочка (за іншою версією – сестра) Ярослава Мудрого, про яку в Україні майже немає згадок. Маргарита одружилася з шотландським королем і відіграла чималу роль в історії Шотландії. Вона відома своїми релігійними реформами, а також впливом, який мала на культурну трансформацію шотландського королівства. Маргарита – мати чотирьох шотландських королів і однієї королеви Англії. І якщо прослідкувати цю династію далі, то можна, переконають дослідники, побачити зв'язок аж до сучасних англійських королів. До заміжжя з шотландським королем Маргарита готувалася стати черницею. Але зв'язок із церквою зберегла й після коронації. Маргарита опікувалася ченцями, засновувала монастирі, запросила до Шотландії бенедиктинців. З її діяльністю пов'язано проникнення на північну окраїну Європи лицарської англо-французької культури. У 1250 році Папа Інокентій IV зарахував її до лику святих – так Маргарита стала першою шотландською святою.

7-й ведучий. *Королева для Норвегії й Данії*

Єлизаветі Ярославні, старшій дочці князя Ярослава Мудрого, за життя вдалося «приміряти» корони одразу двох країн. Спершу вона стала дружиною

норвезького принца Гаральда Суворого – той довго добивався руки Єлизавети. Він, хоч і нащадок норвезького престолу, але жив вигнанцем при дворі Ярослава. Оскільки ж він не мав багатства й трону, київський князь відмовив йому у сватанні. «Однак Гаральд серйозно закохався і за будь-яку ціну вирішив завоювати Єлизавету, – каже Олена Ясинецька. – Він пішов на службу до візантійського імператора, там став героєм, здобув багатство та звитягу. І таки одружився з Єлизаветою». Гаральд до того ж був ще й поетом, присвячував майбутній дружині поеми, пізніше вписані в норвезькі саги, що досі зберігаються в музеях Норвегії та є досить відомими. Після загибелі Гаральда Єлизавета вийшла заміж за данського короля Свена II Естрідсена.

8-й ведучий. *Царівна-цілителька*

Євпраксії Мстиславівні, онуці Володимира Мономаха, дочці великого київського князя Мстислава Володимировича, судилося стати першою жінкою-лікарем в історії України-Русі. Вона з молодих років вивчала народну медицину, лікувала хворих (її ще через це називали Добродія, грецькою – Євпраксія). Вона стала автором наукового трактату «Мазі» (Алімма) – першої відомої в Європі медичної праці руського авторства (тепер вона зберігається у флорентійській бібліотеці Лоренцо Медічі) про здоровий спосіб життя. В основу трактату покладено дані наукових рукописів і власних спостережень. За однією з версій, Євпраксія вийшла заміж за візантійського царевича Олексія Комнена, сина імператора Іоанна II Комнена і дістала нове ім'я Зоя.

9-й ведучий. *Імператриця Римської імперії та бунтарка*

Ця жінка свого часу була однією з найбагатших осіб Європи, а знатне руське походження забезпечило їй сильні політичні позиції. Євпраксія-Адельгейда Всеволодівна, дочка великого князя київського Всеволода Ярославича, стала дружиною імператора Священної Римської імперії Генріха IV. Однак життя її склалося нещасливо: Генріх IV виявився лютим чоловіком – знущався над дружиною, ув'язнив її у Вероні. Крім того, імператор належав до секти сатаністів, а вихована в побожній родині Євпраксія цього стерпіти не могла. Євпраксія звернулася зі скаргою до Папи Римського, що було справжнім прецедентом: слабка жінка в ті часи виступила проти свого чоловіка-імператора! Її розлучили з Генріхом IV, і Євпраксія повернулася на Русь, де в одному з монастирів закінчила свій земний шлях.

10-й ведучий. *Анастасія-Агмунда Ярославна*

Анастасія-Агмунда Ярославна (після 1020 – між 1074 і 1094) – давньоруська князівна, дочка великого князя київського Ярослава Мудрого та дочки шведського короля Олафа Шетконунга Інгігерди (Ірини). Дружина угорського короля Андраша I (Андрія). У малярській історії відома під ім'ям Агмунди. Мала двох синів: Шаламона (Соломона – короля Угорщини), Давида та дочку Аделаїду (Адельгейду), дружину чеського князя Вратислава. Впливала на політику чоловіка в питаннях збереження незалежності Угорщини від Священної Римської імперії. По смерті чоловіка воцаріння його брата Бели I перебувала у вигнанні (у Польщі, потім у Німеччині разом із дітьми). У 1063 р. повернулася в Угорщину та стала регентшею при юному Шаламоні. За свідченням німецьких джерел, у вдячність за підтримку її сина на престолі правителем Баварії Оттоном Нортхаймським вона подарувала йому угорську королівську реліквію – меч Атілли, що буцімто належав самому ватажкові гунів. Засновниця християнських православних монастирів на землях Угорщини, ймовірно, багато ченців прибуло

сюди разом з Анастасією з Русі. На прибалатонській вершині гори, біля Тиханьської абатської церкви сьогодні споруджено пам'ятник королю Андрашу та його дружині, на ньому напис: «Король Андраш I та королева Анастасія – українська княгиня».

1-й ведучий. Київських князів X–XIII століття, особливо – Ярослава Мудрого, можна вважати справжніми «тестями Європи» – такою кількістю шлюбів із королівськими династіями не могла похвалитися жодна інша держава, крім Київської Русі. За родоводами руських князів можна чітко простежити, які з європейських країн були пріоритетними партнерами Київської держави в її «сімейній дипломатії». Усі ці країни можна умовно поділити на три групи – скандинавські держави Півночі (Норвегія, Швеція, Данія); романо-германські держави Заходу (Франція, Англія, німецькі феодалні держави), слов'янські країни Сходу (Чехія, Польща тощо); до останньої групи можна зарахувати також середньоевропейську Угорщину. Загалом же нараховується більше сотні випадків міждинастійних зв'язків київських князів із європейськими монархами.

Тарас Шевченко і музика

(інтегрований урок для учнів 6 класу)

*Ромась О. П., учитель української мови та літератури
комунального закладу «Первомайський ліцей № 3 «Успіх»
Первомайської міської громади Лозівського району*

Мета: *формувати компетентності:*

- **предметні:** знання поезій Т.Г. Шевченка, музичних творів, написаних на вірші Т.Г. Шевченка; удосконалення навичок виразного читання поезій;
- **ключові:** оцінювати й характеризувати внесок Т.Г. Шевченка в скарбницю української поезії, у світовий мистецький поступ;
- **комунікативну та соціальну:** вміння працювати в групі, презентувати себе та дослухатися до думки колективу, навички емоційно-виразного виконання пісні; узагальнювати й систематизувати інформацію;
- **загальнокультурну:** усвідомлювати важливу роль Т. Шевченка в історико-культурному поступі України.

Обладнання: портрети Т. Шевченка, кобзарів і композиторів, мультимедійний проектор, музичний центр, аудіозаписи музичних творів, мультимедійна презентація, «Кобзар» Т. Шевченка.

Методи та прийоми: «Асоціативне гроно», «Асоціативний кущ», робота в групах, «Музичне лото», пластичне інтонування, бесіда, розповіді вчителів, художнє читання, хоровий спів, сприймання музичних творів, їх аналіз, бесіда, слухання музики, «Мікрофон».

Використаний музичний матеріал:

- Аркадій Філіпенко. «Зацвіла в долині червона калина»;

- Українські народні пісні: «Тяжко-важко в світі жити...», «Бандуристе, орле сизий»;
- Національний народний хор України ім. Г. Верьовки. «Думи мої, думи мої»;
- Фрагмент кантати Миколи Лисенка «Радуйся, ниво неполита» у виконанні капели «Дударик»;
- Національна заслужена капела бандуристів України ім. Г. Майбороди. «Реве та стогне Дніпр широкий»;
- Яків Степовий. «Зоре моя вечірняя»;
- Гордій Гладкий. «Заповіт»;
- Тріо «Золоті ключі». «По діброві вітер віє...»;
- Вокальний квінтет «Алілуя», «Садок вишневий коло хати»;
- Яків Степовий. «Прелюд пам'яті Тараса Шевченка».

Хід уроку

Учитель української літератури. Кожен наш урок – це подорож у світ прекрасного, чарівного, що дає можливість збагатити себе новими знаннями, поповнити словниковий запас. Але цей урок незвичайний. Ми проведемо його спільно з учителем музики та бібліотекарем. Ще раз припадемо спраглими вустами до цілющого джерела поетичної творчості Т. Шевченка, яка нерозривно пов'язана з народною піснею. Хочемо, щоб у вас сформувався ще більший інтерес до рідного слова, до поетичної спадщини Кобзаря, до народної пісні.

Учитель музичного мистецтва. А також дізнаємося, чому поезія Великого Кобзаря так тісно переплітається з музикою, чому професійні та самодіяльні композитори майже два століття знаходять у ній натхнення для створення все нових і нових музичних творів.

Бібліотекар. Діти, а що вам відомо про Т.Г. Шевченка? (Поет, художник, сирота, кріпак, драматург, вільна людина, борець за волю.)

Складання «Асоціативного куца»

– А як ви вважаєте, чи був сам Тарас Григорович Шевченко музикальною людиною?

Учитель музичного мистецтва. Які українські пісні на вірші Т.Г. Шевченка ви знаєте? («Реве та стогне Дніпр широкий», «По діброві вітер віє», «Зацвіла в долині», «Якби мені черевики», «Садок вишневий коло хати».) Поет, художник, драматург...А ще Тарас Шевченко був надзвичайно музично обдарованою людиною! Послухайте, як звучать ці рядки співуче:

*Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України!*

Що притаманно цим рядкам? (*Наспівність, мелодійність, ритмічність.*) Так, поезія Тараса Шевченка надзвичайно мелодійна, а це так зближує її з українською народною піснею! А зараз спробуйте упізнати пісню за вступом (*звучить вступ до пісні А.Філіпенка «Зацвіла в долині червона калина».*) Заспіваємо цю пісню, передаючи всю красу, мелодійність, поетичність шевченкового слова (*учні виконують пісню*). Яке чудове поетичне втілення знайшли рядки поета в

музиці!Ця пісня народна чи авторська? Хто автор музики? (*Композитор Аркадій Філіпенко.*)

Бібліотекар. Поезія Тараса Шевченка виросла на ниві української народної пісні. Музика увійшла в свідомість майбутнього поета задовго до поезії, відігравши виняткову роль у його особистісному становленні. І безумовно, Шевченко народився з рідкісним талантом від Бога. Музикою слова він змалював усе своє життя та життя українського народу. Важким і тернистим був життєвий шлях геніального українського поета, національної гордості народу. Він побачив світло сонця в нужденній хатині кріпака в селі Моринцях Київської губернії 9 березня 1814 року. Батьки Шевченка були кріпаками багатого пана Енгельгардта. Тарас був третьою дитиною у великій сім'ї. Дитячі роки Тараса пройшли в Кирилівці. Щасливі безжурні хвилини під оком доброї матері недовго тривали. Коли поетові йшов десятий рік, померла його мати. Тяжка праця, злидні кріпацького життя ще молодою поклали її в могилу. Невдовзі за матір'ю пішов із життя й батько. А Тарас – у люди, за наукою, «щоб добру навчили». Був наймитом у дяка. Тринадцятирічним пас ягнят. Про свою сумну сирітську долю, власні настрої та переживання не раз згадує Шевченко у своїх творах. Пригадайте, як про це розповідає поет у вірші «Думка»? (*На фоні звучання української народної пісні «Тяжко-важко в світі жити...».*)

Учень читає уривок з вірша)

Тяжко-важко в світі жити
Сироті без роду:
Нема куди прихилитися,—
Хоч з гори та в воду!..

– Скільки болю, смутку, туги в цих рядках...

Учитель музичного мистецтва. Але дитинство подарувало йому і яскраві, незабутні зустрічі з українською народною піснею. Це знайомство почалося з першої маминої колискової:

Мене там мати повивала
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину...

Кожен із членів його родини вносив у досвід поета щось своє, неповторне: колискові та ліричні пісні йому співала мати, від діда дізнався пісні про Коліївщину та Гайдамаччину, чув чумацькі пісні від батька, сестра Катерина була залюблена в ліричні та жартівливі пісні. Багато пісень почув малий Тарас і від своєї ровесниці Оксани – першої дитячої любові, і від односельців-кріпаків, що виливали в них свою журбу, свій біль і скупі радощі. Любов і повагу до народної пісні проніс Тарас Шевченко через усе своє життя, власним прикладом показуючи, як треба ставитися до однієї з найбільших святинь народу, до його пісні. Він і сам чудово співав, «як соловейко». З народної пісні Шевченко перейняв характер, стихію, образ і наситив її благородством, красою, щедрістю.

(*Звучить українська народна пісня «Бандуристе, орле сизий». Споглядання репродукції картини Л.Жемчужникова «Кобзар на шляху».*)

Особливо захоплювався Т.Шевченко самобутнім характером мистецтва мандруючих кобзарів і лірників. Пригадайте, що ви знаєте про кобзарів? Хто вони такі? Які пісні виконували? (*Кобзарями називали співців, народних поетів, які*

ходили селами й містами, складали та виконували в супроводі кобзи чи ліри пісні й думи про життя і долю народу.)

Учитель української літератури. Народна пісня стала матір'ю його поезій. Він співав про долю українського народу його музичною мовою (звучить фонограма української народної пісні «Думи мої, думи мої» у виконанні Національного народного хору України ім. Г.Верьовки; споглядання репродукції картини М. Божія «Думи мої, думи ...»).

Учитель музичного мистецтва. Що ви відчули, слухаючи цей твір? Опишіть характер музики. Чи підкреслює вона виразність віршованих рядків? Яким ви побачили Кобзаря в пісні «Думи мої»? (У цьому творі розкривається вся постать Поета, його болісні роздуми, запитання, сподівання).

Бібліотекар. Важким і безрадісним було сирітське життя талановитого хлопця-кріпака. Але знайшлись у світі добрі люди, викупили Тараса з кріпацтва. Саме вони й доля привели сімнадцятирічного Тараса до Петербурга, де він почав навчатися в Академії мистецтв під керівництвом великого майстра живопису Карла Брюллова. Шевченко поринув у вир життя та праці – учився малювати, доповнював прогалини своєї освіти, писав вірші. Навчаючися в Академії, він став художником і вільною людиною. За низку чудових графічних робіт отримав звання професора графіки. А в 1840 році вийшла з друку його перша поетична збірка «Кобзар», що стрілася з неприхильною оцінкою російських критиків, які бажали, щоб Шевченко писав російською. В Україні ж вона викликала захоплення.

Учитель музичного мистецтва. Могутня поезія Шевченка, що з пісні вийшла, сама в пісню перетворилася. «Кобзар» став настільною книгою в кожній українській оселі. За ним, як за букварем, училися читати, його декламували. Ним не тільки зачитувались, його почали співати! Поезія Шевченка була близькою й рідною українському народу, тому й вилилась у широке море народних пісень (їх більше двохсот!). «Кобзар» став великим народним пісенником ще за життя поета, одразу привернув увагу й багатьох професійних композиторів, розквітнувши в їх творчості новими барвами різноманітних музичних жанрів – романсів, пісень, кантат, опер. Одним із найперших і найбільш глибоких інтерпретаторів поезії Шевченка в музиці став Микола Лисенко. Це дивовижний випадок, коли композитор звертався до творів одного автора протягом усього свого життя. Його цикл, який називається «Музика до «Кобзаря»», містить 87 творів різних жанрів і форм (романси, хори, вокальні ансамблі, кантати). Із «Кобзаря» Шевченка Микола Віталійович, власне, розпочав свій творчий шлях. Поезія Шевченка стала невичерпним джерелом натхнення для композитора. Послухайте фрагмент кантати М. Лисенка «Радуйся, ниво неполитая» (капела «Дударик»). (*«Кантата» – твір урочистого, або лірико-епічного характеру, що складається з декількох закінчених номерів і виконується солістами, хором у супроводі оркестру та призначений для концертного виконання.*) Що притаманно цій музиці? Який характер прослуханого твору? Як утілено почуття радості, весняних надій, віри у світле майбутнє? (Використовуючи «Словничок музичних термінів», учні добирають слова, що відповідають характеру музики – піднесений, урочистий, радісний, світлий.)

Бібліотекар. Кріпацтво ненавидів поет із усією силою душі, тому всім серцем захопився ідеями Кирило-Мефодіївського братства, даючи їм гарячий вислів у тогочасних поезіях. Доля Кирило-Мефодіївських братчиків не минула й Шевченка: у 1847 році «за складання революційних, високою мірою сміливих

віршів та за зухвалу образу царської родини» його було ув'язнено, а потім заслано простим солдатом до Оренбургу. На присуді цар Микола I власною рукою дописав: «Під найсуворіший догляд із заборобою писати й малювати». Лейтмотив Шевченка на засланні: «Караюсь, мучуся... але не каюсь!». Душа Митця не могла мовчати, він писав і малював, продовжуючи оспівувати знедолену Україну та її народ, виплескуючи в поетичних рядках і на картинах свій душевний біль. У далеких азійських непривітних пустелях Шевченко тілом і душею мучився десять років!

Учитель української літератури. У цей час Шевченко напише поему «Княжна». Невимовна туга за Україною огортає його серце й лягають на папір сумні рядки: «Зоре моя вечірняя...» (*виразне читання уривка з поеми «Княжна» – «Зоре моя вечірняя»*).

Учитель музичного мистецтва. Ці пронизливі слова надихнули композитора Якова Степового на створення пісні, яка за характером мелодії, простотою та щирістю, своєрідними інтонаціями надзвичайно схожа на народну. Намагайтеся під час виконання передати настрій, думки, почуття, переживання поета, усю його ніжність і невимовну тугу, любов до рідного, але такого далекого краю, до краси української природи. (*Учні виконують пісню Я. Степового «Зоре моя вечірняя»*).

Споглядання репродукції картини Т. Шевченка «Місячна ніч на Кос-Аралі» та картини А. Куїнджі «Вечір на Україні».) Який життєвий зміст об'єднує вірш, музику та пейзажі? Чи співпадає настрій вірша, музики, картин? Які засоби музичної виразності використав композитор Я. Степовий, створюючи свій твір? Чому ця пісня так подобається людям? Продовжуючи кращі традиції М. Лисенка, Яків Степовий одним із перших інтерпретував поезію Шевченка для дитячого виконання, намагаючись доступно й проникливо розкрити перед дітьми багатий світ шевченківських образів.

Учитель української літератури. У 1857 році цар Олександр II, що вступив на престол після смерті Миколи I, на прохання Шевченкових друзів повернув йому волю. Після заслання поет відчував себе старцем, знесиленим на тілі, утомленим на душі. Його вітали скрізь не тільки як першого співця України, але і як борця за волю. В останніх роках життя плекав поет у душі мрії про одруження, придбання землі над Дніпром і про викуп рідні з кріпацтва. Тільки останню мрію втілив у життя – дві перші не здійснилися.

Бібліотекар. Помер поет передчасно в Петербурзі 10 березня 1861 року. Поховали його спочатку на Смоленському кладовищі в Петербурзі, трохи згодом перепоховали над Дніпром, недалеко від Канева, на Чернечій горі, яку в народі з тих пір почали називати Тарасовою, – так, як він сам цього бажав (*звучить фонограма пісні «Заповіт» Г. Гладкого, учень на її фоні виразно напам'ять читав «Заповіт»*).

Учитель музичного мистецтва. «Заповіт» Т. Шевченка є унікальним явищем. До цього вірша зверталось більше 40 композиторів! Це і М. Вербицький (автор музики Гімну України), і М. Лисенко, який написав твір для соліста, хору й фортепіано на ці слова, і багато інших. А найпершим автором музики (1870 р.) був Гордій Гладкий, який, до речі, був не професійним композитором, а вчителем Полтавської духовної семінарії. Саме цей музичний твір, що зараз прозвучав, став улюбленою народною піснею. Подумайте, чому ця пісня так впливає на людей?

(Учні висловлюють свої думки.) Гордію Павловичу Гладкому пощастило створити хорову мелодію з величезною переконливою силою. У ній вражаюче поєднуються народний гнів до гнобителів і глибока любов до рідної України, заклик до боротьби за волю, за народне щастя та ніжна лірика *(звучить фонограма української народної пісні «По діброві вітер віє» у виконанні тріо «Золоті ключі»)*.

Учитель української літератури. Однією з найкращих Шевченкових балад є «Тополя», що змальовує зворушливу й трагічну історію української дівчини. *(Нагадати значення терміна «балада»)*. Може, саме українська народна пісня «По діброві вітер віє...» навіяла Шевченкові задум та образи цієї балади?

Учитель музичного мистецтва. Цей твір дуже вразив українського композитора Платона Майбороду, і за мотивами балади він пише вокально-симфонічну поему «Тополя». *Вокально-симфонічна поема* – це твір для солістів, хору та симфонічного оркестру лірико-драматичного характеру. Прослухайте уривок із вокально-симфонічної поеми «Тополя» П. Майбороди за мотивами цієї балади. Що ви відчули, слухаючи цей уривок? Які образи виникли у вашій уяві? *(Міркування учнів.)* Народнопісенна творчість – пісні матері, оповіді діда, односельців навіяли поетові баладу «Причинна». Два уривки цього твору стали двома чудовими музичними перлинами. Відгадайте їх назви. *(Гра «Музичне лото»: з окремих карток зі складами утворити назви творів.)* Так, це пісня «Реве та стогне Дніпр широкий» і романс «Така її доля».

Учитель української літератури. Відкриємо «Кобзар». Перші слова поеми «Причинна»: «Реве та стогне Дніпр широкий...». Яку картину змальовує ваша уява? *(Картина розбурханої природи. Грізний широкий Дніпро реве, мов поранений звір, гори-хвилі, лиховісне гукання сичів. Лише слова, але мимоволі схилиєш голову перед силою стихії, серце стискається у передчутті невідворотної біди... Поет змалював надзвичайно драматичну картину, що одночасно викликає й почуття жаху від грізної стихії, і захоплення її величчю. На цьому тлі особливо виразним є зворушливий образ блідого місяця, як самотнього човна, що «то вируна, то потопа», ніби нагадує про швидкоплинність, недовговічність людського життя... Вражаюча картина природи й водночас образ Дніпра уособлюють могутню силу народу.)*

Учитель музичного мистецтва. Ця поезія настільки вражаюча й мелодійна, що не могла не стати піснею. Сьогодні вірш неможливо уявити без мелодії, яку впродовж тривалого часу вважали народною. Насправді ж її автором є Данило Крижанівський, який створив мелодію, що відтворює велич Шевченківського вірша. *(Звучить фонограма пісні «Реве та стогне Дніпр широкий», ілюстрація – М. Бурачек, «Реве та стогне Дніпр широкий».)* Як відображено поетичний образ у музиці? Якими засобами музика допомагає глибше розкрити поетичний образ? За допомогою пластичного інтонування прослідкуйте рух мелодії. Що вона нагадує? Як ви вважаєте, чому ця пісня особливо вражає в хоровому виконанні? Чому вона сьогодні звучить як гімн? *(Ця пісня – утілена душа українського народу. Вона стала гімном творчості та особистості Митця, гімном нездоланої могутності нашого народу. Саме тому пісню «Реве та стогне Дніпр широкий» вважають одним із музичних символів України.)*

Бібліотекар. У своїх поезіях оспівав Шевченко історичну минувшину народу та його тогочасне тяжке горювання, висловив тривогу за майбутність України та віру в її долю. Але найбільш світлі, чарівні, ліричні рядки оспівують

буйну красу української природи: Дніпра, ланів, степів, садів... (звучить фортепіанний вступ, учні виконують «Садок вишневий коло хати...».)

Учитель музичного мистецтва. Які почуття викликає у вас ця пісня? Що відчував поет, коли писав вірш? (Захоплення красою чарівної природи, любов до рідного краю, до родини, зворушливе зображення життя українського села...) Усе це – уособлення мрій поета про тихе родинне щастя, які так ніколи й не здійснилися.

Учитель української літератури. Душевність і мелодика його лірики завжди чаруватиме, житиме в кожному українському серці, а особливо в серцях митців, для яких поезія Великого Кобзаря – могутнє джерело музичної творчості. Тарас Шевченко належить до наймузикальніших поетів світу.

Учитель музичного мистецтва. Я назву тільки декілька імен композиторів, які зробили свій внесок у музичну Шевченкіану: М. Лисенко, С. Людкевич, Я. Степовий, К. Стеценко, П. Майборода, К. Данькевич, А. Філіпенко, П. Ніщинський, П. Чайковський, М. Мусоргський, С. Рахманінов, Р. Глієр. Цей перелік можна продовжувати ще довго, таких композиторів більше 120! Вони створили понад дві тисячі творів у різних музичних жанрах. Має своє відображення в музиці й сам образ Т.Шевченка у творах-присвятах: кантаті «Шевченкові» К. Стеценка, уже відомому вам творі Я. Степового «Прелюд пам'яті Тараса Шевченка» (звучить «Прелюд пам'яті Тараса Шевченка» Якова Степового.)

Література

1. Шевченківський словник. У 2-х т. – К., 1978. – Т.2 – С. 362–379.
2. Лобова О.В. Музичне мистецтво: підручник для 5 класу/ О.В.Лобова. – К.: Школяр, 2005.
3. Волошина О.В. Музичне мистецтво: підручник для 6 класу/ О.В.Волошина, А.В.Левченко, О.В.Мальченко. – К., Ірпінь: Перун, 2006.
4. Масол Л. Мистецтво: підручник для 3 класу/ Л.Масол, Е.Белкіна. – Вінниця: Нова книга, 2003.
5. Хлебнікова Л. О. Музика: розробки уроків :метод. посібник для вчителів / Л.О.Хлебнікова, Т.О.Наземнова. – Х. : Скорпіон, 2008.
6. Золотарьова О.І. Усі уроки музичного мистецтва. 7 клас / О.І.Золотарьова. – Х.: Основа, 2011.
7. www.pisni.org.ua.

Феномен творчості Гоголя

(літературна година)

Соколовська В.В., учителька зарубіжної літератури,
заступник директора з навчально-виховної роботи
КЗ Мерешанська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 6»
Мерешанської міської громади Харківського району

Микола Васильович Гоголь – один із найбільш значних художників слова ХІХ століття, який має величезний вплив на всю світову літературу. Про його героїв і про їхні пригоди, завжди хитромудрих, заплутаних, а то й просто

неймовірних. І головний чинник вбачаємо в тому, що Гоголь геніально поєднав у своїй творчості «українське» і «російське» начала, створив дивовижний літературний, ширше – культурний – феномен, який не має аналогів.

Так чим же великий Гоголь?

Від влади Гоголя не втечеш: герої його вторглися в народний побут, їх неможливо не знати. І навіть не прочитавши ще «Мертвих душ», почувеш щось про схожого на ведмедя незграбного й похмурого поміщика Собакевича, про скупердя Плюшкіна і про спритного Павла Івановича Чичикова, який снував від садиби до садиби, хвацько торгуючись через ... імена, тільки через імена кріпаків: селяни померли, у списках залишилися їхні імена, поміщики платили за покійних податки, і Чичиков, оформляючи покупку, від повинностей їх рятував. Чичиков, Собакевич, Плюшкін давно живуть-поживають і поза книгою Гоголя, і вже в одному цьому – влада над нами письменника.

Велика соціологічна визначеність потрібна для дослідження відносин, що складаються між Гоголем і його героями. Ставлення Гоголя до людей – це переважно ставлення батьківське, і тому як ніхто інший бачить він промахи, помилки отців численних, які постають перед його допитливим поглядом. Отців і в прямому, і в переносному значенні слова, усілякого роду начальства, яке поклато на себе піклування про тих, хто опинився під його нерозумною та неохайною владою.

Іде поділ: батько проти сина, а син проти батька; мати проти дочки, а дочка проти матері (у «Ревізорі» Гоголь і до конфлікту, до суперництва матері й дочки дістатися зумів!). Гоголь бачить це як громадянин і як людина, яка знає життя сім'ї до подробиць, до дрібниць. Але звідки він знав життя сім'ї? Побут Гоголя – побут досить безпритульний: опорою були тільки друзі, а сім'я ... Її не було. Але він все ж заглянув у глибини якоїсь узагальненої російської сім'ї, він вивернув це життя навиворіт, показавши, проникаючи і туди, поділ детально, зі знанням справи. У Гоголя було особливе почуття структури сучасного йому соціального життя. І свідомість єдності цієї структури: те, що відбувається з державою, відбувається і десь у глибинах її, із сім'єю; повсюдний розлад, хоча повсюдні спроби сучасників його здолати.

Ми живемо загальною культурою ... Минуле живе в сьогодні, нам від нього не відбутися. Хто такий справді Гоголь – український чи російський письменник? Він належить і Росії, й Україні! «Думка про Росію була ... жвавою частиною його існування» (П.В. Анненков). А ще в 1976 р. Олесь Гончар написав статтю «Гоголь і Україна», у якій фігура письменника органічно вплетена в його природний духовно-генетичний контекст: «Земля України ... Це вона вигодувала, викохала Гоголя, і що не лише фізично, а – що куди важливіше – духовно, з дитинства наділивши його красою своєї поезії, буянням пісенної творчості, епічною величавістю дум, фантастикою казок, переказами і легендами, дивовижно щедрою барвистою образністю ... » [2]. І глибоко закономірно, що українська складова посідає найважливіше місце у творчій спадщині великого письменника. Не зайве у зв'язку з цим нагадати, що значний пласт його творчості тематично, а також поетикою і творчим методом, міцними, нерозривними нитками пов'язаний з Україною («Вечори ...», «Тарас Бульба», «Вій», «Повість про те, як посварилися Іван Іванович з Іваном Никифоровичем» та ін.). Творчість Гоголя глибоко вкорінена в традиції українського фольклору, українського бароко, українського романтизму, відображає ментальність українського народу. «Тарас

Бульба» несе на собі виразну печатку двомовності. Він – на межі російської і української культур. Свою двомовність Гоголь усвідомлював і по-доброму нею бравував (навіть у цьому позначалося його уявлення про своє покликання, призначення: об'єднати те, що почало розділятися). Але які б не були причини, що зумовили російськомовний характер гоголівської художньої творчості, його вибір на користь російської мови виявився надзвичайно плідним. Плідним тому, що Гоголь творив особливою російською мовою: надав їй мелодійності, властивої українській мові, збагатив її лексично, ритмічно, глибоким ліризмом, гумором, властивим українській народній поезії, співучістю, яскравістю фарб української природи.

Коли Гоголь помер, то скорбота про нього в Україні була загальною, його шанували не тільки як великого письменника, а любили як близьку людину. «Місця, які нагадували про Гоголя, отримали якусь святість; людей, які його особисто знали і з якими про нього можна було поговорити, слухали з особливою повагою. Словом, – це були хвилини дійсно глибокої національної скорботи» (Н.С. Лесков. XI глава оповідання «Путімець. З апокрифічних оповідань про Гоголя», 1883).

Гоголь створив книги, які з'явилися справжнім відкриттям у художній культурі, яким судилося вічне життя. Півтори сотні років розігрується притча про городового, який потрапив у халепу, і про молоденького мандрівника, прийнятого жителями невідомого містечка чи не за месію, посланого у віддалений край для обдарування обивателям закону і правди. Півтори сотні років розкочується по сцені тривожне «р» перших фраз «пРигласил, пРенепРиятное, РевизоР из ПетеРбурга с секРетным пРедписанием»; але те, що відбувається на підмостках, завжди новим, і буде воно нове ще півтораєста років, і ще, і ще.

Гоголь широкий і різноманітний як художник. Це різноманіття проявляється в тематиці його творів. Він пише про російських і українських селян («Вечори на хуторі ...», «Мертві душі»), про повітових і губернських поміщиків («Миргород», «Мертві душі»), про столичні звичаї («Петербурзькі повісті»). Гоголь різноманітний у способах художнього зображення. Він і романтик-фантаст, і сатирик, і реаліст. Письменник уміє проникнути в глибини не тільки соціальних, але й моральних, етичних і психологічних відносин і станів людей. Він може прикинутися пасічником Рудим Паньком – добродушним, лукавим оповідачем українських фантастичних народних казок і легенд («Вечори на хуторі біля Диканьки»), сумним спостерігачем дріб'язковості та вульгарності людського життя («Старосвітські поміщики», «Повість про те, як посварився Іван Іванович з Іваном Никифоровичем»), поетичним дослідником соціальних хвороб («Ніс», «Записки божевільного»). Настільки ж різноманітний талант Гоголя і в жанровому плані. Він є автором поеми у віршах («Ганц Кюхельгартен»), низки драматичних творів, серед них і відомих комедій «Ревізор» і «Одруження», поеми-роману «Мертві душі» та трьох циклів повістей («Вечори на хуторі біля Диканьки», «Миргород», «Петербурзькі повісті»). Але при всьому різноманітті для творчого методу Гоголя характерна певна єдність як у способах зображення дійсності, так і у формах вираження, тобто в індивідуальній творчій манері.

В історичній перспективі гоголівська творчість розкривалася поступово, оголюючи з ходом часу все більш глибокі свої рівні. Спочатку першорядне значення мали соціальні мотиви, зняття всіляких заборон на тему й матеріал, побутова конкретність, гуманістичний пафос у змалюванні «маленької людини».

Потім з особливою силою розкрилася християнська філософсько-етична проблематика гоголівських творів. Згодом сприйняття творчості Гоголя доповнилося ще відчуттям особливої складності й ірраціональності його художнього світу, пророчою сміливістю і нетрадиційністю його образотворчої манери.

Таким ми побачили великого письменника землі нашої милої, і такому Гоголю ми співчуваємо в міру нашого вміння відгукуватися на турботу, шукання, перемоги й драми людські.

Література

1. Барабаш Ю. Гоголь: драма «двох душ»? / Ю. Барабаш // Літературна Україна. – 1990. – 13 грудня.
2. Гончар О. Гоголь і Україна / О. Гончар // О.Т. Гончар. Письменницькі роздуми : літ.-критичні статті. – К.: Дніпро, 1980.
3. Стронецький О. Як творив Гоголь / О. Стронецький. – Львів: Видавництво «Світ» Львівського ун-ту, 1994.

У світі казки чарівної

(урок-подорож позакласного читання
для учнів 2-го класу з дислексією)

*Панченко Н. М., завідувачка бібліотеки
Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 38
Харківської міської громади*

Мета:

- ознайомити дітей з українською народною казкою «В'юнєць-молодець та шука»;
- заохочувати до читання казок;
- закріплювати вміння розпізнавати народну й авторську казку;
- формувати оцінні судження;
- розвивати усне зв'язне мовлення, мислення, творчу уяву, навичку читання, спостережливість;
- виховувати працелюбність, кмітливість, повагу до книги.

Обладнання: журнал-путівник, виставка книг «Улюблена казочка».

Хід уроку-подорожі

I. Забезпечення емоційної готовності до уроку-подорожі

Сьогодні у нас незвичайний урок. Я запрошую вас до подорожі. Адже всі ми любимо мандрувати. Яку дорогу обрати? Куди вирушити? У цьому нам допоможе *журнал-путівник*, завдяки якому ми дізнаємося багато цікавого.

Розгорнімо путівник на першій сторінці. На ній – ребус. Розгадаємо його та прочитаємо назву нашої подорожі (розгадування ребуса, відповідь: *казка*).

Казки – це найпопулярніші в народі твори. Їх люблять усі: від маленьких дітей, які ще ходити самі не вміють, але вже з великою цікавістю слухають і

«Козу-дерезу», і «Курочку рябу», до дідусів і бабусь, які залюбки читають своїм онукам, правнукам книжки.

А які ваші улюблені казки? Згадайте?

II. Мовленнєва розминка

Щоб потрапити у світ казок, нам потрібно провести мовленнєву розминку.

1. Артикуляційна зарядка

- Що просить сказати лікар, обстежуючи горло?
- Як дзижчить джміль?
- Дмухніть на кульбабку.
- Як пищать пташенята у гнізді?

2. Чистомовка

Єць – єць – єць – довговухий заєць.

Ця – ця – ця – хитра лисиця.

Ни – ни – ни – дикі кабани.

Овк – овк – овк – сірий вовк.

У яких казках можна зустріти Зайця? Лисицю? Вовка? Як називають цих тварин у казках? (зайчик-побігайчик, лисичка-сестричка, кабан-іклан, вовчик-братик).

III. Актуалізація опорних знань

Перегорнімо сторінку нашого журналу-путівника. Ми наближаємося до палацу казок, але на шляху у нас вікторина та книжкова виставка.

1. Вікторина «Хто ми і звідки?»

Відгадайте, із якої казки ці рядки:

- «Від дідуся втік, від бабусі втік і від тебе втечу!» (Колобок)
- «А мишенят і кликати не треба: вони вже за столом» («Колосок»)
- «Оленка показала Івасику, як на лопату сісти» («Івасик-телесик»)
- «Діточки, мої козеняточка, ваша мама прийшла, молока принесла!» («Вовк і семеро козенят»)

2. Книжкова виставка «Улюблена казочка»

На виставці книги, що містять народні та авторські казки.

- Назвіть книги, які бачите на виставці.
- Що об'єднує ці книги?
- Які з цих казок авторські, а які народні?
- Чим казки відрізняються від інших творів?

IV. Фізкультхвилинка

Раз, два, три, чотири.

Три, чотири, раз, два –

Розболілась голова.

Треба трішки відпочити,

Щоб нового ще навчитись.

Підтягнулися, присіли.

Пострибали, знову сіли.

Вийшла пауза мала –

До роботи нам пора.

V. Ознайомлення з новим матеріалом

І ми знову перегортаємо сторінку нашого путівника. Що ж ми бачимо?! Чудова казочка. А про кого? Відгадаємо загадки – і дізнаємося про це.

1. Відгадування загадок.

Вона довга і худюща,
Зразу видно: риба злюща.
Рот великий і зубатий.
Як скажіть, цю рибу звати? (Щука)
Невеличка рибка в'ється,
Але в руки не дається. (В'юн)

2. *Розповідь бібліотекарем української народної казки «В'юнець – молодець та щука».*

3. Словникова робота

Вирячила очища – широко розплющила очі.
Думкою багатіє – у голові різні думки.
Ятір – пристрій для ловіння риби.

4. Аналіз казки

- Про кого йде мова в цій казці? Хто більше сподобався: щука чи в'юн? Чому?
- Як ви вважаєте, хто з них розумніший? Чому? Як в'юн перехитрив щуку?

5. Мовчазне читання казки дітьми

6. Вибіркове читання

- Прочитайте зачин казки.
- Де жив в'юнець-молодець?
- Знайдіть і прочитайте останнє речення.
- Як ви розумієте цей вислів?

7. Читання казки ланцюжком.

VI. Підсумок уроку-подорожі

- Якою країною ми сьогодні подорожували?
- Із якою казкою ознайомилися?
- Чи сподобалася вам казка? Чим?
- Що найбільше сподобалося на уроці?

Читайте, діти! Під шелест сторінок ви завжди зможете перенестись у казковий світ. Вивчайте казки! Переказуйте! Нехай вони ідуть світом, нехай живуть серед нас і після нас, навчають дітей, як потрібно жити по правді.

VII. Домашнє завдання

Намалюйте ілюстрацію до казки, яку опрацювали на уроці, віднесіть її до бібліотеки.

Уїк-енд доброти

(круглий стіл для учнів 3-го класу)

Дудка Н.Ф., завідувачка бібліотеки,
Десятниченко Я.П., бібліотекарка
Балаклійської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 2
Балаклійської міської громади Ізюмського району

Мета:

- розширити знання дітей про домашніх тварин;
- навчити спостерігати та доглядати за собачками;
- розвивати пізнавальний інтерес учнів, уважність, пам'ять, кмітливість, уяву, логічне мислення;
- виховувати гуманне та відповідальне ставлення до тварин, чуйність, доброту, милосердя.

Матеріали та обладнання: проєктор, ноутбук, книжкова виставка, набір для малювання, маски собачок, набір для складання прислів'я, м'які іграшки-собачки.

План проведення

1. Привітання та оголошення теми заходу.
2. Інформаційне повідомлення про історію дружби людини і тварини.
3. Бесіда про різновиди собачок.
4. Перегляд анімаційного фільму «Щенячий патруль».
5. Складання прислів'я про собак.
6. Бесіда «Тваринки потребують нашого догляду».
7. Гра «Так чи ні».
8. Обговорення теми «Безпритульні тварини».
9. Локація малювання улюблених пухнастиків, локація перегляду колекції журналів про собак.
10. Підсумок заходу. Рефлексія.

Сьогодні ми поговоримо на дуже цікаву та важливу тему, але спочатку ви розгадайте, про кого ці загадки:

Не співає, не розмовляє,
Хазяїна любить,
Про добро його дбає,
До хати стороннього не пускає.
Собою не птиця, співати не співає
А хто до хазяїна йде – знати дає .

З історії дружби людини та тварини. Історія такої дружби розпочалася більше 15 тисяч років тому. Люди приручили сірого вовчика, який першим прийшов до людини з лісових хащ. Поступово людина навчила хвостатого друга охороняти дім, захищати, допомагати пасти стадо, полювати на звірів. Відтоді пройшло дуже багато часу, стосунки людини й собаки постійно. Зараз на земній кулі немає такого місця, де б поруч із людиною не жив її вірний товариш і помічник собака.

Собак розрізняють за породами. На цей час існує близько 400 порід собак, які поділяють на три великі групи: декоративні, службові та мисливські.

– Скажіть, чи бачили ви породи собак, які зображені на екрані? Назвемо їх разом: *лабрадор* – собака-поводир; *вівчарка* – охоронець, допомагає поліції; *нюфаундленд* – рятує людей з води; *самоїд* – допомагає пастухам, їдова собака. Ці породи службових собак, які працюють рятувальниками, допомагають людям охороняти приміщення.

– А породи ось цих собак ви знаєте? Вони належать до мисливських, тому що допомагають мисливцям на полюванні. Прочитаємо разом: *такса*, *бігле*, *англійський кокер спаніель*.

– Ще існують декоративні породи собак. Зверніть увагу на екран – це *чихуахуа*, *йоркшир-тер'єр*, *померанський шпіц*. Такі песики проживають переважно у квартирі, мають невелику вагу, майже всі вони маленького зросту й легко піддаються дресируванню.

Перегляд і обговорення анімаційного фільму «Щенячий патруль»

– Хто з вас любить дивитися мультфільми про песиків? Чому?

– Як називалась команда рятувальників, яка завжди готова була прийти на допомогу? (Щенячий патруль).

– Який її склад? (Рейдер, десятирічний хлопчик і сім цуценят).

– Яка головна риса героїв цього мультфільму? (Готовність допомогти).

Складання прислів'їв про собак. Робота в локаціях (учням видаються конверти з окремими словами на листах та пропонується скласти прислів'я). Завдання: I група складає прислів'я «Собака – друг людини», II – «Собака собаку за лапою пізнає», III – «І собака ласкаве слово знає».

Бесіда за «Тваринки потребують нашого догляду»

– А скажіть, будь ласка, чи треба доглядати за своїми домашніми улюбленцями? (Ми з вами відповідальні за тих, кого приручили).

– Хто з вас допомагає батькам піклуватися про домашніх улюбленців? Як ви це робите? Якщо у вас проживає песик, то його необхідно годувати, розчісувати шерсть, водити до ветеринарної лікарні на огляд і щеплення, вигулювати, купати його, (якщо він забруднився (але лише з дорослими), гратися з улюбленцем).

– Як ви вважаєте, чим слід годувати собак? (Можна годувати їх спеціальним кормом, у якому є всі необхідні для життя речовини. Також ці тварини полюбляють кашу з м'ясом та рибою (без кісток). Песикам не можна давати солодкого (наприклад, шоколаду чи цукерок), адже цим ми можемо зашкодити маленьким пухнастикам).

– Також слід пам'ятати, що треба обов'язково мити руки після кожного контакту з тваринами, адже на їх шерсті можуть бути хвороботворні бактерії.

– Коли ви вигулюєте вашого песика на вулиці, то слід обов'язково прибирати, маючи гігієнічний пакет.

– Оскільки ви головні помічники ваших батьків, то повинні не забувати доглядати за своїм маленьким другом і виконувати всі ці невеличкі правила.

Гра «Так чи ні»

– Пропонуємо пограти та перевірити, які правила поведінки з тваринами ви знаєте.

– На прогулянку улюбленця треба водити на повідку (Так).

– Собаки вміють плавати (Так).

– У песиків має бути своє місце в квартирі (Так).

- Собаки вміють ловити мишей (Ні).
- Собачку можна дратувати (Ні).
- За домашнім улюбленцем потрібно прибирати (Так).
- Песиків можна годувати шоколадом (Ні).
- Після спілкування з улюбленцем потрібно мити руки (Так).
- Безпритульного песика можна підгодовувати лише з батьками (Так).

Так, можна підгодовувати. Але ми з вами повинні знати, що біля школи та житлових будинків собак і котів годувати не бажано, адже вони почнуть створювати зграї. Якщо ви хочете погодувати безпритульну тваринку, краще зробити це разом із батьками подалі від людних місць.

Обговорення теми «Безпритульні тварини». Так уже склалося, що люди часто виявляються невдячними за те, що тваринки роблять для них, викидаючи своїх вихованців на вулицю. Також бувають випадки, коли тваринка загубилась і господарі не можуть її знайти. А бувають і такі безвідповідальні господарі, які й не шукають. Так з'являються безпритульні тварини. Але є люди, які хвилюються за долю безпритульних тварин. Це волонтери та працівники притулків для тварин, спеціалісти ветеринарних клінік. Хто такі волонтери? Люди, які допомагають тваринам, що потрапили в біду, забирають тварин із вулиці та шукають для них нові сім'ї. Якщо знайти нову сім'ю одразу не вдається, то тварину тимчасово поселяють у притулку (спеціальному місці, де проживають тварини, у яких немає господарів). Ось так добрі люди допомагають тваринам.

Локація малювання улюблених пухнастиків, локація перегляду колекції журналів про собак. Першій локації запропоновано намалювати песика, який найбільше сподобався. Другій – перегляд колекції журналів «The DOG collection» (усе про породи собак).

Підсумок. Рефлексія:

- *На заняття я дізнався(-лася)...*
- *На занятті я навчився (-лася)...*
- *На занятті я зрозумів (-ла)...*
- *Я буду завжди турбуватися...*

Науково-пізнавальна література

(бібліотечний урок для учнів 4-5-х класів)

*Сільченко В. С., завідувачка бібліотеки
Харківської спеціалізованої школи I-III ступенів № 18
Харківської міської громади*

Мета:

- дати дітям поняття науково-художньої та науково-пізнавальної літератури;
- ознайомити з особливістю цієї літератури;
- зацікавити учнів науково-пізнавальною літературою, переконати їх у тому, що відповіді на різноманітні «чому» вони одержать саме з цих книжок .

Обладнання: книжкова виставка «Чомучка» (науково-художні, науково-пізнавальні, художні, енциклопедичні книги з передмовами, розгорнутим довідковим апаратом), «Пошта Чомучки», рекомендаційні плакати.

Хід уроку

Бібліотекар. Як приємно бачити вас, любі діти, на зустрічі з книгою. Але сьогодні наша зустріч незвичайна. По-перше: ми сьогодні зустрічаємося зі славнозвісним Чомучком.

Чомучко. Добрий день, любі друзі! Я теж дуже радий вас бачити. Мене чекає сьогодні нелегка робота. Моя поштова скринька доверху наповнилася вашими листами. Я маю прочитати кожного.

Бібліотекар. А по-друге: ... Але не будемо поспішати. Усьому свій час.

Чомучко. Я прийшов сьогодні до вас не лише з поштовою скринькою.

Є шестеро у мене слуг
Проворних і прудких.
І все, що бачу я навкруг,
Все знаю я від них.

Вони по знаку моєму
З'являються завжди,
А кличуть їх: Як і Чому,
Хто, Що, Де і Коли.

Мої слуги, як завжди, зі мною. А ще я приніс із собою свою книжкову полицю. На ній книжки. І сьогодні ми з ними ознайомимось. Цю справу я доручаю своєму бібліотекареві.

Бібліотекар. Я із задоволенням роздала б ці книжечки вам, діти. Але вони належать Шполянському Королівству Мудрагелії. І щоб одержати дозвіл Мудрила Першого і Останнього на ці книги, треба виконати декілька завдань. Отож, помандруємо до країни Мудрагелії, а ті завдання, які перед нами будуть поставлені, виконаємо без проблем.

Завдання 1. Ознайомтеся з літературою, яка називається науково-пізнавальною.

У цьому завданні я вам трішки допоможу. Ви вже багато читаете різних книг.

1. Коли ви були маленькими, що вам читали мами й бабусі?
2. А що ви любите вивчати напам'ять?
3. Які жанри ми ще не назвали?
4. Як одним словом це все називається?
5. А чому вони художні?

Правильно, усе це художня література. Але ці книжечки, що стоять на полиці Чомучка – не художня література.

Чомучко. А зараз ми спробуємо це довести. Рано-вранці встає сонечко... «Де? Звідки встає?» Ввечері сонечко сідає, зникає за краєм. «Де? Куди сховалося сонечко?» По небу пливуть хмарки, високо, низько, пливуть собі, гнані вітром. «Де? Звідки і куди?» Весною прилітають зграї пташок, а восени, перед настанням зими, відлітають... «Чому? Куди?»

Чомучко. А чи знаєте ви, який великий світ, у якому ми живемо? Що вам відомо про нього і про Землю, на якій стоїть наш будинок, і по якій ви ходите? А

чому сняться сни? Про все це вам ще належить дізнатись, почути вперше, подивуватися незвичайному. І я трішечки заздрю вам, адже у вас стільки цікавого попереду. І якщо ви бажаєте знати, ви можете знати. Якщо ви можете знати, ви будете знати. Якщо ви будете знати, захочуть знати вас. «Де? Як же про це все дізнатись? Адже часто на наші «чому?» навіть тато й мама, а то й учителька відповіді не знають.

Бібліотекар. Людина всього знати не може. А для цього в людини є вірні друзі – книги. Вони знають усе. Зверніть увагу на прислів'я, що написані на дошці. Прочитаємо їх:

«Книга вчить, як на світі жити».

«Книжка – маленьке віконце, а через нього весь світ видно».

«Де розумом не дійду, то в книжці знайду».

«Не бійся, коли не знаєш: страшно, коли знати не хочеться».

Отже, запам'ятаймо перше правило. На всі запитання: «Як?», «Чому?», «Хто?», «Де?», «Що?», «Коли?» – відповіді дають книги. А книги ці незвичайні – їх називають науково-художніми або науково-пізнавальними.

Чомучко. Може, хтось здогадався, чому вони так називаються? Усі ті явища, про які ви часто запитуете, вивчає наука. Те, що відбувається в природі, вивчають природничі науки. Зможете назвати їх? Те, що в техніці відбувається, що створюється технікою, вивчають науки технічні. І так далі. Але всі ці науки ви будете вчити значно пізніше. Наприклад, астрономію (науку про небесні тіла), ви вивчатимете аж у 10-му класі. А ви хочете вже сьогодні знати, чи далеко до сонця, чому сонце жовте? Тому й існує для молодших і середніх школярів науково-пізнавальна література, тобто література, яка допомагає дітям пізнавати науку дохідливо, зрозуміло, популярно, пояснює різні наукові поняття.

Бібліотекар. Згадайте, можливо, хтось із вас уже ознайомився з подібними книжками? Подивіться на книжкову полицку. Чи є серед цих книжок ваші знайомі? Назвіть їх. Розгляньмо *структуру* книги, спробуймо сказати, що ж у ній особливого.

1. Відомості титульного аркуша (малюнки автора).

2. Зміст не в кінці, а перед текстом. Книга складається із розділів. Назви розділів – питальні речення. Відповіді на певні питання в певному розділі.

Читати всю книгу не обов'язково.

3. Передмова. Книга для спільного читання батьків і дітей.

4. Малюнки. Їх багато, є схеми, фотографії. Малюнки гумористичні, допомагають дітям краще зрозуміти текст.

5. У тексті багато матеріалу, винесеного на поля, надрукованого курсивом – це коментар автора.

Завдання 2. Дізнайтеся, хто пише науково-пізнавальні книжки. (Бібліотекар роздає дітям книжки, і вони дізнаються про авторів книг).

Чомучко. Автори науково-пізнавальних книжок не просто письменники, за професією вони – науковці, інженери. Адже тільки вони можуть достовірно пояснити дітям різні наукові питання. Багатьох авторів науково-пізнавальних книжок ви вже знаєте. Хто може їх назвати? (Відповіді дітей).

Бібліотекар. Сьогодні ви познайомитеся ще з багатьма авторами. Про одного з них ми зараз із вами прочитаємо (читає з передмови до книги: Воїнственський М.А. Ні пуху, ні пера!: науково-художня книга: для серед. та

старш. шкiл. вiку / передмова Ю. Щербака; худож. оформ. Д.О. Заруби. – К.: Веселка, 1991. – 70 с.: 1л.).

Завдання 3. Вивчiть iнструкцiю про те, як читати науково-пiзнавальну лiтературу. Читання може бути рiзним: перегляд, вибiркове, повне читання, вивчення.

Ще можна вибирати книги за допомогою бiблiографiчних посiбникiв. Наприклад: «В стране интересных уроков: беседы о книгах для учащихся 5-6-х классов. – М.: Книжная палата, 1991. – 87 с. – (За страницами вашего учебника; Вып. 27). Також вам допоможуть матерiали рубрик, якi є в дитячих журналах: «Соняшник», «Барвiнок», «Юний натуралiст», «Юний технiк». А ще ви добре знаєте збiрники «Криничка», «Джерельце», у яких є роздiли науково-пiзнавальної лiтератури.

Чомучко. Вiдгадайте:

1. Яке колесо пiд час руху не крутиться? (*Запасне*).
2. Де вода стовпом стоїть? (*У пляшцi*).
3. Якi два займенники псують брукiвку? («Я», «ми»).
4. Що залишається в коробцi, якщо з неї вийняти сiрники? (*Дно*).
5. Яка рiчка тече в ротi? (*Десна*).
6. Який вузол не можна розв'язати? (*Залiзничний*).
7. Як написати в чотирьох клiтинках слово «суха трава»? (*Сiно*).

Закрiплення вивченого матерiалу. Отже, повторимо ще раз особливостi науково-пiзнавальної лiтератури:

- текст наукового стилю, уживаються термiни;
- розширений довідковий апарат (передмова, пiслямова, тлумачнi словники, коментарi тощо);
- велика кiлькiсть iлюстрацiй, iх рiзноманiтнiсть (малюнки, схеми, карти, фотографiї, таблицi тощо).

Пiдсумок уроку. Рефлексiя. Iнтерактивна вправа «мiкрофон». Продовжити фразу «Науково-популярна лiтература – це...»

«Навiщо людинi випробування?»

(читацька дискусiя для учнiв 5-х класiв
за сторiнками повiстi Е. Портер «Поллiанна»)

Гарькавець С.Ф., завiдувачка бiблiотеки
Харкiвського лицeю № 161 «Iмпульс»
Харкiвської мiської громади

Мета:

- ознайомити учнiв iз основними вiдомостями про життя американської письменницi Е. Портер, свiтом її захоплень;
- розкрити iсторiю створення повiстi «Поллiанна»; розвивати аналітичнi здiбностi;
- сприяти вихованню читацького iнтересу.

Обладнання: портрет письменниці, виставка книг, опорні схеми, ілюстрації до книги.

Хід заходу

Учитель. Добрий день, любі друзі! Мабуть, у вас виникло запитання: «Чому на урок зарубіжної літератури до нас завітала завідуюча бібліотекою? По-перше, література та бібліотека тісно пов'язані між собою, а по-друге, я знаю, що зараз ви вивчаєте повість Елеонор Портер «Полліанна». Тож проведемо підсумковий урок за творчістю Елеонор Портер у вигляді читацької дискусії. Хто скаже мені, що таке дискусія? (Відповіді дітей)

Узагальнемо: дискусія (фр. – discussion – дослідження, обговорення) означає обговорення якої-небудь проблеми, спірного питання для виявлення різних поглядів. Кожен учасник дискусії висловлює свою думку з тієї чи іншої проблеми, наводить свої аргументи, старається переконати співрозмовників саме у своїй правоті.

У нашій країні ім'я Елеонор Портер стало відоме зовсім недавно, а за кордоном воно шановане давно, передусім, як авторки знаменитої повісті для дітей і дорослих «Полліанна». Пригадаємо основні віхи життя і творчості цієї письменниці, де вона народилася, коли, у якій сім'ї, чим займалася до того, як стала писати.

Народилася Елеонор Ходжман Портер у 1868 році в невеличкому американському містечку Літлтон (штат Нью-Гемпшир) у родині перших переселенців до Америки. Незважаючи на свою віддаленість від культурних центрів країни, тепер місто Літлтон входить до числа найпопулярніших міст Америки. І цією популярністю воно зобов'язане головній своїй пам'ятці – невеликій бронзовій статуї дівчинки в солом'яному капелюшку з широко розкинутими в сторони руками, начебто в наступний момент вона ладна обійняти увесь світ. Це пам'ятник Полліанні – героїні знаменитої повісті американської письменниці Елеонор Портер, яка народилася тут.

З дитинства Елеонор захоплювалася музикою, навчалася у Бостонській консерваторії, співала в церковному та світському хорах, у приватних будинках, на загальноміських святах і стала місцевою знаменитістю. Їй пророкували успішне майбутнє співачки. Але після одруження з Джоном Лиманом Портером у 24 роки вона переїхала разом із чоловіком у Нью-Йорк. Розуміючи, що поєднати кар'єру співачки та дружини успішного підприємця досить важко, вона залишає сцену і шукає для себе нове заняття.

Родина Портерів мала гарний ошатний будинок, найбільшою окрасою якого був сад, що ріс просто на пласкому даху будівлі. Елеонорі дуже подобалося відпочивати там, сидячи в кріслі посеред дерев, дивитися в небо. Одного разу вона захопила із собою олівець, зошит і почала писати оповідку...

Потім кілька своїх оповідань вона надіслала до відомого в Америці християнського журналу. І їх надрукували! Так Елеонор Портер стала письменницею, на той час їй було вже тридцять три роки. Маючи глибокі християнські переконання, вона знайшла своє справжнє покликання та справу, якою славила Бога та несла Слово Боже до людей. Спочатку Елеонор Портер сумнівалася в якості своїх творів і будучи людиною скромною та сором'язливою, перші оповідання друкувала під псевдонімом Елеонор Стюарт, а в 1907 році світ побачив її перший роман «Зустрічні течії».

Найвідоміший твір письменниці «Полліанна» вийшов у світ 1913 року й відразу став надзвичайно популярним. Хоча книжка написана так давно, але пригоди дівчинки на ім'я Полліанна дотепер хвилюють юних читачів усього світу. Тому вже в 1915 році письменниця видала друком наступну повість – «Юність Полліанни», що в інших перекладах називається «Полліанна дорослішає».

Усього Елеонор Портер створила чотири томи коротких оповідань і чотирнадцять романів для дітей та дорослих. Українською мовою «Полліанну» видано тільки в наші часи.

Пригадаємо разом найважливіші епізоди повісті та подискутуємо про те, чому цей твір так захопив увагу і малих, і дорослих читачів, адже «Полліанну» називають дитячою книгою для дорослих. Але спочатку з'ясуємо, що *таке бестселер?* (з англ. best – кращий, to sell – продаватися).

Хто такі місіонери? (Особи, відряджені церквою для розповсюдження її вчення серед людей іншої віри).

Чому мати героїні назвала її Полліанною? (На честь своїх сестер Поллі й Анни).

Чи запам'ятали ви правила «гри в радість»? (У будь-якій ситуації треба знаходити привід для радості).

Який прикрий випадок надихнув пастора Віттієра вигадати для своєї донечки «гру в радість»? (Яскравий епізод у книзі – милиці, що їх одержує Полліанна в подарунок замість довгоочікуваної ляльки).

Як усе ж таки можна порадіти з цього випадку? (Порадіти, що милиці тобі зовсім непотрібні, бо ти здорова й можеш ходити, куди завгодно).

Чим же сподобалася вам ця книга? Як ви вважаєте, у чому секрет успіху повісті? (Відповіді учнів)

А які християнські цінності Ви знаєте? (Шануй своїх батьків; не вбивай; не будь розпусний; не кради; не свідчи неправдиво на ближнього свого, тобто не бреш; не заздри, радій життю).

Чи можете Ви пригадати інші літературні твори, де виведені образи дітей-сиріт? (Відповіді учнів)

Елеонор Портер не першою створила в художньому творі образ дитини-сироти. Цей образ доволі часто зустрічається в англійській літературі. Пригадаймо Олівера Твіста й Девіда Копперфільда – Дікенса, Тома Соєра і Гекльберрі Фінна – Марка Твена, Джейн Ейр – Шарлотти Бронте і навіть сучасного Гаррі Поттера – Джоан Роулінг. Але на відміну від інших письменників Портер не стільки зосередила увагу на описі тяжких умов проживання своїх героїв, звиклих терпіти нужду, холод і голод, скільки показала, як під впливом дружелюбної дитини-сироти починають змінюватись оточуючі її люди. Описуючи у своїх романах дітей-сиріт, Портер стверджує, здавалося б, абсурдну думку: не так дітям потрібні дорослі люди, як дорослим людям потрібні такі діти. Щоб дивлячись на те, як уміють радіти життю діти, позбавлені всього, дорослі самі захотіли б змінитися. Під впливом щирої дівчинки Полліанни, яка приїхала до своєї тітоньки, дуже багато людей зважилися переглянути свої життєві позиції.

Як змінилося життя героїв повісті після спілкування з Поліанною?

Ім'я героя	Яким був до зустрічі з Поліанною	Що змінилося в житті героя завдяки Поліанні
Тітка Поллі	Холодна, стримана, сувора, з почуттям обов'язку, пунктуальна, вона замкнулася в собі, «як устриця в мушлі», завжди сумна, самотня, нещасна.	У неї з'явилися нормальні людські почуття. Вона не просто виконує свій обов'язок, як це було досі. Вона подобришала і пом'якшала, стала радіти багатьом речам. Стала турботливою, доброю, чуйною, дозволила собі розпускати довге волосся, плакати, чепуритися, вийшла заміж, стала щасливою.
Ненсі	Привітна, турботлива, добра, щира, але не любила свого імені та ранки в понеділок.	Полюбила своє ім'я, радіючи, що її звать не Гіфзіпа (це ім'я місіс Вайт з Жіночої Допомоги, чоловік якої звертався до неї Гіп. Коли вона чула Гіп-Гіп, їй здавалось, що наступної миті пролунає: «Ура!»... Тепер Ненсі радіє ї у понеділок, адже до наступного понеділка лишається ще цілий тиждень.
Садівник Том	Не може розпрямити спину через хворобу та старість.	Йому не треба нахилитися, щоб просапувати, бо він і так уже зігнутий.
Джиммі Бін	Сумний, зневірений, бездомний, але з почуттям власної гідності, хотів мати батьків, сім'ю, будинок.	Завдяки Поліанні у нього з'явилися друзі, надія на краще життя, його усиновив Джон Пендлтон.
Місіс Сноу	Дратівлива, уїдлива, вразлива, сердита хвора жінка, яка лежала в темній кімнаті й не дозволяла відчиняти вікна.	Стала терпимою, уважнішою до оточуючих, почала радіти, що в неї є здорові руки, дозволяла відчиняти вікна й пускати сонячне проміння в оселю, розчісувати своє кучеряве волосся, робити різноманітні зачіски, знайшла для себе корисне заняття – в'язала речі для інших.
Джон Пендлтон	Багатий, незалежний, замкнений, похмурий, з репутацією скнари та безнадійного егоїста, роками не спілкується з міс Полі Гаррінгтон, мовчазний, удає сердитого, хоча в душі він не такий, варто лише подивитися, як він ставиться до собаки, надмірно заощадливий, самотній, прагне «дитячої присутності» у своїй домівці.	«Прокинувся до життя». Став цікавою, привітною, співчутливою людиною. Прийшов в будинок Гаррінгтонів, коли Поліанна потрапила в аварію. Його життя набуло сенсу, стало яскравим, веселим, повноцінним. Завдяки Поліанні усиновив Джиммі, зробивши щасливими одразу двох людей.
Священник Пол Форд	Був засмученим, у розпачі, тому що справи в парафії йшли дедалі гірше – всюди самі скандали, заздрощі та чвари, писав повчальні проповіді, розпочинаючи їх словами «Біда вам...»	Зрозумів, що не треба гудити людей за їхні вади, треба вказувати на їхні чесноти. Зрозумів, які проповіді треба читати людям, щоб припинити їх сварки, плітки, егоїстичну поведінку, навчити робити добро. Поліанна розповіла про свого татка-місіонера, його дослідження біблійних «текстів радості». Усвідомив свою місію, роль у житті мешканців міста і починав проповіді так: «Радійте, люди...»

Лікар Чилтон	Жив самотньо в пансіонаті, дуже любив свій фах. Завжди привітний, добрий, чуйний, але самотній і нещасний, адже кохав якусь жінку, з якою їх розділяло давнє непорозуміння.	Переступив через свою гордість і професійну етику, забув про сварку. Полліанна підштовхнула до думки про сімейне щастя, одружився.
Вдова Бентон	Тужила за померлим чоловіком і одягалася лише в чорне.	Змогла вгамувати свій душевний біль і прикрасила себе блакитним бантом.
Місіс Пейсон	Ладна була розірвати шлюб із чоловіком і віддати кудись дітей.	Вирішила помиритися з чоловіком і спробувати пограти в радість.

Чого навчила Вас Полліанна? (Відповіді учнів)

Урок Полліанни полягає якраз у тому, що в будь-яких життєвих обставинах, наскільки б важкими вони не були, потрібно відшукувати світлу сторону. Уміння знайти в житті щось гарне, хороше, добре, світле дає сили жити, не впадати у відчай. Про те, як треба сприймати радісні й сумні події, я розповім вам давню притчу.

«Якось двоє друзів багато днів ішли пустелею. Одного разу вони посперечалися, і один з них зопалу дав іншому ляпаса. Друг відчув біль, але промовчав. Лише написав на піску: «Сьогодні мій найкращий друг дав мені ляпаса». Друзі продовжили подорож і через багато днів знайшли оазис із озером, у якому вирішили викупатися. Постраждалий від ляпаса мало не втонув, але друг його врятував. Коли ж отямився, то висік на камені: «Сьогодні мій найкращий друг урятував мені життя». Перший поцікавився:

– Коли я тебе скривдив, ти написав на піску, а тепер пишеш на камені. Чому?

І друг відповів:

– Коли хтось скривдить нас, ми повинні писати це на піску, щоб вітри могли стерти напис. Але повідомлення про гарні вчинки ми повинні висікати на камені, щоб ніякий вітер не міг це стерти».

Навчіться писати образи на піску, щоб вони швидко стиралися, і висікати радощі на камені, щоб вони залишалися назавжди!

– Що чекає на людину, яка навчилася «грати в радість»? (Ця людина перетворить кожен день свого життя на маленьке свято й стане щасливою).

Які соціальні явища, описані в повісті «Полліанна», викликають у Вас осуд? (Відповіді учнів)

Оповідь про Полліанну не позбавлена й соціальної критики, але її об'єктами є не жадібні товстосуми чи високопосадовці, зверхньо поглядаючі на натовп, а благодійні організації. Портер сама була членом багатьох жіночих християнських організацій, тому бачила благодійність із середини й дуже переживала, коли благодійні справи робилися формально, ради пустої похвали, а не ради добра. Яскравий епізод у книзі – милиці, що їх одержує Полліанна в подарунок замість довгоочікуваної ляльки. Чи не до такого абсурду часом доходимо й ми, коли прагнемо під виглядом доброї справи позбутися непотрібних речей?

Як Ви думаєте, для чого письменниця використала такий літературний прийом і «дозволила» автомобілю наїхати на Полліанну? (Відповіді учнів)

Поговоримо про парадокс роману Елеонор Портер. Глибоке осмислення тексту приводить нас до висновку, що героїня мала пройти крізь тяжкі

випробування, крізь нерухомість, щоб краще зрозуміти інших людей, щоб, наївно вірячи в чародійну силу «гри в радість», дівчинка не скотилася до виправдання страждання (пригадаймо, як вона із захопленням реагує на безсоння місіс Сноу, а це ж жінка-інвалід!).

Питання «навіщо людині випробування?» є одним із ключових у творі. Травмування та можлива інвалідність Полліанни стають випробуванням на людяність і стійкість як для самої головної героїні, так і для інших персонажів. Істинне співчуття іншим людям можливе лише в тому випадку, коли сама людина проходить крізь власне моральне та фізичне страждання. Раніше Полліанна вважала, що чим складніше ведеться, тим цікавішою є гра. Тепер вона переконалася, що коли важко по-справжньому тобі самому, то гратися зовсім не хочеться. Крім того, хвороба Полліанни стала своєрідним випробуванням на гуманність усіх жителів Белдінгсвіля. Ніколи раніше це містечко не виявляло такого одноставного співчуття. Маєток Гаррінгтонів, на великий подив господині, перетворився на своєрідне місце паломництва. Власне горе робить Полліанну вразливою, та коли вона знайшла привід для радості у своєму теперішньому стані, її життя знову набуло сенсу. Дивовижно, але біда зближує дівчинку з тіткою Поллі. Виявляється, що холодна й раціональна міс Гаррінгтон має живе серце, здатне страждати й любити. Рухливій, життєрадісній дівчинці було дуже важко усвідомити власну безпомічність. Однак вона не втратила самовладання. Головною підтримкою для неї стало саме те, що в гру тепер включилася сама тітка Поллі. Дівчинка радіє і дякує Богові за те, що вона завдяки здатності рухатися у свій час змогла дійти до багатьох людей, змінити їх на краще. Найбільшою її перемогою було те, що саме завдяки їй містер Пендлтон та Джиммі Бін знайшли одне одного. Але й сама Полліанна має знайти свою родину, адже ж вона «тітчина дитина»! Перетворення тітки Поллі з холодної гордячки на живу, теплу людину є найважчим. На жаль, ця ще молода й гарна жінка так успішно увійшла в роль старої. Елеонор Портер переконана, що старість – це не вік, а стан душі, коли вмирають мрії, зникає здатність любити й радіти. З тіткою Поллі якраз це й сталося! Автор знаходить спосіб з'єднати тітку Полліанни й лікаря Чилтона, що розлучилися через дурницю, через свою гординю й не знали, як знайти шлях до радості й щастя. Хвороба дівчинка знову зближує цих людей, які кохали колись одне одного, а потім прирекли себе на самотність. Полліанна стала для них «тонізуючою мікстурою», а для всіх мешканців міста дивовижною веселкою, яка не тільки наповнила сонцем і світлом будинок старого холостяка Джона Пендлтона, а й показала, що життя різнокольорове, тільки потрібно дивитися на нього крізь призму Добра й Любові.

Як змінилося життя містечка після того, як Полліанна потрапила в аварію?

Після аварії всі люди містечка йдуть до Полліанни, що тепер перетворилася на центр їхнього об'єднання, відчуття того, що всі люди – брати, що радість – це сенс життя. Автор, зупинивши Полліанну, змушує інших людей рухатися назустріч одне одному, відкривати серця для радості, турботи й Любові. Випробування дається людині, щоб вона навчилася відчувати радість, сильніше й глибше розуміти життя.

Які висновки зробили ви, прочитавши «Полліанну»? (Відповіді учнів)

Прочитавши повість Елеонор Портер, хочеться вірити в людей, життя, хоч воно часом буває дуже тяжким, чекати й уміти помічати присутність і світлих радісних смуг. І ще одна серйозна думка цієї недитячої книги для дітей – саме після труднощів радісні події стають особливо солодкими.

Тож я Вам бажаю кожного дня знаходити привід для радості не тільки для себе, а й для своїх друзів і близьких людей. Адже той, хто дарує радість оточуючим, справжній чарівник.

Інтелектуальний експрес

(мовно-літературна гра-подорож для учнів 5–7 класів)

Гутник О. М., бібліотекар
І-Іванівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів
Барвінківської міської громади Ізюмського району

Станція «ФОЛЬКЛОРНА»

Словникове дослідження. У подані прислів'я та приказки вставити слова з довідки.

Щоб рибу їсти, треба в воду
Як без діла сидіти, то можна
Як ручки зароблять, так ніжки
Хочеш їсти калачі – не на печі.
Треба, щоб з криниці води напитися.
Хто рано, за тим і діло водиться.
Довідка: лізти, одубіти, сходять, сиди, нахилиться, підводиться.

Відгадати українські загадки

Дуга з'єднала береги,
Немов у казці, гожа.
А от дзвіночка до дуги
Ніхто вчепить не може.
Він родиться мовчки
І мовчки лежить.
Помре — зареве,
Без оглядки біжить.

Як донизу іде –
То дзвенить і гуде.
Вгору ж як здіймається –
Плаче-заливається.
Влітку – мов її й нема.
Взимку – кожен обійма.
У зеленим зіллі
Виросли дівчатка –
Вії у них білі, золоті очатка.

Станція «ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА»

1. Скласти буриме з таких слів:

_____ слово
_____ чудово
_____ літо
_____ наліто
_____ знати
_____ мати
_____ гра
_____ сестра

2. Скласти акровірш.

У _____
К _____
Р _____
А _____
Ї _____
Н _____
А _____

3. За дві хвилини зі слова «гідроелектростанція» скласти всі можливі слова:

Станція «КРАЄЗНАВЧА» Прислів'я та приказки про Київ і Русь

I. Поєднати слова, щоб утворились приказки.

Києва, доведе, язик, до.

_____.

Тільки, не, язик, Києва, до, доведе, й, до, кия, але.

Не, розуму, і, купить, в, дурний, Києві.

Все, Русь, перебуде, тверда.

II. Вставити дієслова у прислів'я (подані слова у довідці).

На кого біда _____, то до Києва _____, а як біда минеться, то він і з Броварів вернеться.

Про Київ не _____, Волиня пригортайсь, а Покуття _____.

Так у Києві роблять: недогарки _____, а самі поночі _____.

ДОВІДКА: жахайсь, нападе, поїдять; йде, сидять, тримайсь.

Станція «ПИСЬМЕННИКИ»

1. Указати справжнє прізвище, ім'я, по батькові письменника(-ці)

Псевдонім	Справжнє прізвище, ім'я, по батькові
Олександр Олесь	
Леся Українка	
Григорій Квітка-Основ'яненко	
Іван Карпенко-Карий	
Марко Вовчок	
Іван Багряний	
Панас Мирний	
Іван Нечуй-Левицький	
Микола Хвильовий	
Остап Вишня	

Олександр Іванович Кандиба
Лариса Петрівна Косач (Квітка)
Григорій Федорович Квітка
Іван Карпович Тобілевич
Марія Олександрівна Вілінська
Іван Павлович Лозов'яга (Лозов'ягін)
Панас Якович Рудченко
Іван Семенович Левицький
Микола Григорович Фітільов
Павло Михайлович Губенко

Ерудит-шоу знавців-книголюбів

(для учнів 6-го класу)

*Мішина Т. М., завідувачка бібліотеки
КЗ «Зідьківська ЗОШ І-ІІІ ступенів імені Г.І. Ковтуна»
Зміївської міської громади Чугуївського району*

Мета:

- сприяти культурно-просвітницькому потенціалу та пізнавальній активності учнів; умінням користуватися довідковими посібниками; ефективній комунікації; формуванню в учнів позиції «Я можу»;
- розвивати емоційно-особистісну сферу;
- активізувати ініціативу та допитливість;
- створити ситуацію успіху; усвідомити велике значення книг як невід'ємної частини самоосвіти й самовдосконалення людини.

Обладнання: книжкова полицка з виданнями, які будуть потрібні під час змагань (енциклопедії, тлумачний словник); набір картону (жовтий, синій, зелений); клей, кольоровий папір, лінійка, папір для ремонту книг.

Вступне слово бібліотекаря

Перед читачами бібліотека розкриває свої книжкові багатства. Ви навчилися користуватися цими багатствами, самостійно вибираєте цікаву художню книжку, користуєтеся довідковою літературою.

Отримані знання на бібліотечних уроках стануть вам у нагоді. Сьогодні проводимо не просто бібліотечний урок, а ерудит-шоу знавців-книголюбів: ви позмагаєтесь і дізнаєтесь, чи дійсно знаєте книжкові скарбниці.

Оскільки в ерудит-шоу беруть участь учні 6 класу, то й змагання складається з 6 сходенок, на яких будуть різні завдання. Запрошене журі в нас сьогодні незвичайне: незнайомий Містер Х, загадковий Містер Y, таємничий Містер Z, а також запросили 3-х мудреців – героїв ваших улюблених книг: Гаррі Потера, Тома Соєра, Пеппі Довгапанчоха. І сьогодні вони будуть вам допомагати.

Познайомимося з нашими командами, це команди: «Літера», «Всезнайки». Отже, ми розпочинаймо! *(Звучить дзвінок)*

Перша сходинка. «Заглянь у тлумачний словник»

Бібліотекар. Необхідно уточнити значення слів. Наші помічники поряд, тому з ними й порадились. Але я вам зізнаюсь, що в них нестерпні характери. Хлібом їх не годуй, а дай посперечатися. Думки їхні часто розходяться – і вони починають сперечатися. Тому вам доведеться відгадати, на чиєму боці правда. Але немає лиха без добра: із трьох варіантів відповіді, названих літературними героями, один завжди буде правильний. Правильна відповідь – 2 бали.

- Що означає слово «енциклопедія»?

Гаррі Потер: «Енциклопедія» – це книга, з якої можна дізнатися про все. Можете мені повірити, що це саме так».

Пеппі Довгапанчоха: «Ні, «енциклопедія» – це збірка законів».

Том Соєр: «Енциклопедія» – це дитячий журнал».

Відповідь команди. «Енциклопедія» – науковий довідник, що об'єднує найістотніші відомості з усіх галузей знань чи однієї галузі.

- Що означає слово «газета»?

Гаррі Потер: «Стародавня монета».

Пеппі Довгапанчоха: «Ні, періодичне видання».

Том Соєр: «Географічна назва».

Бібліотекар: правильна відповідь: «Газета» – це періодичне видання про події, які відбуваються у світі.

- Що означає слово «том»?

Гаррі Потер: «Сільськогосподарське знаряддя».

Пеппі Довгапанчоха: «міфічне створіння».

Том Соєр: «Окрема книга якось твору».

Бібліотекар: правильна відповідь «Том» – це частина якого-небудь твору, збірка творів видання, яке становить окрему книжку».

- Що означає слово «обкладинка»?

Гаррі Потер: «Архітектурна деталь».

Пеппі Довгапанчоха: «Літературний жанр».

Том Соєр: «Покриття книжки».

Бібліотекар: правильна відповідь: «Обкладинка» – оправа, палітурка книги».

- Що означає слово «абонемент»?

Гаррі Потер: «Відділ бібліотеки».

Пеппі Довгапанчоха: «Документ».

Том Соєр: «Архітектурна споруда».

Бібліотекар: правильна відповідь: «Абонемент» – відділ бібліотеки, де видають книги додому».

▪ Що означає слово «каталог»?

Гаррі Потер: «Список книжок».

Пеппі Довгапанчоха: «Старовинний одяг».

Том Соєр: «Будівельний матеріал».

Бібліотекар: правильна відповідь: «Каталог» – це перелік всіх книг, які є в тій чи іншій бібліотеці».

Друга сходинка. «Ерудит»

Бібліотекар. Кожна команда отримає по три запитання. Правильна відповідь – 2 бали, на роздуми – 10 секунд.

Запитання 1-й команді:

1. Назвіть казку, у якій усі герої – це фрукти й овочі? («Пригоди Цибулино»)

2. Хто такі аргонавти? («Мандрівники»)

3. Що в перекладі з грецького означає слово «Біблія» (Книга)

Запитання 2-й команді:

1. Велика збірка творів Т.Г. Шевченка? («Кобзар»)

2. Скільки мандрівок здійснив Гуллівер? (Вісім)

3. Що не можна наздогнати? (Свою тінь)

Третя сходинка. «Знавці-книголюби»

Бібліотекар. На різнокольорових шматочках картону (жовтий, зелений, синій) написані окремі автори, назви, герої творів. Командам треба – з'єднати правильно автора, назву твору та героя. Майте на увазі, що героїв може бути декілька. Виграє той, хто дасть найбільшу кількість правильних відповідей. Правильна відповідь 1 бал, час на виконання – 2 хвилини.

1. Остап Вишня – «Каченята плачуть» – Селезень-Крижень.

2. Леонід Глібо – «Муха й Бджола» – Муха-Ледащиця.

3. Павло Глазови – «Турок» – Знайомий.

4. Тарас Шевченко – «Іван Підкова» – Іван Підкова.

5. Марк Твен – «Пригоди Тома Соєра» – Тітка Поллі.

6. Астрід -Ліндгрєн – «Пеппі Довгапанчоха» – Томмі, Аніка.

7. Даніель Дефо – «Робінзон Крузо» – П'ятниця (слуга).

8. Жюль Верн – «Діти капітана Гранта» – Гаррі Грант.

9. Ернест Сетон-Томпсон – «Лобо – володар Курумко» – Вовк.

10. Євген Гуцало – «Лось» – Два брати

11. Ганс Крістіан Андерсен – «Соловей» – Куховарка.

12. Володимир Винниченко – «Гей, чи пан, чи пропав» – Івашко.

13. Іван Франко – «Фарбований Лис» – Микита.

14. Шарль Перро – «Кіт у чоботях» – Маркіз де Карабас.

Четверта сходинка. «Придумай слово»

Бібліотекар. Двом командам із слова «Барвінок» скласти нові слова. Букви

можуть повторюватись. Хто складе більше слів, той виграє. За перемогу – 3 бали. Час – 3 хвилини. Помічники теж можуть спробувати скласти слова.

П'ята сходинка. «Книгам – друге життя»

Бібліотекар. Ви маєте матеріали: клей, кольоровий папір, лінійка, папір. Ідремонтуйте книгу. За перемогу – 3 бали. Час – 7хв.

Шоста сходинка. «Таємниче журі. Хто це?»

Бібліотекар. Угадайте, хто є членами журі. Вони будуть розповідати про себе, а команди мають згадати прізвища цих письменників. За правильну відповідь – 2 бали.

Містер Х. Цей український письменник народився на Полтавщині. Він умів жартувати, добирати влучні, деколи дошкульні слова. Тож не дивно, що йому судилося стати найкращим українським гумористом ХХ ст. Свої твори він підписував псевдонімом. Перша гумореска була надрукована в 1921 році. Поїздка на Харківщину викликала бажання написати збірку «Сільські усмішки» (*Остан Вишня – Павло Михайлович Губенко*).

Містер У. Ця людина – відомий американський кінорежисер, письменник і художник. Прославився своїми мальованими фільмами про тварин, за якими намагався закріпити певні людські риси. Він заснував студію-фабрику, що випускала серійні мультфільми з популярними персонажами: «Піннокіо», «Бембі», «Фантазія». На студії знято повнометражний фільм «Попелюшка» (*Уолт Дісней*).

Містер Z. Французький письменник, юрист, народився в сім'ї адвоката. Загальне визнання здобув після опублікування першого роману «П'ять тижнів на повітряній кулі». У багатьох своїх творах передбачав наукові відкриття й винаходи, здійснив навколосвітню подорож за 80 днів (*Жуль Верн*).

Підбиття підсумків конкурсу. Нагородження переможців.

Книга – це найбільший скарб людства

(творчий проєкт учнів 8-го класу)

Федотова Н. В. завідувачка бібліотеки

Первомайського ліцею № 6

Первомайської міської громади Лозівського району

Керівник проєкту: Федотова Н.В. завідувач бібліотеки

Куратор проєкту: Сергеева Ж.А. учитель української мови та літератури

Опис проєкту

Обґрунтування вибору проблеми.

Стимулювання інтересу до читання, до історії виникнення книги, культури створення книги.

Актуальність проєкту.

Залучення дітей середнього шкільного віку до читання, розвитку їх творчої активності, спонукання до пошукової діяльності, формування практичних навичок самостійної роботи з книгою, комп'ютером і в мережі Інтернет.

Мета проєкту:

- активізація інтересу до читання та творчої діяльності, виховання інформаційної культури читачів шкільної медіа теки;
- сприяння усуненню проблеми слабкої мотивації дітей до читання, поліпшення якості знань і розвитку творчих здібностей учнів;
- ознайомлення учнів з історією книги, сприяння розвитку міжпредметних зв'язків, спонукання до пошукової діяльності;
- практичне застосування продуктів проєктної діяльності в освітній діяльності медіатеки та освітнього закладу.

Завдання проєкту:

- творча самореалізація читачів у проєктній діяльності;
- активізація пізнавального інтересу читачів до історії книги;
- удосконалення навичок роботи з книгою, пошуку інформації в мережі Інтернет;
- виявлення здібних і обдарованих дітей, розвиток у них інтересу до творчої роботи;
- розвиток міжпредметної інтеграції;
- удосконалення інтелектуальних, комунікативних навичок читачів;
- знайомство з фондом медіатеки.

Характеристика проєкту:

- за домінуючою діяльністю учнів – творчий;
- за предметним змістом – міжпредметний;
- за тривалістю – довгостроковий;
- за кількістю учасників – груповий (8-Б клас).

Навчальні дисципліни: використання навчальних годин (бібліотечних уроків, української та російської літератури, історії, інформатики, позакласного читання).

Додатково залучені учасники: учителі історії, інформатики, образотворчого мистецтва.

Прогнозовані результати роботи над проєктом:

- активізація пізнавального інтересу учнів-читачів до книги;
- підвищення інтелектуального рівня дітей;
- формування інформаційної культури особистості учня-читача;
- забезпечення стабільних потреб і навичок роботи з книгою, комп'ютером;
- виявлення здібних і обдарованих учнів;
- формування вмінь практичного та творчого застосування знань в освітній діяльності;
- розвиток комунікативних здібностей учасників проєкту;
- створення дидактичного, наочного матеріалу: рефератів, доповідей, книжок-саморобок, електронних презентацій, які будуть мати практичне застосування для проведення інтегрованих бібліотечних уроків, літератури та історії.

Матеріально-технічне забезпечення проєкту:

- книжковий фонд медіатеки;
- Інтернет;
- комп'ютер, сканер, принтер, ксерокс;
- науково-методична література;
- картотеки, каталоги.

План реалізації проєкту: листопад 2019 року.

Перший урок: роз'яснення мети та цілей проєкту.

Знайомство учнів з книгами для середнього шкільного віку на абонемент та читального залу бібліотеки.

Бібліотечні уроки: «Структура книги», «Історія книги», «Ілюстрації в книгах», «Як зробити книгу».

Перегляд книг, пошукова робота в мережі Інтернет і визначення змісту майбутніх книжок-саморобок, рефератів, електронних презентацій.

Вибір матеріалу: текстів, ілюстрацій, паперу, картону.

Технічний набір текстів на комп'ютері (навчання).

Вибір назв творчих робіт.

Навчальні курси: розташування тексту та ілюстрацій.

Знайомство з правилами створення електронної презентації.

Створення електронних книг і копій інших книг у версії комп'ютера.

Складання списку літератури.

Презентація творчих робіт.

Бесіди для учнів 1-4 класів. Презентації творчих електронних проєктів, презентація книжок-саморобок, рефератів.

Етапи роботи над творчим проєктом «Книга – це найбільший скарб людства»

Підготовча робота з учнями. Бесіди з учнями про структуру та мистецтво оформлення книги. Проводилися практичні заняття, на яких діти ознайомилися з правилами виготовлення обкладинки книги, скріплювання сторінок, розташування тексту та ілюстрацій у ній. Сформували навички набору тексту на комп'ютері та створення ілюстрацій.

Збір і вивчення інформації. Восьмикласники переглянули необхідні книги на абонементі та в читальному залі. Кожен учасник визначився з темою своєї книжки, реферату чи презентації, вибрав для роботи потрібні книги та ілюстрації.

Обробка інформації з теми. З літературних джерел, Інтернету учні вибирали статті, казки, загадки, вірші, творчо опрацьовували їх, підбирали ілюстративний матеріал.

Створення списку літератури. Восьмикласники навчилися складати список літератури, що використовувалася під час роботи.

Створення книжки. Тексти книжок були написані чи набрані на комп'ютері. Під час створення книжки дітям стали в нагоді вміння малювати, створювати аплікації, навички, які вони отримали на уроках праці, інформатики. Учасники проєкту створили електронний варіант деяких книжок.

Створення електронної презентації. Учні одержали основні практичні уроки зі створення електронних презентацій.

Захист проєкту 8-Б класу «Книга – це найбільший скарб людства» відбувся під час проведення Всеукраїнського місячника шкільних

бібліотек «Бібліотека Нової української школи – простір для освітніх можливостей кожного учня».

Проект сформував такі компетентності в учасників: у сфері самостійності – учні самостійно створили продукт; в інформаційній сфері, користуючись різноманітними джерелами інформації, учні опанували нові способи набуття знань; у соціально-трудова діяльності: розвинули свої комунікативні здібності; сформували вміння співпраці в команді; навчилися ділитися новими знаннями й навичками зі своїми товаришами, домовлятися, знаходити нові шляхи та варіанти виконання роботи, обговорювати виконувану роботу, відстоювати свої погляди; у сфері розвитку загальної культури – учні сформували бережливе ставлення до книги, до чужої праці та творчості товаришів.

Висновок. В учнів виникло бажання продовжувати роботу над іншими проектами медіатеки.

Результат проєктної діяльності: створення електронних презентацій на тему «Народження книги», книжок-саморобок, рефератів із метою їх практичного застосування на бібліотечних уроках, літератури та історії; в учнів виник інтерес до книги й читання.

Сім міфів про бібліотеку та бібліотекарів

(бібліотечний урок для учнів 9-11-х класів)

*Овчаренко Н. А., завідувач бібліотеки
КЗ «Безлюдівський юридичний ліцей
імені Героя Радянського Союзу І. Я. Підкопая
Безлюдівської селищної ради»
Безлюдівської ОТГ Харківського району*

Мета:

- розвіяти міфи про бібліотекарів; привернути увагу до професії бібліотекаря;
- продемонструвати, що Бібліотека та Книга завжди були показником інтелектуальної праці, потягом до знань та їхнього поширення;
- створити узагальнений портрет працівника бібліотеки;
- виховувати почуття поваги й шанобливого ставлення до книги, бібліотеки та праці бібліотекаря.

Очікувані результати: створення позитивного іміджу бібліотечної професії серед учнів; підняття авторитету бібліотеки; виховати любов до книги й бібліотеки; зацікавлення бібліотечною професією.

Тип уроку: урок набуття нових знань.

Обладнання: комп'ютерна презентація, відеоролик «7 кращих бібліотек світу»

Хід уроку

Напевне, сьогодні немає професії найбільш знайомої, але водночас і загадкової, ніж професія бібліотекаря. Письменники й кінорежисери, актори й поети десятиліттями створювали міфи про тихих і непримітних, нудних і негарних бібліотекарів. І тільки ми, бібліотекарі, знаючи цю професію не з чуток, можемо стверджувати, що все не так.

Якщо запитати першого-ліпшого перехожого на вулиці, чим займається бібліотекар, то ви почуєте: «Видає книги». Адже вони бачать лише вершину айсберга, тому, як правило, давно живуть із міфами, схожими на правду. Пропоную розглянути найбільш типові з них і порівняти з реальністю.

Міф перший: у бібліотеках тільки книги й пил. Так, звичайно, книги без пилу уявити важко. Але зараз бібліотеки – це не тільки книжковий фонд, це й комп'ютери, і принтери, і сканери, і мультимедійні проєктори, й електронні книги, і доступ до мережі Інтернет. І хоча сучасна техніка стає невід'ємною частиною бібліотеки, вона чудово вживається з традиційною книгою. Вони існують поряд, створюючи унікальний за своєю багатofункціональністю інформаційний простір. А ще бібліотека – це люди, які чекають допомоги, підтримки, участі та відповідей на свої численні питання, а іноді – простого спілкування.

Мабуть, ніяка інша професія не передбачає такої різноманітності комунікацій, як бібліотекаря, та й такої кількості цікавих співрозмовників ви більше ніде не знайдете. А пил? На жаль, не придумали ще люди, як його побороти назавжди. Крім того, він є не тільки в бібліотеці.

Міф другий: усі бібліотекарі негарні й похилого віку. Саме такими їх бачить більшість обивателів. Але ми такі ж різні, як і представники інших професій. А за останні роки, можна навіть спостерігати «омолодження» серед бібліотечних працівників: поповнюють наші лави й представники чоловічої статі, що тішить. Та хіба це погано, якщо в бібліотеках є працівники середнього та похилого віку? Досвід, високий професіоналізм і життєва мудрість ніколи не вважалися недоліком.

Міф третій: професія бібліотекаря тільки для невдах. Цей міф дуже популярний у молоді, яка мріє про яскраві, красиві, героїчні професії. Але красива назва професії – це ще не гарантія цікавої роботи. Чим же так небажана наша професія? Адже в різні часи бібліотекарями працювали знамениті люди: байкар Іван Крилов, німецькі казкарі брати Грімм, математик Микола Лобачевський, французький композитор Гектор Берліоз, письменники та поети Іоганн Гете, Антон Дельвіг, Володимир Одоєвський, Лев Толстой, Іван Бунін, Анна Ахматова, Хорхе Борхес... Навіть Казанова останні 14 років свого життя був бібліотекарем. Список видатних імен можна продовжувати довго. Тож хіба їх можна назвати невдахами?

Міф четвертий: бібліотечна професія – це вчорашній день. Мабуть, цей міф придумали ті, хто не любить читати або читають тільки в електронному форматі. Сьогодні традиційні й електронні документи співіснують у бібліотеці на рівних, і доля останніх із кожним днем збільшується. Тому й відсутність у бібліотеці якоїсь книги – це не привід засмучуватись, адже на допомогу приходять усе ті ж комп'ютерні технології. А якщо до цього приєднати все більш зростаюче значення інформації в житті суспільства в цілому й кожного з нас окремо, можна сміливо стверджувати – це професія майбутнього. Сучасний бібліотекар повинен бути менеджером, психологом, педагогом, артистом, дизайнером, оператором персонального комп'ютера, перекладачем, економістом, спеціалістом із реклами – усього й не перелічити. Це не тільки хранитель довірених йому книжкових багатств, але й лоцман на безкрайніх просторах Інтернету. Тому розмови про те, що найближчим часом і книги, і бібліотеки стануть непотрібними, я вважаю, дуже перебільшені.

Міф п'ятий :щоб бути бібліотекарем, не потрібно навчатися. Шкода, але цей міф створили ми самі, приймаючи на цю посаду представників інших професій. Так, у бібліотеці потрібні різні спеціалісти, але хто сказав, що будь-яка професійна освіта є рівноцінною бібліотечною? Чому бібліотекарі не йдуть зі своїми дипломами викладати в школу чи лікувати хворих, навіть якщо в школі чи в лікарні є вакансії? Середня професійна бібліотечна освіта базового рівня передбачає вивчення не тільки загальноосвітніх і спеціальних навчальних дисциплін, а й програмне забезпечення, мережі, бази даних, інформаційно-комунікаційні технології в професійній діяльності тощо. Недарма так прискіпливо вибирали для стародавніх бібліотек працівників, вимагаючи від них майже енциклопедичних знань.

Міф шостий: бібліотекар – виключно жіноча справа. Тривалий час до бібліотек жінок узагалі не пускали, та й серед згаданих вище знаменитих бібліотекарів минулого – в основному чоловіки. Подяка Мелвілу Дьюї, який опублікував наприкінці XIX століття статтю «Бібліотечна справа як професія для жінок, які закінчили коледж», де писав про те, що праця в бібліотеці дає можливість жінкам здобути близькі або рівні права з чоловіками. Хоча він не мав на увазі, що чоловіки з бібліотек повністю зникнуть. А що ж ми бачимо сьогодні? Більша частина теоретиків і керівників бібліотек – чоловіки, а от виконавці – жінки. Хоча чоловіки не зайві в бібліотеці. Наприклад, прийом нової літератури й вивезення списаної потребує чоловічої сили. Думаю, що і цей міф незабаром буде розвінчано. Адже впровадження інформаційних технологій залучає до бібліотек спеціалістів із технічною освітою, серед яких багато чоловіків. Із суспільної точки зору можна додати, що в жіночому колективі завжди легко відчувати себе справжнім чоловіком. Тож юнакам, оббираючи професію є привід задуматися.

Міф сьомий: бібліотекарі весь день читають книги. Як про це мріє кожен справжній бібліотекар! Ми б і раді, але перебуваючи в «книжковому царстві», не маємо часу, щоб почитати що-небудь «для душі». Звичайно, ми читаємо, але те, що потрібно для роботи. Іноді ніколи погортати газету чи журнал. Тож читаємо ми, зазвичай, удома, коли всі справи зроблені.

Ось такі вони – міфи про нашу «нудну і нецікаву» професію. Можливо, хтось зі мною не погодиться. Але, як сказав Вільям Федер: «Ми завжди починаємо поважати людей після того, як спробуємо зробити їх роботу». Можливо, «міфотворцям» треба спробувати попрацювати в бібліотеці день, або хоча б годину: обслужити читача, знайти в каталозі потрібну книгу, скласти бібліографічний опис, обробити партію нової літератури, підготувати книжкову виставку, масовий захід... Думаю, що після такого досвіду вони вже не стануть стверджувати, що в бібліотеці може працювати будь-хто. А нудною та нецікавою може бути будь-яка професія, якщо ти її не любиш. Отже, залежить це тільки від ставлення самої людини.

Домашнє завдання: знайдіть максимальну кількість навчальних закладів, які здійснюють підготовку фахівців за напрямками: «Книгознавство, бібліотекознавство і бібліографія», «Бібліотечна справа» та ін.

Ліна Костенко «Недумано, негадано...»: у роздумах над поезією

Гармашова І. В., учителька української мови та літератури
КЗ «Харківський навчально-виховний комплекс
«гімназія – школа І ступеня» № 24 Харківської міської громади
Харківської області імені І.Н. Пилипенка»

Мета:

- удосконалювати навички учнів здійснювати ідейно-художній аналіз ліричного твору (зокрема контекстуальний), виразного читання, актуалізувати знання з теорії літератури;
- розвивати творчу уяву, образне, асоціативне та критичне мислення;
- формувати естетичні смаки, предметні та ключові компетентності (зокрема інформаційно-цифрову, спілкування державною мовою, загальнокультурну грамотність), уявлення про прекрасне як чинник гармонізації власного внутрішнього світу, переконання в тому, що кохання – найпрекрасніше почуття, яке облагороджує людину та підносить її над світом буденщини.

Обладнання: книжкова виставка творів Ліни Костенко, ноутбук із доступом до мережі Інтернет, навчальна презентація уроку, підручник.

Хід уроку

Здатність любити – це вже велике щастя. Тема ж любові є невичерпною, бо невичерпним є духовний світ людини. Почуття любові, як ніяке інше, прагне висловлення. Ось чому кохання дуже часто дає поштовх до творчості, до самовираження. А мистецьке обдарування втілити це почуття у слові – щастя удвічі. У поезії Ліни Костенко відкриваємо нові, неповторні грані цієї теми. До того ж інтимна поезія Ліни Василівни має ту дивовижну особливість, що в ній знаходимо й упізнаємо рядки, які, одного разу прочитані, здаються власними. Вони вже належать не тільки і не так поетесі, як нам, читачам. Їх хочеться пригадувати, перечитувати, щоразу знаходячи якийсь несподіваний відтінок змісту чи настрою, ними навіть хочеться освідчуватися в коханні. А ще дуже часто їх кладуть на музику...

(Прослуховування романсу О. Богомолець «Недумано, негадано»). Це романс у виконанні Ольги Богомолець – багатогранної особистості, «володарки оксамитового голосу», як охрестила її музична преса. Це пісня на слова Ліни Костенко. Скажіть, які емоції ви змогли відчутти в цьому романсі? *(відповіді дітей).* Так, виконавиця передає ніжність, захоплення, зачудування, мрійливість.

(Виразне читання вірша). Які почуття викликав у вас цей вірш? Про що він? Який лейтмотив твору? Який жанр цього твору *(ліричний вірш)*?

При аналізі твору ми користуємося складеною раніше пам'яткою. Прошу пам'ятати про те, що у вірші розкривається душа поета, а в його прочитанні – душа читача. Спробуймо розкодувати текст, зрозуміти, яке художнє навантаження містить кожний образ. *(Порядковий аналіз поезії у формі*

евристичної бесіди із застосуванням проблемно-пошукового методу. Словникова робота).

1. «Недумано, негадано...». Як ви вважаєте, чому саме ці прислівники використовує Ліна Костенко? (Бо так само спонтанно приходить кохання)

2. «Забігла в глухомань...». Що таке глухомань? (Це розмовний варіант слова «глушина»). А де ми можемо знайти значення слова? (Словникова робота (<http://sum.in.ua/s/ghlukhomanj>, <http://sum.in.ua/s/ghlushyna>)).

3. Як ви вважаєте, чому саме в глухомань? (Лірична героїня прагне усамітнитися, щоб зрозуміти себе та розібратися зі своїми почуттями. «Глухомань» лірична героїня сприймає як священне місце, храм).

4. «Де сосни пахнуть ладаном»... Який засіб виразності вжито в цьому рядку? (Метафора). Символом чого є сосна? (Символ безсмертя, у поезії – безсмертя почуттів).

5. Що таке ладан? Де ми можемо відчутти запах ладану? (У церкві). (Словникова робота (<http://sum.in.ua/s/ladan>)). Уявіть, що ви знаходитесь у храмі божому, де відбувається релігійне таїнство. Спробуйте відчутти ту урочисту атмосферу, коли людина наче торкається самого Бога.

6. Для чого авторка використовує в поезії церковну лексику? (Ніби натякає на святість тих почуттів, які переживає її лірична героїня).

7. Які групи художніх образів ви знаєте? (За способом творення (типом асоціювання) образи поділяють на зорові, слухові, дотикові, смакові, запахові).

8. Для чого письменники вводять такі образи у свої твори? (Ми сприймаємо світ органами чуття, через них письменник доносить до нас свій художній світ).

9. «Сосни пахнуть ладаном» – це який образ? (Запаховий).

10. На що він указує? (На загострення почуттів). На чому акцентує увагу авторка? (Що закохані інакше сприймають світ, у них загострюються почуття).

11. «В кадильницях світань». Що таке кадильниця? (Словникова робота (<http://sum.in.ua/s/kadyljnycja>, <http://sum.in.ua/s/kadylo>)).

12. Символом чого виступає кадильниця в цій поезії? (Кадильниця – символ молитовності, божественності, релігійного культу. Світань – народження нового дня. Метафора «кадильниця світань» означає народження почуттів).

13. «Де вечір пахне м'ятою...». Уявіть собі теплий літній вечір і терпкий запах м'яти... Що символізує вечір? (Вечір дарує нам відпочинок, спокій, можливість розібратися із думками, почуттями. М'ята – символ дівочої вроди, молодості, цнотливості).

14. «Аж холодно джмелю...». Чи відчували ви, як я, урочисте гудіння джмеля серед духмяних трав? (Джміль – звуковий образ (гудіння), символізує процес зародження життя).

15. Що хотіла передати Костенко метафорою «аж холодно джмелю»? (Почуття бувають різнополюсні, від них може кидає то в жар, то в холод).

16. «А я тебе, а я тебе, а я тебе люблю!» Як називається стилістичний прийом, використаний у цих рядках? (Рефрен). Для чого його використовує авторка? (Щоб показати захват від усвідомлення своїх почуттів. Можливо, це перше життєве одкровення ліричної героїні).

17. «Ловлю твоє проміння..». Як ви розумієте цей рядок? (Почуття ліричної героїні настільки глибокі, що хочеться увібрати кожен промінець, що випромінює коханий).

18. «Крізь музику беріз» (Береза – символ відродження, святості почуттів; музика – слуховий образ). Якою буває любов? (Малювання асоціативного куца «Любов»: використовуємо віртуальну інтерактивну дошку Padlet).

19. «Люблю до оніміння, до стогону, до сліз» (Однорідні члени речення допомагають ліричній героїні розкрити глибину власних почуттів, наголосити на тому, що кохання буває різним.)

20. «Без коньяку й шампана» (Відчуття сп'яніння від кохання)

21. «Я п'яна, п'яна, п'яна на все своє життя» (Наголошується на нетлінності почуттів).

22. Пригадаймо, які є тематичні групи лірики? (Філософська, інтимна (любовна), громадянська (патріотична), пейзажна, релігійна).

23. Зразком якої тематичної групи лірики є поезія «Недумано, негадано»? (Вірш «Недумано, негадано...» належить до інтимної лірики (з елементами пейзажної).

24. Яким постає внутрішній світ ліричної героїні? (Гармонійним. Вона відчуває єдність із усім живим, співналаштованість душі із Всесвітом. І не знаєш, чого в її душі більше, – любові до природи чи закоханості в конкретного чоловіка. У цьому поєднанні особистих і загальнолюдських почуттів утілено усвідомлення неподільності усього живого. Емоційний стан ліричної героїні спонукає до роздумів над суттю кохання, адже важко бути байдужим, коли бачиш свято природи, краси, любові, пристрасті, народжені інтимними й ніжними взаєминами між двома людьми).

25. Який загальний настрій вірша? (Піднесений, радісний, поривчастий).

26. За допомогою яких засобів поетеса досягає такого ефекту? (Повтори, вживання риторичних речень).

27. Якою виступає природа у творі? (Вона так само одухотворена, як і людська душа).

28. Для чого авторка використовує зорові (світанок, проміння), слухові (музика беріз), тактильні (холодно, оніміння), запахові (ладан, м'ята) образи? (Вони викликають багатий асоціативний ряд, що розгортає пейзаж до картини природи космічного масштабу. Цьому сприяють і асонанси «а», «о» в кожному рядку твору).

29. Скажіть, чи таким, як у музичній версії, ви відчули темп і настрої поезії Ліни Костенко, коли її читали? (Компаративний метод. Ознайомлення з полотном С.Ярового «Березовий гай», порівнювання засобів образності поезії та картини). Які кольори домінують на картині? Вони теплі чи холодні? (Кольори дібрані таким чином, щоб передати буянню життя, почуттів, життєдайну силу природи). Чи збігаються образи, утілені художником на полотні, з образами природи, відтвореними в поезії? (Так, обидва твори відтворюють гармонію природи, акцентують думку про те, що вищий вияв гармонії світу – у красі природи та касі почуттів.)

Отже, ми переконалися, що любовна лірика Ліни Костенко містить досить широкий емоційний спектр цього почуття – від його найвищої піднесеності, своєрідного «піку» почуттів, до більш спокійних, навіть пригасаючих станів. Так, сила справжньої любові освячує душу назавжди, і глибоке почуття кохання відлунює не в одній поезії Ліни Костенко.

Література

1. Авраменко О. Українська література (рівень стандарту): підруч. для 10 кл. / О. Авраменко. – К.: Грамота, 2018.
2. Костенко Л.В. Вибране / Ліна Костенко. – К.: Дніпро, 1989. – 558 с. – (Першотвір).
3. Кривка Н. Українська література: плани-конспекти уроків для 11 кл. – Харків: Ранок – Веста, 2007. – С.177 – 184.
4. Ліна Костенко: навчальний посібник-хрестоматія / упоряд. Г. Клочек. – Кіровоград: Степова Еллада, 1999. – 320 с.
5. Нечволод Л.І. Посібник-порадник з української літератури для старшокласників і абітурієнтів [Текст] / Л.І. Нечволод [та ін]. – Х., 1997. – 208 с.
6. Панченко В. Поезія Ліни Костенко / В. Панченко. – Кіровоград, 1997. – 47 с.

Чи впливає ім'я та прізвище на долю людини?

(дискусійний клуб для учнів 11-х класів

за сатиричною комедією Миколи Куліша «Мина Мазайло»)

*Радіонова М.В., учитель української літератури;
Єрошина О.А., учитель української літератури,
заступник директора з виховної роботи КЗ
«Мереф'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 6»
Мереф'янської міської громади Харківського району*

Мета:

- допомогти учням зрозуміти вплив імені та прізвища на особистість людини, з'ясувати, у чому ж полягає перевага – в особистісних цінностях чи звуковій оболонці власного наймення;
- розвивати вміння розпізнавати й розуміти справжню вартість речей, почуттів, формулювати свої думки;
- сприяти вихованню толерантності під час дискусії.

Методи, форми та прийоми роботи: бліцвікторина, діалог «учитель-учень-текст», «Фішбоун», «Займи позицію», робота в групах, «Незакінчене речення», проблемні питання.

Хід уроку

*...Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!
Т. Г. Шевченко*

А чи замислювалися ви про роль слів у житті людини? (робота з епіграфом).
Важко не погодитися з тим, що серед усіх слів найважливішим у житті людини є

власне ім'я. Недарма кажуть, що для кожної людини її ім'я – то найсолодше в житті слово. Сьогодні маємо незвичний урок – урок-дискусію. Про що дискутуватимемо? Про ім'я й прізвище та їх вплив на долю людини.

Чи відомо вам, з якого приводу виникла дискусія за сюжетом п'єси Миколи Куліша «Мина Мазайло»? Чому цей твір викликав дискусію тоді, близько ста років тому? (*порушували тему українізації чи псевдо*). Чому ця драма залишається актуальною й сьогодні? Чи й справді ім'я та прізвище людини впливає на її особистість, успіх, кар'єру?

Сьогодні нашим завданням буде знайти відповіді на ці запитання. А що таке дискусія? (*Відповіді учнів*). Так, це суперечка, викликана розбіжностями в поглядах на якесь питання, коли кожна зі сторін аргументовано обстоює власну думку.

1. У родині Мазайлів назрів конфлікт. З якого приводу? (*Міняти чи не міняти прізвище*).

2. Хто з членів родини підтримує Мину, а хто – навпаки? (*Підтримують: Мина, Рина, Лина, тьотя Мотя; не підтримують: Мокій, дядько Тарас*).

3. Кого було запрошено задля розв'язання конфлікту? (*Тьотю Мотю*).

4. Друга частина родового прізвища Мазайлів (*Квач*).

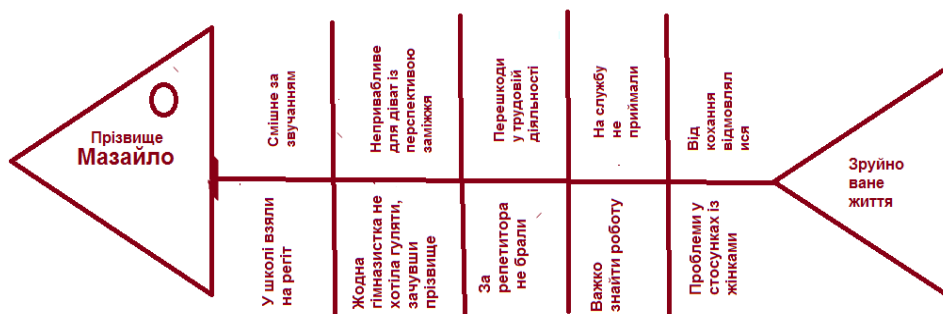
5. Прізвище, яке отримав Мина. (*Мазєнін*).

6. Чим закінчується комедія? (*Мазайла звільняють з посади*)

Чи відома вам історія створення п'єси «Мина Мазайло»? Зверніть увагу на те, що в «Спогадах про Миколу Куліша» дружина драматурга згадувала: «*Коли працював над своїм «Миною», Микола якось зайшов до загсу і там прочитав список змінених прізвищ. Там було одне прізвище – Гімненко, змінене на Алмазов. Це його так розсмішило, що вирішив вставити цей випадок у п'єсу*». У цьому випадку проблема прізвища очевидна, але сміх викликає, звісно, креатив людини та кумедна антитеза при заміні прізвища...Здавалося, людина настільки надає своєму прізвищу «коштовності», ніби воно збагатить її в житті.

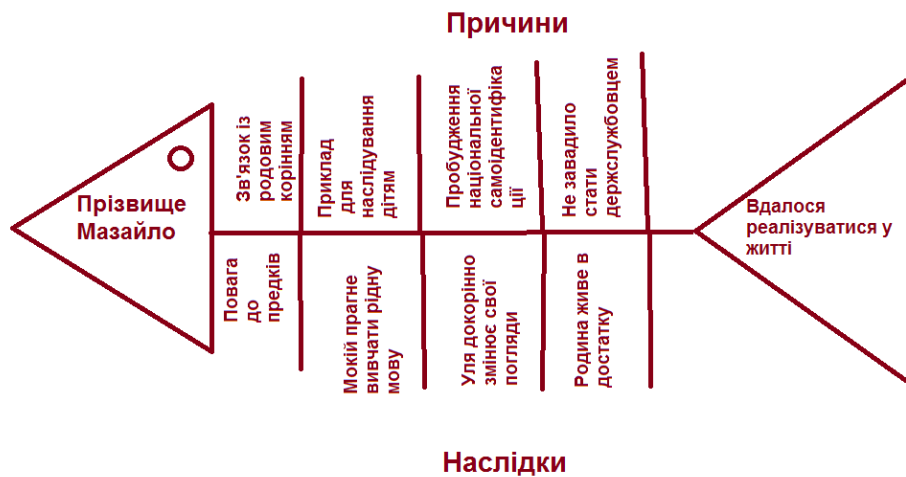
Робота в групах. Одна група захищає сторону Мيني, а друга спробує довести, що прізвище таки не вплинуло на долю героя. Опрацювання причини зміни прізвища головним героєм за допомогою прийому «Фішбоун».

Причини

Наслідки

Перша команда захищає інтереси Мيني й доходить висновків, що саме прізвище впливає на долю головного героя.

Друга команда доходить висновків, що прізвище не вплинуло на долю героя.

Як вести дискусію? Ознайомтеся з правилами її ведення:

1. Сперечатися по суті: головне в дискусії – аргументи, факти, логіка й доказовість.
2. Уникати реплік, що принижують людську гідність, поважати думку опонента, прагнути зрозуміти його раніше, ніж критикувати, виявляти стриманість.
3. У суперечці не допускати підвищення голосу.
4. Чітко формулювати власну думку.
5. Прагнути встановити істину, а не демонструвати власне красномовство.
6. Виявляти скромність і самокритичність, уміння з гідністю визнавати недостатність своєї аргументації.

Отже, причина негараздів, на думку Мيني, – прізвище. Його змінили. Негаразди не закінчилися, а навпаки. *(Довільні відповіді учнів).*

- Чи вбачаєте ви спільність між значенням власного імені та характеру?
- Чи існує мода на імена?
- Пригадайте курйозні прізвища персонажів класичної української літератури, коли від зміни власного наймення залежало майбутнє героя, його соціальний статус? *(Комедія «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого).*
- Які прізвища давали козаки своїм побратимам? *(Результати попереднього дослідження учнів про козацькі прізвища).*
- Як такі прізвища можуть впливати на нащадків?
- Чи подобаються вам власні імена, імена по батькові та прізвища?
- Чи обов'язково у виборі імені звертати увагу тільки на звучання наймення, чи треба знати, як воно перекладається, звідки походить, що означає? *(Підготовлена відповідь на основі проведеного дослідження).*
- Чи існують певні правила найменування?
- Як, на вашу думку, зміна імені, що передбачена законом, – це примха чи, може, необхідність? *(Відповіді учнів).*

Отже, можна сміливо стверджувати, що негаразди в житті не залежать від прізвища людини, як про це думав Мина Мазайло. Навпаки, прізвище може зробити з людини індивідуальність, а будь-які невдачі можна пояснювати по-різному.

Вікуся святкує десятий день народження!

(оповідання)

*Маламен С. О., бібліотекарка
Новоолександрівської ЗОШ І-ІІІ ступенів
Сахновщинської селищної громади
Красноградського району*

Вікуся прокинулася і, посміхаючись, роздивлялася кімнату, наповнену сонцем. Сьогодні їй виповнюється десять років! Яким буде цей день народження? Мама з татом кожного року готують своїй донечці сюрприз. Минулого року на день народження їй подарували братика Сашуню. Тепер вона найщасливіша дівчинка у світі!!! І у неї подвійне свято – її десятий день народження і перший день народження братика!

Мандруючи очима по кімнаті, Вікуся зупинила свій погляд на особливій книжковій полиці. Кожного року батьки на іменини дарують донечці книгу – надзвичайно красиву й особливу: до якої вона доросла. Як повторює мама, книгу, що наповнює душу, тіло і розум якостями, які людей роблять людьми. На полиці кожна книга відділена від іншої роздільником – 1 рік 2010, 2 роки 2011... Спочатку роздільники виготовляла мама, а доня допомагала, тепер Вікуся виготовляє роздільники сама, а для Сашуні – разом із мамою. Яку ж книгу їй приготували батьки? Але це буде останнім акордом сьогоднішнього свята. Її друзі теж із цікавістю чекають на ЦЮ КНИГУ. Багато друзів просять своїх мам купити таку ж книгу. Бо є книги, які просто потрібно мати. Не віртуальні, а паперові, матеріальні, які нікуди не втечуть і будуть завжди з тобою... А потім, як наголошує мама, перейдуть у спадок до її дітей.

Цікаво, хто до неї сьогодні завітає в гості? Іменинниця напередодні відправила запрошення друзям, де просила прийти в костюмі улюбленого літературного героя. Це й буде їхнім дарунком їй на день народження.

Двері відчинилися і в кімнату зайшли красиві, веселі, усміхнені тато з Сашунею на руках і мама з десятьма яскравими гелевими кульками.

– З днем народження, донечко! – обнімаючи та цілуючи, вітали батьки. Сашуня міцно обняв сестричку своїми рученятами і голосно поцілував.

– Як я вас усіх люблю! – у відповідь пролунало Вікусине зізнання.

– Доню, – сказала мама, – запрошуємо на святковий сніданок.

У них була сімейна традиція: планувати день звечора. Вікуся знала, що після сніданку вона буде займатися виготовленням роздільника, потім вони з мамою будуть накривати на стіл, а тато бавитися з Сашунею.

Гості завітали всі разом. Іменинниця мала відгадати, з якої книжки до неї потрапила гостя чи гість. Найлегше було з вбранням веселої Оленки, яка вшанувала Пеппі Довгупанчоку. Мрійлива і діяльна Аліса – в Алісу з «...Дивокраю». Тимурчик – найкращий гравець у класі в комп'ютерні ігри. Він

прийшов скромно одягнений... з короною на голові, сказавши іменинниці: «Не ламай голову щодо мого костюма. Я – король комп'ютерних ігор. Зараз працюю над цією казкою».

Творчо підійшли до завдання і найкращі подруги Вікусі – Полінка в ролі часу, надягнувши на себе всі годинники, які рідні дозволили взяти. Тато у Полінки – фізик. Він їй ще зовсім маленькою розповів теорію Ейнштейна про відносність: хвилина сидіння на розпеченій сковорідці здається вічністю, а декілька годин, проведених із друзями, – миттю. Вона побажала любій подрузі в житті тільки приємних хвилин, годин, днів, років і чесних, красивих перемог. Пояснила, що Ейнштейн використав роботи фізиків Лоренца й Пуанкаре, а видав, як свої.

Діставши телефон, Полінка відкрила Вікіпедію: «Працюючи в патентному бюро з 1902 року, Ейнштейн використав роботи двох фізиків Лоренца й Пуанкаре, і видав $E=mc^2$ як за свою роботу. Пуанкаре опублікував теорію відносності ще за 10 років до публікації Ейнштейна. Через декілька десятиліть Ейнштейн визнав, що використав роботу Пуанкаре і Лоренца, але тоді не міг про це зізнатись. Саме тому А. Ейнштейн не отримав Нобелівську премію за теорію відносності».

Марійка начепила на себе хустини з прабабусиної колекції. Вона вирішила, що сьогоднішній день, – приємна нагода зав'язати вузлики пам'яті між поколіннями. А книжку про це можна написати пізніше, а може, вона і є, тільки Марійка з нею ще не зустрілася.

Останнім Вікуся відгадувала костюм Петрика, якого всі – і діти, і вчителі – називали філософом. Він прийшов у костюмі янгола. З шоломом на голові, зі списом і щитом.

– Дякую, Петрику, за диво. Це моя одна з найулюбленіших сцен зі «Снігової Королеви», – з радістю і великою повагою в голосі сказала іменинниця.

– Ходімо прочитаємо, – почулося декілька голосів. – Петрику, ти справжній філософ! Молодець!!! – хлопаючи по плечу, говорили діти.

Діти зайшли в кімнату іменинниці. Вікуся взяла з полиці «Снігову Королеву» Андерсена. Це був дарунок тата й мами на шостий дрік народження. Відкрила сторінку 26 і почала читати: «А ти можеш...»

– Знаєте, – сказав Петрик, – сьогодні ми знову зібралися разом і святкуємо день народження Вікусі. Я думаю, нам потрібно всім разом прочитати «Отче наш» в подяку Господу за всі блага, які маємо. Я думаю, що якби люди усвідомлювали, як багато дарів Бог нам весь час посилає та частіше дякували ЙОМУ за них, то людям жилося б легше. І ЙОМУ веселіше.

Діти гуртом щиро прочитали молитву.

– Донечко! Запрошуй гостей до столу, – кликала люба матуся...

У розпал свята голосно прозвенів дзвоник біля хвіртки. Друзі, які сиділи в альтанці, побігли подивитися, хто це так спізнився?

Там стояв ... справжнісінький поштар Печкін із двома конвертами. Вікуся відкрила конверт № 1. Ось що вона вголос прочитала:

«Дорогі діти! Я образився, що ніхто не прийшов у костюмі Карлсона. Значить, ви не любите солодошів так, як я. Чи я помиляюсь? Словом, усі солодоші я заховав. Знайдете – вони ваші.

Ваш Карлсон».

Конверт № 2. Відкрити після конверта № 1.

«Це дерево ховає свої плоди високо від дітей. Згадаєте відомий вірш Лесі Українки – знайдете розгадку».

– «Вишеньки-черешеньки!» – дружно вигукнули діти. – Швидше в сад!

Діти підбігли до черешеньки, гілля якої аж ломилося від соковитих плодів. На гачку, на гілці, висіло пластмасове відерце.

– Зрозуміло. Ми повинні швидше наповнити відерце черешеньками, щоб подали нам на десерт.

Коли завдання було виконано, до Вікусі підбіг Дружок із сумкою на боці «Кур'єрська доставка». У конверті лежав малюнок: багато-багато сердечок.

– Вікусю! Це – полуниця!!! Я вам точно кажу. Я її дуже люблю, – з азартом говорив Тимурчик.

Команда шукачів прибігла до полуниці. Довгі охайні рядки хизувалися своїм багатим урожаєм. А ось і пусте відро. Обережно, щоб не поламати кущів, дітвора почала наповнювати відерце солодкими плодами.

Коли робота була закінчена, і мама з татом та Сашунею прийшли забрати відерце, у небі з'явився красивий білосніжний голуб. Він сів іменинниці просто на руку. До лапки був прив'язаний малюнок – ялинка. Вікуся обережно звільнила лапку. Діти лагідно, ледве торкаючись, почали гладити птаха. Голуб виявився компанійським і дуже чемним. Зачекав, поки всі бажаючі виявили до нього свою прихильність, потім стрімко злетів у голубе небо.

Група дітвори побігла до ялинки, що стояла у дворі. Велике пишне дерево щось ховало у своїх густих вітах. І справді, розвівши в сторону гілки, усі побачили велику яскраву коробку з червоним бантиком на кришці. Піднявши її, діти ойкнули: вона була до самого верху заповнена шоколадними цукерками. Усі почали пригощатися.

– А де ж наступний конверт? Має бути іменинний торт, – трішки розгублено запитала Оленка.

Раптом Петрик перевернув кришку з-під цукерок – і всі побачили прикріплений конверт.

Ось його зміст:

«Намальований торт і підпис: У будинку, де ховають від котів ковбасу».

– Уперед! До холодильника, – скомандувала Вікуся...

Біля холодильника стояли мама з татом, бабусі з дідусями, тіточки з дядечками, словом, уся рідня.

– З першим ювілеєм, Вікусю!

Тато допоміг витягти торт із холодильника – і всі радісною ходою пішли до альтанки, де на столі вже стояли і помиті черешні та полуниці, і цукерки, і морозиво. Головний атрибут іменинного свята – торт – урочисто поставили посередині. Він був надзвичайно великим за розміром і гарно оздобленим. Виділявся окремий шматочок для Вікусі. Коли торт розклали по тарілках, усі побачили конверт, загорнутий у прозору плівку.

Діти здогадалися, що там міститься інформація, де шукати найважливіший скарб – книгу на десятий рік народження. Вікуся першою святкувала день народження з групи дітей. Тому всім було дуже цікаво, яку дивовижну книгу потрібно обов'язково прочитати в десять років, щоб краще розуміти одне одного й цей непростий світ. Цю солодку мить друзі трішки відклали на потім. Спочатку торт, потім добре помити руки...

Нарешті настала довгоочікувана хвилина. Вікуся відкрила конверт: «Дарунок на острові мандрів і казкових пригод».

- Де це? Де ж шукати, – роздумуючи, промовили хлопчики й дівчатка.
- Думаю, дарунок знаходиться в будинку, – промовив Петрик-філософ.
- Острів мандрів? Острів казкових пригод? – повторювала дівчинка.

Потім її осяйнула думка. Вікуся швидко схопила братика за ручку і помчала у свою кімнату. Підійшла до ліжка й підняла подушку. Під нею лежали дві книги. Одна була перев'язана червоним бантиком, друга – голубим, для Сашуні.

Вікуся розгорнула листівку:

«Люба донечко! Сьогодні тобі виповнюється десять років. Саме стільки й головній героїні Люсінді Уаймен із повісті «Роликові ковзани» англійської письменниці Рут Соєр. Насолоджуйся мелодією дитинства, відкриваючи двері в чарівну казку.

Твої люблячі мама з татом.

P.S. По секрету. Це моя улюблена повість. Матуся.

І моя теж. Тато.

На превеликий жаль українською мовою ця книга ще не видана. Даруємо 1993 року видання. Обов'язково купимо тобі українською, коли знайдемо».

Дітям дуже кортіло також читати цю книгу. Але було вже пізно. Домовились, що завтра побачаться...

Умостившись зручніше, Вікуся відкрила книгу. Спати розхотілося... У день народження режим сну можна трішки порушити.

Літературні казки. В. Королів-Старий. «Хуха-Моховинка»

*Захаркіна С.Л., Шамрай Л. Б. – учителі
української мови та літератури
Зміївського ліцею № 1 ім. З. К. Слюсаренка
Зміївської міської громади Чугуївського району*

Нова українська школа на уроках літературного читання базує свою діяльність на ігрових і проєктних технологіях (уявних подорожах, спостереженнях за діями улюблених героїв мультфільмів, театралізації тощо). В основній школі актуальність серйозної дидактичної гри підвищується через перенасиченість сучасного школяра інформацією та знаннями, які варто перетворити на практичне застосування.

На прикладі програмової теми з української літератури в 5 класі «Літературні казки. В. Королів-Старий. «Хуха-Моховинка»» доведемо, що ігрові прийоми монтажу і кадрування сприяють розвитку читацької, інформаційної, пізнавальної компетентностей, які є основою у формуванні особистісної емпатії, що важливо для правильної соціальної взаємодії.

«Хуха-Моховинка. Хто вона?» Пропонуємо на різних етапах сприйняття твору монтаж та кадрування на основі набору ілюстрацій, що можуть бути використані на різних етапах опрацювання літературної казки.

1. *Підготовка до сприйняття твору.* Учні, поділені на групи, отримують однакові ілюстрації до ще не вивченого ними твору для кадрування. Завдання: за початком твору скласти можливий сюжет. Розвиток подій учні викладають через усну розповідь на тему «Що з цього могло б бути...» або «Звали її Моховинка».

2. *На етапі опрацювання змісту твору.* П'ятикласники отримують індивідуальні завдання щодо створення монтажу «Хухи-Моховинки» на основі прочитаного змісту твору. Учні мають відтворити або епізоди твору, або візуалізувати пропущений епізод тексту мальованим кадром. У такий спосіб можна провести й літературний диктант.

3. *На етапі усвідомленого аналізу твору.* Пропонуємо учням створення паралельного монтажу через групову роботу, додаючи до стрічки подій елементи пейзажу, портретні візії, портретні деталі. За допомогою усного словесного малювання п'ятикласники відтворюють події з демонстрацією емоційного сприйняття прочитаного, дають характеристики головних і другорядних героїв. Для глибшого усвідомлення ролі портретної деталі, що вирізняє казку «Хуха-Моховинка» серед інших програмових творів, пропонуємо групам додати уявні портрети діда та лісника. Наступним кроком є завдання «Було – стало», що передбачає активізацію творчої уяви учнів. Вони мають подати власне бачення Хухи, її поведінки, ставлення оточуючих до неї в умовах сьогодення.

4. *На етапі рефлексії.* Одним із варіантів завдань є оцінка тексту через вправу «Факти та судження»: учні повинні чітко вирізнити правдиву і фейкову інформацію про головну героїню Хуху-Моховинку. Можливим на цьому етапі є створення групових проєктів, а саме: створення ілюстрованого монтажу, добір кадру з додаванням спецефектів, близьких до створення мультфільму тощо.

5. *На підсумковому етапі.* Пропонуємо учням класу співвіднести прочитане (авторське), створене власною фантазією (групові проєкти) та інформацію Інтернет-джерела. Такий підхід забезпечує активізацію критичного сприйняття, що є основою будь-якого аналізу художнього твору.

У контексті положень «Нової української школи» стосовно української літератури предметною компетентністю є літературна. Її трактують як готовність і здатність працювати з художніми літературними текстами, на основі прочитаного відтворювати розуміння порушених проблем, висловлювати власну критичну позицію стосовно прочитаного, самостійно організовувати, здійснювати й оцінювати читацьку діяльність, сприймати художній твір як чинник формування життєвого досвіду. Відповідно, учнів, які володіють цими навичками, вважаємо компетентними читачами, які готові жити й творчо діяти в умовах глобалізаційних змін суспільства, цінувати надбання національної культури. У програмі української літератури зазначено, що нинішні школярі перебувають у полоні віртуального середовища, якому притаманна «кліповість», «клаптиковість», фрагментарність. Не лише дитині, а й дорослому непросто розібратися в інформаційному потоці сьогодення. Тому так важливо навчити школярів читати, допомогти їм усвідомити, що читання – запорука успішного становлення в житті, чинник саморозвитку впродовж життя.

Отже, відповідно до викликів сучасності та програмових вимог, використання прийомів монтажу й кадрування сприяє самостійній діяльності

учнів, що поступово перетворюється в засіб виховання, дає змогу використати її для формування критичного та системного мислення здобувачів освіти, творчого ставлення до життя кожної особистості.

Література

1. Авраменко О. Українська література. 5 кл. / О. Авраменко. – К.: Грамота, 2018. – С. 60-70.
2. Практичний посібник з медіаграмотності для мультиплікаторів/ за заг. ред. В. Іванова. – Київ: АУП, Центр вільної преси, 2019. – С. 1–11.
3. <https://www.barabooka.com.ua/povernennya-mohovinki>
4. <https://www.artukraine.com.ua/n/khukha-mokhovinka-klasika-ukrainskoi-kazki-v-formati-digital-art>

**Джерело
педагогічних інновацій**

**Бібліотека закладу загальної середньої освіти – стратегічний партнер
Нової української школи**

Науково-методичний журнал

Редактор: *Писаренко Т.І.*

Художній і технічний редактор: *Семисошенко С.В.*

Дизайн: *Семисошенко С.В.*

Підписано до друку: 07.12.2021 р.

Тираж: 73 прим.

Розповсюджується безкоштовно

Харківська академія неперервної освіти
61057, м. Харків, вул. Пушкінська, 24,
тел./факс (057) 731-21-31,
E-mail: kvnz.hano@gmail.com
Web-сайт: www.edu-post-diploma.kharkov.ua